

GLASUL BISERICII

REVISTA OFICIALĂ
A SFINTEI MITROPOLII A UNGRO-VLAHIEI

ANUL XXIII Nr. 9-10 SEPTEMBRIE - OCTOMBRIE 1964

GLASUL BISERICII

REVISTA OFICIALĂ
A SFINTEI MITROPOLII A UNGROVLAHIEI

APARE LUNAR SUB CONDUCEREA UNUI
COMITET DE REDACȚIE

ANUL XXIII Nr. 9 - 10
SEPT. - OCT.
1964

Redacția și Administrația : Sectorul Social-Cultural al Arhiepiscopiei Bucureștilor
Str. Patriarhiei Nr. 21 — Raionul Nicolae Bălcescu

COMITETUL DE REDACȚIE

PREȘEDINTE :

P. F. JUSTINIAN,
Mitropolitul Ungrovlahiei
și Patriarhul României

VICEPREȘEDINȚI :

P. S. Dr. ANTIM,
Episcopul Buzăului

P. S. CHESARIE,
Episcopul Dunării de Jos

MEMBRI :

P. S. Dr. ANTIM,
Episcop Vicar

P. C. Pr. ALEXANDRU IONESCU,
Vicar al Mitropoliei

REDACTOR RESPONSABIL :

P. C. Pr. STAN DIMANCEA,
Consilier administrativ al Mitropoliei

C U P R I N S U L

ÎNDRUMĂRI PASTORALE ȘI OMILETICE

- Pr. Prof. IOAN G. COMAN, *Părinții apostolici : primii martori ai Tradiției* 757
- Pr. Prof. ENE BRANIȘTE, *La praznicul Nașterii Maicii Domnului* 760
- Pr. SERAFIM E. MOROZANU, *Cuvînt la Nașterea Maicii Domnului* 764

PENTRU PACEA A TOATĂ LUMEA

- REDACȚIA, *Acțiuni în slujba păcii (septembrie-octombrie)* 768

ȘTIRI ECUMENICE

- RED., *Două distincții* 773
- O. B., *Conferința internațională de teologie practică* 776

ARTICOLE ȘI STUDII

- Pr. NIȚIȘOR CAZACU și MATEI CAZACU, *Istoricul Bisericii Batiște din București* 777
- Pr. ION RAUȚESCU, *Bisericile din Boteni-Muscel și slujitorii lor* 883
- Pr. GABRIEL COCORA, *Episcopul Luca al Buzăului* 897

DOCUMENTARE

- PETRE V. HANES, *Nicolae Milescu și Biblia grecească Glykys 1687 din Veneția* 915

A N I V E R S Ă R I

- ADRIAN N. POPESCU, *Centenarul Universității din București* 924

ARHIEPISCOPIA BUCUREȘTILOR

REDACȚIA, <i>Conferința de orientare a clerului</i>	937
ASISTENT, <i>Sfințirea bisericii din satul Buești</i>	942
ASISTENT, <i>Două hirotoniri</i>	944
CRONICAR, <i>Resfințirea Bisericii Sfânta Treime din Găiești</i>	945
CRONICAR, <i>Deschiderea noului an școlar 1964—1965 la Școlile de învățămînt teologic din București</i>	947
Pr. N. N., † <i>Preotul Dr. Ioan Vască</i>	950
ASISTENT, † <i>Pr. Athanasie Popescu și † Pr. Gheorghe N. Popescu</i>	952

RECENZII

ADRIAN N. POPESCU, <i>O carte de valoare despre St. O. Iosif</i>	954
IOAN F. STANCULESCU, <i>Boris Cazacu, Pagini de limbă și literatură veche...</i> ; <i>Al. Piru, Literatura română premodernă</i>	967
C. BARBULESCU, <i>David Talbot Rice, Art byzantin</i>	973
N. NEAGA, <i>Secretariat de la Conference Chrétienne pour la Paix, Mon alliance est un alliance de vie et de paix, Praga, 1964</i> ; <i>George Vaillant. Civilizația aztecă...</i> , <i>București, 1964</i>	978

NOTE DE LECTOR

GABRIEL POPESCU, <i>La expoziția realizărilor economiei naționale a R.P.R., București, august-noiembrie 1964. — Noi reviste periodice de cultură. — Al III-lea concurs și festival internațional «George Enescu». — Centenarul Universității din București. — 70 de ani de la moartea pictorului Gh. Tattarescu</i>	980
GHEORGHE ALEXE, <i>Catedrala mitropolitană Timișoara</i> , <i>depliant editat de Mitropolia Banatului. Timișoara, 1964</i>	982

REVISTA REVISTELOR

LECTOR, 1. « <i>Psaltireu scheiană</i> » <i>în contextul vechii culturi românești.</i>	
2. <i>Pagini originale în Noul Testament de la Bălgrad (1648).</i>	
3. <i>Hagiografie românească.</i> 4. <i>Noi concluzii rezultînd din studiul manuscriselor slavo-romîne, din secolul al XV-lea</i>	983

ÎNDRUMĂRI PASTORALE ȘI OMILETICE

PREDICI

PĂRINȚII APOSTOLICI : PRIMII MARTORI AI TRADIȚIEI

Învățătura și viața creștină își trag puterea din Sfânta Scriptură și Sfânta Tradiție. Aceste două izvoare ale credinței creștine se împletesc și se completează făcând un tot. Fiindcă cunoașteți Sfânta Scriptură, adică cărțile Vechiului și Noului Testament, e de trebuință să știți că Sfânta Tradiție este învățătura dată de Dumnezeu prin viu grai Bisericii și cuprinde o parte din descoperirea dumnezeiască necesară mântuirii noastre. Ea este viața Bisericii în Duhul Sfânt, este curentul viu ale vieții Bisericii. Ea a fost încredințată Sfinților Apostoli și se numește, pentru aceea, Tradiția apostolică. Cu ajutorul ei și din ea s-a dezvoltat Tradiția bisericească. Tradiția aparține întregii Biserici și se află cuprinsă în definițiile sinoadelor ecumenice, în frunte cu Simbolul credinței, în scrierile Sfinților Părinți și în cărțile de slujbă ale Bisericii.

Astăzi, vom întreba despre sfânta Tradiție pe Părinții sau bărbații apostolici, sau pe primii părinți ai Bisericii în ordinea vechimii, aceia care au cunoscut direct pe Sfinții Apostoli sau pe ucenicii acestora și care pun începutul bogatei și strălucitei epoci a Sfinților Părinți. Părinții apostolici sau lucrările aparținând grupei lor sînt : *Învățătura celor 12 Apostoli*, sau *Didahia* ; Sfîntul Clement Romanul ; Sfîntul Ignatie al Antiohiei (Teoforul) ; Sfîntul Policarp al Smărnei ; Papias al Hieropolei, *Scrisoarea lui Pseudo-Barnaba* și *Păstorul lui Herma*. Acești Părinți au sorbit învățătura și duhul vieții Apostolilor, au fost primii martori ai Tradiției pe care Mîntuitorul a lăsat-o Apostolilor, iar aceștia ucenicilor lor ; ei sînt primitori de Tradiție, dar o și îmbogățesc pe aceasta prin învățătura și faptele lor deosebite, fără a schimba nimic din ceea ce moșteniseră, ci numai dezvoltînd.

Ei prețuiesc Tradiția pentru cuprinsul ei sfînt, pentru evlavia și grija cu care era transmisă, pentru frumusețile de viață care se revărsau din grădinile ei, pentru legătura strînsă pe care ea o ținea cu izvorul ei,

Mintuitorul Iisus Hristos. Papias din Hieropolis ucenicul Sfintului Apostol Ioan, și căruia îi plăcea mult să asculte de la presbiterii ce a spus Andrei sau Petru sau Filip sau Toma sau Iacob sau Ioan sau Matei sau altul din Apostoli, declară că lui îi folosesc nu atât cele din cărți, cât cele din grai viu și stăruitor. Sfinții Clement, Ignatie și Policarp prețuiesc în chip deosebit comoara duhovnicească lăsată de Sfinții Apostoli și fac totul pentru a merge pe urmele lor.

În lucrările lor scrise și în strădaniile lor arhipăstorești — căci cei mai mulți din ei au fost episcopi, ei au făcut totul pentru răspindirea și unitatea credinței și a disciplinei în Biserică. Sfântul Ignatie scria ca diferitelor comunități din Asia să se ferească de erezii, ținând rîndurile strînse în jurul episcopului, iar Sfântul Policarp s-a dus la Roma să trateze cu episcopul Anicet; de acolo stabilirea unei date comune a prăznuirii Sfințelor Paști și, deși cei doi nu s-au putut înțelege asupra acestui lucru, ei au slujit totuși împreună și s-au împărțit din același potir; se știe cum Sfântul Clement Romanul se străduia să aducă înțelegerea și pacea în comunitatea dezbinată de la Corint.

În centrul învățurii și vieții părinților apostolici stă Hristos Mintuitorul, Marele Preot, Ușa Tatălui, prin care intră patriarhii, profeții, Apostolii și Biserica. În Scrisoarea către Romani, Sfântul Ignatie zice: «Caut pe Acela care a murit pentru noi, vreau pe Acela care a înviat pentru noi.» Hristos este totul, în El se desfășoară toate cele de pe pământ și cele din cer. Învierea morților e sprijinită de comparația paulină cu sămînța care putrezește, cu alte comparații din natură.

Biserica e numită universală, adică întinzîndu-se peste tot pămîntul, și e înfățișată cînd ca un turn pe care-l zidesc îngerii din pietre bine șlefuite, adică cu creștini adevărați, care se căiesc de păcatele lor, cînd ca o Doamnă, întii bătrînă și apoi din ce în ce mai tînără, pe măsură ce creștinii se îndepărtează de rău și-și împodobesc viața cu virtuți.

Ierarhia bisericească e alcătuită din episcop, chipul lui Dumnezeu; din preoți, reprezentanți ai colegiului apostolic și din diaconi, slujitori ai lui Hristos. Fără ierarhie nu este Biserică.

Sfintele Taine sînt înconjurate cu mare respect și cinste. Rugăciunea euharistică, de o rară frumusețe, cere lui Dumnezeu ca Acesta să adune Biserica Sa din cele patru vînturi, întru împărăția Sa. Pocăința e cerută, căci numai cugetul curat face pe adevăratul creștin.

Martori și următori ai Tradiției apostolice, Părinții apostolici învață și trăiesc sfințenia cu smerenie, rîvna și căldura Sfinților Apostoli. Ei sînt hristofori și teofori, purtați de puterea și lumina Sfintului Duh. Bisericile se susțin una pe alta și se străduiesc să fie mereu unite.

Sînt două căi: una a vieții și alta a morții sau a luminii și a întunericului. Calea vieții este calea dragostei de Dumnezeu și de oameni. «Nu întinde mîna ca să primești, dar n-o strînge cînd e să dai. Dacă ai și dai cu mîinile tale, îți vei rîscumpăra păcatele tale.» Calea morții e acope-

rită de ucideri, poftă, desfrînări, furturi, mărturii false, fățarnicie, trufie, răutate, lăcomie, vorbire rușinoasă, pizmă, etc.

Părinții apostolici îndeamnă la viață de obște. *Didahia* învață : «Pune toate în comun cu fratele tău și nu vei mai zice că ai ceva propriu. Căci dacă sînteți împreună în nemurire, cu atît mai mult în cele muritoare.» Iar Sfîntul Ignatie recomandă Sfîntului Policarp : «Colaborați unii cu alții, luptați împreună, mergeți împreună, suferiți împreună, dormiți împreună, sculați-vă împreună, ca economi, asistenți și slujitori ai lui Dumnezeu.» Spiritul de obște, atît de prețios, vena din unitatea credinței și a dragostei inaugurată de Mîntuitorul și Sfinții Apostoli, precum și din comunitatea de la Ierusalim.

Înima și coroana Tradiției, așa cum o văd Părinții apostolici, stau în dragostea creștină, care la rîndu-i, dă naștere înțelegerii și păcii. Această dragoste este marele secret al sporului, extinderii și adîncirii vieții creștine. Mulți sclavi, al căror regim neîndurător din epoca aceasta îl cunoaștem, ajung în Biserică episcopi, cum e cazul cu Onisim de care vorbește Sfîntul Pavel lui Filimon, — Onisim care iese în întîmpinarea Sfîntului Ignatie pe drumul martiriului. «Înălțimea la care se ridică iubirea — zice Sfîntul Clement Romanul — e de negrăit. Iubirea ne lipsește de Dumnezeu ; iubirea acoperă mulțimea păcatelor ; iubirea pe toate le rabdă, pe toate le suferă... Iubirea pe toate le face în același cuget. Prin iubire s-au desăvîrșit toți aleșii lui Dumnezeu» (*Scrisoarea I către Corinteni*, XLIX, 4—5). Această iubire e izvorul înțelegerii și al păcii, e suflul solidarității, ea face posibilă vorbirea în limbi și profetația de care pomenește *Didahia*, ea face cu putință mînunea.

Părinții apostolici dau mărturie de sfințenia, sporul și unitatea vieții creștine din vremea lor, adică imediat după Sfinții Apostoli. Tradiția apostolică se dezvoltă pe bazele deja puse în același duh al permanenței, al dragostei și al bucuriei în Hristos, a frumuseților de negrăit după care însetează creștinii, a nemuririi. E o Tradiție vie în care Hristos luminează ca soarele, în care darurile Sfîntului Duh înfloresc și rodesc puternic, uneori pînă la nivelul harismelor, în care se așează, cadrul larg și primitor al Bisericii una. E o tradiție în care pulsează rîvna puternică de a imita pe Hristos și pe Apostoli prin învățătură, trăire și sfîrșitul vieții pămîntești.

Mîntuitorul Hristos să ne învrednicească și pe noi de această bucurie și viață luminoasă, în Duhul Sfînt prin rugăciunile Sfîntului Clement Romanul, ale Sfîntului Ignatie, ale Sfîntului Policarp și ale celorlalți frați din vremea lor și din totdeauna. Amin !

Pr. Prof. IOAN G. COMAN

LA PRAZNICUL NAȘTERII MAICII DOMNULUI

(8 sept.)

«Nașterea ta, de Dumnezeu-Născătoare Fecioară, bucurie a vestit la toată lumea; că din tine a răsărit Soarele dreptății, Hristos Dumnezeuul nostru; și dezlegînd blestzul, a dat binecuvîntare și stricînd moartea, ne-a dăruit viață veșnică». (Troparul zilei, în Minciu pe Septembrie).

Potrivit unei vechi tradiții, moștenită din cultul Legii vechi, Biserica Ortodoxă socotește începutul anului din viața noastră religioasă la 1 septembrie. Iar cea dintîi sărbătoare mare a anului bisericesc este cea de azi — ziua de 8 septembrie —, în care se amintește și se prăznuiește nașterea Maicii Domnului. Acest praznic împărătesc este, în ordine cronologică, primul luceafăr care strălucește pe cerul anului nostru bisericesc, după cum în istoria sfîntă evenimentul nașterii Maicii Domnului este primul pas spre împlinirea planului dumnezeiesc al mîntuirii oamenilor. «Astăzi este începătura bucuriei a toată lumea...» (din cîntările slujbei, în *Minei*). De aceea, se cuvine să zăbovim o clipă asupra acestui eveniment și să încercăm a ne aminti, din negura trecutului îndepăntat, cum a fost nașterea Maicii Domnului și ce însemnătate a avut ea în iconomia mîntuirii noastre.

Acum aproape două mii de ani în urmă, departe spre răsărit, în orașul Nazaret din Țara Sfîntă, trăia o pereche de bătrîni, cu numele de Ioachim și Ana; bărbatul cobora din neamul împărătesc al lui David, iar soția lui din seminția arhiereului Aaron, fratele lui Moise. Erau amîndoi cinstiți, harnici, drepti și înstăriți, ducînd o viață pașnică neprihănită și îndeplinind cu sfîntenie poruncile Legii. Aveau însă o mare mîhnire: cu toată sfîntenia vieții lor, nu aveau nici un copil, deși ajunseseră la adînci bătrîneți. Căci lipsa de copii era socotită pe atunci la evrei ca un semn de ocară, de neciste și de blestem din partea lui Dumnezeu, iar părinții sterpi erau disprețuiți de oameni. Nici măcar darurile lor de jertfă nu erau primite la templu, la rînd cu ale celorlalți. De aceea, cînd Ioachim s-a dus să aducă el însuși daruri lui Dumnezeu la templul din Ierusalim, marele preot Isachar, care slujea atunci, i le-a respins, spunîndu-i că Dumnezeu i le refuză, din pricina cine știe căror păcate tănuite.

De rușine și mîhnire, bătrînul nici nu s-a mai întors acasă, ci s-a schivnicit într-un munte, postînd și rugîndu-se acolo, cu lacrimi, ca Dumnezeu să ridice ocară de deasupra lui și să nu-i lase neamul să se piardă, din lipsă de urmași. Același lucru făcea, în grădina casei sale, soția sa Ana, rămasă singură acasă; rugîndu-se, ea a făgăduit să închine lui Dumnezeu roada pîntecelui ei, ori fecior ori fată de va fi. Rugăciunile lor fierbînt au străbătut cerul și au schimbat întristarea lor în

bucurie ; după multe zile, Arhanghelul Gavriil i-a vestit în chip minunat, pe amindoi în aceeași zi, că binecuvîntarea Domnului va coborî asupra lor și că vor naște o fiică, prin care va veni mîntuirea lumii și care se va numi Maria.

Într-adevăr, întorcîndu-se Ioachim acasă, soția lui a zămislit și peste nouă luni a născut o fiică, aceea care avea să devină Maica după trup a Mîntuitorului lumii ; la opt zile după naștere, copila a primit numele de *Maria*, care înseamnă *împărăteasă*.

Prăznuim deci astăzi, iubiți frați, nașterea aceleia care, din fiică a Tatălui, avea să fie Mireasa preacurată a Duhului și Maica Fiului lui Dumnezeu¹, vasul curat și încăpător al dumnezeirii, templu sfințit, sălaș pămîntesc și tron luminat al Împăratului slavei, scară suitoare către cer și punte de legătură între Dumnezeu și oameni. Precum vedeți nașterea ei, spre deosebire de aceea a Fiului său, s-a făcut întru totul după legile firii, Sfînta Fecioară fiind zămislită din sămîntă bărbătească. Minunat și suprafiresc a fost numai faptul că această naștere a avut loc la bătrînețele adînci ale sfinților ei părinți, într-o vreme cînd nimeni n-ar mai fi crezut și sperat că o bătrînă stearpă ar mai putea zămisli și naște copii, în condiții naturale. Așa cum, tot la adînci bătrînețe, Sara, soția lui Avraam, a născut pe Isaac, Ana pe prorocul Samuil și Sfînta Elisabeta pe Sfîntul Ioan Botezătorul, tot așa și Sfînta Ana, la vîrsta cînd a născut pe Sfînta Fecioară, nu era decît un trunchi uscat, din care a odrăslit mlădița ce a odrăslit floare pe Hristos Mîntuitorul sufletelor noastre². În acest lucru vedem noi degetul și voința lui Dumnezeu ; nașterea Sfîntei Fecioare este o roadă binecuvîntată a vieții sfințite a părinților ei și mai ales a postirii și a rugăciunilor lor fierbinți din timpul din urmă, întemelate pe o credință și o nădejde aproape supraomenească, în puterea și în milostivirea lui Dumnezeu. Am putea spune deci că Sfînta Fecioară este un dar al lui Dumnezeu și o răsplată a virtuților sfinților ei născători, Ioachim și Ana, prin care întreaga omenire implora pe Dumnezeu să trimită mai degrabă pe Mîntuitorul ei.

Dar, deși născută din oameni și pe căile obișnuite ale firii, Sfînta Fecioară purta, încă de la zămislirea și nașterea ei, semnele unei deosebite alegeri dumnezeiești în vederea misiunii înalte și sfînte, pe care ea avea s-o îndeplinească în iconomia mîntuirii noastre. Această «fiică a lui David», care fusese «așteptarea și lauda prorocilor» trebuia să devină «biserică însuflețită a lui Dumnezeu» ; în preacuratele ei sinuri Fiul lui Dumnezeu urma să primească trup omenesc pentru mîntuirea lumii. Ea era menită să fie «îndreptarea Evei» și pierzătoarea blestemului celui dintîi ; căci printr-o femeie a intrat păcatul în lume și tot printr-o femeie se cuvenea să vină mîntuirea. Prin această «nouă Evă», neamul omenesc însuși, în întregimea lui, va fi din nou așezat în cinstea cea dintîi, căci ființa ei omenească va fi ridicată la rangul înalt de sălaș

1. Ilie Miniș, *Didahi și predici*, trad. rom. de Pr. D. Fecioru, p. 590.

2. Din cîntările slujbei (*Mîineul pe septembrie*).

vrednic și sfânt al Dumnezeirii³. Copila care se naștea atunci avea să fie «frumusețea firii omenesci, lauda fecioarelor și podoaba maicilor»⁴, adică cea mai aleasă, cea mai curată, cea mai sfântă și cea mai mult cinstită dintre toate fiicele pământului, nu numai prin sfințenia părinților ei după trup și prin modul minunat în care s-a întâmplat nașterea ei, ci mai ales prin tot ce a urmat după aceea.

Făgăduită de însăși maica ei și închinată lui Dumnezeu încă dinainte de zămislire, Sfânta Fecioară este dusă din pruncie la templul din Ierusalim — locașul cel mai sfânt al evreilor de atunci —, unde ea avea să-și petreacă toată tinerețea în rugăciune necurmată, în slujirea lui Dumnezeu, în curăție deplină și în ascultarea slujitorilor templului, înțelepțindu-se prin cunoașterea și împlinirea poruncilor Legii Sfinte. Acolo ea devine pildă de jertfă și închinare totală lui Dumnezeu, model desăvârșit de feciorie și curăție trupească și sufletească, de evlavie, de bunătate, de răbdare, de blindețe și de sfințenie. După ieșirea din templu, a primit cu desăvârșită supunere, ascultare și bucurie, vestea adusă de Arhanghelul Gavriil că ea va deveni «cămara Luminii» și «Maică a Celui preafălat». A născut în dureri, ca orice maică, în simplitate și în sărăcie... A urmat birfelile lumii, prigoana lui Irod, lipsurile, greutatea și ostenelile fugii în Egipt, grijile și temerile pe care orice maică le trăiește pentru fiul ei; dar mai ales durerea pe care a simțit-o Sfânta Fecioară la răstignirea și moartea dumnezeiescului ei Fiu, cine o va înțelege? Căci atunci «sabie a trecut prin sufletul ei»; Maica și Fecioara s-a făcut, prin aceasta, părtaşă la negrăitele patimi prin care Fiul ei a mântuit lumea. Viața ei, desăvârșită prin toate virtuțile, jertfele și renunțările, s-a sfințit și prin suferința cu care a împărtășit durerile nespuse ale calvarului.

Așa a devenit copila Maria «vas încăpător al dumnezeirii și tron luminat al împăratului slavei»⁵. Iată pentru ce neamul omenesc îi datorește cinste și pentru ce Biserica Ortodoxă proslăvește în cultul ei pe ceea ce s-a născut astăzi, ca pe «cea mai cinstită decât heruvimii și mai slăvită fără de asemănare decât serafimii...» Căci cinstirea adusă Maicii pricinuieste bucurie Fiului. Care fiu nu se bucură atunci când vede pe mama lui înconjurată cu atenție, cinste, respect și dragoste? Cinstind pe Maică, noi cinstim deci indirect, pe însuși Fiul lui Dumnezeu, Care din preacuratele ei singiuri și-a tocnit trup omenesc, a supt la sânul ei neprihănit și a crescut, ca om, supt ochii ei ocrotitori și plini de dragoste. Iată de ce cinstirea Maicii Domnului în cultul creștin este nedespărțită de cinstirea Mântuitorului Insuși; și nu poate pretinde că cinsteste cu adevărat pe Fiul, acela care nu cinsteste pe Maică.

*

3. *Miniul pe septembrie*, București, 1891, p. 113.

4. *Prolog, adică Aduare în scurt din Viețile Sfinților*, vol. I, Neamțu, 1854, f. 16 v.

5. Ilie Miniat, *Op. cit.*, trad. rom. cit. p. 590.

Din cele spuse pînă acum, vom înțelege deci mai bine însemnătatea marelui praznic pe care îl sărbătorim astăzi. Sfînta Fecioară a fost un instrument indispensabil al mîntuirii noastre. Nașterea ei a fost prima verigă din lanțul faptelor sfînte care aveau să ducă treptat la împlinirea planului divin și a lucrării de răscumpărare și mîntuire a lumii. Ziua aceasta înseamnă deci zorile mîntuirii noastre. Căci dacă nu se naștea Fecioara, nu se naștea nici Fiul, care avea să aducă mîntuirea. De aceea cîntă astăzi Biserica Ortodoxă : «Astăzi cea stearpă naște pe Născătoarea de Dumnezeu și hrănitoarea vieții noastre... Astăzi este începătura bucuriei a toată lumea...»⁶. Pricină de bucurie este nașterea Fecioarei mai întii pentru fericirii ei părinți, Sfîntii Ioachim și Ana, care mai-nainte erau sterpi și în necinste, iar acum îi slăvește toată creștinătatea căci au născut pe Născătoarea de Dumnezeu... Se bucură acum cerul, cu toți sfîntii îngeri, căci s-a născut cea căreia Sfîntul Arhanghel Gavriil îi va aduce mai tîrziu vestea cea bună, cu salutarea : «Bucură-te, cea plină de dar, Domnul este cu tine. Binecuvîntată ești tu între femei !» (Luca I, 28). Bucură-se pămîntul, cu oamenii toți, pentru că «din rădăcină neroditoare, sad de viață purtător ne-a odrăslit nouă pre Maica Sa, Dumnezeu minunilor...»⁷. S-au bucurat morții cei din veac, patriarhii, prorocii și dreptii Legii vechi, care au așteptat și au nădăjduit cu credință tare pe Cel ce avea să vină printr-însa, ca să-și libereze din robia iadului..

Cu toți aceștia ne bucurăm și noi astăzi, fraților iubitori de serbare, care ne-am adunat acum să prăznuim după cuvîntă slăvita pomemire de peste an a nașterii Maicii lui Dumnezeu.

Citim la Sfîntul Evanghelist Ioan că, în ziua cumplită a răstignirii, Mintuitorul răstignit pe cruce a spus Sfîntei Sale Maici, arătînd către ucenicul Său cel mai tînăr și mai iubit, care era însuși viitorul evanghelist : «Femeie, iată fiul tău !». Iar ucenicului i-a spus, arătîndu-și pe Sfînta Fecioară, covîrșită de durere și îngenunchiată la picioarele crucii ; «Iată pe mama ta !». Și de atunci ucenicul a luat-o pe Maica Domnului întru ale sale (Ioan XIX, 26—27). De atunci, noi, cei ce credem și ne botezăm în numele lui Iisus, împreună cu Sfîntul Apostol Ioan am devenit, *toți «fiii»* Sfîntei Fecioare, iar ea a rămas Maica noastră iubită, a tuturor celor ce cinstesc pe Fiul ei. După trecerea ei la cele cerești, ea șade în slavă de-a dreapta Fiului său iubit, precum a prorocit David : «Stătut-a împărăteasa de-a dreapta Ta, în haină aurită îmbrăcată și urea înfrumusețată...» (Ps. XLIV, 11). Ea este femeia minunată pe care Sfîntul Ioan Evanghelistul a văzut-o mai tîrziu în ceruri, în viziunea lui minunată : «Și semn mare s-a arătat pe cer, femeie îmbrăcată cu soarele, și luna sub picioarele ei, iar pe capul ei o cunună de douăsprezece stele» (Apoc. XII, 1), așa cum o vedem adesea zugrăvită în unele tablouri și icoane. Ea este «împărăteasa îngerilor» și mijlocitoarea noastră, bună și milostivă, către Fiul, scut fecioarelor, pildă și întărire mamelor, ocro-

6. *Mineiul pe septembrie...*, p. 110, 114, 120, 121.

7. *Mineiul pe septembrie...*, p. 110.

titoare pruncilor, tuturor bună păzitoare și ajutătoare. În toate bisericile creștine, risipite pe întreg pământul, piatra și podeaua de sub icoanele ei sfinte au fost cel mai mult tocite de genunchii celor plecați sub acoperământul ei. Sub ochii ei buni și blinzi s-au plecat și se pleacă, de veacuri, milioane de credincioși, aducându-i prinosul lor de cinstire în toate limbile pământului și încredințându-i durerile, suferințele, greșelile și căderile, biruințele, nădejțile, bucuriile și suspinurile lor. Spre ea se îndreaptă spovedaniile celor împovărați de păcate, visurile și dorurile fecioarelor, rugăciunile cu lacrimi ale mamelor pentru fiii și soții lor, plînsul văduvelor și al orfanilor, durerile celor năpăstuiți și asupriți, gândul din urmă al celor de pe patul morții... Și toți cei ce i se roagă cu căldură și cu credință găsesc la ea îndurare și iertare, ajutor și mângiere, sprijin și alinare...

Fericind deci și noi pe Sfinții Ioachim și Ana, părinții binecuvîntați ai Născătoarei de Dumnezeu, să aducem cuvenitul și smeritul prinos de cinstire, de rugăciune și de laudă aceleia a căreia slăvită naștere o serbăm astăzi. Și punîndu-ne sub scutul ocrotirii ei, ca și părinții și străbunii noștri, să cerem cu credință ca, prin mijlocirile ei pe lângă dumnezeiescul său Fiu, să dăruiască tot binele și ajutorul celor ce poartă cinstitul ei nume, să împlinească rugăciunile noastre ale tuturor, să apere de tot răul și de toată primejdia Biserica și Patria noastră scumpă și să aducă lumii întregi pacea atît de mult dorită, pentru ca să-i putem cînta în veci : «Luminează-ne pe noi, ceea ce ai născut Lumina, pre cei ce serbăm cu duhul nașterea ta cea purtătoare de lumină, Născătoare de Dumnezeu ! Și luminii celei viitoare ne fă părtași, Curată ; pace dăruiește-ne și izbăvire de cele rele, cu rugăciunile cele de Maică !»⁸. Amin.

Pr. Prof. LNE BRANIȘTE

CUVÎNT LA NAȘTEREA MAICII DOMNULUI

«Incepătura mîntuirii noastre, popoare, astăzi s-a făcut». (Stihira I la Litie, în 8 septembrie).

Deși în sfera luminoasă a Sfintei Scripturi nu se amintește decît prefigurativ și simbolic despre părinții Sfintei Fecioare Maria și despre nașterea cea fără de prihană a Maicii Domnului, pentru ca «plinirea Celui ce plinește toate în toți» (Efes. I, 23) să fie unicul Hristos, totuși această adîncă tăinuire este descoperită inimii credincioase, în concor-

8. *Minciul pe septembrie...*, la ziua 7, stihira Născătoarei de la cîntarea a noua a Canonului.

danță cu Biblia și cu scrierile apocrife: *Evanghelia nașterii Mariei*, *Protoevanghelia lui Iacob* și *Evanghelia copilăriei Mariei*.

Din aceste evlavioase scrieri creștine aflăm cu bucurie mare că părinții Maicii Domnului se numeau Ioachim și Ana; că erau oameni cucernici, drepecți, iubitori de semenii, adinc pașnici, plăcuți lui Dumnezeu și că împlineau cu inimă largă și sinceră prescripțiile Legii vechi (Lev. III—VII); aducînd mereu jertfe la templu, dintre cele mai alese daruri și mai de prisos, decît mulți alți iudei. Cum ni se arată că Ioachim era un bărbat foarte bogat și aducea întotdeauna la templu darurile lui de două ori mai mult decît era dator, spunînd: «Ceea ce-mi prisosește mie să fie pentru întregul popor, iar ceea ce este pentru iertarea mea, să fie Domnului spre ispășirea mea»¹.

Și cu toate că erau împodobiți cu asemenea înalte virtuți încă din tinerețe, bărbatul Ioachim și Ana, din iconomia lui Dumnezeu, sufereau de un mare neajuns, că nu aveau copii. Bătrîni și sterpii Ioachim și Ana stăruiau în rugăciuni și posturi, în poposiri în casa Domnului, în facere de milostenii, cu nădejdea că «toate sînt cu puțință celui ce crede» (Marcu IX, 23) și iubește mult» (Luca VII, 47).

Pentru aceste virtuți prea alese, care împodobeau sufletul și trupul credincioșilor tovarăși de viață Ioachim și Ana, bunul și milostivul Dumnezeu, venind în întîmpinarea lor, le-a ascultat rugăciunea și le-a împlinit dorința de a naște și a avea copil, trimițînd pe îngerul său către Ana, căreia i-a zis: «Ana, Ana, Dumnezeu a auzit rugăciunea ta și vei lua în pîntece și vei naște și se va vorbi de sămînta ta în toată lumea». Iar Ana a zis: «Pe Dumnezeu meu cel viu, că dacă voi naște fie fiu, fie fiică, îl voi aduce ca dar Domnului Dumnezeului meu și va fi slujind Lui în toate zilele vieții sale»².

În același timp îngerul Domnului a vestit și pe Ioachim, care era departe de căminul său, zicîndu-i: «Ioachime, Ioachime, Domnul Dumnezeu a auzit rugăciunea ta. Pornește de aici acasă. Iată soția ta, Ana, va zămislî prunc»³. În felul acesta cerul se deschide omenirii.

Și după ce «cel frumos ca un soare Ioachim, împreunîndu-se cu Ana cea de lumină purtătoare ca o lună — la nouă luni de zile — a născut lumina fecioriei, prin care raza dumnezeieștii ființe, cu trupul după ipostas unindu-se, ne-a strălucit nouă»⁴ de-a pururea.

«Așadar, harul — căci așa se tîlmăcește numele Ana, naște pe Doamna, căci aceasta înseamnă numele Mariei — și în adevăr a ajuns Doamna tuturor făpturilor, fiind Maica Creatorului. Se naște în casa lui Ioachim»⁵, Miriam, Mariam sau Maria, care nume vrea să însemne:

1. *Protoevanghelia lui Iacob*, trad. de Pr. Ovidiu Constantinescu, în «Glasul Bisericii», an. XIII (1954), nr. 11—12, nov.—dec., p. 631.

2. *Ibidem*, p. 632.

3. *Ibidem*, p. 632.

4. *Slava*, la cîntarea IX, la Utrenie, în 9 septembrie (v. *Mineial pe septembrie*, București, 1891, p. 139).

5. Sfîntul Ioan Damaschin, *Dogmatica*, trad. de Pr. D. Fecioru, în col. «Izvoarele Ortodoxiei», nr. 1, ed. II, București, 1943, p. 321.

«cea plăcută», «cea grasă», «cea frumoasă, sau și Doamnă și Stăpînă»⁶, ca Maică a Domnului Iisus (Luca I, 43) și a întregului neam omenesc (Ioan XIX, 26—27).

Astăzi se naște «chemarea lui Adam celui căzut ; izbăvirea lacrimilor Evei, începutul minunilor lui Hristos ; voia lui Dumnezeu cea bună către noi cei muritori ; Maica Stelei celei neapuse ; veselia tuturor neamurilor ; dragostea care biruiește toată dorirea ; încăperea lui Dumnezeu Celui neîncăpător ; corabia celor ce vor să se mîntuiască ; cheia împărăției lui Hristos și stîlpul Bisericii cel neclătit»⁷.

În felul acesta vedem cu ochii sufletului, credem cu inima și mărturisim cu gura noastră, străbătînd spațiile și mileniiile că «din rădăcina lui Iesei și din coapsele lui David, fiica lui Dumnezeu Maria se naște nouă astăzi și se înnoiesc împreună toate ; se bucură cerul și pămîntul, o laudă pe dînsa moștenirile neamurilor, Ioachim se veselește și Ana prăznuiește zicînd : «Stearpa naște pe Născătoarea de Dumnezeu și hrănitoarea vieții noastre»⁸. Și Maria «copila creștea din zi în zi»⁹, în casa părinților săi și împreună cu alte fiice nevinovate ale evreilor din Nazaretul Galileii, iubind și fiind iubită de Dumnezeu.

Iar cînd copila Maria a împlinit vîrsta de trei anișori, fericirii săi părinții Ioachim și Ana, după făgăduința dată lui Dumnezeu, au adus-o la Templu în Ierusalim, răsădind-o ca pe o floare cu totul scumpă în grădina lui Dumnezeu. Și preotul slujitor, de rînd, a primit-o îmbrățișînd-o și binecuvîntînd-o, i-a zis : «Mărit-a Domnul numele tău, întru toate neamurile, căci prin tine, în cele din urmă zile, va arăta Domnul răscumpărarea Lui, fiilor lui Israel... și Domnul Dumnezeu a pus asupra ei har... și a prîns dragoste de ea toată casa lui Israel»¹⁰, întregul popor credincios.

În această grădină duhovnicească a templului, între multe alte fecioare evreiești, care slujeau «lui Dumnezeu ziua și noaptea în post și rugăciune» (Luca II, 37), fiica cuvioasei Ana, copila Maria, ca odinioară fiul Anei Vechiului Legămînt (I Regi II, 26) și asemenea unei flori prea alese, creștea și înflorea în sufletul și în trupul său cele mai mari și mai bogate roduri ale Duhului lui : credința, nădejdea, dragostea, bună-tatea, dreptatea, adevărul, bucuria, curăția sufletească, fecioria (Galat. V, 22) și «pacea care covîrșește orice minte» (Filip. IV, 7).

Și întocmai ca minunata scară, văzută în vis de patriarhul Iacob, la Betel, ce unea cerul cu pămîntul, pe care coborau și urcau îngerii lui Dumnezeu (Fac. XXVIII, 12), Sfînta Fecioară Maria, din frageda copilărie, tindea mereu, prin complexul vieții sale virtuozitate să se ridice neîncetat către Dumnezeu, să înalțe tot mai sus mîntuiala și viața sa spre Cel care avea să coboare, prin ea, la omenirea ce zăcea rănită de vrăjmaș

6. Pr. Prof. P. Rezuș, *Mariologia Ortodoxă*, în «Ortodoxia», an. II (1950), nr. 4, oct.—dec., p. 518.

7. *Acatistul Bunei Vestiri*, Icos. I—XII.

8. *Protoparaul înainte Nașterii Maicii Domnului*, (v. *Mîntuiala pe septembrie...*, p. 97).

9. *Portoevanghelia lui Iacob*, trad. cit., p. 633.

10. *Protoevanghelia lui Iacob*, trad. cit., p. 633.

și în umbra morții păcatului (Rom. VII, 23), care pătrunsese în toată omenirea prin greșeala lui Adam (Fac. II, 12 ; Rom. II, 7).

Viețuind în această intensă elevație duhovnicească, asemenea îngerilor, copila Maria «a fost împodobită cu harul cel mai bogat în gradul suprem. Mai mult decât Moise, Ilie, Ioan Botezătorul. Dar totuși nu cu harul care șterge pata păcatului strămoșesc. Ea a avut supremul grad de sfințenie. Faptul că la naștere primește darul unei astfel de sfințenii și că nașterea ei înseamnă apariția «muntelui cel mai înalt», a «scării însuflețite» pe care avea să coboare Fiul lui Dumnezeu în firea omenescă, începînd mîntuirea noastră, fac pe Sfinții Părinți și scriitori bisericești să glorifice evenimentul zămislirii¹¹ și nașterii Maicii Domnului.

Acestea ne fac și pe noi, astăzi, la prăznuirea nașterii ei ca înnoindu-ne mințea, inima și sufletul (Efes. IV, 23) să grăim : «Veniți toți credincioșii să alergăm către Fecioara, că iată se naște din pîntece mai înainte rînduită Maica Dumnezeului nostru : cămara fecioriei, toiagul lui Aaron cel ce a odrăslit din rădăcina lui Iesei ; predicarea profeților, odrasla dreptilor Ioachim și Ana ; se naște adică și biserica cu a sa cuviință se împodobește, biserica cea sfîntă, lăcașul lui Dumnezeu... cămara cea împărătească, întru care taina cea prea mărită a unirii celei negrăite a firilor ce s-au adunat împreună întru Hristos, desăvîrșit s-a lucrat. Căruia închinîndu-ne, lăudăm nașterea Fecioarei cea cu totul fără prihană»¹².

Sărbătorind nașterea Maicii Domnului, noi slăvim și răspîndim pacea, căci prin ea s-a împăcat omul cu Dumnezeu, cu semenul său și cu sine în Iisus Hristos (Colos. I, 20), «Domnul păcii» (Isaia IX, 5) și tot ea a fost prima dintre pămînteni, care a auzit de la îngeri mesajul păcii : «Pe pămînt pace, între oameni bunăvoire» (Luca II, 14), Amin.

Pr. SERAFIM F. MOROZANU

11. Pr. Prof. D. Stanișoae, *Învățătura despre Maica Domnului la ortodocși și catolici*, în «Ortodoxia», an. II (1950), nr. 4, oct.-dec., p. 567—568.

12. *Slavă, Și acum...*, la *Stihoașna de la Utrenie*, în 8 septembrie (v. *Mineiul pe septembrie...*, p. 113).

PENTRU PACEA A TOATĂ LUMEA

ACȚIUNI IN SLUJBA PĂCII

(septembrie—octombrie)

ENERGIA NUCLEARA IN SCOPURI PAȘNICE. — În sala Palatului Națiunilor din Geneva a avut loc între 31 august și 9 septembrie 1964, cea de-a III-a conferință internațională asupra utilizării energiei nucleare în scopuri pașnice. După cum au anunțat la timp ziarele, această conferință a fost convocată de Organizația Națiunilor Unite și organizată de Agenția Internațională pentru Energia Atomică. Au participat aproape 3.000 de oameni de știință din 80 de țări și s-au ținut 750 de comunicări. Țara noastră a fost reprezentată de o delegație condusă de Acad. Horia Hulubei.

Însemnătatea acestei dezbateri internaționale a utilizării energiei nucleare în scopuri pașnice «spre binele omului și progresului general» este evidentă. Așa cum sublinia și revista «Pentru Apărarea Păcii» (București, 1964, nr. 9), «Cea de-a III-a Conferință internațională asupra utilizării energiei nucleare în scopuri pașnice a avut o mare importanță mondială. Pe lângă cadrul ce l-a oferit dezbaterii problemelor variate în vederea înlăturării unor noi pași pe tărîmul utilizării energiei nucleare în scopuri pașnice, spre binele omenirii, ea a constituit un nou prilej pentru lărgirea contactelor între oamenii de știință veniți la Geneva din zeci și zeci de țări de pe toate continentele lumii, pentru un schimb rodnic de idei pus în slujba dezvoltării colaborării internaționale, al păcii și prieteniei între popoare».

PACEA INSEAMNA PIINE. — Tot între 31 august și 9 septembrie 1964 a avut loc la București al VIII-lea congres internațional de știința solu-lui. După cum anunță ziarele, au participat la acest congres peste 1.200 oameni de știință din 66 de țări, precum și reprezentanți ai F.A.O., ai U.N.E.S.C.O. și ai Agenției internaționale pentru energia atomică.

Obiectivul fundamental al eforturilor participanților la reuniunea de la București îl constituie, după cum subliniază revista «Lumea»

(1964, nr. 37, p. 16), deviza «Pax — Panis» înscrisă pe emblema Congresului ținut la București.

Într-adevăr eforturile conjugate ale tuturor oamenilor de știință, urmărind dezvoltarea productivității solului, pentru a obține victoria împotriva foamei, nu pot fi încununate de succes decât într-un climat de pace și de înțelegere internațională. Lupta împotriva foamei este deci echivalentă cu lupta pentru pace, cu lupta pentru pînă. Iată de ce deviza «Pax—Panis» înscrisă pe emblema celui de-al VIII-lea Congres internațional de știință a solului, ținut la București, ne apare pe deplin justificată.

TINERETUL ȘI PACEA. — După încheierea lucrărilor Conferinței de la Grenoble, închinată problemelor educării tineretului, presa noastră din 11 septembrie 1964 publică declarația făcută unui corespondent al Agenției Române de presă de Prof. Univ. Dr. Jean Livescu, adjunct al ministerului Învățămîntului, care a condus delegația țării noastre la această conferință. Arătînd că — așa cum a subliniat și Dl. René Mahen, directorul general al U.N.E.S.C.O. — reuniunea internațională de la Grenoble a fost inițiată la sugestia reprezentanților R. P. Romîne, cu prilejul celei de-a XI-a sesiuni generale a U.N.E.S.C.O., fiind pregătită, între altele, și de întrunirea din iunie 1964 de la București, Prof. Dr. Jean Livescu a declarat că «lucrările conferinței au relevat încă o dată ideea susținută în repetate rînduri de țara noastră că educarea tineretului în spiritul păcii și prieteniei între popoare constituie o problemă majoră a contemporaneității, participanții subliniind faptul că U.N.E.S.C.O. este chemată s-o sprijine în programele sale de perspectivă».

Referindu-se la activitatea rodnică desfășurată de membrii delegației țării noastre la această conferință, care «a fost bine apreciată de participanți», Prof. Dr. Jean Livescu a declarat în continuare : «În cea de-a IV-a comisie, de pildă, s-au purtat discuții fructuoase asupra căilor și mijloacelor prin care tineretul poate și trebuie să fie educat în vederea cunoașterii reciproce între popoare pe baza respectării valorilor materiale și spirituale, a independenței și dreptului la autodeterminare al tuturor țărilor».

Subliniind participarea activă la discuții și schimbul foarte viu de idei, conducătorul delegației romîne a menționat în același timp dorința participanților «de a găsi soluții comune, acceptabile pentru toți, în spiritul răspunderii față de lumea de azi și de mîine», ceea ce a determinat «ca toate recomandările noastre să fie acceptate în unanimitate, atît în comisii cît și în plenare».

În încheierea declarației sale, Prof. Dr. Jean Livescu a afirmat următoarele : «Printre recomandările amintite aci, trebuie să relievez acea propunere a delegației noastre, la care s-a asociat și delegația franceză, prin care comisia a IV-a și, pe această bază întreaga reuniune internațională, au susținut în mod călduros ca O.N.U. să adopte *Declarația privind promovarea în rîndurile tineretului a idealurilor de pace, respect reciproc și înțelegere între popoare*».

PENTRU IMPIEDICAREA RĂZBOIULUI ATOMIC. — Duminică 13 septembrie 1964, s-a deschis la Karlovy-Vary cea de-a XIII-a conferință Pungwash. După informațiile culese din presă, la actuala conferință «participă aproape 100 de oameni de știință și activiști din domeniul vieții politice veniți din 19 țări». Printre cei ce iau parte la lucrările acestei conferințe se numără Profesorul britanic C. F. Powell, laureat al premiului Nobel și președinte al Federației Internaționale a oamenilor de știință, Acad. I. Tamm, fizician sovietic, laureat al premiului Nobel, Acad. A. Blagonravov, specialist sovietic în problemele construcției de rachete, Prof. H. Kissinger, Prof. J. Weisner, Prof. B. Glass și Prof. E. Rabinovici, consilieri ai Casei Albe, Prof. A. Joxe, directorul Institutului francez pentru cercetări nucleare, D-nii V. P. Suslov și R. J. Bunche, adjunctii secretarului general al O.N.U., cunoscutul om politic francez Jules Moch și alții. Țara noastră a fost reprezentată de o delegație condusă de Prof. Miron Nicolescu.

După cum se știe, numele acestei conferințe se trage de la numele unei mici localități canadiene, Pungwash, unde a avut loc în anul 1957 prima conferință. În cei șapte ani, câți s-au scurs de la prima conferință și pînă în prezent, situația internațională a înregistrat, după cum subliniază revista «Lumea» (1964, nr. 38, p. 11) «însemnate schimbări calitative». De aceea «cea de-a XIII-a conferință Pungwash de la Karlovy-Vary poate fi considerată ca un adevărat simpozion despre pace, dar un simpozion activ, în căutarea de soluții eficiente, cu atât mai mult cu cât cerul continuă să fie întunecat de nori sumbri» (*ibidem*, p. 11).

Intr-un substanțial reportaj asupra acestei conferințe făcut de Horia Liman pentru revista «Lumea», se arată că liniile mari pe care se dezvoltă discuțiile din cele cinci comisii cuprind o serie de probleme esențiale, precum : «posibilitatea slăbirii încordării internaționale ; înlăturarea primejdiei diseminării armelor nucleare, șansele încetării producției de armament atomic și al dezarmării, metodele cele mai eficiente pentru stabilirea unui climat de colaborare între popoare».

Din același reportaj luăm cunoștință și de problemele supuse spre dezbateră participanților. Astfel, comisia I-a condusă de biologul american Prof. H. B. Glass va discuta, printre altele, problema încheierii unui pact de neagresiune între țările N.A.T.O. și cele care fac parte din Tratatul de la Varșovia, semnarea tratatului de pace cu Germania, măsuri pentru atenuarea tensiunii internaționale.

Comisia a II-a, sub conducerea fizicianului american Prof. B. T. Feld, va cerceta problemele interzicerii diseminării armelor nucleare, lărgirea Tratatului de la Moscova prin interzicerea experiențelor atomice subterane, metodele de influențare a opiniei publice mondiale în scopul sprijinirii mai active a ideii de dezarmare. Comisia a III-a, prezidată de savantul britanic Prof. B. F. Flowers, abordează problema «umbrelor atomice» ca și pe aceea a posibilităților pe care le oferă sistemele auto-rachetă, după cum studiază cauzele pentru care Conferința pentru dezarmare de la Geneva n-a ajuns încă la rezultate satisfăcătoare». Problemele securității colective, precum și sporirea eficienței

Organizației Națiunilor Unite, formează obiectivul comisiei a IV-a de sub conducerea Prof. R. E. Peteris (Marea Britanie). În sfârșit, Comisia a V-a, condusă de Prof. C. F. Powel (Marea Britanie) discută «despre sarcinile științei și ale oamenilor de știință în asigurarea progresului tratativelor pentru garantarea păcii și stabilirea colaborării pașnice între popoare».

Simplă enunțare a temelor puse în discuție ne arată interesul deosebit pe care-l suscită pe plan mondial cea de-a XIII-a Conferință Pungwash de la Karlovy-Vary.

PENTRU INDEPENDENȚA ȘI ELIBERARE NAȚIONALĂ, PENTRU PACE. —

Ziarele din țara noastră au publicat în ziua de 18 septembrie 1964, Mesajul D-lui Ion Gheorghe Maurer, președintele Consiliului de Miniștri al R. P. Române, adresat «Forumului mondial de solidaritate a tineretului și studenților în lupta pentru independență și eliberare națională, pentru pace» ale cărui lucrări se desfășoară la Moscova.

«Tinerii generații — se spune în mesaj — îi revine un rol de seamă în lupta popoarelor pentru eliberarea națională, pentru asigurarea independenței economice și politice a statelor noi eliberate, pentru înfăptuirea dezarmării generale și totale, pentru triumful coexistenței pașnice între state cu sisteme social-politice diferite».

Subliniind importanța deosebită acordată problemei formării tineretului în deplina conștiință a răspunderii ce-i revine în instaurarea unei păci durabile în lume, președintele Consiliului de Miniștri al R. P. Române amintește că «Republica Populară Română a prezentat Organizației Națiunilor Unite cunoscuta propunere de adoptare a unei Declarații privind promovarea în rindurile tineretului a idealurilor păcii, respectului reciproc și înțelegerii între popoare».

Arătând că acest proiect, care a fost prezentat la sesiunea a XVIII-a a Adunării Generale a O.N.U. împreună cu alte 25 state, urmează a fi definitivat la sesiunea din acest an a Adunării Generale, Dl. Ioan Gheorghe Maurer și-a exprimat convingerea că «principiile și idealurile înscrise în acest proiect de Declarație, vor găsi înțelegere și aprobare din partea tuturor guvernelor ca și a organizațiilor de tineret din întreaga lume». «Forumul dvs. însuși — a spus în continuare D-sa — constituie o manifestare a dorinței și a hotărârii tineretului de a-și pune întreaga sa energie, talentul și priceperea sa în slujba nobilelor idealuri ale păcii și progresului, pentru a clădi o lume fără arme și războaie în care popoarele să trăiască în bună înțelegere, colaborare și respect reciproc».

În încheiere, urînd succes deplin lucrărilor Forumului în realizarea înaltelor sale țeluri, Dl. Ion Gheorghe Maurer, președintele Consiliului de Miniștri al R.P. Române, a afirmat următoarele: «Dorim ca acest Forum să constituie un pas însemnat în întărirea unității și cooperării tineretului și studenților din lumea întreagă, indiferent de concepțiile lor politice, ideologice, religioase, în lupta pentru independență și eliberare națională, pentru pace .

PREMIUL NOBEL PENTRU PACE 1964. — După cum ne informează revista «Lumea» (nr. 43 din 22 oct. 1964) Pastorul negru Martin Luther King din S.U.A. a obținut Premiul Nobel pentru Pace pe anul 1964. În medalionul pe care îl închină revista «Lumea» se arată că «de aproximativ 10 ani, acest cel mai tânăr titular al celebrului premiu, personalitate de prim plan a Asociației pentru progresul oamenilor de culoare» (N.A.A.C.P.), a jucat un rol de seamă în toate luptele antirasiste din Statele Unite, militând pentru desegregare, pentru deplina egalitate în drepturi a populației negre». Adept al non-violenței, «noul Ghandi», cum a fost supranumit tânărul Pastor baptist Martin Luther King, laureatul Premiului Nobel pentru pace din acest an a declarat că socoate premiul «ca o onoare adresată nu numai lui, ci deopotrivă tuturor cetățenilor negri și albi care au participat la lupta comună», luându-și angajamentul ca și de acum înainte să-și consacre toate eforturile pentru progresul populației negre din țara sa.

Decernarea Premiului Nobel pentru pace unui reprezentant de seamă al Bisericii creștine a impresionat adânc preoțimea ortodoxă din țara noastră. Revista «Lumea» (nr. 44 din 29 octombrie 1964) publică următoarele spicuirii din scrisoarea unui preot ortodox: «Preotul Dumitru Ischim din Raionul Hirlău ne scrie că a fost adânc impresionat de decernarea Premiului Nobel pentru pace unui reprezentant al Bisericii, care este totodată un neînfriecat luptător pentru drepturile oamenilor de culoare, Pastorul Martin Luther King. După părerea Preotului Dumitru Ischim «marele premiu acordat pastorului negru care și-a înțeles rostul în aceste vremuri de răscruce pentru omenire: ați pune sufletul în slujba aproapelui tău, indiferent de rasă, religie, culoare sau neam, ne obligă și ne ajută să înțelegem ce trebuie să facă religia pentru a-și justifica rostul în aceste vremuri» (p. 32).

Acordarea premiului Nobel pentru pace unui reprezentant al Bisericii creștine constituie un îmbold măreț pentru întreaga noastră Biserică în susținerea — pe viitor — cu și mai multă tărie a luptei pentru apărarea Păcii.

REDACȚIA

ȘTIRI ECUMENICE

DOUĂ DISTINCȚII .

«Buletinul Consiliului Mondial al Păcii» din octombrie a. c. ne aduce frumoasa știre că doi slujitori bisericești din lumea occidentală au primit deosebite distincții, și anume : fostul decan de Canterbury, Dr. Hewlet Johnson, din Marea Britanie a primit Medalia de Aur a Consiliului Mondial al Păcii, iar Pastorul Martin Luther King junior din S.U.A., premiul Nobel pentru pace, pe anul 1964.

Cei doi slujitori bisericești sînt cunoscuți în țara noastră și în toată lumea, pentru curajoasa și frumoasa lor activitate pusă în slujirea unor nobile și mărețe cauze privind viitorul fericit al omenirii.

Astfel, cine nu cunoaște activitatea îndrăzneată și stăruitoare în slujirea cauzei păcii a Doctorului Hewlet Johnson, fostul decan de Canterbury ?

Milioanele de oameni uciși în cele două războaie mondiale, lacrimile părinților care și-au pierdut copiii, lacrimile văduvelor și ale orfanilor, suferințele îndurate de către cei mulți din pricina războaielor, pericolul dezastruos al unui nou război cu arme nucleare, primejdia experiențelor cu armele nucleare, privind viața oamenilor, — toate acestea și multe altele au contribuit ca Hewlet Johnson să fie printre cei dintîi inițiatori și luptători pentru cauza apărării păcii popoarelor.

El și-a dat seama că acțiunea pentru stăvilirea războiului este de preferat acelei mentalități care socotește războiul ceva inevitabil ; el a gîndit că este mai de folos să lupti împotriva războiului și a cauzelor care îl provoacă, decît să plîngi pe ruinele cauzate de acesta ; el și-a dat seama, ca mulți alții, că dictonul latin : «si vis pacem, para bellum» trebuie neapărat înlocuit cu dictonul : «si vis pacem, para pacem».

De aceea, înfruntînd cu curaj adversitatea multor colegi și concețâteni, dintre care unii îl numeau «decanul roșu», riscîndu-și situația personală și socială, Dr. Hewlet Johnson s-a alăturat dintru început măreței și nobilei acțiuni de apărarea păcii popoarelor, fiind susținător al cauzelor care asigură trîinicia ei : desființarea exploatării omului de către om, prin libertatea națiunilor, prin abolirea colonialismului și dis-

criminării rasiale, încetarea experiențelor cu armele nucleare, coexistență pașnică, dezarmarea generală și totală.

Stăruind cu tenacitate în sprijinirea acestor mari acțiuni, — partizanii păcii de pretutindeni — dintre care Johnson a fost printre cei dintâi, au ajuns la frumoase rezultate, căci, în anii din urmă, ideea păcii a crescut puternic, atât în largul lumii, cât mai ales în adâncul conștiinței oamenilor și popoarelor.

În anii din urmă, glasul ațîțătorilor la război s-a domolit și dacă vreunul îndrăznește să mai vorbească despre război, lumea îl socotește cu drept cuvînt smintit.

Este meritul partizanilor păcii că lumea a ajuns la astfel de concluzii ; ei au pus problema aceasta în fața conștiinței popoarelor, iar popoarele au înțeles și au dat urmare acestei drepte acțiuni.

Este de remarcat, că acum 15 ani în urmă, în țările occidentale, s-au găsit și slujitori bisericești care s-au înrolat în această acțiune, cum, spre exemplu abatele Boulter, în Franța, Andrea Gagero în Italia, J. Endicott în Canada, M. Niemöller în R.F.G., însă între ei, cel dintîi a fost Dr. Hewlet Johnson în Marea Britanie.

Iată de ce socotesc că Medalia de Aur acordată doctorului Johnson este pe deplin meritată, căci lupta lui prețuiește chiar mai mult decît aurul.

De altfel, lucrul acesta l-a mărturisit Profesorul J. D. Bernal, președintele delegat al Consiliului Mondial al Păcii, cînd a înmînat Medalia de Aur Doctorului Hewlet Johnson, spunînd : «Nu pot gîndi la o însărcinare pe care s-o întreprind cu atît de multă plăcere», adăugînd «într-adevăr, nu știu dacă este necesar să acordăm această medalie, căci eu socotesc că opera Doctorului Hewlet Johnson constituie ea însăși o distincție și ar trebui să încercăm să vedem dacă nu este posibil să o facem pe aceasta dar Consiliului Mondial al Păcii, căci ea a fost atît de prețioasă și atît de remarcabilă».

La aceste cuvînte, Dr. Johnson a replicat : «Eu sînt emoționat de onoarea pe care mi-o faceți ; ea este peste meritele mele, dar eu o socotesc prețioasă și stimulează continuitatea în lucrare», subliniind că fiecare ar trebui să socotească ca ceva absolut necesar obținerea păcii și supraviețuirea umanității.

Solemnitatea înmînării acestei medalii a avut loc cu prilejul unei ceremonii comemorative în amintirea a 25 de ani de la declararea celui de al doilea război mondial.

Au asistat la această reuniune aproape 400 de persoane și au mai luat cuvîntul : Ivor Montague, membru al Consiliului Mondial al Păcii, d-na Mira von Kuhlmann din R.F.G., și Andrea Gagero, membru al Consiliului Mondial al Păcii și al Comitetului italian pentru pace.

*

Cel de-al doilea personaj religios, Pastorul Martin Luther King junior, a fost învrednicit să primească premiul Nobel pentru pace, pe anul 1964, premiu acordat de Comitetul Parlamentului norvegian.

Pastorul Martin Luther King este un eminent conducător al luptei în favoarea egalității drepturilor civice pentru negrii americani.

El și-a câștigat un renume național, conducând o acțiune neviolentă : boicotul autobuzelor din Montgomery (Alabama) și a avut drept urmare tratamentul egal al negrilor în transporturile publice.

Boicotul a durat 381 zile și a fost urmat, în ciuda fricii de poliție, de către 50.000 negri din acest oraș al Sudului.

Luther King este diplomat al Universității din Pennsylvania și Harvard și este președintele Conferinței conducătorilor creștini din Sud.

Buletinul Consiliului Mondial al Păcii arată că după profesorul Linus Pauling, care a primit acest premiu anul trecut, această onoare a revenit încă o dată unui cetățean al Statelor Unite ; menționează de asemenea că Martin Luther King este al treilea negru cărui i se decernează premiul Nobel pentru pace, după Ralph Bunche, diplomat american și Albert Luthuli din Africa de Sud.

«Alegerea lui Martin Luther King are o considerabilă semnificație mondială ; ea subliniază legătura între lupta împotriva discriminării rasiale și lupta pentru pace și pentru sfârșitul colonialismului sub orice formă. Hotărîrea Comitetului Premiului Nobel pentru Pace este o puternică ilustrare a opoziției față de forțele sumbre ale represiei, ale prejudecății rasiale, ale colonializării și războiului, nu numai în Statele Unite, dar și în lumea întreagă. Nu din întâmplare, laureatul premiului Nobel pentru pace din acest an a fost de mai multe ori închis ; el a fost chiar obiectul unor tentative de asasinat, cînd rasiștii au aruncat bombe pe casa sa, iar vinovații n-au fost niciodată descoperiți.

Cu toate că este preocupat de lupta în favoarea egalității drepturilor civile, Martin Luther King este pe deplin conștient de faptul că această luptă este intim legată de lupta pentru pace, de eliberarea națională și de abolirea colonialismului».

Acesta a fost motivul pentru care partizanii păcii de pretutindeni s-au bucurat de bine meritata distincție acordată acestui vrednic slujitor bisericesc.

De aceea, Profesorul J. D. Bernal, președintele-delegat al Consiliului Mondial al Păcii, i-a adresat următorul mesaj : «Călduroase felicitări pentru această atribuire așa de meritată, a premiului Nobel pentru pace ! Lunga și nobila luptă a negrilor americani pentru egalitatea umană nu este numai pentru marea noastră țară de o importanță vitală, ci semnificația este universală. Abolirea discriminării rasiale de pe întreg pământul este o necesitate esențială pentru atingerea nobilului nostru scop, care este cel al unei lumi fără război».

Așadar, distincțiile acordate acestor slujitori bisericești au într-adevăr o mare însemnătate. Curajul și stăruința depusă de Dr. Hewlet Johnson, cum și de Pastorul Martin Luther King junior, în slujirea unor cauze așa de utile viitorului fericit al omenirii, i-au îndreptățit la aceste bine meritate aprecieri.

În țara noastră, ca și în celelalte țări socialiste, oamenii nu înfruntă vrăjmășii și nici nu-și riscă viața și pozițiile lor sociale pentru asemenea

acțiuni, căci aici, conducători și conduși, guvern și popor lucrează mină în mină pentru aceste nobile scopuri : înlăturarea războaielor din viața popoarelor, libertate, egalitate și prosperitate pentru toți.

Care om, în țările noastre, ar putea fi dezavuat sau ar avea ceva de suferit dacă lucrează și stăruie pentru împlinirea acestor idealuri scumpe tuturor oamenilor cinstiți de pe pământ ? Răspunsul și-l dă fiecare din noi : nimeni.

Acolo unde însă există încă discriminare rasială, unde chiar președintele statului a fost ucis mișelește, fiindcă el împărtășea ideea aceasta umanitară a egalității civice, acolo acțiunea unor asemenea oameni și slujitori trebuie marcată, căci este prețioasă.

Cinste acestor conștiinți slujitori ai lui Hristos «Domnul Păcii».

RED.

CONFERINȚA INTERNAȚIONALĂ DE TEOLOGIE PRACTICĂ

Între 29 septembrie și 2 octombrie 1964, s-a ținut la Facultatea de teologie a Universității din Jena o conferință internațională de teologie practică. S-a făcut un schimb de păreri în cadrul «celor mai tinere și totodată celor mai vechi discipline ale teologiei», privind ființa, forma și funcțiunea teologiei practice. S-au prezentat mai multe referate, dintre care menționăm : «Claritatea relatărilor biblice : problemă catehetică» (Prof. Brinkel, Rostock) ; «Characterul trecător ține de ființa oricărei propovăduiri, — propovăduirea ca predică a lui Iisus trebuie să interpreteze mereu din nou un anumit timp» (Prof. Bernet, Zürich) — e vorba de interpretarea Evangheliei în condițiile timpului.

Prof. Casalis (Paris) a dezvoltat șase teze privind subiectul «Slujirea profetică a comunității».

Trebuie să fim totdeauna atenți în propovăduirea creștină, la prezent, și să nu ne lăsăm paralizați de nostalgie după trecut, pentru a nu bloca drumul viitorului — spune Prof. Casalis. Slujirea profetică a comunității nu trebuie să fie nicicând statică, ci totdeauna dinamică.

Prof. Ieschke (Praga) socotește că predica trebuie să țină seama de faptul că credincioșii trăiesc în lume, în anumite condiții ale timpului.

Alte referate : «Intenția și intensitatea predicii» (Prof. Wagner, Leipzig) ; «Predica și textul» (Prof. Ietter, Tübingen) ; «Predica : problemă și scop» (Prof. Ienssen, Berlin) ; «Predica — mijloc al didacticii omiletice» (Prof. Lerle, Halle).

Despre probleme liturgice a vorbit Prof. Nagel (Greifswald), iar despre probleme de pastorație, Prof. Dedo Müller (Leipzig). («Neue Zeit» din 24.X.1964).

O. B.

ARTICOLE ȘI STUDII

ISTORICUL BISERICII BATIȘTE DIN BUCUREȘTI

Memoriei preotului George I. Negulescu care prin munca unei vieți întregi a deschis drumul pentru alcătuirea acestei monografii.

NUMELE BISERICII ȘI AL MAHALALEI

Stabilirea originii numelui acestei biserici, precum și mahalalei înconjurătoare, a dat nașterea unor interesante considerații de ordin istoric și filologic, astfel că o prezentare a lor este binevenită.

Pentru prima oară s-a ocupat de aceasta arhitectul Dimitrie Berindei, într-un articol apărut acum mai bine de 100 de ani¹. Cercetînd unele aspecte ale istoriei orașului nostru, autorul arată, fără să indice vreun izvor, că în București, la începutul secolului al XVII-lea, ar fi avut o locuință «fastuoasă» și grădini «întinse» boierul *Baptistea Velleli*, numit de domnitorul Radu Mihnea «prietenu... domniei mele»². Berindei încheie astfel fraza : «...dar azi [la 1861 — n. n.] ea [mahalaua] nu păstrează din acele timpuri decît numele lui Baptistea».

Bazat pe această asemănare de nume, Dimitrie Berindei îi alcătuiește lui Velleli, de fapt corect este Vevelli, o biografie fantezistă, potrivit căreia acesta ar fi studiat la Veneția și Padova împreună cu Radu Mihnea, domn al Țării Românești (1611—1616, 1620—1623) și al Moldovei (1616—1619, 1623—1626), după ce anii copilăriei îi petrecuseră tot împreună la Mănăstirea Ivron din Muntele Atos³. În peregrinările lui Radu

1. *Bucureștii. Studiu istoric*, în «Revista Română pentru Științe, Litere și Arte», an. I (1861).

2. Este vorba de un act din 14 mai 1622, prin care Radu Mihnea îi dăruiește lui Vevelli satul Frăsineul din jud. Ilfov. Vezi *Documente privind Istoria României*, B, veac. XVII, vol. IV, p. 125—127; în continuare vom cita *D.I.R.*

3. Credem că ideea despre prietenia credincioasă a lui Vevelli față de Radu Mihnea, i-a venit lui Dimitrie Berindei, citind *cronica* lui Miron Costin, care vorbește despre o slugă din copilăria domnului, ajuns vataf de aprozi, datorită stăruințelor boierilor; vezi Miron Costin, *Letopisetul Țării Moldovei*, în *Opere*, ed. P. P. Panaitescu, București, 1958, p. 90.

Mihnea, Vevelli ar fi fost mereu alături de el, ca un prieten credincios. După moartea lui Radu Mihnea, Vevelli devine devotatul lui Alexandru Iliș, domn al Moldovei și al Țării Românești, și, după spusele lui Miron Costin, este omorât în Moldova în anul 1633, în timpul unei mișcări populare îndreptată împotriva grecilor.

Trebuie să arătăm din capul locului că afirmațiile lui Dimitrie Berindei nu au nici o bază științifică, afară de episodul morții lui Vevelli, citat după cronică de Miron Costin⁴.

După Dimitrie Berindei, colonelul D. Papazoglu reia spusele acestuia, atribuindu-i lui Vevelli și zidirea bisericii Bărăția din București. El îl numește pe Vevelli «*un bogat comersant italian*», care ar fi avut case în mahalaua Bățiștea și i-ar fi dat numele său⁵.

Și Ionescu-Gion, harnicul istoriograf al Bucureștilor, adoptă teoria lui Dimitrie Berindei, recunoscând, în același timp, lipsa oricărei dovezi în această privință: «*Constantin Baptista, spune tradiția, pe care din nenorocire nici un document nu o coroboră a făcut într-această mahală niște case cu adevărat domnești și o grădină care a rămas de pomină în memoria bucureștenilor. Nu cunoaștem partea ce a luat Constantin Baptista Vellei la zidirea bisericii din Bățiștea, reclădită la 1764 de vătaful Manciu*»⁶.

În continuare, Ionescu-Gion afirmă că, potrivit spuselor lui Dimitrie Berindei, Vevelli ar fi avut case și grădini în mahalaua Radu-Vodă, confundând probabil pe Radu Mihnea cu numele mahalalei și al Minăstirii Radu-Vodă.

Mai târziu, în 1928⁷ și apoi în alte lucrări⁸, Nicolae Iorga considera că numele bisericii și al mahalalei ar veni tot de la Vevelli, al cărui nume rominizat era Bățiștea.

Înainte de a examina critic aceste teorii, credem că este mai indicat să lămurim câteva momente ale vieții și activității de diplomat a lui Constantin Baptista Vevelli⁹.

Pentru prima oară îl întâlnim ocupându-se cu negustoria la Lemberg, în anii 1596—1602; tovarăși săi de negoț îl numesc «*honestus Baptista Vevelli mercator graecus*», «*famatus Baptista Vevelli, Venetianus*», «*famatus Baptista Vevelli, italicus*», «*Baptista Vevelli graecus de Candia*»¹⁰. Deși unele acte îl numesc italian, totuși el era grec ortodox din orașul Rettimo, în insula Creta, după cum singur mărturisește¹¹.

4. *Ibidem*, p. 99.

5. Vezi *Istoria fondării orașului București, de la 1330 pînă la 1850, culeasă după mai mulți scriitori*, București, 1891, p. 118.

6. În *Istoria Bucureștilor*, București, 1899, p. 322.

7. În *Istoria Romînilor prin călători*, vol. I, ed. II-a, București, 1928, p. 242—243.

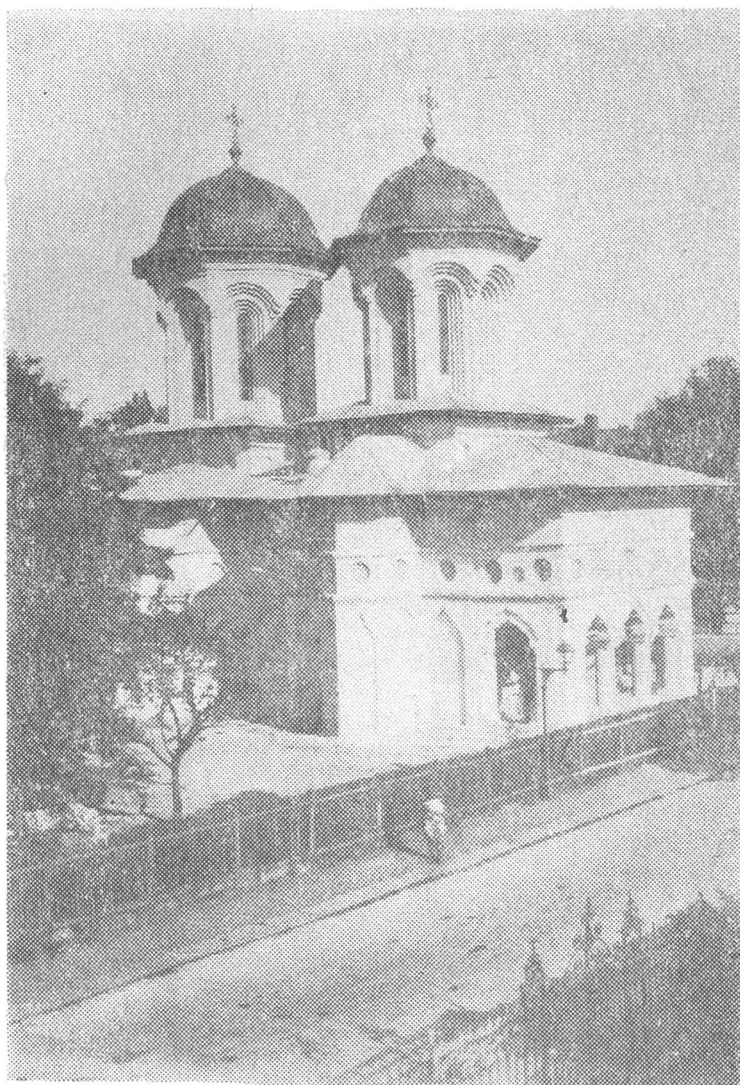
8. Vezi *Conducător istoric la bisericile din București și împrejurimile imediate*, București, 1935, p. 10; același pasaj și în *Guide historique de la Roumanie*, ed. II, București, 1936, p. 74; *Istoria Bucureștilor*, București, 1939, p. 90.

9. Despre el s-a scris și o monografie de către Aurel H. Golimas *Diplomatul Constantin Bătiștea Vevelli Rettimiotul și Revoluția Moldovei din primăvara anului 1633*, Iași, 1943, extras din «*Studii și Cercetări Istorice*», 1943, nr. 1.

10. N. Iorga, *Studii și Documente*, vol. XXIII, București, 1913, p. 448, 452, etc.

11. Act din 18 august 1629, publicat în *Hurmuzachi*, IV—2, p. 431; Afirmația lui

Actele sus menționate îl numesc pe Vevelli cînd grec, cînd italian, specificîndu-se chiar venetian. Prenumele său adevărat era Constantin,

Biserica Batiște (vedere dinspre nord-vest)

astfel, că îl întîlnim numit cînd Constantin Vevelli, cînd Batiștea Vevelli,

Pappazoglu că el ar fi înălțat Biserica Bărăției, este greșită. Vezi George D. Florescu *Din vechiul București*, București, 1935, p. 84; *Hurmuzachi*, IV—2, p. 432; A. Veress *Documente privitoare la Istoria Ardealului, Moldovei și Țării Românești*, vol. X, p. 1—2.

cînd Constantin Baptista. Multitudinea acestor nume pare a indica pe un aventurier, sau pe un negustor întreprinzător și îndrăzneț. Totodată arată că acesta avea legături cu Italia, în speță cu Veneția, fiind considerat chiar italian.

Îmbogățindu-se în urma negustoriei și împrieteniindu-se cu tînărul Radu Mihnea, care la 1600 era cam de 16 ani¹², Vevelli îl ajută, probabil să obțină tronul Țării Romînești între 1611 și 1616 dar apoi între 1616 și 1619 pe cel al Moldovei. În tot acest timp Vevelli nu lasă nici o urmă prin țările romîne, sau cel puțin nu cunoaștem noi, uneltind probabil la Constantinopol.

După un timp Vevelli trece în Moldova, unde îl întîlnim la 18 ianuarie 1621, cumpărînd două sate Doljești și Balomirești¹³. Actul de cumpărare îl numește «*giupîn... Costantin Batistje/ ce-am fost paharnic*». Alexandru Iliaș, domnul Moldovei, întărește această cumpărare la 23 martie, «*panului Constantin Batiște ceășnic*»¹⁴. Rațiunea trecerii lui Vevelli prin Moldova trebuie pusă în legătură cu relațiile secrete pe care Radu Mihnea, domn al Țării Romînești le avea cu polonii, dîndu-le informații asupra intențiilor turcești. Se pare că Vevelli a mers pînă în Polonia, unde a avut discuții cu nobilul Cristofor Zbarawski, în privința războiului turco-polon ce se pregătea. În timpul asediului cetății Hotin, Vevelli vine în tabăra polonă la 3 septembrie 1621, ca trimis al lui «*Radu Vodă domnul muntenescu*» după cum spune Miron Costin, pentru a-i hotărî pe polonezi să încheie pace¹⁵.

Creдем că în acest timp cit a stat în Moldova, Vevelli, care avea cel puțin 50 de ani, se căsătorește cu fiica lui Nistor Ureche, tatăl cronicarului Grigore Ureche. Soția sa se numea Maria și era cu mult mai tînără decît el¹⁶. Cu ea are un fiu, numit ca și bunicul său, Nistor, pe care Ștefan Tomșa, noul domn al Moldovei, îl va boteza în august 1622¹⁷.

În actul încheierii păcii de la Hotin dintre turci și poloni, de la 29 septembrie (9 octombrie) 1621, rolul principal l-a avut Vevelli¹⁸, întor-

12. Hurmuzachi, IV-2, p. 31—32; Apud I. Ionașcu, *Date noi relative la Radu Vodă Mihnea în Țara Romînească*, în «*Studii*», an. XIV (1961), nr. 3, p. 700, n. 6.

13. *D.I.R.*, A. Moldova, Veac. XVII, vol. V, p. 5—6.

14. *Ibidem*, p. 26—28.

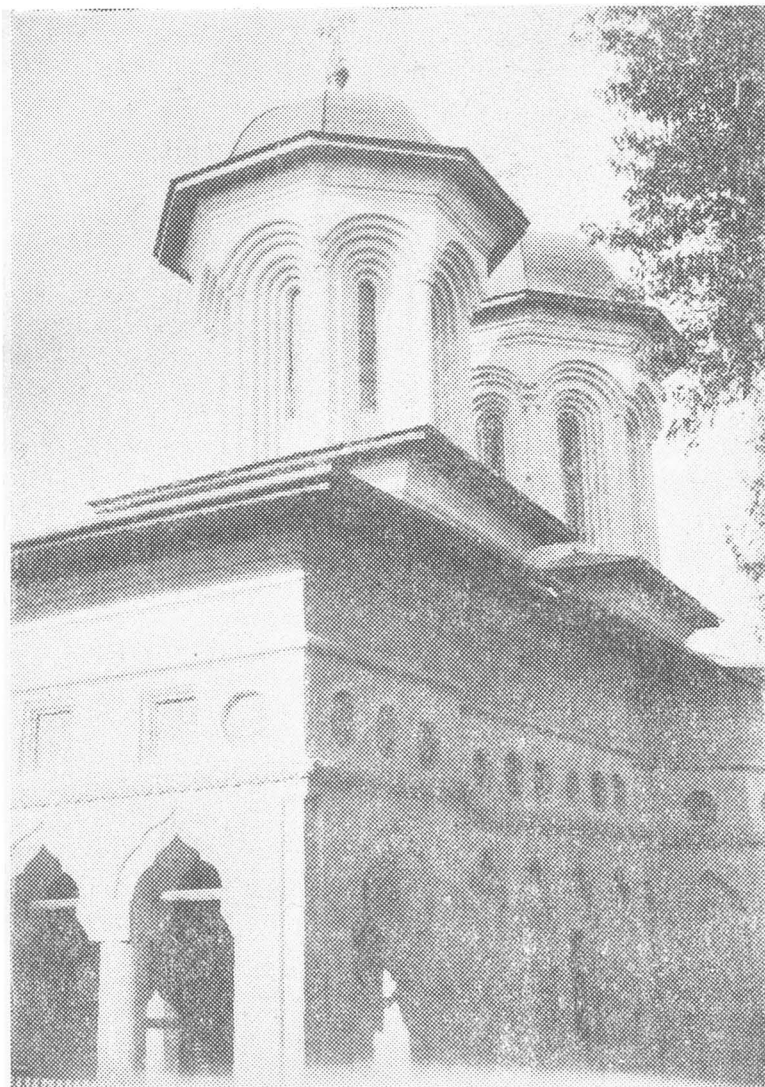
15. *Ed. cit.*, p. 80.

16. Vezi un act din 9 martie 1643 — N. Iorga, *Studii și Documente*, vol. V, p. 27—28. Revista «Ion Neculce», «*Buletinul Muzeului Municipal din Iași*» Fasc. 6, (1926—1927), p. 271—272; Gh. Ghibănescu, *Ispisoace și Zapise*, vol. VI, partea II-a, Iași, 1933, p. 152—154; Vezi și M. Costăchescu, *Despre Neamul de boieri Ureche*, Iași 1928, p. 9; Extras din «*Cercelări istorice*, vol. IV. Alt act din 20 ianuarie 1665 la Arh. St. Buc., *Neanif*, LXVIII/4; publicat în parte de N. Iorga, *Studii și Documente*, vol. VII, p. CCXLI.

17. Act din 17 august 1622; Ștefan Tomșa spune: «*...Am dat și am miluit pre a nostru hînu pre Nistor, jiciorul lui Costantin Batiște*», Arh. St. Buc., ms. 645, f. 32, original; copie *Mănăstirea Rarnovschi*, II/3. Vezi și un act din 3 februarie 1654, prin care Nistor dăruiește satul Mănăstirii Adormirea Precistii din Iași «*care mi-au fost mie... de la Ștefan Vodă Tomșe cîndu m-am botezat*», Arh. St. Buc., ms. 645 f. 32.

18. Vezi Aurel H. Golimaș, *op. cit.*, p. 8—9; interesant este pasajul din epopeea lui Polocki.

cindu-se prin Iași, el este arestat de domnitorul Ștefan Tomșa. Este eliberat numai în urma protestului solului polon Cristofor Zbarawski¹⁹.

Biserica Batișle (vedere dinspre sud-vest)

Tomșa, dându-și seama de greșala diplomatică pe care a făcut-o, reușește să se împacă cu Vevelli, botezându-i fiul în august 1622.

¹⁹ Vezi relația soliei lui Zbarawski la P. P. Paraitescu, *Călători poloni în Țările Române*, București, 1930, p. 16—17.

Începutul anului 1622 îl apucă pe Vevelli în Țara Românească, unde îl vedem primind danie de la Radu Mihnea un sat numit Frăsinetul din Ilfov, la 22 mai 1622. Textul documentului este important, pentru stabilirea raporturilor existente între domn și boieri: «*Iată am dăruit și domnia mea acest atocînstil și cu frumoasă față și precînstil hrisov de față al domniei mele, care este deasupra tuturor cînstelilor și darurilor, cînstîtului și credinciosului boier, încă și prietenului domniei mele jupan Costantin Vaptista...*»²⁰.

Între 12 noiembrie 1622 și 6 martie 1623, îl întîlnim pe Vevelli în sfatul domnesc al Țării Românești cu rangul de paharnic²¹. După această dată nu îl mai întîlnim în Țara Românească pînă la următoarea domnie a lui Alexandru Iliaș (1627—1629). O însemnare din anul 1627 arată că era în Moldova, unde îi se răsculpărau niște sate²². În noiembrie 1627, Alexandru Iliaș capătă în urma stăruințelor și pungilor de bani minuite cu îndeminare de Vevelli, domnia Țării Românești. Un document posterior, care se referă la fapte petrecute în acest timp, arată marea influență pe care Vevelli o exercita asupra șovălelcnicului domn²³. Tot din timpul acestei domnii muntene a lui Alexandru Iliaș, avem prima mențiune a rudeniei dintre Vevelli și domnitor. Rapoarte diplomatice venețiene precum și același document mai sus menționat, din 1630, îi arată cumnați; soția lui Iliaș era greacă, Elena fiica lui Ianache Catarghii²⁴. Poate că prin înrudirea cu vre-o soră a lui Iliaș sau a soției sale să fi devenit Vevelli cumnat cu acesta. În orice caz, știm că Vevelli a avut un fiu, Lucachi, născut din această căsătorie, care purta numele de Batiște²⁵.

După maziirea lui Alexandru Iliaș, în octombrie 1629, Vevelli părăsește împreună cu acesta Țara Românească, mergînd la Constantinopol, cu scopul de a redobîndi domnia într-una din țările romine. Aceasta se întîmplă în 1631, după maziirea lui Moise Movilă din Moldova. La aflarea vestii numirii lui Iliaș, intervine o puternică reacțiune a boierimii moldovene, care știa că noul domn este plin de datorii și vine astfel cu o mulțime de creditori, în cea mai mare parte greci, cărora trebuia să le dea posibilitatea de a-și căpăta banii înapoi, împreună cu dobînzile respective. Acești cămătari primeau însemnate dregătorii la curtea domnească, înlocuind pe boierii moldoveni, care pierdeau una din marile surse de venituri, rezultate din exploatarea poporului, prin stringerea dărilor și prin diverse abuzuri de putere.

Miron Costin prezintă astfel lucrurile: boierii, aflînd de numirea lui Alexandru Iliaș, alcătuiesc o delegație numeroasă ca să meargă la

20. Vezi mai sus nota 2.

21. Cf. *Lista dregătorilor din Sfatul domnesc al Țării Românești în secolele al XV—XVII*, în «*Studii și materiale de istorie medie*», vol. IV, București, 1960, p. 579.

22. Vezi *D.J.R., Moldova*, Veac. XVII, vol. V, p. 28; datarea însemnării în *Catalogul documentelor moldovenești din arhiva istorică centrală a Statului*, vol. II, București, 1959, p. 94, nr. 392.

23. Vezi Grigore Nardriș, *Documente slavo-române din mănăstirile Muntelui Athos*, București, 1936, p. 141—146.

24. Aurel H. Golimaș, *op. cit.*, p. 6; *Hurmuzachi*, IV—2, p. 390.

25. Vezi un act din 8 iunie 1668, publicat de Gh. Ghițănescu, *Ispisoace și Zapise*, vol. VI, partea II-a, Iași, 1933, p. 156—157.

Contsantinopol cu refuzul lor de a-l primi ca domn. Alexandru Iliș, înștiințat, trimite înaintea boierilor pe Vevelli cu câțiva ceauși, însă nu reușește să-i intimideze, ba chiar «pe Batiște l-au suduit, foarte tare [boierii], ales Cehan Vornicul». Moartea mareluș Vizir omorât cu pietre de către ieniceri, complică lucrurile; în fața acestui eveniment neașteptat, boierii îl recunosc pe Alexandru Iliș ca domn, nu înainte însă ca acesta să facă un jurământ prin care se angaja, probabil, să asculte de sfaturile lor. Venit în țară, Iliș vedește aceleași slabe calități de conducător ca și în domnia întii; Miron Costin spune: «...*cirpiia boierii cum putea trebile țării, iară domniia mai mult își petrecea cu Batiște Vevelli*». Desigur că această situație convenea boierilor și probabil că toate ar fi mers bine, dacă nu s-ar fi întâmplat ca o slugă să-i anunțe că Vevelli l-ar fi sfătuit pe domn să-i omoare pe capi reacțiunii boierești: Vasile Vornicul, viitorul domn Vasile Lupu, Cehan Vornicul, Savin Hatmanul, Buhuși Vistiernicul și Grigore Ureche, cronicarul. Este o ilustrare tipică a acelor vremuri faptul că Vevelli îl sfătuiește pe domn să omoare pe Grigore Ureche, cu care fusese cumnat.

Boierii și-au dat seama că lupta lor cu domnul nu putea avea un rezultat pozitiv, deoarece Iliș avea încă sprijinitori puternici la Poartă și chiar pe Vevelli. De aceea ei răspundesc svonul că domnitorul vrea să-i suprimă pentru ca să-și poată instala prietenii greci în locul lor. Miron Costin arată că la auzul acestei vești, nu numai curtenii, înțelegând și pe orașeni, dar și țărănimea «*hierbindu în greutate și în netocmele*» au înconjurat palatul domnesc «*străgindu pen toate ulițele pre greci*». Procedul nu a dat greș: dînd vina tuturor greutăților prin care trecea țara, pe seama grecilor, deși chiar Miron Costin arătase mai înainte că boierii, înțelegînd pe cei moldoveni «*cirpiia... trebile țării*», ei ținteau două lucruri: în primul rînd alungarea domnului, care în asemenea condiții în nici un caz nu putea fi repus în domnie de turci și, în al doilea rînd, îndepărtarea concurenței grecilor în ocuparea dregătoriilor mai importante.

Domnitorul este silit să părăsească Iași, dar în șesul Bahluiului este întîmpinat de o mulțime de țărani care îi cereau pedepsirea grecilor, prezentată ca autorii tuturor nenorocirilor care se abătuseră asupra țării. Instigați, probabil tot de boieri, țărani îl cer pe Baptista Vevelli, pe care Iliș, pentru a-și scăpa viața, îl jertfește, dîndu-l boierilor, care la rîndul lor îl predau țăranilor. Mînia mulțimii deslănțuite este minunat descrisă de Miron Costin: «*Și așa l-au apucat și l-au dat pre mîna țăranilor. Nespună vrăjmășia a prostimei. Și așa, fără de nice o milă, de viu cu topoară l-au făcut fărîme*». Se simte în cuvintele cronicarului teama marii boierimi la vederea minții drepte a poporului. Pasajul are o reală valoare psihologică, oglîndind mentalitatea unei clase întregi. Este prezentă contradicția dintre conștiința cronicarului care spunea că Vevelli era nevinovat și dorința de a-și menține pozițiile dominante cu orice preț²⁶.

26. Miron Costin, *ed. cit.*, p. 96—99. Printre cei care l-au omorât a fost și un Bosie Orlicianul; Vezi Neculce, *Letopisețul Țării Moldovei*, ed. Iorgu Iordan, E.S.P.L.A., 1955,

Am arătat că Baptista Vevelli a avut doi fii, din două căsătorii : primul fiu se numea Nistor, cel de-al doilea Lucachi. Pe Nistor îl întâlnim în numeroase documente ; astfel împarte cu Grigore Ureche, cronicarul, averea rămasă de la bunicul său, Nistor Ureche, la 9 martie 1643, apoi dăruiește sate pe la minăstiri²⁷. Spre sfârșitul vieții se călugărește. Ultimul act în care îl mai întâlnim este din 20 ianuarie 1655, când dăruiește un sat Minăstirii Secul, unde era îngropată mama sa «*Mărecuța*» și bunicul său Nistor Ureche. El iscălește actul de danie, scris chirilic, cu litere latine : «*Nykodym Batista*», arătând astfel că își cunoștea originea²⁸. Moare înainte de 8 iunie 1668, când fratele său vitreg, Lucachi, vinde un sat rămas de la el, pentru a-și plăti unele datorii²⁹.

Acestea sînt datele pe care le cunoaștem despre Baptista Vevelli și fiii săi. După cum vedem, el stă mai puțin în Țara Românească și mai mult în Moldova, unde își găsește și moartea. Apariția sa în divanele domnești din Țara Românească, între noiembrie 1622 și martie 1623, nu este o dovadă că el ar fi avut o casă proprie în București. Mai degrabă credem că locuia în palatul domnesc, ca un sfetnic de încredere al domnului. În acel timp, când capitala țării era mai mult la Tîrgoviște, puțini boieri aveau case în București, cei mai mulți locuiau la moșii.

Pe de altă parte, dacă Vevelli ar fi avut case și grădini «*de pomina*», ele ar fi izbit imaginația poporului, care ar fi pomenit de ele în tradiții orale. Afară de acest aspect, casele ar fi constituit un punct precis de reper pentru această parte a orașului, fiind deseori menționate în documentele vremii. Putem afirma cu toată siguranța că nici un document cunoscut privind trecutul mahalalelor Batiștea, Scaune, Oțetari, Ienii, Colțea sau Sfîntul Sava, nu a conservat amintirea vreunei locuințe a lui Baptista Vevelli prin aceste locuri, necum în alte părți ale orașului. Vevelli, nici nu era interesat să cheltuiască prea mult în țările române, singura lui dorință fiind, ca a tuturor aventurierilor de categoria sa, să se îmbogățească cît mai repede.

Trebuie să menționăm că «*tradiția*» despre care vorbea Dimitrie Berindei, este o ficțiune a acestuia în sprijinul afirmațiilor pe care le făcea. Vom arăta mai jos explicația pe care o dă poporul numelui bisericii și mahalalei.

*

Ipoteza pe care o vom dezvolta în rîndurile ce urmează este sprijinită pe un mare număr de documente și mărturiile ale trecutului, fiind

p. 120—130. Tot acolo despre venirea lui Lucachi în Moldova ; pînă atunci locuise la Constantinopol, fiind în suita lui Iliș, fiul lui Alexandru Iliș.

27. Astfel la 3 februarie 1654 — Arh. St. Buc., ms. 645 ; la 20 ianuarie 1665 dăruiește Minăstirii Secul, unde se călugărise, satul Brătești ; se arată că la Secu sînt îngropați Nistor Ureche și Mărecuța, Arh. St. Buc., *Neamt*, LXVIII/4. Intăriri la nr. 5, 6, 8 ; interesantă întărirea lui Duca Vodă din 15 aprilie 1669 ; vezi și Dionisie Udișteanu, *Inscripții și însemnări de la Secu*, 1938, p. 8. N. Iorga, *Studii și Documente*, vol. VII, p. CCXLI.

28. Vezi nota 27.

29. Gh. Ghibănescu, *Aspiciouă și Zapise*, vol. VI, partea II-a, Iași, 1933, p. 156—157.

o explicație științifică a numelui bisericii și mahalalei. Cel dintâi care a emis-o a fost preotul George I. Negulescu, după o îndelungată cercetare a istoriei orașului³⁰. Noi documente publicate în ultimii ani, ca expresie a importanței ce se acordă studiilor de istorie economică în țara noastră, au permis îmbogățirea punctelor esențiale ale acestei ipoteze cu noi dovezi și argumente în favoarea ei.

Mutarea reședinței domnești de la Tirgoviște la București, în anul 1625, a dat un puternic impuls dezvoltării vieții economice și politice a orașului. Prezența puterii domnești implica un număr de slujitori, apoi boierii cu dregătorii, precum și existența unor meseriași și negustori care să asigure aprovizionarea curții domnești cu produse alimentare, precum și croitori, cismari, fierari, armurieri, săbieri etc.; apoi ostașii din garda domnească, soldații seimeni, dorobanți, pe care îi vedem răsculați în număr impresionant la sfârșitul domniei lui Matei Basarab și în timpul lui Constantin Șerban; existența unui mare număr de soldați atrage și negustori care deschid numeroase prăvălii, circiumi; tirgul de sus și tirgul de jos reprezintă diviziunea unei singure piețe de desfacere pentru a se putea satisface un număr mereu crescând de consumatori; meseriașii nu mai produc numai la comandă, cum erau cismarii, cojocarii, croitorii, ci produc pentru piață; se accentuează continuu procesul de diviziune socială a muncii sub cele două aspecte: «*Desprinderea din meșteșugul casnic a unor noi ramuri meșteșugărești, iar în al doilea rând... diferențierea și specializarea petrecută în interiorul meșteșugurilor, acea subdividere în cadrul meșteșugului de bază*»³¹.

Dezvoltarea neconținută a meșteșugurilor, precum și creșterea numărului de meșteșuguri, a dus la organizarea acestora în frății, la început, conduse de un vătaf, iar apoi, în bresle, conduse de un staroste.

Întilnim aceste frății, încă de la începutul secolului al XVII-lea: croitorii la 1605, zlătarii la 1634, cojocarii la 1635, bărbierii la 1654, tabacii la 1657, lemnarii la 1663, cismarii la 1665, brutarii la 1672, măcelarii la 1675, cioclii la 1691, ș.a.m.d.³². Acești meșteșugari ocupau ulițe sau mahalale întregi ale orașului, care și-au luat numele de la ei, cum sînt mahalaua Zlătari, Săpunari, Măcelari, Precupeți etc. Ne interesează în mod deosebit măcelarii, care locuiau în mahalaua Scaune.

Numele acestei mahalale, vine de la butucii de lemn pe care măcelarii tăiau carnea, butuci numiți scaune. Credem totuși, avînd în vedere prețul acestor scaune³³, că ele nu se reduceau numai la un simplu butuc, ci avea și unele anexe care ocupau un loc mai întins. Credem că era în același timp și o prăvălie unde se vindea carnea, la care poate se

30. A rămas în manuscrisele ce posedăm de la el. Comunicată lui George D. Florescu, *Din vechiul București*, p. 45.

31. Ștefan Olteanu, *Meșteșugurile din București, în secolele XVI și XVII-lea*, în «*Studii*», an. XII, 1959, nr. 5, p. 99—100. Vezi și Dan Berindei, *Orașul București, reședință și Capitală a Țării Românești*, București, 1963, p. 51 și urm.

32. Ștefan Olteanu, *op. cit.*, p. 109; pentru cioclii document în condica Mănciuleștilor.

33. Vezi anexa IX.

referă un act din 15 noiembrie 1774, care vorbind despre vânzarea unui scaun de măcelărie, spune «locul cu învăltoare câtă este»³⁴.

Documente din secolul al XVII-lea arată că măcelarii nu au locuit întotdeauna în mahalaua Scaune. Un act din 27 aprilie 1664, cuprinzând vânzarea a două locuri de casă, îl localizează pe unul ca fiind în «București... ce au fost și Scaune de carne, în mahalaua Stăi Savei»³⁵. Întărirea actului, făcută de județul orașului și de pîrgari, este și mai explicită: «care locu iaste în mahalao[a] Sti Savei, unde au fostu mai nainte vreme scaunele de carnea ceale vechi în Țigănie»³⁶. Un alt act numește mahalaua Săpunari, aflată în spatele Mînăstirii Colțea, «ce-i zic și Scaunele vechi»³⁷.

Păreră noastră este că aceste scaune de măcelari se aflau în mahalaua Sfîntul Sava, care se întindea la început și pe locul actualelor mahalale Colțea, Săpunari și Scaune. O dată cu construirea bisericilor respective, aceste scaune erau în mahalale diferite însă pe același loc. Mai tîrziu, la o dată necunoscută, în prima jumătate a secolului al XVII-lea, datorită desigur, dezvoltării orașului, ele au fost mutate spre margine, în actuala mahală Scaune. De altfel «Țigănia» în care se aflau aceste scaune, numite la 1664 «Ceale vechi» era în mod sigur în spatele mahalalei Colțea deci cam pe locul mahalalei Săpunari³⁸. Cel mai vechi plan al Bucureștilor, din 1770, indică, la răsărit de biserica Scaune, un loc numit «Scanini» în care desigur, erau scaunele de tăiat.

Nu cunoaștem data exactă cînd scaunele de măcelari au fost mutate mai spre est; în orice caz, credem că în prima jumătate a secolului al XVII-lea. Mutarea s-a făcut la o mică distanță de locul unde fuseseră scaunele vechi. Existența acestor scaune era determinată în mare parte de o întreagă rețea de ape curgătoare și bălți, care pornind dintr-un lac mare aflat pe locul grădinișii Icoanei de astăzi, udau aceste locuri, vărsîndu-se în Dîmbovița³⁹. Mai cunoscută dintre acestea, era Bucu-

34. *Ibidem*.

35. Publicat de Ion Ionașcu, *Documente bucureștene privitoare la proprietățile Mănăstirii Colțea*, București, 1941, p. 11—12; azi actul se află la Acad. R.P.R., CCCLXXIV/246. Vezi și un document din 11 mai 1684 care vorbește despre un loc «ce iaste pre ulița de la Scaunele de carne dreptu poarta cea de lemn a mănăstirii lui Stii Gheorghie», Acad. R.P.R., CLXII/23.

36. Ion Ionașcu, *op. cit.*, p. 13—15. Documentul are cota CCCLXXIV/247.

37. Arh. St. Buc., *Aitropolia Țării Românești*, CCLVII/2; ms. 131, f. 112; publicat de Ștefan Andreescu, *Contribuții la istoricul bisericilor Scaune și Săpunari din București*, în «Glasul Bisericii», an. XXIII (1964), nr. 1—2. În Moldova, acele scaune se numeau «trunchi de meseriniță de tăiat carne»; vezi C. Giurescu, *Istoria Romînilor*, vol. III, partea II-a, p. 660.

38. Discuția avută cu dl. Emanoil Hagi Moscu. Vezi și Arh. St. Buc., *Municipiul București*, dos. 445/1836, 585/1838, 776/1839, 809/1840 etc.

39. Vezi actul din 7 iunie 1675, menționat la nota 35. O descriere a cursului Bucureștioarei la Pappazoglu, *op. cit.*, p. 10. Vezi și Ionescu Gion, *op. cit.*, p. 296—297. În anii Regulamentului Organic, s-a hotărît canalizarea apelor din București, prin «șanțuri». Șanțul pentru Bucureștioara avea următorul traseu: începea «la lacul ce este la Postă și din dreptul bisericii de la Icoană, și mergînd pe ulița cea către Caimata, tot înainte, prin mahalaua ce este între Scaune și Colțea [Săpunari] trece printr-o ulicioară mică ce este lingă biserica Scaunelor în ulița care merge de la Pescării la biserica cu

reștioara, menționată din secolul al XVII-lea⁴⁰. Pentru măcelari, aceste ape erau bine venite, deoarece se puteau spăla pieile vitelor tăiate, pe care le prelucrau apoi cojocarii, așezați în mare număr prin aceste locuri. Apoi, seul de la vite era prelucrat de săpunari, care locuiau în mahalaua sus amintită. Credem că, în mare parte, ei erau țigani, explicându-se astfel numele de Țigănie, dat mahalalei lor⁴¹. Pe de altă parte, actuala Stradă Snagov, fostă Niculaea Filipescu, iar un timp, Scaune, constituia, la începutul secolului al XVII-lea o importantă arteră de legătură a orașului cu restul țării, fiind drumul care ducea la Tîrgoviște⁴². Și existența acestui drum a condiționat așezarea măcelarilor, deoarece pe aici se aduceau vitele din împrejurimile orașului sau din alte părți. Aceste vite nu puteau fi tăiate toată odată, de aceea ele erau ținute în anumite ocoale care trebuia să se afle în imediata apropiere a locului de tăiere. Ele erau locuri bătătorite, și probabil îngrădite. Credem că prin derivația de la verbul *a bate* s-a numit un astfel de ocol *Batiște*, cum se întâmplă de altfel până astăzi în Oltenia, iar în Moldova se numea *băteliște*, avînd același sens de loc bătătorit de vite⁴³.

Bazîndu-se pe această identitate de denumiri, putem explica numele mahalalei și al bisericii Batiște, de la un ocol de vite care se afla prin aceste locuri. O primă dovadă în favoarea acestei ipoteze o constituie apropierea de mahalaua Scaune. Apoi, fiind această apă, Bucureștioara, și celelalte brațe, ele serveau vitelor de băut și scăldat. În sfîrșit, o dovadă concludentă ne este dată de cel mai vechi plan al orașului București, datat 1770 și descoperit în anii din urmă⁴⁴. Pe acest plan, biserica Batiște, este trecută sub nr. 48, iar biserica Scaune sub nr. 49, spre sud-est, față de Batiște. Între aceste două biserici este figurat în plan un maidan foarte întins, un loc gol, care contrastează cu împrejurimile în care se văd multe case. Pe acest teren este desenat un puț cu cumpănă, spre biserica Batiște⁴⁵, iar spre biserica Scaune apare un pom, ceea ce pare a indica o oarecare vegetație în acea parte, explicabilă, credem, prin grija pentru animale de a fi apărate de soare.

Sîntem convinși că aici era *batiștea* vitelor duse la tăiere, care mai exista încă în a doua jumătate a secolului al XVIII-lea, ceea ce arată

*sîmții, de acolo apucă spre Pescării, și de la Pescării spre Hața...». Vezi Emil Virlosu, Ion Virlosu, și Horia Oprescu, Inceputuri Edititare, 1830—1832, București, 1936, p. 36. Dan Berindei, op. cit., p. 254. Despre lacul de la Icoană, și despre fantomele care se vedeau la suprafața apei a scris și Mihail Sadoveanu o schiță în *Bordeienii*. În anul 1842, lacul de la Icoana era numit «Bulindroiul». Arh. St. Buc., Municipiul București, dos. 1052/1842. Vezi și George Poira, *Gădinile Capitalei*, în vol. *Din Bucureștii de altădată*, București, 1942, p. 7.*

40. Vezi nota 39 și un act din 12 august 1835 la Arh. St. Buc., *Vornicia dinlăuntru*, dos. 6847/1835, f. 1.

41. Vezi nota 38.

42. Cf. un act din 17 aprilie 1681, Arh. St. Buc., *Mitropolia Țării Românești*, CCLVII/5; publicat de Ștefan Andreescu, op. cit.

43. Acad. Romîna, *Dictionarul Limbii Romîne*, vol. I, București, 1911, sub voce. Vezi și N. A. Constantinescu, *Dictionar onomastic romînesc*. Ed. Acad. R.P.R., 1963, p. 20, col. 1, care este de aceeași părere cu noi.

44. Revista «Studii», an. XII (1959), nr. 5.

45. S-ar putea să fie «Puțul către Batiște», menționat la 1830. (*Inceputurile editare*, p. 22).

importanța economică a acestui ocol. De la el s-a numit întreaga mahala Batiște. O însemnare nedată, cam din prima jumătate a secolului al XVIII-lea, vorbește despre o carte dăruită «*sfintei biserici de la Batiște*» ceea ce constituie încă o dovadă în sprijinul acestei teorii⁴⁶.

Nu putem însă trece cu vederea, că primul document în care este întâlnită biserica Batiște, datat 5 aprilie 1660, cuprinde următoarea formulă: «*Și am scris eu, popa Neagul oț București al bisearica lui Batiște*»⁴⁷, ceea ce pare a indica originea numelui bisericii ca provenind de la un nume de persoană. Față de numărul covârșitor de probe contrarii, însemnarea ne apare suspectă, și de aceea credem că este o simplă greșală a scriitorului. Probabil, că acesta a vrut inițial să scrie *la Batiște*, și din grabă sau neatenție a scris «*lui Batiște*», ceea ce dă un sens cu totul diferit.

Că Baptista Vevelli nu a construit nici o biserică în Țara Românească, pare a reieși dintr-un document din 18 august 1629, prin care el cere dogelui Veneției permisiunea de a clădi o biserică în orașul său natal Rettimo din insula Creta, aflată în posesia venețienilor⁴⁸. Este clar că Vevelli avea puternice legături sufletești cu locurile natale, unde ar fi avut să lase o amintire de acest fel. El a avut timp să zidească această biserică numai între 1629 și 1631, când Alexandru Iliăș este mazil la Constantinopol, și îi pierdem urma atât lui cât și cumnatului său. Dacă Vevelli nu construise nici o biserică în orașul său natal pînă la 1629, este cu atât mai greu ca el să fi clădit vreuna în Țara Românească, de care nu îl lega decît setea de înavuțire. După această dată, el nu mai putea să facă vre-o biserică pe pămîntul Țării Românești, deoarece în 1631, își urmează cumnatul în Moldova, unde își găsește și moartea în 1633.

Un ultim argument în favoarea teoriei noastre, de natură filologică, pare a fi însăși pronunțarea numelui de Batiște cu accentul pe temă, deci în prima silabă, ca și în verbul «*a bate*» iar nu pe a doua silabă, cum ar fi fost normal, dacă ar fi venit de la numele de Batiște, rezultat din romînzarea italianescului Baptista. De asemenea, numeroase documente vechi numesc biserica și mahalaua «Bateștea» sau «Batești».

*

În concluzie,, am arătat că numele bisericii și al mahalalei, vine de la batiștea vitelor aflată între această mahala și mahalaua măcelarilor Scaune. Ipotezele care arată originea numelui mahalalei nu sînt decît produse ale fanteziei, lipsite de probe documentare sigure. Pentru a arăta că nici tradițiile populare nu păstrează amintirea vreunui boier de la care ar fi luat numele mahalaua, vom cita două povestiri orale privind originea numelui Batiștea, culese de Preotul George I. Negulescu, de la unii locuitori bătrîni ai mahalalei. Ele arată numai că în aceste locuri au trăit și

46. Vezi capitolul *Cărți vechi*, nr. 6.

47. Anexa I.

48. Vezi nota 11.

au muncit mici meseriași, slujitori domnești și boierești, soldați în garda domnească, negustori etc.

Prima i-a fost povestită Preotului George I. Negulescu, de către un bătrîn al mahalalei, Marin Froniu (născut cca 1826—mort 1909). Iată textul transcris după povestirea orală :

«Înainte vreme erau pe aici prin mahalaua noastră, multe lacuri băltoace, ce se țineau în șir pînă la biserica Scaune. Soacră-mea, Dumnezeu s-o ierte, care era bucureșteancă get beget, spunea că a auzit că pe unde e strada Scaune era drumul ăl mare al Tîrgoviștei, care trecea pe lângă lacuri. Cînd ploua, se scufundau chervanele în noroi pînă la butea roții și zile întregi chirigii înotau prin noroaie, ca să le scoată. Răcnetele, strigătele și chiotele ca să îndemne vitele să tragă, abia se mai auziau din pocnetele bicelor, jercăiala și bufnitul ciomegelor cu care se băteau vitele în baltiște. Ce care [reuseau] dintre chirigii să scoată chervanele, continuîndu-și drumul, vesteau pe toți chirigii care veneau încărcați spre București, să se ferească dă *baltiște* că apoi se apuca de *batîște*».

Lăsînd la o parte elementul popular, este interesant faptul că drumul Tîrgoviștei era greu practicabil, ceea ce a făcut, ca încă în secolul al XVII-lea Șerban Cantacuzino (1678—1688) să-l numească *vechiul drum al Tîrgoviștei*, fiind probabil părăsit. De altfel, planul din 1770, nu mai indică nici o arteră importantă deoarece între timp se construiseră case.

Altă povestire i-a fost comunicată Preotului George I. Negulescu de către Eftimie Iacovache, fost episcop al bisericii, mort în anul 1907, trecut de 80 de ani. El a fost cîrciumar în această mahalala, iar cîrciuma lui este desenată și în aquarela lui Preziosi, fiind pe locul actualei case cu nr. 20 de pe str. Batîște colț cu str. Alexandru Sahia : «El spunea că a auzit de la mușterii lui ce stăteau la cîte un pahar de vin că prin mahalaua Batîște a curs în vremea veche un pîrîiaș, care se forma din punctul unde se unește strada G. G. Cantacuzino [azi Alexandru Sahia] cu strada Clementei [azi strada C. A. Rosetti], pe care apuca la vale făcînd un lac destul de mare unde e școala Clementei. Apoi de aici, curgea spre biserica Oțetari, unde iarăși făcea lac. Un alt pîriu, care se desprindea din cel de mai sus, unde se unește strada G. G. Cantacuzino cu strada Sălciiilor [astăzi Iuliu Fucik] curgea pe această stradă, apoi pe străzile Rotari [azi I. L. Caragiale] și Teilor [fostă Vasile Lascăr, iar astăzi Galați] ; trecea pe la biserica de la Caimata, făcînd mai multe ghioluri și în urmă ajungea și el în locul de la biserica Scaune. Pe lângă pîrîiașul care curgea pe unde e strada Scaune, [fostă Nicolae Filipescu, iar astăzi Snagov] și se numea Căcata, locuiau numai cojocari groși și măcelari. I se zicea astfel fiindcă în el se aruncau toate murdăriile și se desertau butoaiele și tocitorile de argăseală. Cînd se desertau butoaiele de argăseală, putoarea era așa de mare că cei de sub vînt, își astupau nasul cu batista. Iar cînd cojocarii întindeau pieile argășite să se svînte la soare pe garduri sau pe forme, ceilalți locuitori rîdeau spunînd : *Căcătenii și-au întins batistele*».

Este de la sine înțeles că astfel de explicații naive au încolțit în mintea oamenilor într-o vreme când vechea batiște pentru vite nu mai exista ; totuși, ele sînt deosebit de valoroase prin aceea că indică în mod plastic meseriile locuitorilor acestei mahalale.

Construirea bisericii Batiște. Primele mențiuni documentare

Pe locul sau în imediata apropiere a actualei biserici Batiște, care este clădită în anul 1763, a mai existat o biserică purtînd acest nume, a cărei obîrșie datează din primele decenii ale secolului al XVII-lea. Pentru prima oară o întîlnim în documente la 5 aprilie 1660, cînd un preot Neagu, se iscălește astfel pe diata lui Pătrașco, fiul lui Cazan din Zălogi : «*Și am scris eu popa Neagul ot București la bisearica lui Batiște*»⁴⁹. Am arătat mai înainte că expresia «*la bisearica lui Batiște*» o considerăm o greșeală în loc de «*la bisearica la Batiște*». Rămîne de văzut un alt fapt de mare importanță pentru trecutul acestui locaș, anume anul sau perioada de timp în care a fost înălțat. Pentru determinarea, desigur aproximativă, a datei construirii vechii Biserici Batiște, numai situația generală social-economică și politică a orașului în secolul al XVII-lea este în stare să ne furnizeze unele elemente.

Este știut că orașul medieval s-a extins avînd ca vatră regiunea din jurul Curții Vechi, unde se văd și astăzi străzile înguste purtînd numele meseriașilor care le-au populat : Blănari, Covaci, Șepcari, Șelari etc. Urmele arheologice găsite în această regiune datează de la sfîrșitul secolului al XIV-lea și începutul secolului al XV-lea. Pe baza analizei critice ale acestor vestigii ale trecutului s-a ajuns la concluzia extrem de importantă că «*nucleul original al orașului își întindea perimetrul cel puțin pînă la Colțea*»⁵⁰.

Dezvoltarea orașului ăa un avînt deosebit în a doua jumătate a secolului al XVI-lea de cînd datează și primele mențiuni de organizare administrativă, orașenească, avînd drept cauză dezvoltarea forțelor de producție, care antrenează continua dezvoltare a orașelor, avînd drept sprijin și autoritatea domnitorilor care se bazează pe ele în lupta pentru centralizarea statului. Partea din stînga Dimboviței era mai populată ; întinderea ei aproximativă este indicată, pentru perioada de la sfîrșitul secolului al XVI-lea de bisericile Sfîntul Gheorghe-Vechi, Stelea, Sfîntul Nicolae-Jignița, Ghiorma Banul, Sărindar, Sfîntul Ioan cel Mare. Desigur, această linie este aproximativă, deoarece în afara ei existau cu siguranță numeroase locuințe, livezi, vii etc.⁵¹. Sfîrșitul acestui secol aduce după sine cumplite prădăciuni ale orașului din partea turcilor, a moldovenilor, precum și a lefegiilor unguri și cazaci ai lui Mihai Vitea-

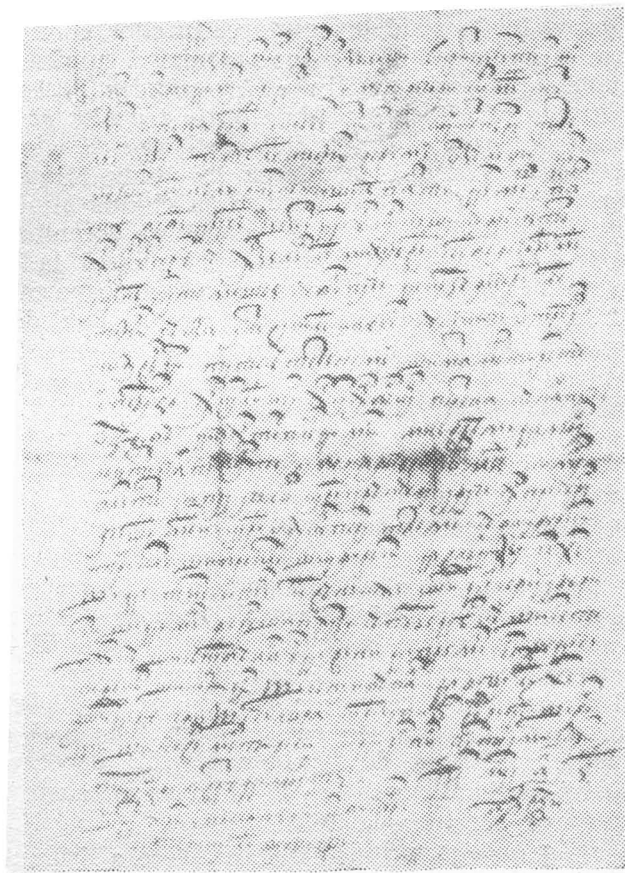
49. Anexa I.

50. Ion Ionașcu, *Santierul arheologic București*, în «*Materiale și Cercetări arheologice*», vol. VII, București, 1960, p. 658 ; Dan Berindei, *op. cit.*, p. 18.

51. G. D. Florescu, *Vechi proprietăți în București în veacurile XVII-lea și XVIII-lea*, București, 1934, p. 7—8 ; Dan Berindei, *op. cit.*, p. 38.

zul⁵². În 1611, o sumă de minăstiri și biserici sînt arse de către oștile lui Gabriel Bathory⁵³.

Numai din domnia lui Radu Mihnea (1616—1619), domn supus turcilor, și a urmașilor săi, orașul cunoaște clipe de liniște care aduc o în-

Document din 5 aprilie 1660. Se poate citi în ultimele două rînduri de jos : «Și am scris eu popa Neagul ot București la biserica la Batîște»

florire a meșteșugurilor și comerțului. În special lunga domnie a lui Matei Basarab a favorizat această dezvoltare.

Sfîrșitul lui Matei Basarab și domnia lui Constantin Șerban, sînt marcate de puternicele mișcări ale seimenilor și dorobanților răsculați

52. Dan Berindei, *op. cit.*, p. 36, 83.

53. *Ibidem*, p. 50.

împotriva abuzurilor domnești și boierești. În acest timp sînt devastate o serie de biserici și minăstiri din București.

Constantin Șerban, domnește pînă în anul 1658, fiind mazilit la 5 ianuarie. El încearcă să se împotrivească oștilor turcești și tătărești, care îl însoțeau pe noul domn Mihail Radu sau Radu Mihnea III, însă numărul covârșitor al adversarilor îl silește să se retragă spre Tîrgoviște. Afîndu-se în Tîrgoviște și auzind de înaintarea turcilor, el ordonă soldaților pe care îi lăsase în București să dea foc orașului și minăstirilor mai importante. Paul de Alep scrie astfel: «...[Constantin Șerban] cînd auzi de apropierea turcilor de București, dete ordin trupelor staționate acolo să puie foc întregului oraș și Curții Domnești, așa că minăstirile cît și bisericile fură arse...»⁵⁴. După instalarea lui Radu Mihnea patriarhul Macarie se reîntoarce în București, locuind în chiliile Minăstirii Sfîntul Sava. Discuțiile interesante pe care le poartă cu domnitorul îl fac pe acesta din urmă să-l invite pe patriarh să locuiască la Curtea Domnească, ceea ce arată că aceasta nu fusese distrusă aproape cu totul. Despre focul întîmpat în București și efectele sale, același Paul de Alep scrie: «După focul ce a devastat acest oraș nu mai rămăsese nimic decît bisericile, pentru că au fost boltite și zidite din piatră; în acestea locuiau acum boierii»⁵⁵. Este vorba bineînțeles de bisericile și minăstirile mari, de piatră, care au putut rezista focului; Paul de Alep nu vorbește nimic despre numeroasele biserici și paraclise de lemn care existau în București la acea dată și care căzuseră pradă incendiului.

Credem că la data incendiului exista o mică biserică Batiște, aflată pe locul celei de astăzi și care era, după toate probabilitățile de lemn. Dovezi sigure nu există, în afară de pomelnicul bisericii, datat 1739, care începe la domnitori cu Matei Basarab, ceea ce poate fi un indiciu că mai trăia amintirea primei biserici, înălțată în timpul acestui domnitor. De asemenea aceasta arată că era ctitoria unor modești credincioși, probabil mai mulți, a căror amintire nu se mai păstrase și nici numele nu mai erau cunoscute. În același timp, este încă o dovadă că biserica nu fusese construită de Baptista Vevelli, deoarece acesta, în timpul domniei lui Matei Basarab era în Moldova și moare la numai un an după înscăunarea acestuia, la 1633.

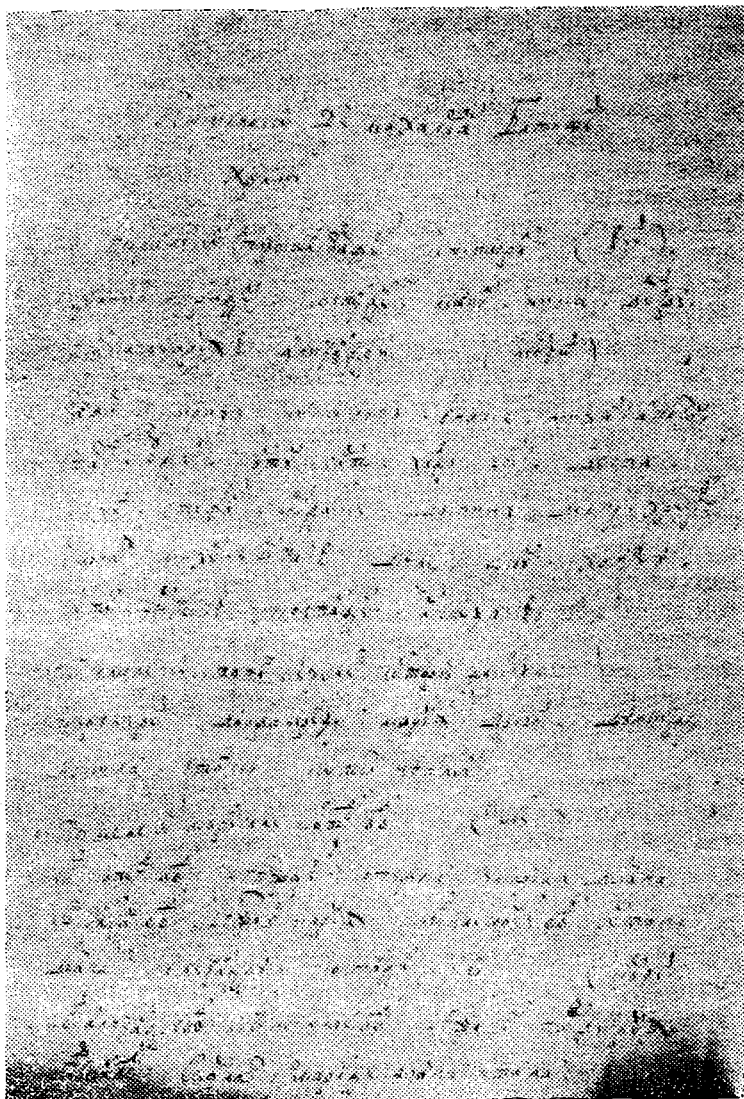
Bisericuța fiind așezată în imediata apropiere a drumului spre Tîrgoviște pe care s-au retras oștile lui Constantin Șerban, incendiind orașul, se poate afirma cu siguranță că ea a căzut pradă focului. Credem că tot în acest timp, cînd cea mai mare parte a populației orașului fugise din fața turcilor, a bejenit și preotul bisericii, Neagu, probabil în locurile sale natale, în Rîmnicu Sărat, unde îl întîlnim la 1660.

În timpul domniei lui Radu Mihnea (1658—1659) acesta în alianță cu Gheorghe Rakoczy II, principele Ardealului și Constantin Șerban,

54. Paul de Alep, *Călătoriile Patriarhului Macarie de Antiohia în Țările Romîne, 1653—1658*, Ed. Emîlia Cioran, București, 1900, p. 226—229.

55. *Ibidem*, p. 239.

fostul domn, încearcă o mișcare împotriva turcilor, care nu a reușit. Turcii îl mazilesc pe Radu Mihnea, mutind în locul lui pe Gheorghe

Pomelnicul din 1739. Foaie de titlu

Ghica, domnul Moldovei, prădînd împreună cu tătarii cumplit Țara Romînească și Moldova la sfîrșitul anului 1659. Negustorul turc Evlia Celebi arată că prada luată de turci cu acest prilej a fost de 600 care

și 23.000 de robi⁵⁶. Unele izvoare vorbesc de aproximativ 80.000 de robi luați de tătari⁵⁷. Armata turcească venea împreună cu tătarii dinspre Tîrgoviște și a intrat în București pe același drum al Tîrgoviștei, atât de apropiat de biserică. Jafurile au fost enorme. În acest timp numeroși locuitorii din București și din împrejurimi au fugit, cîți putuseră scăpa de robie. Numai astfel ne putem explica prezența preotului Neagu, primul preot cunoscut al bisericii Bătiște, în satul Bălțați din Rîmnicul Sărat, în aprilie 1660. Păreră noastră este că el fugise încă din timpul lui Constantin Șerban, cînd incendiul orașului atinsese și biserica sa. De altfel, vremurile erau foarte tulburi și în 1660, datorită pregătirilor pe care le făcea Gheorghe Rakoczy în Ardeal împreună cu Constantin Șerban care reușește să ocupe Bucureștiul între 1—21 mai 1660⁵⁸. Bătălia de la Cluj pune capăt acestui război prin moartea lui Gheorghe Rakoczy și pacea de la Oradea.

Rezumatul evenimentelor din acest timp este foarte sugestiv făcut de autorul *Letopiseșului Cantacuzinesc*: «*Întăi robiiia, a doao ciurma 3 ani, a treia foamete mare în 2 ani, a patra multe boale și nevoi grele, și în tot chipul de hube. Dumnezeu au secerat de tot feliiul de oameni, iar ca la ceata dorobanșilor, nici la unii. Ales la 2 orașe, Tîrgoviștea și Bucureștii, făcîndu-se moarte nespūsă. Că, adevăr, la aceste 2 tîrguri era spu'căciuni multe de voe și asemănară Sodomului și Gomorului*»⁵⁹.

După anul 1660 nu mai întîlnim nici un act în care să fie menționată biserica sau vreun slujitor al ei, pînă la sfîrșitul secolului al XVII-lea. Trebuie totuși să adăugăm, că în acest timp era obiceiul ca bisericile și mahalele bucureștene să fie numite după numele preotului care slujia în acel moment, sau după numele vreunui preot mai cunoscut care fusese înainte la biserică. Astfel întîlnim mahalaua Popii Comino (18 noiembrie 1590), biserica popii Plăcintă (1635—aprilie 10)⁶⁰, biserica popii Manta, (Zlătari — 1676, februarie 15), mahalaua popii Irimia (1679, septembrie 13), biserica popii Matei (1670 — iulie 10 — Sfîntul Niculae din Prund), biserica popii Crăciun (1684 februarie 29)⁶¹, mahalaua popii Ivașco (1690, aprilie 5 — Pitar Moș), mahalaua Popii Stoica Sterpul (1693, martie 27 — Brezoianu)⁶², etc. S-ar putea ca sub unul din aceste nume, bineînțeles, cele neidentificate, să fi apărut și biserica Bătiște. De altfel, dacă preotul Neagu nu a fost luat rob, sau dacă a scăpat cu viață și s-a întors în București, credem că el, desigur cu ajutorul credincioșilor, a refăcut biserica, tot din lemn; dimensiunile modeste ale locașului au făcut ca el să nu fie un punct de reper important

56. *Letopiseșul Cantacuzinesc*, ed. C. Grecescu și Dan Simonescu, București, 1960. Vezi povestirea lui Evlia Celebi în «Buletinul Comisiei Istorice a Romîniei», vol. XII, București, 1933, p. 27.

57. *Ibidem*.

58. *Letopiseșul Cantacuzinesc*, p. 142.

59. *Ibidem*, p. 147.

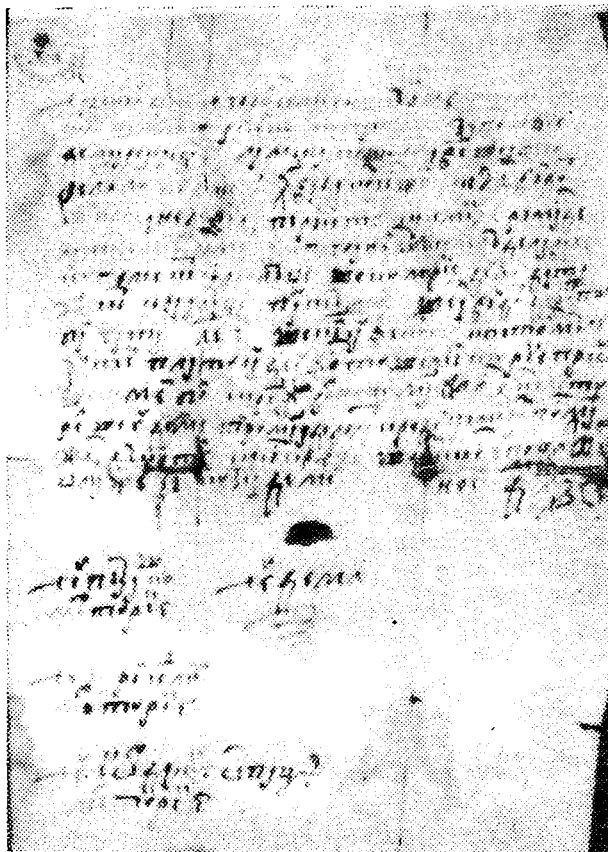
60. George Polra, *Documente privitoare la Istoria orașului București, 1594—1821*, București, 1962, p. 93—94.

61. Acad. R.P.R., CCCLXXXVII/5, 6.

62. Pentru toate celelalte vezi Ștefan Olteanu, *op. cit.*, p. 106.

pentru această parte a orașului, deci nu este menționat în documente. Fiind de lemn, el nu a rezistat timpului, astfel că la începutul secolului al XVIII-lea a fost refăcut.

În mod sigur, biserica este menționată la 4 noiembrie 1697, când un preot Șerban scrie un act iscălindu-se în felul următor : «*Și am scris*

Act din 1697, noiembrie 4 (Arh. St. Buc., Anexa II)

cu popa Șerban ot Bat/i/ște...»⁶³. În acel timp în București bîntuia o epidemie de ciumă, care a ținut pînă prin decembrie⁶⁴. S-ar putea ca actul să nu fie scris în București, mai ales că nu este indicat locul emisiunii. Este unica mențiune a acestui preot la biserica Batiște.

Următorul preot al bisericii, numit Ioan, leagă în piele un *Triod slavo-romîn*, tipărit la Buzău, în 1700. Pe copertă se iscălește astfel :

63. Anexa II.

64. Radu Greceanu, ed. Ștefan Greceanu, București, 1904, p. 84.

«*S-au legat în iulie leat 7209. Popa Ioan ot Batiște*». Pe pagina întâia a cărții, tot el a scris : «*Erei Ion, prez[vitera] Stana*», desigur soția sa ⁶⁵.

Dintr-un pomelnic manuscris al bisericii, datînd din anul 1739, aflăm că primii ctitori cunoscuți ai bisericii, sînt un Zamfir, Staroste de negustori, care era mort la acea dată, și «*Popa Nițul, legătorul de cărți*», de asemenea mort la acea dată ⁶⁶. Din acest pomelnic reiese clar că îmbunătățirile sau refacerea bisericii, care i-au adus lui Zamfir Starostea numele de ctitor, s-au făcut, foarte probabil cu ajutorul acestui preot, Ioan. Pentru a stabili data aproximativă a refacerii bisericii, vom indica unele date asupra vieții lui Zamfir Staroste. Trebuie precizat că era staroste de negustori. Îl întîlnim pentru prima oară ca martor într-un act din 6 mai 1700, iscăbind grecește ⁶⁷. Tot astfel iscălește el în acte din 1700 iunie 9 ⁶⁸, 1707, iunie 26 ⁶⁹ și 1709, martie 1 ⁷⁰. Era prin urmare un grec venit în țările române pentru negustorie. Datorită trecerii de care se bucura și desigur și bogăției sale, el ajunge staroste de negustori.

La 18 ianuarie 1721, lui Zamfir, care se iscălește în grecește «*fost staroste*» și unui fiu al său, Radu i se măsoară un loc pe care îl avea lângă Mînăstirea Văcărești, vecin cu cel al lui Constantin Dudescu, biv vel comis ⁷¹. Faptul că este numit «*fost staroste*» arată că se retrăsese probabil din negustorie, fiind bătrîn. Într-adevăr cinci ani mai tîrziu, la 5 februarie 1726, îl vedem călugărit sub numele de Paisie monahul, vînzînd o moșie ⁷². După această dată nu îl mai întîlnim în documente. Soția sa Ilina, vinde o prăvălie la 20 martie 1731, ceea ce constituie un indiciu că la acea dată era mort ⁷³. Afară de acel fiu Radu, a mai avut un băiat, Constantin, care va vinde, în deceniile următoare, o serie de prăvălii foste ale tatălui său ⁷⁴.

65. Vezi cap. *Cărți Vechi*, nr. 6.

66. Vezi pomelnicul lui în anexă.

67. Ion Ionașcu, *op. cit.*, p. 81.

68. *Ibidem*, p. 84.

69. Arh. St. Buc., *Mitropolia Țării Romînești*, CCCLXXII/5.

70. Ion Ionașcu, *op. cit.*, p. 96.

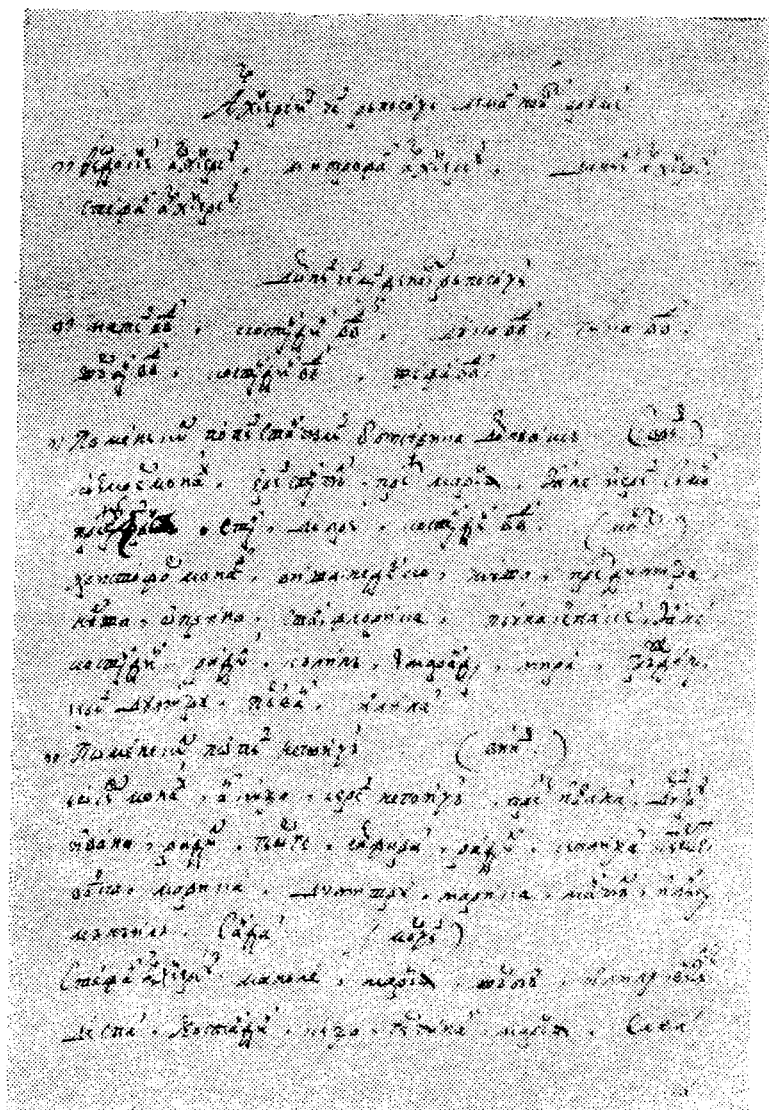
71. Acad. R.P.R., XII/174. La 15 iunie 1720 el mai era staroste. Vezi C. G. Mano, *Documente din secolele al XVI—XIX-lea privitoare la familia Mano*, București, 1907, p. 74—75.

72. Act în Colecția Maria Piteșteanu; copie în fișele preotului George I. Negulescu. Iată începutul actului: «*Adică eu Paisie monahul care m-am chemat pe nume mirenesu Zamfir și am fost staroste de negustori...*».

73. Arh. St. Buc., *Mitropolia Țării Romînești*, CCXLV/3; ms. 131, f. 255.

74. La 21 iunie 1731 (Arh. St. Buc., *Mitropolia Țării Romînești*, CCVI/15), la 5 octombrie 1734 (*Ibidem*, CCXLV/5), la 8 ianuarie 1753, soția sa, Andreiana (*Ibidem*, CCLIV/15). Pentru casa sa din București, care era desigur pe locul hanului, vezi hrisovul pentru Mînăstirea Pantelimon al lui Grigore Ghica din iulie 1752 la Al. G. Gălășescu, *Eforia Spitalului Civil*, București, 1899, p. 213. Ionescu Gion crede că este același cu Zamfir cămăraș de ocnă, care cumpăra o pivniță cu prăvălie la 15 august 1716 (Arh. St. Buc., ms. 131, f. 254 v. 255). Vezi și un act din 2 aprilie 1741, prin care Ilina, soția lui Zamfir, cămăraș de ocnă, dăruiește preoților de la biserica Sfîntul Nicolae Șelari, niște vii la Tîrgoviște (Arh. St. Buc., ms. 132 f. 372).

Anul reparării sau al refacerii totale a bisericii, de către Zamfir Starostea, ajutat probabil de preotul Ioan, este destul de greu de sta-

Pomelnicul din 1739 (Fol. 205v)

bilit. El poate fi plasat cu aproximație după 1701, când întâlnim la biserică pentru prima oară pe preotul Ioan și anterior anului 1731, când Zamfir nu mai era în viață. În orice caz, credem că Zamfir a construit

hanul său după 1704, sau l-a refăcut după această dată, deoarece din acest timp avem mențiunea unui foc care a atins hanul Șerban Vodă, aflat în apropierea hanului lui Zamfir⁷⁵. Un alt foc de proporții mai mari a mistuit o parte a Bucureștilor în februarie 1717, cuprinzând Curtea Domnească și numeroase prăvălii, case și biserici⁷⁶.

Credem că refacerea bisericii Batiște de către Zamfir Starostea, trebuie pusă în legătură cu călugărirea sa, despre care avem o dovadă sigură din anul 1726. Faptul că, fiind călugărit el vinde o parte destul de importantă de moșie, într-o vreme când se retrăsese din afaceri, nu este întimplător. S-ar putea ca tocmai atunci să fi început refacerea bisericii și neavînd bani deajuns a vîndut o moșie. Desigur aceasta este numai o ipoteză pe care documentele noi o vor întări sau infirma. Pentru moment, aceasta este convingerea noastră, că biserica Batiște a fost reclădită prin anii 1726—1727, de către Zamfir Starostea, ajutat și de preotul Ioan. Pentru comparație, arătăm că refacerea unei alte biserici bucureștene, Sfîntul Niculae-Jignița, are multe puncte asemănătoare⁷⁷.

În orice caz, biserica era terminată la 1730, cînd în urma unei vînzări, găsim mențiunea că a primit suma de 5 orși de la vînzător, care locuia chiar în mahalaua Batiște. Actul este scris de un preot al bisericii, Dumitru, și faptul că biserica primea o sumă de bani, poate fi pus în legătură cu unele reparații, care i se mai făceau⁷⁸.

Din anii următori, ni s-a păstrat textul unui pomelnic al bisericii, alcătuit cu aproximație în anul 1739. După pomelnicul lui Zamfir Starostea, care este numit ctitor, și al preotului Nițu = Ioan, legătorul de cărți, urmează pomelnicul lui Constantin Mavrocordat, domn al Țării Romînești (1735—1741), apoi arhieriei și domniei Țării Romînești, începînd cu Matei Basarab.

Scrierea acestui pomelnic nu poate fi întimplătoare, mai ales dacă o considerăm în contextul istoriei orașului nostru.

La 31 mai 1738, un puternic cutremur de pămînt aduce mari pagube clădirilor din București, în special Curții Domnești. Ionescu-Gion afirmă că au fost dărîmate numeroase case și biserici⁷⁹. În anul următor, la 27 februarie 1739, aprinzîndu-se niște gunoale din curtea Mînăstirii Sfîntul Sava, izbucnește un puternic incendiu, care arde biserica Colței și încă trei biserici de piatră, după cum arată Chesarie Daponte, secretarul

75. Act din 12 martie 1704 la Arh. St. Buc., *Mitropolia Țării Romînești*, XIV/10; ms. 128, f. 127—127 v.; mențiune la Ionescu Gion, *op. cit.*, p. 349.

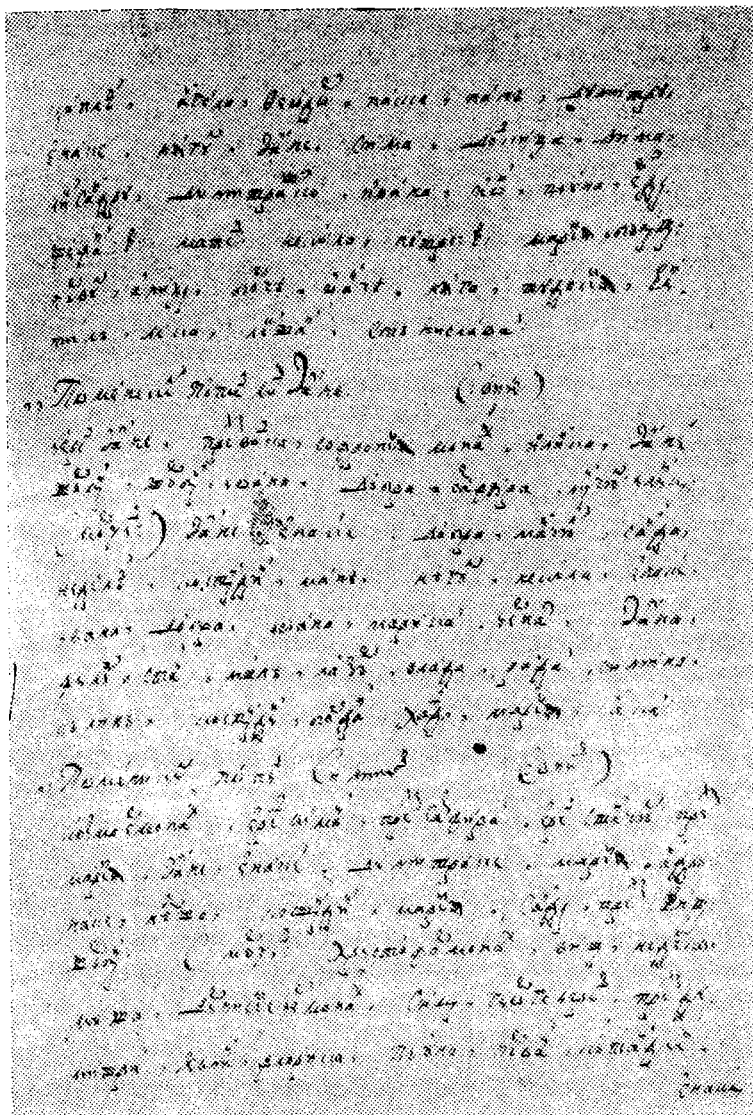
76. *Cronica lui Radu Popescu*, ed. C. Grecescu, Ed. Acad. R.P.R., București, 1963, p. 241—242.

77. Vezi N. Sloiceșcu, *Repertoriul bibliografic al Monumentelor Feudale din București*, ed. Acad. R.P.R., București, 1962.

78. Anexa 3.

79. *Op. cit.*, p. 349. Grigore Ștefănescu, *Cutremurele de pămînt în România în timp de 1391 de ani, de la anul 455 pînă la 1874*. Extras din Anal. Acad. Rom., *Memoriile Sect. Științifice, Seria II*, an. XXIV (1901), menționează numai un cutremur la 1740 (p. 14). Pentru efectele cutremurului în Moldova, vezi C. C. Giurescu, *Istoria Romînilor*, vol. II, partea II-a, București, 1937, p. 496.

lui Constantin Mavrocordat⁸⁰. Fiind de piatră, bisericile au rezistat cu excepția acoperișului, și probabil a unor obiecte din interior. Domni-

Calendarul din 1739 (Fol. 206)

80. In *Ephémérides daces ou chronique de la guerre de quatre ans. 1736—1739*, ed. Legrand, vol. II, Paris, 1881, p. 185—186. Menționăm ca citarea făcută de Acad. A. Oțetea, în prefața la volumul lui N. Stoicescu mai sus citat, p. 13, n. 5, se referă la această lucrare. Vezi și o însemnare contemporană în ms. 129 al Acad. R.P.R., f. 145 (reprodusă de Ion

torul Constantin Mavrocordat a dăruit trei pungi de bani pentru reconstrucția celor trei biserici. Au mai ars 16 case de rangul întâi, 49 de rangul al doilea, 77 de rangul al treilea, 5 chilii de biserici, 40 de scaune de măcelari și 9 prăvălii. Indicarea pagubelor suferite în urma incendiului, arată în mod sigur aria de răspîndire a focului. Tot Daponte arată că cele trei biserici de piatră, erau în linie dreaptă, deci credem că nu greșim cînd afirmăm că cele trei biserici erau Săpunari, Scaune și poate Caimata. De asemenea, se vede că au ars multe scaune de măcelari, deci a fost atinsă în special mahalaua Scaune, și mai puține prăvălii, deci focul nu a ajuns în centrul orașului, la Sfîntul Gheorghe.

Păreră noastră este că în urma acestui foc, a ars și biserica Batiște. În sprijinul acestei ipoteze, vin următoarele fapte: în pomelnic nu este indicat nici un ctitor, în afară de Zamfir Starostea, mort la acea dată și care refăcuse biserica prin anii 1726—1727. După Zamfir și preotul Ioan, urmează pomelnicul lui Constantin Mavrocordat. Această așezare a numelor favorizează interpretarea potrivit căreia cu bani de la acest domnitor, a fost reparată biserica după incendiu. În orice pomelnic, după ctitori, urmează pomelnicul domnitorului în timpul căruia a fost clădit locașul respectiv. Uneori, pomelnicul domnului este pus înaintea celui ctitoricesc. În cazul nostru pomelnicul domnului urmează celui al unor ctitori mai vechi. Ei erau morți de mult, iar despre cei de la acea dată nu găsim nici o mențiune, astfel că identificarea lui Constantin Mavrocordat ca al patrulea ctitor în timp al bisericii, se impune. O altă dovadă care confirmă acest fapt, constă în aceea că la 1742—1743, Manciu vătaful de măcelari, viitorul ctitor de la 1763, împreună cu Grigorașco Brătășanu, dăruiesc bisericii un clopot mic⁸¹. Probabil că în urma arderii bisericii se deterioraseră și clopotele, astfel că donația era bine venită, mai ales că ea venea din partea unor oameni care locuiau în această mahală.

S-ar mai putea discuta că în cronică lui Daponte se vorbește de trei biserici de piatră care au fost arse, iar indicarea așezării lor în linie dreaptă arată în mod clar bisericile Săpunari, Scaune și Caimata. Deci, biserica Batiște care se afla la nord de aceste biserici, nu ar fi ars. Această afirmație are un punct slab: Daponte vorbește de trei biserici de piatră și numai atît. Însă credința noastră este că biserica Batiște era de lemn și destul de mică, astfel că nu a mai fost menționată în mod special.

Între pomelnicele domnitorilor morți și cele ale preoților bisericii, deci între pasajul care devenise tip și cel de strictă actualitate, există un pomelnic al preotului Stanciu de la biserica Domnească. Apariția acestui pomelnic pare a nu avea nici o legătură cu celelalte pomelnice.

Bianu *Catalogul manuscrisurilor românești*, vol. I, p. 293), care arată că au ars și cele trei paraclise de la Mînăstirea Colțea.

81. Clopotul a fost rechiționat de armata germană în primul război mondial. El avea următoarea inscripție: «S-au jăcut de robi[i] lui Hr[isto]s Grigorasco Brăt[ă]ș[anu] i vataf Manciu. Leut 7251 (=1742—1743)», publicat de noi în *Inscripții de pe clopotele unor biserici din București*, în «*Glăsul Bisericii*», an. XXI (1962), nr. 1—2, p. 154.

În această privință prezentăm punctul nostru de vedere, care deși pare hazardat, este singura ipoteză logică. Am arătat că domnitorul Constantin Mavrocordat a dăruit trei pungi de bani pentru repararea celor trei biserici de piatră care suferiseră după urma incendiului⁸². S-ar putea ca și alți bani să fi fost dați, tot de domnitor, pentru ajutorarea celor păgubiți de bunuri. Noi credem că acest preot Stanciu, fiind la biserica Domnească, a putut influența în oarecare măsură daniile domnitorului, hotărîndu-l să ajute cu bani la refacerea bisericii Batiște. Numai astfel putem explica recunoștința celor care au alcătuit pomelnicul de a trece pomelnicul acestui preot în rînd cu cel al ctitorilor, domnitorilor și mitropolitilor țării. La obiecția că Daponte, ca secretar al domnului, cunoștea bine cîți bani a împărțit Mavrocordat se poate răspunde foarte simplu că în acest caz, rolul preotului Stanciu, rămîne același, influențîndu-l pe domnitor numai în ceea ce privește împărțirea acestor bani la biserici. Nu este absolut necesar ca fiecare biserică să fi primit o pungă întreagă de bani; domnitorul putea să dea acești bani global, urmînd ca cei în drept să aibă grijă de justa lor repartizare. Or, este foarte ușor de presupus că preotul Stanciu a intervenit în sensul ajutorării bisericii Batiște, faptă pentru care a fost trecut în pomelnic la loc de cinste. De altfel, ascendentul pe care acest preot îl avea asupra domnitorului poate fi dedus și din aceea că în pomelnicul său, la vii, este trecut chiar domnitorul Constantin Mavrocordat. În cazul unei rudenii, cît de neînsemnate, credem că ipoteza noastră se apropie de realitate. De asemenea, este foarte posibil, ca acest preot să fi avut grijă și să fi supravegheat lucrările de construcție.

Refacerea bisericii Batiște fusese desigur tot din lemn, noul lăcaș avînd, credem, dimensiuni destul de reduse. Întîlnim, din 14 martie 1745, o însemnare pe o carte a bisericii, *Triodul de la Buzău* din 1700, despre care s-a vorbit mai înainte, în care un oarecare Manul, fiu al diaconului Iane din Boldești, județul Saac, arată că învăța carte slavonească la dascălul Lupu de la Sfîntul Gheorghe Vechi «...și păzeam la sfînta biserică la Batiște», locuind în gazdă la un mahalagiu de aici⁸³. Desigur, că era paracliser sau țircovnic la biserică, însă notița indică, încă o dată, legături cu faimosul dascăl Lupu, menționat și mai sus.

În documentele pe care le publicăm în anexă, întîlnim după această dată mai mulți preoți ai bisericii, precum și unele știri despre mahalala. Despre clădirea bisericii sau materialul din care era făcut, nu găsim nici o mențiune.

Un document din 2 februarie 1759 este deosebit de important deoarece vorbește despre unele morminte din vechea biserică. Prin acest

82. Că cele trei biserici nu erau paraclisele de la Mînăstirea Coltea, se vede și din cheltuielile însemnate în ms. 129. De altfel, miștăstirea era bogată și fusese înzestrată de ctitori cu moșii, pe cînd bisericile de mir erau sărace și fără venituri.

83. Vezi cap. *Cărți vechi*, nr. 6.

act Stanca, soția căpitanului Matei Dobroteanu, mort la acea dată, vinde vătafului Manciu 2 stinjeni și jumătate de loc din curtea casei ei, în fața bisericii, din care o parte fusese dăruită de căpitanul Matei bisericii «*pentru căci s-au îngropat în biserică*». Stanca, dorea ca după moartea ei să fie înmormântată în același loc⁸⁴.

Documentul prezintă un interes deosebit din mai multe privințe : în primul rînd se menționează existența unui mormînt în vechea biserică, mormînt care credem că este cel din partea nordică a pronaosului, a cărui inscripție este complet ștersă ; în al doilea rînd se arată filiația locului, pe care a fost clădită casa parohială de astăzi, și din care s-a tăiat o parte pentru deschiderea străzii General Praporgescu. În sfîrșit, documentul arată rolul important și prestigiul de care se bucura Manciu vătaful în mahala. El este cel care va clădi biserica în forma actuală, în anul 1763, împreună cu alți mahalagii.

*

În a doua jumătate a secolului al XVIII-lea, istoria bisericii noastre înregistrează un fapt de mare importanță, anume construirea din piatră din temelie a locașului de către vătaful de măcelari Manciu și alți mahalagii. Ctitorul principal este însă Manciu, astfel că în deceniile următoare, biserica și mahalaua vor fi numite uneori *a Manciului* sau a *Mănciuleştilor*, după numele urmașilor săi.

Refacerea din piatră a bisericii are anumite antecedente, pe care le vom releva în rîndurile ce urmează. În această privință avem mărturia unui document datînd din 27 martie 1757. Scris de preotul Danciu de la biserică, el este dat în favoarea lui Hristea, un frate al lui Manciu, prin care se arată că Manciu, fiind bolnav și «*temîndu-se de moarte*», l-a chemat pe acesta pentru a hotărî ce mai are de luat fiecare din moștenirea părintească, pentru ca după moartea lui Manciu, Hristea să nu întenteze vreun proces văduvei sau copiilor fratelui său⁸⁵.

Manciu vătaful nu a murit însă, deoarece peste un an, la 29 martie 1758, îl întîlnim cumpărînd o casă în mahala, ceea ce arată că era complet restabilit ; de altfel a murit tocmai în 1766, fiind îngropat în biserică în pronaos, în partea sudică, loc rezervat pentru ctitori.

Preotul George I. Negulescu, copiind aceste acte, a notat următoarele : «*Probabil că vătaful Manciu, scăpînd de moarte și fiind îndeajuns de bogat, a făcut vot de mulțămîntă lui Dumnezeu, ca să zidească biserica mahalalei, căreia încă de la 1743 îi dăruia un clopot*».

Ipoteza nu ni se pare lipsită de temei, mai ales că Manciu a dăruit bisericii și locul cumpărat de la Stanca Dobroteanca.

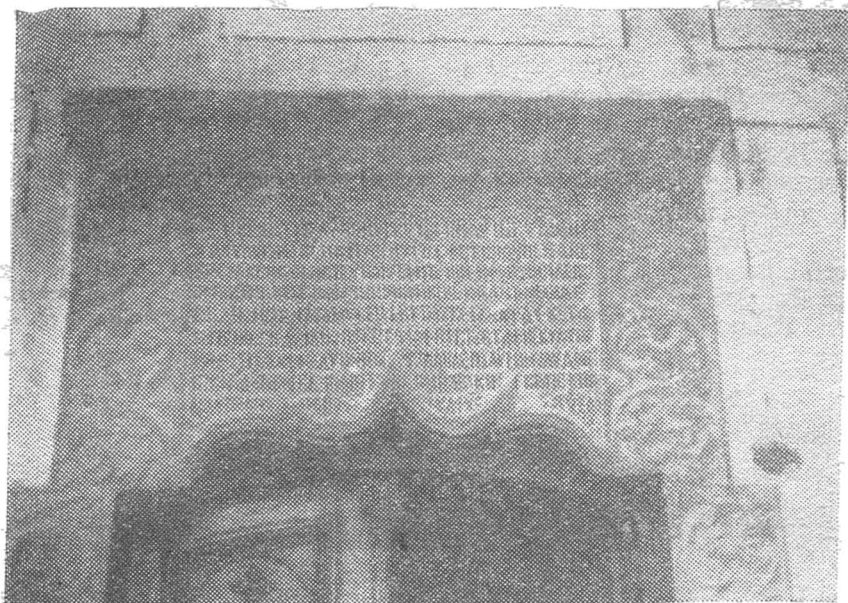
*

Construirea bisericii Batiște, deși un fapt mărunț în cadrul istoriei Țării Romînești și chiar a orașului București, nu poate fi ruptă de ace-

84. Vezi anexa VIII.

85. Vezi anexa VI.

tea. Astfel, în anul 1763, este adus în țară lemnul Sfintei Cruci de către niște călugări greci, ceea ce a produs numeroase «*minuni și bineșaguri*»⁸⁶. Nu este exclus ca în urma acestui suflu general de redeşeptare a credinței în rindurile poporului, Manciul vătaful și ceilalți tovarăși ai săi de ctitorie, să fi început construirea bisericii. Biserica a fost gata la 14 octombrie 1763, data pisaniei, deci construcția începuse prin luna

Pisania bisericii, datînd din 14 octombrie 1763

ieulie⁸⁷. Acest fapt este indicat și de hramurile bisericii, dintre care unul Sfînta Paraschiva se serbează la 14 octombrie, deci chiar data termi-

86. V. A. Urechia, *Istoria Școalelor de la 1800—1864*, vol. I, București, 1892, p. 30: «Anul 1763 este plin de o mișcare religioasă excepțională, provocată de preumblarea prin Țările Române a lemnului Sfintei Cruci».

87. Iată textul Pisaniei: «Cu vrerea Tatălui și cu ajutor[ul] Fiului și cu îndemnarea D[eu]ului s[an]ct, ridicatu-s-a aciastă s[an]ctă și dumnezeiască biserica care s[un]t cinst[ate] hramul Sfintei Ani i a s[an]ctiei sale Preapod[ol]abnei Paraschevei i a muceniței Paraschevei care din temelii ei s-a ridicat și s-a înfrumusețat cu toată cheltuiala dum[nealui] vătaf Manciul i a soției dum[nealui] Ilincăi ex r[ed] [cu] șii, v[ă]t[ă]f Vlada, Pan[ă] Stan, Stana, Necula ceaș, Iona, pentru ca să le fie Dum[nealor] pomenire, în zilele prea luminatului domn In Costandin Mihai r[ed] [cu] șii și mitropolit chiriu chir Grigorie, la anul de la zidirea lumii 7272 iar de la H[ristos] 1764, oct[ob]r[ie] 14». Menționăm că N. Iorga (*Inscrispții din Bisericile României*, vol. I, partea I, București, 1905, p. 301—2) a transcris greșit luna, care nu esie noiembrie, ci octombrie la 14 serbîndu-se Sfînta Parascheva. Este interesant de constatat că cealaltă Sfîntă Parascheva se sărbătorește la 26 iulie, ceea ce poate fi un indiciu că în această lună au început lucrările.

nării bisericii, iar celălalt, Cuvioasa Paraschiva, se serbează la 26 iulie, ceea ce indică cu oarecare aproximație data începerii lucrărilor⁸⁸.

Nu ni s-a păstrat nici o însemnare despre cheltuielile făcute cu clădirea bisericii, nu cunoaștem numele meșterilor care au lucrat, nici al zugravilor care au împodobit-o⁸⁹. În biserică lipsesc portretele ctitoricești, în schimb deasupra ușii de intrare zugrăveala ne înfățișează biserica identică cu cea de astăzi, dar avînd un brîu pictural aflat în partea superioară a medalioanelor din exterior.

Este interesant de constatat că în anul 1764, în Moldova, domnitorul Grigore Ghica dă un hrisov la 15 iulie, prin care reglementează dreptul de construcție al bisericilor, urmînd ca în viitor ctitorii să ceară voie de la Mitropolie pentru începerea lucrului. Scopul hrisovului era de a nu se mai construi biserici și paraclise «*de cele proaste*», care fiind foarte multe, micșorau numărul credincioșilor de la «*acele de obște locașuri*»⁹⁰. Este regretabil că nu s-a dat și pentru Țara Romînească un astfel de act, deoarece am fi putut cunoaște data exactă cînd au început lucrările de zidire, precum și cauzele care l-au îndemnat pe Manciul la aceasta, în ipoteza că cererea făcută la Mitropolie s-ar fi conservat.

*

Pentru o mai lesnicioasă înțelegere a faptelor ce urmează din istoricul bisericii Batiște, sînt necesare cîteva cuvinte despre vătaful Manciul și familia sa.

Îl întîlnim în documente pentru prima oară la 1720, cînd împreună cu alți măcelari «*Manciul snă Mihului*» face un schimb de case în mahalaua Scaune⁹¹. După această dată îl întîlnim în mai multe acte cumpărînd case și moșii⁹². În anul 1730, împreună cu alt măcelar Iano, este însărcinat cu aprovizionarea cu carne a Curții domnești; tot astfel

Mai rămîne de stabilit un lucru: una din cele două date este greșită, deoarece pentru luna octombrie 1764 corespunde anul 1763, iar nu 1764. Recent, s-a admis ca dată a pisaniei 14 octombrie 1764 (N. Stoicescu, *op. cit.*, p. 175). Nu s-a observat că domnitorul în timpul căruia a fost sculptată inscripția este Constantin Racoviță, care domnește între 20 martie 1763 și 7 februarie 1764. Deci data pisaniei este 14 octombrie 1763, cum arăta și N. Iorga.

88. Vezi nota anterioară. Este știut că, în general, construcția unei biserici dura cam două trei luni în medie, astfel că nu este imposibil ca biserica Batiște să fi fost începută în iulie 1763.

89. S-ar putea ca zugrav al bisericii să fi fost acel Constantin zugravul care avea pațima beției, cumnal cu Tudora, fata Ilincăi Dobroleanca (Vezi actul din 6 septembrie 1793, anexa XVII). Credem că el este acel Constantin zugravul care împreună cu Silvestru monahul pictează destul de prost biserica din Văcărești de Răsloacă a pitarului Constantin Nenculescu. Vezi Ștefan Meleș, *Zugravii bisericilor romîne*, Cluj, 1929, p. 77—78.

90. Th. Codrescu, *Uricariul*, vol. I, p. 147 și urm. V. A. Urechia, *Istoria Școalelor*, vol. I, p. 31.

91. George Pătra, *op. cit.*, p. 291.

92. La 6 aprilie 1730 (anexa III), la 1 iunie 1740 (*Condica Mănciuleștilor*, n. 16), la 1 iunie 1743 (*Condica Mănciuleștilor*, nr. 21) etc. Vezi și un act din 15 mai 1750 la Arh. St. Buc., *Mitropolia Țării Romînești*, CCLVII/24.

la 1736⁹³. În anul 1755, la 15 octombrie, el dăruiește Minăstirii Pante-limon moșia Gologanu din județul Ilfov⁹⁴. După ce zidește biserica Batiste la 1763, moare la 13 noiembrie 1766, fiind îngropat în partea dreaptă a pronaosului⁹⁵.

Pomelnicul bisericii din anul 1739, arată că era fiul lui Mihu și al soției sale Rada, despre a căror origine nu știm nimic⁹⁶. Actul din 27 martie 1757, pomenit mai sus, arată că avea o mătușe, Maria, soră probabil a unuia din părinți. În pomelnicul bisericii, această Marie este trecută după un Mihaî, probabil soțul ei.

Manciul a avut un frate : pe Hristea, care pare a nu fi fost căsătorit la 1757, singura dată când îl întâlnim, și o soră Zamfira, căsătorită cu Dragnea luminărarul⁹⁷.

Soția lui Manciul se numea Ilinca și au avut mai mulți copii : cel mai mare a fost Ene sau Iane⁹⁸. îl întâlnim cumpărind case și viii⁹⁹ ; el are de suportat un lung proces pentru locul din fața bisericii, proces prelungit până la 1791, anul morții sale. Este ctitor al bisericii Sfântul Pantelimon, împreună cu preotul Ioan de la Silvestru, Constantin Borănescu și Constantin Caramzulea¹⁰⁰. Acestei biserici îi dăruiește și un clopot¹⁰¹. Soția sa se numea Păuna și au avut trei băieți și o fată : Gheorghe, Dimitrie, Constantin și Chiriăca¹⁰².

Al doilea fiu al vătafului Manciul a fost Miu sau Mihu. îl întâlnim cumpărind moșii și locuri de case. Moare la 1770, «în vremea răzmeriții»¹⁰³. Încă din anul 1765 era căsătorit cu fata vătafului Ianache Borănescu¹⁰⁴.

93. *Condica Mănciuștilor*, nr. 14—15.

94. N. Iorga, *Studii și Documente*, vol. V, p. 499 ; actul este la Arh. St. Buc., ms. 1236, f. 114—114 v. ; Al. G. Găleşescu, *op. cit.*, p. 561, nr. 56, transcrie greșit «Stanciu vătaf» ; vezi și articolul nostru *Inscripții de pe clopote...*, p. 155.

95. Iată inscripția pietrei : «*Aci subtu aciastă piatră odhinescu oasele răposatului robului lui D[sa]mnezcu jupinu Manciul ; s-au prestăvit în zilele pria înălțatului domnu Io Scarlatu Ghica V[oe]v[od] de la H[r]isto[s] leat 1766 noem[b]rie 13*». Publicat de N. Iorga, *Inscripții...*, p. 302. Astăzi piatra este acoperită de cafasul pentru cor.

96. Se pare că erau de prin părțile Buzăului.

97. Act din 9 ianuarie 1765 (*Condica Mănciuștilor*, nr. 42). Din această căsătorie a avut o fiică Salomia, căsătorită cu Anghel cojocarul mort la 1765. Salomia avea o fată Andreiana, căsătorită cu un Ioan.

98. Apare primul într-un act din 29 aprilie 1768 : «*Ene vichil și ceilalți frați ai lui, sin Manciul vătaf*» (*Condica Mănciuștilor*, nr. 48). Tot astfel, apare primul în pomelnicul lui Manciul.

99. La 6 martie 1769, cumpără vii în Dealul Negovanilor (*Condica Mănciuștilor*, nr. 50). Tot astfel la 20 august 1777 și 12 octombrie 1787. (*Ibidem*, nr. 56 și 67). Cred că el este actul Iancu menționat la 27 februarie 1758 : Arh. St. Buc., *Mitropolia Țării Românești*, CCCXXXV/2 (nr. 20).

100. Vezi N. Stoicescu, *op. cit.*, p. 295.

101. Vezi art. nostru, *Inscripții de pe clopote...*, p. 164.

102. Act din 8 aprilie 1806 în posesia noastră. Soția sa Păuna dăruia bisericii Batiste la 1798, un clopot mic cu următoarea inscripție : «*Pomeneste D[oa]mne pe robii/ți ai, Ene, Păuna, cu fiii. Leat 1798*». (Vezi art. nostru, *Inscripții de pe clopote...*, p. 164, unde s-a tipărit greșit anul 1796).

103. Anexa X.

104. Acad. R.P.R., CXXXV/104 ; îl întâlnim cumpărind părți de moșie la Borănești

Un alt fiu al lui Manciū pare a fi fost acel Radu, care este trecut în pomelnicul din 1739 după Iane și Mihū ; credem că a murit de timpuriu, deoarece nu-l mai întilnim niciodată.

Al patrulea fiu al lui Manciū a fost Nicolae, mort destul de tînăr la 1760, după 16 martie. Soția sa, Ștefănica pleca la părinți în acest an, luîndu-și zestrea înapoi¹⁰⁵.

Un alt fiu a fost Ion sau Iane, care s-a numit Nițul pentru a se deosebi de celălalt Iane. A fost căsătorit cu o Ioana și a avut trei fii : Manciū, State și Gheorghe¹⁰⁶.

Aceștia sînt fiii lui Manciū vătaful, care vor avea grije de biserică pînă la începutul secolului al XIX-lea, în care calitate îi vom întilni în numeroase documente.

*

În a doua jumătate a secolului al XVIII-lea, biserica noastră are de susținut un lung proces pentru un loc dăruit de Manciū vătaful și sponit apoi prin cumpărăturile fiilor săi, loc care se întindea în fața bisericii, cuprinzînd și o porțiune de pe actuala stradă Dionisie Lupu.

Am arătat mai sus că la 2 februarie 1759, Stanca Dobroteanca a vîndut lui Manciū vătaf, un loc de casă în fața bisericii, însumînd 2 stînjeni și jumătate. Acest loc era alături de curtea caselor ei, pe care îl dă ca zestre fiicei ei, Ilinca. Aceasta rămîne văduvă după un timp și fiind săracă și avînd și o fată Maria, vinde locul lui Miu Mănciulescu. Scurt timp după aceasta, Miu Mănciulescu moare și dăruiește locul bisericii, în anul 1770. Zăpisele de vînzare se pierd în timpul războiului ruso-turc. În anul 1781, Maria, fata Ilincăi, intentează un proces lui Ene Mănciulescu, arătînd mai întîi că vrea să răscumpere locul, iar apoi pretinzînd că mama ei i-ar fi trecut acest loc în foaia de zestre, iar locul ar fi fost vîndut pe ascuns de un cumnat al Ilincăi, Constantin Zugravul, lui Miu Mănciulescu.

Pentru a se putea afla adevărul sînt puși să jure la Mitropolie cei doi preoți, Stanciu și Stoica, care iscăliseră actul de vînzare ; aceștia depun mărturie în favoarea lui Ene Mănciulescu.

În anul 1786, în proces intervine o soră a Mariei, Tudora, care însă pierde și ea. Procesul se continuă în anul 1793 și se termină în 1794, cînd domnitorul Alexandru Constantin Moruzi dă o rezoluție în care hotărăște ca locul să rămîie bisericii, iar Gheorghe Mănciulescu, fiul lui Ene, urmează să dea Tudorii și soțului ei, o vacă cu lapte și 100 de talere¹⁰⁷.

Aceste documente cuprind o sumă de date interesante privind locul bisericii și topografia mahalalei. Spicuum cîteva : din 6 septembrie 1793,

(la 15 ianuarie 1766, Acad. R.P.R., CXXXV/80) și la Hulubești (la 5 martie 1766, idem, CXXXV/96).

105. *Condica Mănciuleștilor*, nr. 50.

106. *Condica Mănciuleștilor*, nr. 58. Nu știu dacă el este Ioan sin Manciū, boierit la 14 septembrie 1816 (Acad. R.P.R. CXXXII/141).

107. Vezi anexa XVIII.

s-a păstrat o anafora a marilor boieri, prin care aceștia raportează măsurătoarea făcută locului bisericii. Se menționează astfel că strada Dionisie Lupu se numea ulița Herăstrăului, că locul era un maidan, pe care se afla casa unui oarecare Voico, iar în alt colț, casa unui Stan Ologul. În sfârșit, urmează un pasaj de o deosebită importanță : «*pe cei trei stinjeni ce arătăm mai sus că vin pe lângă ulucile curții bisericii, cade o casă ce e făcută de Mănciulescu și școală în care învață copii de pomână ; dar toată această casă a școlii nu cade numai pe acei trei stinjeni, ci calcă citvași și din celălalt loc*». Tot în document se citează mărturia unui mahalagiu, Grigore Iefegiu sin Matei, care spune că «*dinaintea bisericii s-au făcut de Mănciulescu o școală în care învață copii de pomână*».

Prin Mănciulescu, documentul înțelege pe Gheorghe Mănciulescu, deci el trebuie privit ca întemeietor al acestui locaș de cultură pentru copiii săraci. Ene Mănciulescu, tatăl lui Gheorghe, moare în anul 1791, după care dată afacerile sale au fost preluate de Gheorghe, cel mai mare din fiii săi. Putem deduce de aici că înființarea școlii a avut loc în intervalul dintre 1791 și 1793. Nu cunoaștem în mod sigur nici un dascăl al acestei școli ; bănuim totuși că sfătuitorul lui Gheorghe Mănciulescu și desigur, primul dascăl al școlii, a fost acel dascăl Barbu, copist de manuscrise în anii 1781—1785¹⁰⁸. Localul școlii, credem a fi, căsuța din fața bisericii care apare într-un desen din 1813, datorat lui Ioan sin Dobre, cojocar din mahala. Nu cunoaștem anul când școala și-a sfârșit existența. Poate după anul 1813, când familia Mănciulescu nu se mai ocupa de biserică, administrată acum de epitropi.

Tot în aceste documente se vorbește și despre chiliile bisericii aflate în partea ei de nord și est. Existau la 1770, când se arată că «*într-o căscioară aici, lângă oltarul bisericii*» a murit Miul Mănciulescu de ciumă. Tot într-o casă de lângă biserică, locuia Ene Mănciulescu și soția sa Păuna.

*

După această dată și pînă spre jumătatea secolului al XIX-lea știrile despre biserică se împuținează. Nu cunoaștem gradul în care a suferit de pe urma cutremurului din 14 octombrie 1802, care a adus pagube uriașe clădirilor din București. Focul din 1804, nu a atins-o, după cum reiese din însemnările de cronică a lui Ioan sin Dobre¹⁰⁹.

Deși nu este exclus ca biserica să se fi stricat în urma cutremurului, nu cunoaștem nici o reparație a ei din acest timp. Spusele lui N. Iorga «*Batîștea fusese arsă la 1847, după refacerea de la 1812 ; ea fu supusă aceleași transformări*»¹¹⁰, au fost preluate în mod necritic de către

108. Vezi ins. la G. Stempel, *Copiști de manuscrise românești pînă la 1800*, vol. I, ed. Acad. R.P.R., 1959, p. 19—20.

109. Acad. R.P.R., ms. 3404, f. 107v—108.

110. În *Istoria Bucureștilor*, p. 281 ; vezi și p. 254.

N. Stoicescu, care le reproduce în valoroasa sa lucrare asupra monumentelor feudale din București¹¹¹.

În primul rând biserica nu a ars la 1847, nici nu a fost transformată prin reparații. Credem că N. Iorga o confunda cu biserica Lucaci sau Udricani; mai de grabă cu biserica Lucaci, reparată în 1842 (faptul că în text este 1812 poate fi o greșeală de tipar), arsă la 1847 și refăcută după aceea.

Catagrafia din 1810 arată că biserica era «*de zid, hramul Adormirii Sfintei Anii, cu toate deplin*»¹¹². La acea dată erau trei preoți la biserică, despre care vom vorbi în capitolul rezervat preoților bisericii.

În acest timp, biserica nu mai era sub îngrijirea familiei Mănculescu; o însemnare din 1813, arată că epitropul bisericii Batiște se numea Dinu șelar¹¹³. Acest epitrop era subordonat însă lui Dionisie Lupu, viitor mitropolit al Țării Românești, pe atunci arhieru de Sevastia; el avea locuința și un paraclis pe actuala stradă Dionisie Lupu¹¹⁴.

Un desen în peniță, datînd din februarie 1813, opera lui Ioan sin Dobre, cojocar, cîntăreț al bisericii, păstrează imaginea sfîntului locaș, văzut dinspre sud. Înconjurat de un gard înalt de lemn, cu cele două turla care par a fi de piatră, biserica arată ca și cum nu ar fi suferit nimic de pe urma cutremurelor. În manuscris, alături de desen, găsim următoarea însemnare: «*Mahalaoa Bateștea. Adecă biserica Măncuului, hramul sfintei Anii i sfînta preapodoamna Paraschiva i mucenița Paraschiva. 1813, februarie 3. Ioan sin Dobre ot mah[a]l[aua] Batiștea*»¹¹⁵.

111. În *op. cit.*, p. 175.

112. «Biserica Ortodoxă Romînă», an. XXXI (1908), p. 813.

113. Act din 13 mai 1813 — Colecția George D. Florescu.

114. Acad. R.P.R., ms. 648, f. 49—50; Pr. N. Șerbănescu, *Mitropoliții Ungrovalhiei...*, p. 806.

115. Acad. R.P.R., ms 3404, f. 115. Acest Ion sin Dobre cojocarul este o figură deosebit de interesantă. El este autorul unui manuscris miscelaneu, cuprinzînd printre altele niște *însemnări de Cronică*, privind evenimentele din primele trei decenii ale secolului al XIX-lea. El se iscălește în manuscris de mai multe ori, arătînd că era cîntăreț la biserica Batiște. Se nascuse la anul 1777 (f. 19), iar la 12 februarie 1811 s-a căsătorit cu Evdochia, fata lui Iupin Drăghici șalvaragiu (f. 114 v.). La 19 aprilie 1812 i se naște un fiu, numit Toma (f. 116). Credem că el este acel serdar Toma Tărtășescu, mai ales că manuscrisul tatălui său s-a păstrat în familia Tărtășescu, pînă în anul 1957, cînd a fost vîndut Bibliotecii Acad. R.P.R. Ultima însemnare din ms. datează din 10 ianuarie 1831; probabil că nu mult timp după aceasta a murit și Ioan sin Dobre. El avea și un remarcabil talent de desenator; a desenat în peniță pe Sfîntul Nifon (f. 1), Sfîntul Dimitrie Basarabov (f. 1), mitropolitul Dionisie Lupu (f. 1), domnitorul Grigore Ghica (f. 1), tăierea capului Sfîntului Ioan Botezătorul (f. 2 v.), Radu Negru (f. 32 v.). Sfîntii Visarion, Ioan Gură de Aur și Haralambie (f. 119), biserica Batiște și Turnul Colței (f. 115), Babilonul (f. 8) precum și două autoportrete foarte realiste (f. 28 și 117 v.). Din păcate, *însemnările de Cronică*, care sînt sub tipar, prin grija d. Ilie Corfus, nu cuprînd date despre biserica Batiște. Toluși, în biblioteca bisericii s-a păstrat o carte «*Slujba Sfîntului Nifon*», tipărită la Sibiu în 1806, pe care el s-a iscălit, arătînd că a cumpărat-o la 14 august 1822 (vezi cap. «Cărți Vechi», nr. 23). Tot el a fost proprietarul unui manuscris miscelaneu pe care s-ar fi iscălit la 21 decembrie 1826 «*Erei Ioan Dobrescu ot Bateștea*» (Pr. C. Bobulescu, *Cronica Bisericii Sfînta Ecaterina din București. 1577—1 octombrie 1924*, București, 1927, p. 11, n. 7). Este o greșeală deoarece Ioan Dobre sau Dobrescu, cum se iscălea uneori, era cojocar și cîntăreț la biserică, dar nu a fost niciodată preot.

Tot în acest an, 1813, la 18 februarie, a fost hirotonit preot la biserica Batiște, viitorul mitropolit Calinic de la Cernica, canonizat de Biserica Ortodoxă Română ¹¹⁶.

Nu știm pînă în ce an a fost epitrop al bisericii Dinu șelar, însă din 1823 aflăm că a fost vistierul Ioan Roată. Un act din 31 iulie 1844, spune că în urma unei cercetări făcute la biserică, «*d/umnea/lui vistierul Ioan Roată, ne-au dat răspuns prin grai că dumnealui, aflîndu-se de vreo cîtiva ani întru neputință de boală, încă și lipsit de vedere, n-au fost în stare*

Biserica Batiște la 1813. Desen în peniță de Ioan sin Dobre Cojocar
(Acad. R.P.R., ms. rom. 3404, fil. 115)

a putea să caute și de această epitropie și mai cu seamă că biserica, fiindă fără nici un venit, își întâmpina neapăratele cheltuieli cu mila ce se agonea după la mahalagii și alți pravoslavnicri creștini. De aceea au și lăsat această îngrijire asupra mahalagiilor de care s-au ocîrmuit biserica vr-o cîtava vreme pînă cînd iarăși după găsirea cu cale a obștii mahalalei, s-au însărcinat cu îngrijirea dumnealui pitar Gheorghe Bucșănescu, unul dintre dumnealor mahalagii» ¹¹⁷.

Bucșănescu a prezentat socoteli, începînd cu 25 iulie 1842, probabil de cînd epitropia bisericii a fost preluată de mahalagii, dar aprobarea din partea Dîcasteriei i-a venit la 23 iulie 1844 ¹¹⁸.

116. «Revista Istorică», an. VIII (1922), nr. 1—3, p. 78.

117. Dos în arhiva bisericii, f. 2--2 v. La 1849 i se sechestrău casele în urma cererii lui Costache Anghelovici (Arh. St. Buc., Comisia de Galben, dos. 52/1849; altă datorie la 1851; *Ibidem*, dos. 89/1851).

118. Dos. în arhiva bisericii.

Catagrafia oraşului Bucureşti din anul 1831¹¹⁹, cuprinde şi casele bisericii Batişte. Astfel în casa cu nr. 2172, găsim că locuiau Stanca preoteasa, cu doi fii şi trei fete, împreună cu o slujnică şi o călugăriţă. În altă casă, la nr. 2208, găsim pe un Ignatie arhimandrit cu câteva slugi. La nr. 2236, locuia preotul Grigorie, Sanda preoteasa şi doi fii ; în aceeaşi casă mai locuia o Maria preoteasa cu o slugă. În sfârşit, la nr. 2238, tot casa bisericii, locuia un preot Ignatie şi păhârnicieasa Frusina Cerkez, chiriaşă¹²⁰.

Catagrafia din 1838 cuprinde date şi mai bogate asupra persoanelor care locuiau în chiliile bisericii, însă în afară de preoţi nu întâlnim decît săraci, orfani şi văduve¹²¹.

Din anul 1844, datează prima catagrafie a bisericii, cuprinzînd şi o descriere a sfîntului locaş : «*Biserica veche, cu pereţii, bolţile şi două turlle de zid, pã dinlăuntru cu zugrăveala veche ; pã jos pardoseala de piatră stricată. Strănille împrejur cu căptuşelille lor toate deplîn, vechi. Un pãlimar deasupra cu scara lui şi strănille unde şed femeille*». Catagrafia menţionează că tîmpla bisericii era de zid, iar din pictură se mai vedeau «*zugrăviţi prooroci, apostoli şi praznicille, Crucea răstignirille şi uşille împărăteştille de lemn sãpate, zugrăvite şi poleite, precum şi două uşil de ulătura de lemn, lucrate tîmplăreştille şi vãpsite*». Catagrafia se păstrează în arhiva bisericii.

Tot de aici aflăm că biserica avea 7 ferestre cu cadre de piatră, uşa era de lemn căptuşit cu fier. Pe deasupra, turllele şi acoperişul erau de şindrilă de brad, destul de veche. Existau trei clopote, unul mai mare spart şi două mai mici.

Preoţii bisericii Batişte au participat şi la revoluţia de la 1848. Într-o listă cuprinzînd preoţii bucureşteni, participanţi la revoluţie, găsim şi pe următorii¹²² : *Preotul Gheorghe ot Batişte, ierodiaconul Chesarie ce au fost la biserica Batişte slujitor*¹²³, *preotul Costache, ce este argosit şi şade în mah/|/aua/ Batişte*».

Între anii 1844—1850, biserica Batişte a suferit cîteva reparaţii care i-au schimbat intrucitva aspectul iniţial. O catagrafie din anul 1850, păstrată în arhiva bisericii, scrie că biserica are tîmpla de lemn (la 1844 era de piatră), turllele de lemn, acoperite cu tinichea (la 1844 erau de piatră şi acoperite cu şindrilă), iar învelitoarea bisericii era de şindrilă nouă, spre deosebire de 1844, unde se arată că pardoseala era stricată iar strănille vechi.

Aceste modificări ne întăresc în ipoteza că biserica a suferit anu-mite stricăciuni, care au necesitat dărimarea turllelor şi a tîmplei, pre-

119. Arh. St. Buc., *Politia Bucureşti*, dos. 1798, partea III-a.

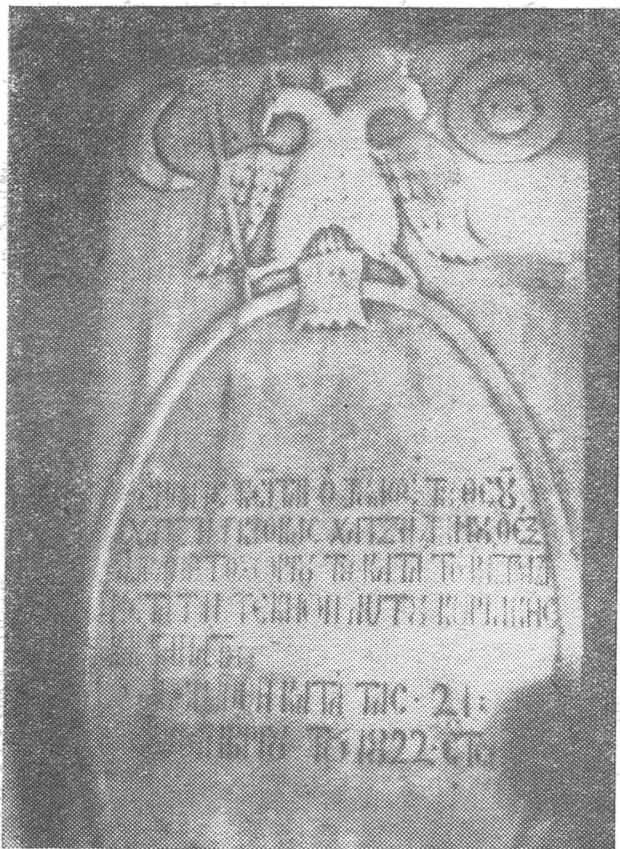
120. Era greacă de origine şi era văduva lui Scarlat Cerkez, polcovnic la 1797, serdar la 1806, paharnic 1815 (era mort la 1824) ; ea moare la 1830. Comunicarea D-lui George D. Florescu.

121. Arh. St. Buc., *Catagrafiile*, nr. 83 ; coroborată cu datele în posesia George D. Florescu. În casele din curtea bisericii locuiau în total 23 de persoane.

122. Arhiva protoieriei Plăşii de Sus, Buc., dos. 18/1848, f. 5 din 12/10/1848.

123. Acestui diacon i s-a interzis să mai slujească. Abia la 1851 i se ridică pedeapsa (Arh. Prot. Plăşii de Sus, dos. 14/1851, f. 1).

cum și alte reparații. În nici un caz nu este vorba de focul din 1847, care nu a ajuns pînă în aceste locuri. Mai de grabă, pare a fi un efect al cutremurului din 1838, care șubreziise turlile și tîmpla, astfel că dărîmarea lor devenise o necesitate. Se pare că lucrările au fost începute de episcopul Gheorghe Mușănescu ; acesta își dă demisia și în locul lui sînt aleși,

Piatră de mormînt din biserică, datînd din 1822, noiembrie 21.
Aparține lui Hagi Ghioca sin Hagi Dinu din Arvanitohori

la 16 aprilie 1849, pitarul Ioan Periețeanu și Teodor Gheorghiu băcanul¹²⁴. Aceștia au continuat reparația și după alcătuirea catagrafiei în

124. Dosar în arhiva bisericii, f. 10—10 v. Ioan Periețeanu moare în anul 1866, la 23 iulie în vîrstă de 60 de ani, fiind înmormîntat în curtea bisericii, avînd o placă cu următoarea inscripție: «Aici odihnește Teodor Ioanu Periețeanu în vîrstă de ani 20, zile 22, născutu la anul 1839 aug. 19, încetatu din viață la anulu 1859 septembrie 11, cînd s-a pusu aci și oasele răposatei Sultane muma celui de-al doilea și soția răposatului George Periețianu. La anul 1866 iulie 23 s-a înmormîntat aci și repus Ioan Periețenul, în etate de ani 60».

1850. Un document datînd din 14 martie 1850, rezumă astfel situația bisericii : «...neputincioasa stare în care sã aflã sfîntul] locaș din mah[a]l[aua] Batiștii, în urma multor [reparații] ce au făcut fostul episcop, dă au adus sfînta] biserică în starea văzută, dar mai fiind rămase cele următoare, cum turla clopotniței a să umplea cu zid în cercul temeliilor sale ; ...din fața bisericii a să face, împrejmuitul curții bisericii ; meremetul a două prăvălii din fața podului și al altor două din curtea bisericii spre a să putea aduce un venit anual sfîntului] locaș ; turnarea din nou a clopotului celui mare ce era spart»¹²⁵.

Cei doi episcopi își dau demisia în anul 1852, fiind ales în locul lor, la 13 iunie, vistiernicul Pîrvu Lungeanu¹²⁶. Acesta face cereri pentru aprobarea unor lucrări de împrejmuirea bisericii, ceea ce se și întîmplă în anul financiar 21 martie 1853—21 martie 1854. Într-o condiță de venituri și cheltuieli, găsim următoarea însemnare : «5070 [lei] cheltuiți la facerea împrejmuirii curții bisericii cu zid, către d. Ghenler neamțul, însărcinat cu facerea lui precum și a porților celor mari, precum și una din spre pîtar Ghioca. Cu împrejmuire de scînduri ce au făcut acolo, potrivit contractelor mijlocite»¹²⁷.

Tot în cursul acestui an, 1853, se pare că a fost adus, de către un dascăl al bisericii, Alexandru, un mic pomișor, un dud cam de cinci ani, de la Mînăstirea Căldărușani și plantat în curtea bisericii. Pomul străjuiește și astăzi falnic, deși o parte din coroana sa a căzut în anul 1963¹²⁸.

Din anii următori ni s-au păstrat o mulțime de însemnări privind mici reparații, retușări ale picturii, precum și ale caselor bisericii. Ele sînt de o importanță prea mică pentru a mai fi consemnate, fiind specifice oricărei viețuiri a unei biserici.

Din anul 1869, datează un splendid desen reprezentînd biserica, datat pictorului italian D. Preziosi, făcut la 23 iunie¹²⁹. Biserica este văzută din spre sud—est, cam din locul unde se întretaie strada Alexandru Sahia cu Batiște. Se poate observa împrejmuirea de zid a bisericii, avînd un afiș pe care scrie «*Strada Polonă*», vechiul nume al străzii Alexandru Sahia. Turlele bisericii sînt de lemn, clopotnița fiind mai mică decît turla naosului. În jurul medalioanelor de pe pereții exteriori, se observă un brîu pictat, care amintește de biserica Stavropoleos. Astăzi el nu se mai păstrează. Căsuța din stînga desenului, unde se văd cîțiva țărani,

125. Dosar în arhiva bisericii. Clopotul cel mare, turnat din nou avea următoarea inscripție : «S-au turnat din nou în București anul 1850 februarie, în zilele mării sale domnului Barbu Dimitrie Știrbei pe socoteala de oca 180 din 198 oca și dramuri 200 ce au fost în două clopote de oca 179 și cel de al doilea oca 20». (Art. nostru *Inscripții de pe clopote...*, p. 154).

126. În arhiva bisericii.

127. *Ibidem*.

128. Comunicare a domnului Decebal Dristoreanu, născut în anul 1882.

129. Reprodus de Al. Busuioceanu, *Preziosi*, București, 1935, nr. 23.

este o bragagerie sau cîrciuma lui Eftimie Iacovache, fost epitrop al bisericii, care se afla chiar în acel loc. În curtea bisericii se observă mai mulți pomi, care par a fi mai de grabă plopi, astfel că identificarea vreunuia cu dudul centenar nu este posibilă.

Următoarele catagrafii ale bisericii, făcute la 1874 și 1880, sînt unanime în a constata starea de decrepitudine a bisericii¹³⁰. La 1874 : «*Biserica cu pereții și boltele de zid, învelitoarea cu șindrilă, care de multă vechime este stricată... strănile vechi*». La 1880 : «*Biserica cu pe-*

Autoportretul lui Ioan din Dobre cojocar
(Acad. R.P.R., ms. rom. 340-I, fol. 1184)

reții și bolțile de zid. Învelitoarea cu șindrilă, care de multă vechime acum este foarte stricată... zugrăveala bisericii veche... strănile înlăuntru... vechi».

Starea proastă în care se găsea biserica cerea o reparație radicală. De aceea epitropul bisericii C. Bucșanu și preotul Petre Popescu, au apelat la un antreprenor, Carol Bardelli, care a alcătuit un deviz și un plan al reparației. Autorizația pentru «*reparațiuni radicale*» s-a dat la 17 septembrie 1882. Cu puțin înainte, la 15 septembrie, a fost încheiat un contract între epitropi și antreprenor¹³¹. Din contract aflăm că prețul reparației a fost de 13.950 lei noi, iar timpul lucrărilor nu trebuia să depășească luna mai a anului 1883.

130. În arhiva bisericii.

131. *Ibidem*.

Contractul se păstrează în arhiva bisericii și este acoperit cu semnăturile lui Bardelli, certificând sumele primite. Din păcate, nu ni s-a păstrat planul după care s-a făcut reparația. Cîteva fotografii făcute în 1928, precum și în timpul restaurării din anii 1929—1930, ne dau o imagine exactă a bisericii din acest timp.

Ca o caracterizare generală a modului și a rezultatelor restaurării, cităm o însemnare a preotului George I. Negulescu :

«Azi [la 1926], nimic nu mai trădează frumusețea exterioară a bisericii Batiștea de odinioară, pe care a prins-o sub penchul său pictorul Preziosi. Reparația de la 1883 a astupat pridvorul, a stricat brielele cu totul, a astupat absidele și a stricat și forma turlelor. Tot nemeșterii de la 1883 au stricat și ferestrele frumos încadrate în tocuri de piatră sculptate și au deschis niște ferestre mari, prea mari în comparație cu înălțimea zidurilor, tăind chiar din bolți ; au stricat ușa de la intrarea principală, mai lărgind-o, ca să facă ușa «ca cele frumoase de la biserica Albă» ; au stricat în interior stîlpii așezați doi cîte doi, ce despărțeau pronaosul de naos ; au stricat palamarul din pronaos în care se suiau în timpul slujbei femeile ; și în fine, fiindcă nu le mai plăcea chipul sfinților cu uitătura aspră la prosta omenească și supți de ajunare ca să fie pildă îmbuibăților, au pus un nemeșter zugrav și a croit chipuri de sfinți mucenici și mucenițe cu haine căzute în falduri. Prin aceste lucrări s-a stricat forma interioară a bisericii și s-a acoperit pictura «al fresco», lucrată după canonul vremurilor bune a răbdării și evlaviei, rămînînd din ea numai aceea care acoperă bolțile celor două calote sferice din pridvor»¹³².

În ceea ce privește exteriorul bisericii, mai putem adăuga că pridvorul, după ce a fost închis, s-a adăugat un altul, scund, sprijinit pe patru coloane, două libere și două angajate, cu capitelluri corintice și împodobit cu un fronton triunghiular. Pe extremitățile fațadei vestice a clădirii, erau coloane în relief, cu inevitabilele capitele corintice. La nivelul capitellurilor biserica era împodobită cu un brîu de zidărie. Corpul clădirii avea un mare fronton triunghiular, avînd în centru un medalion pictat. Din păcate dispunem de o fotografie neclară a fațadei bisericii, astfel că nu putem deosebi alte amănunte.

O altă fotografie, datînd din anul 1928, înfățișează biserica din partea de sud. Se observă ușor ferestrele mari, care le-au înlocuit pe cele vechi ; rozetele de piatră, pentru aerisire au fost păstrate ; turlele sînt de lemn, decolorate, dînd un aspect dezolant întregii clădiri.

Pictura în ulei care s-a întins peste cea veche, a costat destul de mult și s-a făcut după 1895. În arhiva bisericii se găsește un «Apel» tipărit, pe care preoții și episcopii l-au răspîndit în parohie pentru strîngerea banilor necesari plății picturii. După cîteva precepte biblice, apelul continuă astfel : «Așa dar, și noi, onorabili enoriași, să luăm amînte și să nu stăm cu nepăsare față de sînta noastră biserică din enoria Batiștea, care astăzi se găsește într-o stare de ruină completă [?], iar acaretele ei sînt amenințate cu tăierea din toate părțile, iar apelul îl

132. Fișe în posesia noastră.

facem în scopul de a putea zugrăvi biserica pe din'năuntru și a o tencui pe din afară. Cu onoare dar, vi se face cunoscut, că biserica noastră Batiștea nu dispune de fond pentru a se zugrăvi și tencui pe din afară, cum se cuvine, acum de primăvara aceasta. De aceea, noi preoții bisericii împreună cu epitropii, facem apel la generozitatea și bunătatea domnicilor voastre a veni în ajutor, pentru zugrăvirea acestei sînte biserici care necesitează o sumă de 20.000 de lei pentru toată lucrarea».

În anul 1905, la biserică a fost numit preotul George I. Negulescu,

Biserica Batiștea la 1869 (Acuarelă de D. Preziosi)

care a luat imediat măsuri pentru repararea bisericii. În notele rămase de la acesta, găsim scrise următoarele : *«În anul 1905, biserica Batiștea, din toate punctele de vedere lăsa de dorit. Într-un an de zile, aproape totul s-a prefăcut ; s-a poleit timpla, s-a spălat pictura, s-au făcut străni noi, s-au îmbrăcat în argint toate icoanele din timplă, s-au făcut vitralii la ferestre, s-a îmbrăcat biserica cu două rînduri de covoare, s-a învelit biserica, s-a împrejmuț curtea, s-a reparat imobilul bisericii, care avea cazier de dărîmare, s-au făcut pavaje în jurul bisericii, s-a pavat întreaga curte a imobilului și în fine s-a format cor la biserică».*

Aceste reparații au fost un preluđu al refacerii întregii biserici între anii 1929—1930. Lucrările făcute s-au ghidaț după acuarela picturului Preziosi, datînd din anul 1869.

În timpul acestor reparații s-au refăcut turlele, s-au făcut dărîmări masive de zidărie la fronton și pe întregul corp al clădirii. Pridvorul nou a fost înlăturat și a fost degajaț cel vechi ; arcadele sale fuseseră astupate și se tăiaseră ferestre în locul lor. Stîlpii din mijloc ai prid-

vorului fuseseră stricați și se făcuse un arc fals care susținea greutatea zidăriei. Fotografiiile pe care le alăturăm, făcute în timpul lucrărilor, sînt mai elocvente decît cuvintele, pentru înțelegerea importanței lucrărilor efectuate.

După zece ani, în 1940, a fost spălată pictura bisericii. Astăzi ea este din nou acoperită de funingine, în cea mai mare parte, dar datorită unui interesant studiu, datînd din 1947, putem cunoaște destul de amănunțit felul în care era executată ¹³³.

Biserica Batiște (copie contemporană după D. Preziosi, la N. Iorga, *Istoria Bucureștilor*)

În cursul anului 1964, în locul vechiului gard de lemn, biserica Batiște va fi împrejmuțită cu un altul mai trainic, de plasă de sîrmă, a cărui instalare este evaluată la suma de aproximativ 21.000 de lei, din care o parte au fost primiți ca ajutor prin înalta bunăvoință a Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian.

Arhitectura bisericii.

Biserica Batiște se prezintă ca un ansamblu armonios, tipic pentru arhitectura romînească din secolul al XVIII-lea : planul trilobat și clopotnița așezată pe pronaos. Acest plan se caracterizează prin naos lungit și pronaos supralărgit ¹³⁴.

133. Corina Buniș, *Biserica Batiște*, în «*Analecta*», an. IV (1947), p. 63 și urm.

134. Cf. N. Ghika Budești, *Evoluția arhitecturii în Muntenia și Oltenia*, partea IV-a, în «*Buletinul Comisiunii Monumentelor Istorice*», an. XXIX (1936), fasc. 87—90, p. 95. De aici am extras majoritatea detaliilor descrierii arhitectonice. Mulțumim și pe această cale D-lui Radu Crețianu, care a avut bunăvoința de a ne da unele indicații prețioase în această chestiune.

Pridvorul are opt coloane pe care se sprijină, două libere și șase angajate, cam greoaie, așezat pe baze poligonale, cu arcade în dublă acoladă. Pridvorul este boltit, avînd două calote între arcuiri pe console.

Pronaosul are alipit pe latura de nord un turnuleț, în care se află scara clopotniței.

La exterior, biserica este împărțită în două registre de un brîu de piatră. Registrul inferior, prezintă numeroase arcade în acoladă, oarbe, în timp ce pe cel superior sînt pictate medalioane cu chipuri de sfinți, apostoli și proroci.

Biserica Bătiște la 1928 (vedere dinspre sud)

Cornișa bisericii este simplă și fără nici un ornament.

Biserica are două turlă — turla clopotelor este situată pe pronaos, — așezate pe câte un cilindru octogonal, cu ferestrele între colonete angajate.

Pictura bisericii.

La exterior, biserica Bătiște prezintă numai medalioanele sus amintite, dintre care câteva se găsesc și la baza turlor¹³⁵. Acuarela din anul 1869, datorată pictorului italian D. Preziosi, reprezintă în jurul medalioanelor un adevărat brîu ornamental, avînd ca limită inferioară brîul de piatră al bisericii. În pronaos, chiar deasupra ușii de intrare, este zugrăvită o imagine a bisericii datînd foarte probabil din anul 1763, an de zidire a bisericii. Aici brîul ornamental este indicat ca fiind

135. Medalioanele păstrează pictura originală în frescă, dalînd de la zidirea bisericii din 1763. Considerăm o scăpare afirmația lui N. Stoicescu: «Medalioanele din registrul superior au fost repictate» (op. cit., p. 176).

în partea superioară a medalioanelor. Ambele stampe mărturisesc puternica influență a stilului bisericii Stavropoleos.

Pe fațada de vest apar, în trei cadre pătratice, cele trei sfinte care au dat hramul bisericii : Sfânta Ana, Sfânta Parascheva și Mucenița Parascheva, avînd pe părți două medalioane reprezentînd pe Apostolii Petru și Pavel.

Pe fațada sudică, mai bine conservată, se mai pot identifica, în pictura medalioanelor, Apostolii Ioan, Marcu, Andrei, Bartolomeu, Filip, Iuda, precum și numele proorocilor Ioil, Malahia, Naum, Ieremia, Iezechiâl, Zaharia și Solomon, cîteva fiind șterse.

Pe fațada nordică se disting Apostolii Luca, Iacob, Simion, Toma precum și proorocul Daniil. Celelalte nume, care cuprind și medalioane de pe absida nordică a altarului sînt complet șterse.

Pridvorul este împărțit în două calote, avînd zugrăvit pe Iisus Hristos în cea nordică și pe Sfiintul Ioan Botezătorul în cea sudică.

Iisus este reprezentat binecuvîntînd. Pe medalion este scris : «*Is[us] H[risto]s Oemaniu*». În jurul medalionului se află următoarea inscripție : «*Veseliți-vă cerurilor, strigați munților veselie, că iată Emanuel*»¹³⁶. În aceeași calotă, în jurul chipului lui Iisus, sînt zugrăvite zece medalioane, înfățișînd chipuri de apostoli, dintre care se disting numele lui Luca, Marcu, Pavel, Ioan, Simion, Vartolomeu și Andrei.

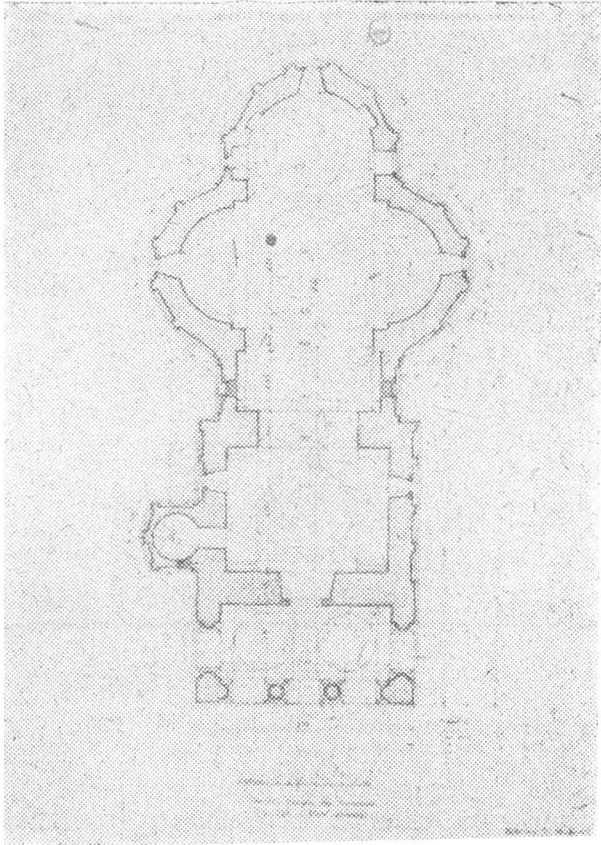
În pandantive sînt simbolurile celor patru evangheliști ; inscripțiile sînt șterse cu excepția «*evanghelist Luca*» și «*evanghelist Marco*». Pe arcurile care susțin calota, sînt zugrăvite cîte cinci medalioane cu chipuri de sfinți. În partea inferioară a acestor arcuri, apar decorații cu motive vegetale, vîdînd o influență populară.

Calota nordică a pridvorului înfățișează chipul Sfintului Ioan înaintea Mergătorul, cu aripi pe umeri, o figură deosebit de interesantă ca expresie. El ține în mînă un sul pe care scrie : «*Pocăiți-vă, pocăiți-vă, că s-au apropiat împărăția lui Dumnezeu*». În jurul medalionului, sînt scris troparul din ziua de 7 ianuarie : «*Pomenirea dreptului cu laude, iar ție destul îi este mărturie Domnului, Mergătorule înainte. Că te-ai arătat cu adevărat și decît proorociei mai cinstit*». În jurul medalionului sînt zugrăvite zece chipuri de prooroci, ilustrînd astfel textul troparului, dintre care distingem numele proorocilor Miheia, Iona, Naum și Solomon. În pandantive se găsește cîte un heruvim ținînd fiecare un glob în mînă. Pe arcurile care susțin calota, ca și în cea nordică, sînt zugrăvite medalioane cu chipuri de sfinți.

Decorația interioară a pridvorului se încadrează într-un timp mai frecvent întîlnit, caracterizat astfel : «*Primul [tip de decorație], mai frecvent, se întîlnește la Govora, Călimănești, Șurpatele, la biserica Domnească din Tîrgoviște, Brădești-Bătrîni, Arnota, Gura Motruului și*

¹³⁶ Tropar din Minciu pe decembrie, ziua 25 ; cf. Corina Buniș, *op. cit.*, p. 68.

la cea mai mare parte a bisericilor zugrăvite în secolele al XVII-lea și al XVIII-lea. Bolta înfățișează pe Iisus Emanuel, înconjurat de îngeri și de simbolurile evangheliștilor. Prodromul ocupă de asemenea un loc important. Pe pereți subiectul principal este Judecata de apoi. De obicei, este pictată pe peretele de est. Uneori sînt ilustrate scene din Geneză... La Gura Motrului, Judecata de apoi este întovărășită de viața Sfintei Parascheva, protectoarea bisericii. Dar aceasta poate duce la tradiția

Planul bisericii Bătușe (după N. Ghika-Budești)

secolului al XIV-lea, care lasă un spațiu întins vieții sfintului protector. Tot astfel este în Moldova în secolul al XV-lea. Merită să fie relevat spațiul rezervat apostolilor de la Cozia, pe peretele de est, la un loc de cinste. Ii întâlnim încă la Brădești-Bătrâni, Fedeleșoii, Hurezi, Floreasca din București. Deseori, Petru și Pavel, prezintă o biserică. Această tradiție datează de la începutul secolului al XIV-lea, când apostolii constituie o temă importantă. La Fundația Doamnei, alături de

Judecata de apoi, a fost înfățișată viața Sfântului Gheorghe și cuvintele lui Hristos, după evanghelia lui Matei. La sfârșitul secolului al XVII-lea și în cursul secolului al XVIII-lea, ilustrarea psalmilor și a vieții Prodromului, ia o dezvoltare aparte de exemplu, la Colțea, la Stavropoleos din București, la Porcești»¹³⁷.

Registrele superioare ale peretelui de est, înfățișează Judecata de apoi ; ea nu este însă completă, lipsind focul Gheenei, iadul și imaginea

Calota nordică a pridvorului bisericii

dreptilor și a păcătoșilor veniți la Judecată. Este prezentată numai scena «*Deisis*» înfățișând glorificarea lui Iisus ca Judecător al lumii.

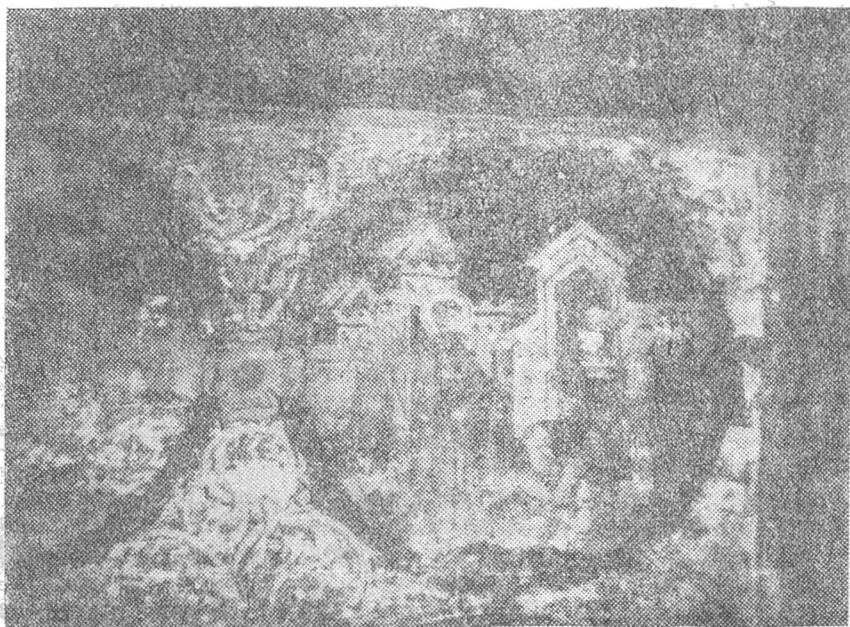
Doi arhangheli țin în mână vălul lumii, închipuind cerul. Din păcate, pictura este deteriorată, chiar în locul unde apărea Mintuitorul, așezat pe un tron înconjurat de îngeri, primind rugăciunile Fecioarei și ale Sfântului Ioan pentru a fi mai iertător. Imaginea Fecioarei este, în parte, conservată, iar portretul Sfântului Ioan, împreună cu numeroși îngeri este bine păstrat.

În registrul al doilea apar cei 12 Apostoli, așezați câte șase de fiecare parte a ușii, având în spate mulțimile de îngeri. Scena prezintă asemănări cu cea zugrăvită în pridvorul bisericii Colțea, însă este supe-

137. I. D. Ștefănescu, *La peinture religieuse en Valachie et en Transylvanie, depuis les origines jusqu'au XIX-e siècle*, Paris, 1932, p. 300—301. Traducerea ne aparține.

rioară aceleia prin individualizarea figurilor, în special cele ale apostolilor 138.

În același registru întâi, pe pereții de vest, nord și sud, se găsesc următoarele scene din Evanghelia lui Matei : pe peretele de nord : «*bolnav am fost și mi-ați vindecat*» (Matei XXV, 36) ; peretele est : «*setos am fost și mi-ați dat de băut*» [Matei XXV] ; peretele vest : «*gol am fost și m-ați îmbrăcat*» [Matei XXV, 36] ; peretele sud : «*Sfânta Evanghelie care zice : flămînd am fost și mi-ați dat de mîncat*» [Matei XXV,

Pictura peretelui estic al pridvorului bisericii
(scenă din viața Cuvioasei noastre Maici Parascheva)

35]. O altă scenă, ilustrînd Evanghelia de la Matei : «*străin am fost și m-ați primit*» [Matei XXV, 35], se află pe partea inferioară a arcului ce desparte cele două calote. Tot pe acest arc este reprezentat Iisus Hristos pe un tron, înconjurat de simbolurile celor 4 evangheliști.

Pe peretele de est, este zugrăvită în același registru, Sfînta Ana, a cărei adormire este și hramul bisericii. Chipul ei este pictat într-o firidă aflată deasupra ușii de intrare.

În registrul al doilea, pe pereții de nord, vest și sud se mai văd, deși în parte acoperite de tencuială, 6 scene ilustrînd momente ale Genezei. Dăm descrierea lor după un studiu mai vechi, făcut cînd scenele

138. Cf. A. Baltazar, *Frescurile de la Colțea*, în «Buletinul Comisiunii Monumentelor Istorice», an. I (1908), fasc. III, p. 124.

nu erau încă acoperite de tencuială : «*Ultimul registru al pereților de sud, vest și nord, ilustrează în 6 tablouri scene din Geneză. Prima scenă, purtând inscripția «că l-au despărțit Dumnezeu lumina din întunec»*¹³⁹ *ilustrează capitolul I din Facere și înfățișează pe Dumnezeu Savaoth, bust, în haine albe de lumină, făcând cu mîna dreaptă gestul de a despărți ziua de noapte. Pictorul face greșala de dogmă, înfățișînd pe Creator sub aspectul unui bătrîn. Dumnezeu este Duh și nu poate fi ilustrat antropomorfic ci doar sub aspectul sub care l-au văzut ochii omenești... scena II-a, puțin vizibilă, ilustrează pe Creator, zidînd pe om. Scena reprezintă pe Adam gol, binecuvîntat de Creator. În scena III-a este crearea Evei. Adam doarme și Dumnezeu aduce pe Eva făcută din coapsa lui. Urmează scena călcării poruncii — capitolul III din Geneză — ilustrată prin pomul binelui și răului, avînd în stînga și în dreapta pe Adam și pe Eva. Pe pom stă încolăcit șarpele, cu capul plecat spre urechea Evei. Scena izgonirii din Rai urmează după aceasta și în sfîrșit, ultima scenă, care poartă inscripția vizibilă : «cînd s-au apucat Adam și Eva de muncă», ilustrează pe Adam lucrînd pămîntul și pe Eva torcînd, după păcat, cînd au cunoscut oboseala și moartea»¹⁴⁰. Această ultimă scenă este vizibilă pe peretele de nord al pridvorului.*

Ultimele două registre ale peretelui de est al pridvorului, cuprind scene din viața celor două Sfinte Parascheva, protectoare ale bisericii : Sfînta Parascheva cea nouă de la Tîrnova, care se serbează la 14 octombrie și mucenița Parascheva, fiica lui Agaton, care se prăznuiește la 26 iulie. La romîni, ele poartă numele de Sfînta Vineri, printr-o modificare a numelui zeiței Venus¹⁴¹.

Al doilea șir de medalioane este complet șters, iar din primul șir sînt acoperite unele părți, ceea ce îngreuiază întrucîtva identificarea sfintei respective. Totuși, primul șir de medalioane ilustrează viața Muceniței Parascheva, conform vieții ei, copiată încă în secolul al XVI-lea, în *Codex Sturdzanus*. Medalioanele conservate sînt : primul înfățișează «*Nașterea sfintei Vineri*» ; mama acesteia stă întinsă pe un pat, iar două femei cu daruri vin din partea dreaptă. Următorul medalion este acoperit cu tencuială. De cealaltă parte a ușii de la intrare urmează două medalioane mai bine păstrate ; primul are inscripția «*Sfînta Vineri au făcut rugăciuni către H[risto]s*», iar cel de al doilea «*Pe sfînta Vineri o au chemat împăratul*».

Al doilea șir de medalioane, acoperit aproape în întregime, mai păstrează următoarele inscripții : «*Și se făcu diavolul cu un șarpe înaintea sfintei Vineri*», precum și următorul genitiv care încheie o frază

139. Credem că este o greșeală de transcriere în loc de «cînd au despărțit...».

140. Corina Buniș, *op. cit.*, p. 68—69.

141. Vezi B. P. Hașdeu, *Cărțile Poporane ale Romînilor*, în «Cuvente den bețranis», București, 1879, arată că la ortodocși se serbează în total 5 sînte cu acest nume. Vezi p. 145—156, pentru viața Muceniței Parascheva, după *Codex Sturdzanus*. Pentru Sfînta Parascheva de la Tîrnova, numită și Preapodoamna, vezi Iulian Ștefănescu, *Viața Sfintei Parascheva cea nouă de Matei al Mirelor*, în «Revista Istorică Romînă», an. III (1933), p. 343—377.

«.../sfinte]i Vineri», probabil referindu-se la moartea ei. Remarcabil este decorul floral care umple spațiile libere dintre medaliaone ¹⁴².

Pe pereții de nord și de sud ai pridvorului, în imediată apropiere a colțului format cu peretele de est, sînt chipurile celor două sfinte ; pe peretele de nord «Sfînta mucionîța Parascheva», iar pe cel sudic «Preapodoamna Parascheva».

Pronaosul bisericii se încadrează de asemenea într-un tip de decorație a bisericilor muntene, caracterizat astfel : «Al doilea tip este dat de un mare număr de monumente, dintre care cele mai vechi sînt biserica principală de la Cozia, Snagov, Stănești, Mofleni, Paraclisul de la Cozia, Biserica Domnească de la Tîrgoviște și Căluu. El cuprinde ilustrarea Menologului, a Acatistului Fecioarei și Conciliile. Melozi, profeți și sfînți episcopi întovărășesc pe Fecioară pe boltă. Sfînți călugări sînt plasați în partea de jos a pereților» ¹⁴³.

Pictura pronaosului este astăzi foarte ștersă, astfel că principalele scene le indicăm servindu-ne de studiul mai sus amintit al Corinei Buniș, alcătuit la cîțiva ani după spălarea picturii din anul 1940.

În calota pronaosului este zugrăvită Sfînta Fecioară cu Iisus pe brațul stîng, înconjurat de îngeri. În cei patru pendantsivi, apar chipuri de melozi cu numele șterse ; singur numele lui Cosma a putut fi descifrat. Registrele prim și secund cuprind viața Sfîntei Fecioare, potrivit cu *Acatistul Buneivestiri*. Urmează apoi pe pereții nord, sud și vest, cite 6 medaliaone cu chipuri de sfînți episcopi, iar în ultimul registru sfînți călugări.

Zugrăveala urmărește pas cu pas textul *Acatistului*, înfățișînd scene ca «Umbrirea Sfîntei Fecioare de către Sfîntul Duh» care are ca element propriu apariția chipului lui Dumnezeu Tatăl sub forma unui bătrîn, apoi «întîlnirea cu Elisabeta», «Inchinarea Magilor», *Fuga în Egipt*.

Timpanul de nord ilustrează scena de preamărire a Fecioarei Blacherniotissa : Fecioara stă pe un tron, avînd de o parte și de alta o mulțime de personaje în genunchi, care se prosternează în fața icoanei, străjuită de un înger. Timpanul de sud are pictat Acoperămîntul Maicii Domnului, care învăluiește o mulțime de oameni cu puterea lui ; el pornește de pe umerii Fecioarei care stă așezată pe un tron. Timpanul de vest, cuprinde scena «Izvorul Tămăduirii».

Registru al treilea cuprinde medaliaone cu chipuri de sfînți episcopi, cite 6 pe fiecare perete, nord, sud și vest. Peretele de vest are un spațiu dreptunghiular între grupul de medaliaone de pe partea de nord și de sud a ușii, în care este zugrăvită biserica Batiște, într-o formă asemănătoare cu cea de astăzi. Între cadrul ușii și partea inferioară a tabloului înfățișînd biserica, este un spațiu gol, acoperit de tencuială ;

142. Alte reprezentări ale vieții Sfîntei Parascheva, adică a mucionîței, sînt la Mînăslirea Gura Motrului (1653) și la biserica din Rășinari (1750) ; cf. I. D. Ștefănescu, *op. cit.*

143. *Ibidem*, p. 299—300.

nu credem că el ar fi purtat chipurile ctitorilor. Dintre chipurile zugrăvite în medalioane, se mai poate citi numele Sfântului Ioan, pe peretele de vest.

În registrul al patrulea sînt înfățișate chipuri de sfinți călugări; numai de o parte și de alta a ușii sînt înfățișați Arhangheliu Mihail și Gavriil. Pe peretele de sud, apare o scenă avînd legătură cu Nașterea Mîntuitorului: de o parte și de alta a unui sul desfășurat sînt zugrăvite Maica Domnului cu Iisus și Sfînta Elisabeta cu Sfîntul Ioan, copil, în brațe. Pe sul este următoarea frază: «*Ce ai venit Maica Domnului meu la mine? Tu porți pre Stăpînul și eu pre robul, Tu pre Cuvîntul, eu pre proorocul, Tu lumina, eu sfeșnicul*». Tot pe acest perete sudic, a cărui pictură este foarte deteriorată, mai este înfățișat Sfîntul Gherasim, avînd un sul cu inscripția următoare: «*...tia către Hristos de toate lucrurile um fugitu*».

Pe peretele de vest, sînt înfățișați Sfîntii Teodosie, cu un sul avînd inscripția: «*Văzui mreșile diavolului întinse peste toată fața pămîntului*», Sfîntul Grigorie cel Mare și Arhanghelul Mihail; pe cealaltă parte a ușii, urmează Arhanghelul Gavriil și Sfîntul Zosima, împărțîșind pe Maria Egipteanca; în sfîrșit, peretele de nord al pronaosului a păstrat chipurile șterse aproape complet, ale Sfîntului Alexe, Omul lui Dumnezeu, Sfîntul Pahomie, Arhanghelul Rafail, care ține un sul cu inscripția «*Pahomie așa ți se cade să te porți*» și un sfînt pustnic cu barba pînă la glesne și îmbrăcat cu o blană, a cărui nume este șters.

Pictura naosului are ca teme principale minunile Mîntuitorului și patimile Sale.

Iată caracteristicile acestui tip de pictură: «*Ansamblul cel mai important, acel al bisericii principale Sfîntul Nicolae de la Argeș, este marcat de dezvoltarea dată copilăriei lui Iisus. Ilustrarea minunilor și a patimilor este întovărășită de scene din viața Prodromului, care completează ciclul început în sanctuar. În biserica principală de la Cozia, miracolele ocupă primul registru al pereților, iar scenele patimilor al doilea. Portretele lui Ioachim și Ana, părinții Mariei, încadrează iconostasul. Decorul este mai redus, dar poate fi asemănat cu monumentul precedent... Picturile de la biserica Domnească din Tîrgoviște formează la rîndul lor un ansamblu important. El cuprinde viața Mîntuitorului, minunile și patimile. Se văd de asemenea Ioachim și Ana, în unghiul sud-est al iconostasului, și figurile Eucharistiei după Vechiul Testament*¹⁴⁴.

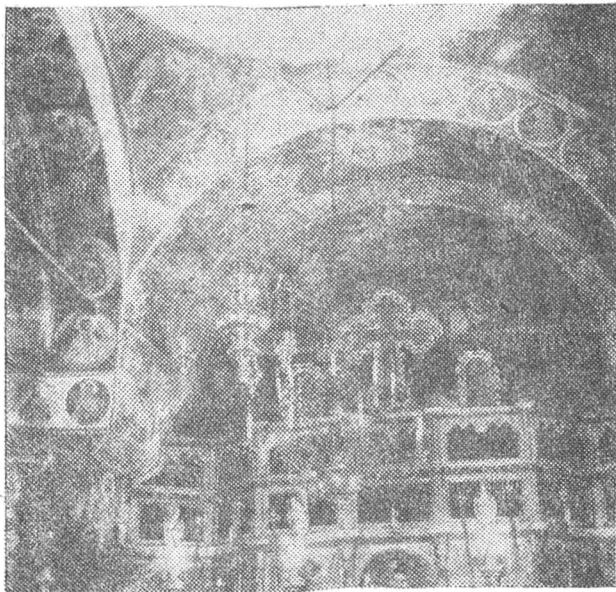
În mare parte, pictura naosului este distrusă sau acoperită de funingine. Calota nu mai păstrează zugrăveala. Se mai observă la baza cilindrului turlei, un fragment din Liturghia îngerească și anume un grup de îngeri în odăjdii, oficiînd alături de Iisus.

Pe conca absidei și pe berceau-ul care se prelungește, acoperînd hemiciclul, apare Sfînta Treime, compusă din Dumnezeu Tatăl, sub forma unui bătrîn, înconjurat de Serafimi, Sfîntul Duh simbolizat prin-

144. *Ibidem*, p. 298—299.

tr-un porumbel și Iisus Hristos copil, așezat pe genunchii Fecioarei. Tronul acesteia este străjuit de Arhangheli Mihail și Gavriil, iar la picioarele ei sînt zugrăviți doi melozi ; deasupra chipului unuia dintre ei stă scris Cosma. La nord și la sud se găsesc cite trei medalioane de profeți, cu nume ilizibile ; s-a putut citi numele lui Ghedeon.

Pereții hemiciclului sînt împărțiți în două registre : în registrul întîi, pe perețele de nord, apare Nașterea Sfintei Fecioare, iar pe perețele de sud, Intrarea în Biserică. În registrul al doilea apar sfinții episcopi, dintre care s-au descifrat numele lui Vasile și Ioan.

Interiorul dinspre răsărit al bisericii după spălarea picturii în 1940

Pe arcul care leagă absida de naos, în centru, este înfățișată Înălțarea la Cer a lui Iisus, într-un medalion purtat de patru îngeri. În partea de jos apare Sfinta Fecioară între îngeri și apostoli. De o parte și de alta, sînt două scene, din viața și minunile lui Iisus : vindecarea Orbului și Iisus vorbind cărturarilor în templu, cînd avea 12 ani. La poalele arcului, apare, în partea de nord Arhanghelul Bunevestiri, iar la sud Fecioara în momentul Bunevestiri.

Pe calota de nord a naosului, apare Coborîrea la iad (în centru) avînd pe părți pe Iisus coborînd la iad și pe cealaltă parte pe Iisus ieșind din mormînt ; pe calota de sud apare Schimbarea la față în trei momente : Iisus și cei trei apostoli vin spre muntele Tabor, Schimbarea la față și plecarea de la Tabor.

Hemiciclele de nord și sud ilustrează scene din activitatea de taurmurg a lui Iisus Hristos ; astfel hemiciclu de nord, în registrul superior a conservat scene ca : Iisus în casa Martei și Mariei, parabola cu cei ce n-au primit harul de nuntă, parabola spusă lui Zaheu și parabola cu smochinul amăgitor ; hemiciclu de sud prezintă scene ca vindecarea fiului văduvei din Nain, minunea de la Cana Galileii, apoi o scenă ștearsă și în sfârșit vindecarea celor doi îndrăciți.

În registru al doilea, printre sfinți militari, întâlnim pe Constantin și Elena și scena Deisis. Curbele bolților și arcadelor sînt împodobite cu busturi de sfinți în medalioane.

Berceau-ul de apus, despărțind naosul de pronaos, este complet acoperit de fum, astfel că cităm descrierea făcută în 1947 de Corina Buniș : «*Berceau-ul de apus, care separă naosul de pronaos, este rezervat ciclului Patimilor Mîntuitorului. În pictura bisericilor noastre s-a pictat ciclul patimilor cu multă cinste. Patimile, Răstignirea lui Iisus, condiția răscumpărării păcatelor omenirii, sînt ilustrate la noi sub influența iconografiei orientale de veche tradiție siriană și capadociană. Scenele Patimilor, ilustrate la Batiște sînt cele tradiționale și anume : I. Cina cea de Taină, ilustrînd momentul cînd Iuda se pleacă spre Iisus, II. Spălarea picioarelor, scena aceasta trebuind de fapt să precede Cina, cronologic, petrecîndu-se înainte, III. Rugăciunea în Grădina Ghetsimani, unde Iisus este ilustrat de două ori : o dată în rugăciune și apoi, plecînd, întovărașit de apostoli, IV. Sărutarea lui Iuda, compoziție pitorească și dramatică, apoi trei scene ale Judecării : Iisus la Ana, Iisus la Caiafa și apoi la Pilat, aceasta din urmă ea însăși constituind două scene diferite. Urmează apoi, păstrîndu-se cronologia : flagelația Mîntuitorului la stîlpul din curtea pretoriului, coroana de spini, drumul crucii, fiind ilustrat momentul în care Simon poartă crucea și o scenă a Răstignirii : Iisus pe cruce între Sfînta Fecioară și Ioan. Timpanul de apus ilustrează Răstignirea într-o scenă monumentală, ca final al ciclului Patimilor. Crucea pe care este răstignit Mîntuitorul se ridică între cele două ale tălharilor crucificați o dată cu El. Trupul Mîntuitorului, mort pe cruce, desenează o curbă armonioasă, zugravul ținîndu-se de respectarea teologică a textului versetului din Crez : «s-a răstignit pentru noi în zilele lui Pilat din Pont, a pătimit și s-a îngropat». La picioarele crucii, este grupul sfintelor femei îndurerate de tragedia petrecută. Sentimentul dramatic ce străbate compoziția aceasta, ar putea fi comparat cu cel din frescele cele mai bune de la Mîstra. Pe poalele arcului de sud, alături de scena în care este înfățișat Iuda, înapoind arginții vînzării, este ilustrată o scenă din viața lui Ioan Botezătorul : Tăierea capului său, iar pe peretele de nord, Aflarea Capului Sfîntului Ioan»¹⁴⁵.*

*

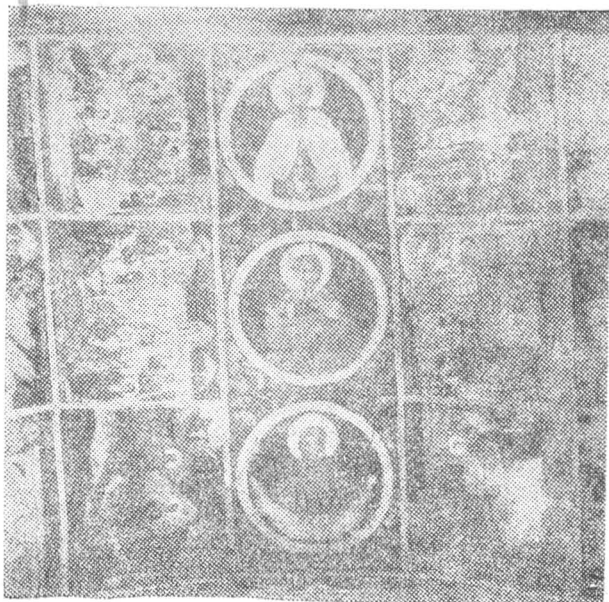
Pictura bisericii Batiște urmează în linii generale, textul *Ermieniilor* stabilite și aflate la noi în numeroase manuscrise. Din păcate, nu

145. Corina Buniș, *op. cit.*, p. 66.

cunoaștem numele zugravului, însă din analiza făcută, ne putem da seama că el era un meșter talentat, care a introdus elemente personale în redarea scenelor și a chipurilor, reușind să creeze portrete remarcabile de sfinți, atît ca expresie cît și prin bogăția de culori și nuanțe întrebuintate.

Știri despre mahalaua Batiștii și locuitorii ei

Mahalaua Batiște, ca unitate economică și socială a orașului București, a început a fi populată cam din prima jumătate a secolului al

Fragment din pictura interioară a bisericii
(fotografie din anul 1941)

XVII-lea în special, credem, după 1625, cînd reinstalarea domnilor în București, cu excepția unei părți din domnia lui Matei Basarab aduce după sine o concentrare de meșteșugari și negustori, ale căror locuințe se întind tot mai mult dincolo de hotarele vechiului oraș.

Meseriașii se așezau în general, pe profesii, alcătuiind ca în toate orașele medievale, uliți sau chiar mahalale, care își luau numele de la locuitorii lor. Era o metodă sigură de denumire și indica orientarea economică a diferitelor regiuni ale orașului. Acești meșteșugari căutau să profite la maximum de condițiile de mediu oferite pentru ușurarea ocupației lor. De altfel, datorită relativ slabei dezvoltări a forțelor de producție, mediul fizic avea un rol hotărîtor în extinderea orașelor medievale. Nefiind înconjurat de ziduri, deși menționi mai tirzii vorbesc de

unele întărituri cu birne de stejar, Bucureștii s-au putut dezvolta în întindere nestingherii. Astfel, olarii se așează la marginea orașului, de unde aveau puțința să ia pământ pentru fabricarea oalelor ; tot astfel și cărămidarii. Pe de altă parte, croitorii, cismarii, potcovarii, fierarii, se așează în centrul orașului, de obicei lângă Curtea Domnească și lângă arterele de legătură cu restul țării. Lângă Curtea Domnească se întâlnesc astfel străzi ca Șepcari, Blănari, Covaci etc., indicând numele meseriașilor care locuiau în acele locuri.

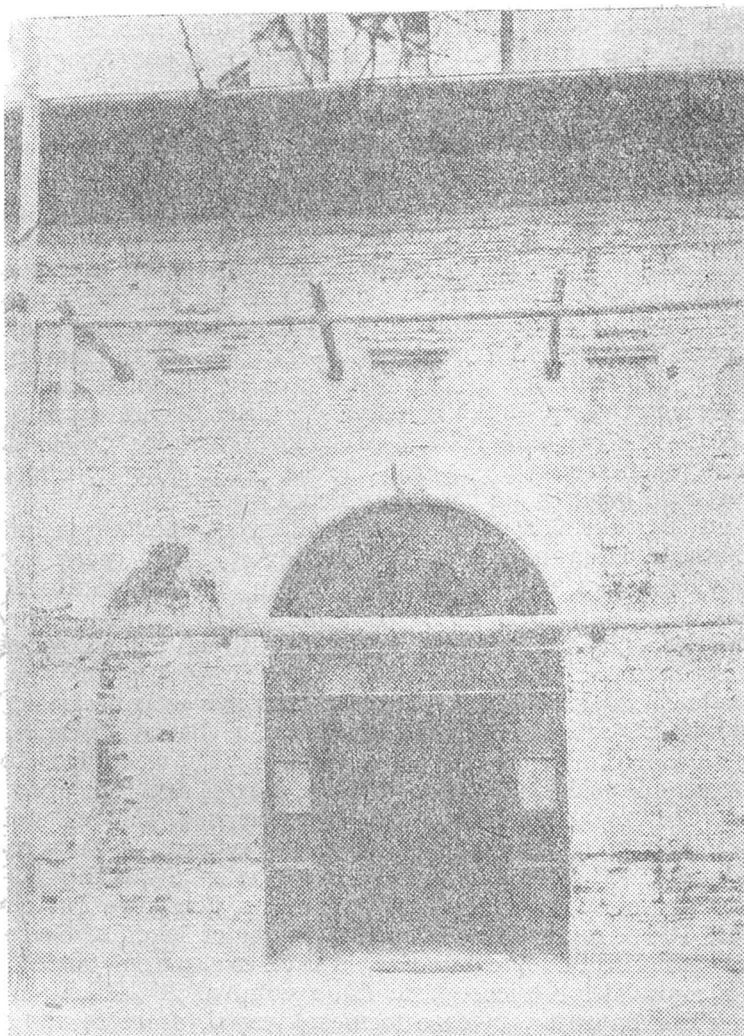
Trebuie de la bun început să stabilim ce se înțelege prin mahalaua Batiște, fiind necesară o delimitare geografică. În Evul Mediu, se înțelegea printr-o mahalala regiunea alăturată unei biserici, care purta de obicei același nume, fiind înălțată de locuitorii mahalalei și care era în același timp un punct de reper. Din acest punct de vedere al întinderii parohiei, mahalaua Batiște se întinde cam de la strada Batiște, unde se întâlnește cu B-dul Nicolae Bălcescu (deși casele de pe colț țineau de mahalaua Ienii), până la întâlnirea cu strada Oțetari, spre nord până la strada C. A. Rosetti, iar spre sud până la întâlnirea străzii Dionisie Lupu cu strada Alexandru Sahia. Față de hotarele actuale, în trecut, noțiunea de mahalala era foarte elastică, cuprinzând case destul de îndepărtate de biserică, și care depindeau în mod logic de alte biserici. Putem da un singur exemplu în acest sens : în catagrafia orașului București din anul 1838, în mahalaua Batiște este trecută casa pităresei Zinca Bălcescu, mama lui Nicolae Bălcescu. Or, această casă se afla pe B-dul Nicolae Bălcescu, cam pe locul bisericii italiene de astăzi, ceea ce nu are nici o legătură cu mahalaua Batiște. Confuziile de acest gen sînt foarte numeroase, astfel că cine se ocupă de istoricul unei mahalale, nu poate și nici nu trebuie să nu aibă în vedere și mahalalele vecine, cu care aceasta se împătruindea deseori.

În porțiunea din oraș formată de mahalalele Batiște, Scaune, Oțetari, Caimata și fosta mahalala Săpunari, specificul meseriilor era determinat în cea mai mare măsură de existența unei bogate rețele hidrografice, alcătuită din pîriișe și bălți, care provocau deseori inundații. Un act din 12 august 1835, cuprinzînd o plîngere a mahalagiilor din Batiște, arată că prin pavarea uliței dintre Scaune și Colțea, urmează «a îndrepta scurgerea apii aceia [pe] ulița către mahalaoa Bateștea, într-o rîspîntie ce este dinaintea curților noastre, care rîspîntie, din pricina scurgerii apei ce vine după alte trei drumuri ale mahalalei noastre și e bătăcul ce se face pe dînsa», începîndu-se astfel curțile caseilor și silindu-i pe locuitorii să umble cu barca sau să stea închiși în casă ¹⁴⁶.

Dintre aceste pîriișe, mai cunoscut era Bucureștioara, menționat în documente încă din secolul al XVII-lea. Izvorînd din lacul existent pe locul grădinii Icoanei, ea curgea pînă la mahalaua Scaune, vărsîndu-se în cele din urmă, după ce forma un lac lângă biserica Sfîntul Gheorghe, în Dimbovița prin două brațe, unul pe la Bazaca, iar celălalt pe lângă biserica Sfîntul Nicolae-Jignița. În împrejurimile acestei ape existau numeroase alte brațe care brăzdau întreaga mahalala.

146. Arh. St. Buc., *Vornicia dintăuntru*, dos. 6847/1835, f. 1. Vezi și n. 40.

Pe malurile acestor ape s-au așezat numeroși meșteșugari, întâlniți deseori în documente. Astfel au fost pescarii, în apropiere de biserica Scaune, unde era Pescăria sau scaunele de pește, numite și carele cu

Aspect din timpul restaurării din 1929—1930 (fațada bisericii

pește. Alți meșteșugari erau măcelarii, pe care îi întâlnim în număr foarte mare. Ei își aveau scaunele de carne în apropiere de actuala biserică Scaune. Apoi existau săpunarii, în general țigani, care locuiau în mahalaua Săpunari, fostă între Colțea și Scaune. Ei prelucrau seul de la vite, pe care măcelarii erau obligați să-l dea pentru fabricarea

luminărilor. Acest seu se numea domnesc și îl întâlnim menționat în documente, ca o dare specifică a măcelarilor¹⁴⁷. Alături de măcelari și săpunari, întâlnim în număr mare pe cojocari, care prelucrau pieile vitelor. Ei sînt întâlniți în special din secolul al XVIII-lea.

Pentru prima oară întâlnim un locuitor din această mahala la 5 aprilie 1660 : este preotul bisericii Batiște, pe nume Neagu. Actul nu este scris în București, deoarece datorită prădăciunilor, o mare parte a populației orașului se refugiase în locuri ferite. Credem că acesta e cazul preotului Neagu, care scrie actul «*în casa lui Isar în sat în Bălțați*», sat din Rîmnicul Sărat¹⁴⁸.

Martorii documentului, Andrei Zmeul și Adam, ambii din București, nu pot fi considerați în mod sigur ca locuind în această mahala.

Pînă la sfîrșitul secolului, întâlnim încă doi preoți ai bisericii, Șerban la 1697¹⁴⁹ și Ioan la 1701¹⁵⁰. Date mai bogate avem începînd cu prima jumătate a secolului al XVIII-lea. Am stabilit mai înainte că biserica a fost refăcută pe la 1726—1727 de către Zamfir staroste de negustori, împreună cu preotul Ioan, ceea ce ar putea indica anumite legături ale acestuia cu mahalaua Batiște. Casa lui era așezată pe locul hanului ce i-a purtat numele, han aflat lingă biserica Colți, dar nimic nu ne poate opri să credem că după ce s-a făcut călugăr, a locuit poate în apropiere de biserica pe care o refăcuse.

Într-un act din 6 aprilie 1730, întâlnim ca locuind în mahala pe vătaful Manciu, Drăgan lefegiu, Ioan dorobanț, Micul ceauș și un jupîn Manole ; vînzătoarea este soția unui lefegiu, iar cumpărătorul vătaful Manciu¹⁵¹.

Pomelnicii bisericii încep ut în anul 1739 și completat pînă spre sfîrșitul secolului, cuprinde numeroase știri privind ocupațiile locuitorilor mahalalei. Întîlnim astfel, afară de preoții bisericii, căpitani (Matei Dobroteanu, Efrim, Tudor), vătafi (Manciu, de măcelari, Ivașco și Dumitru fără specificarea meseriei), cismari (Mihul, Voico, Iane, Șerban), măcelari (Apostol, Pătrașco, Coman, Lazăr, Ion) un apar (Aldea), un pescar (Costea), untari (Ion, Badca), un lemnar (Vasile), merani (Fîlcul, Dobre, Necula), un jimbler (Ion), soldați seimeni (Mareș seimean și Matei seimean), o cărciumăreasă (Stana), mici slujtori pe la Curtea Domnească sau curți boierești (Dumitru ceauș, Costantin Postelnic, Stoica logofăt, Ilie logofăt, Matei logofăt, Drăghici logofăt, Grigore logofăt), apoi femei văduve, călugărițe, săraci. Ne putem astfel forma o imagine a mahalalelor bucureștene din secolul al XVIII-lea ; o biserică cu cîteva chilii împrejur, în care locuiesc preoții, preotese văduve, călugări și săraci ; cîțiva locuitori mai înstăriți : negustori sau vătafi, apoi numeroși meseriași, prăvălii, case mici dărăpănate, numeroase bălți și smircuri, o vegetație bogată etc.

147. C. C. Giurescu, *Istoria Romînilor*, vol. III, partea II-a, p. 660.

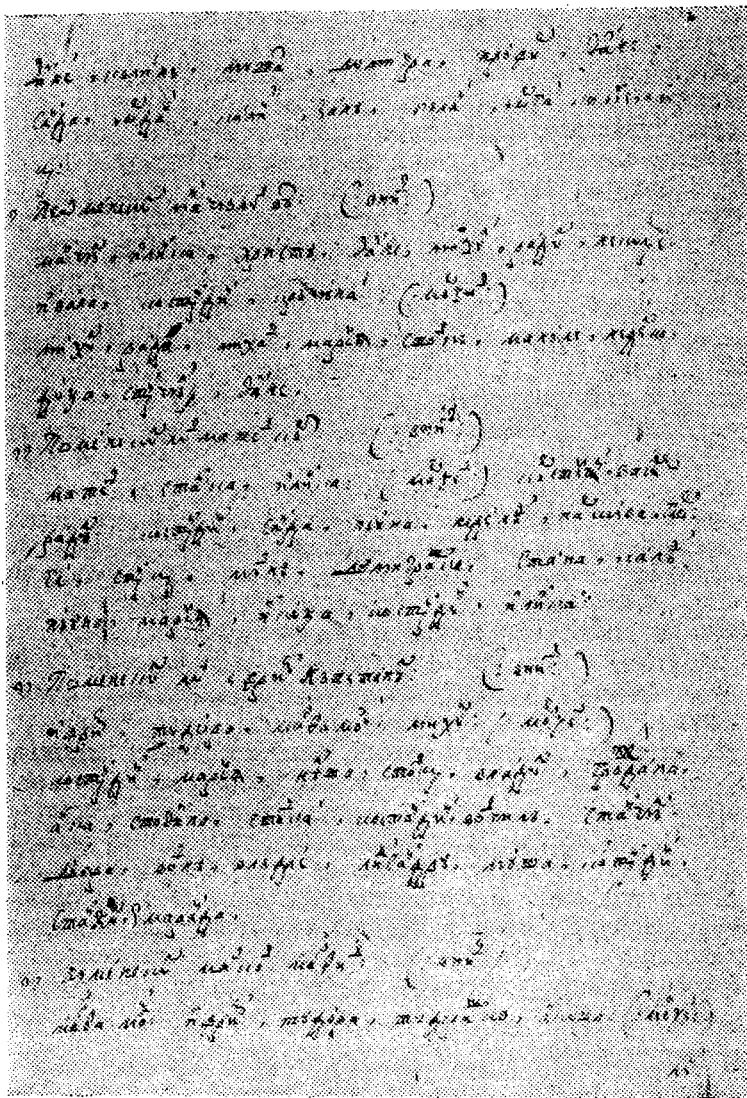
148. Anexa I.

149. Anexa II.

150. Vezi capitoulul *Cărți Vechi*, nr. 6.

151. Anexa III.

Pe acești locuitori îi întâlnim în documentele destul de rare privind mahalaua Batiște în secolul al XVIII-lea; boierii sînt puțin numeroși și îi întâlnim numai spre sfîrșitul secolului.

Pomelnicul din 1739 (fol. 206v)

O vînzare de casă din 26 iunie 1754, dă următoarea delimitare a unui loc : «din gardul despre uliță pînă în gardul lui Șerban, din gardul dum-
[nealui] Manciului, care este despre jupîn Dumitru Hursuzul după cum

taie dreptul pînă la gardul lui Șerban»¹⁵². Vinzătoarea este soția unui vătăf de măcelari mort la acea dată.

În actele pe care le publicăm în anexă întîlnim tot felul de meserii : la 29 martie 1758, un Ioan măcelar și Neculai măcelar : alții martori sînt Șerban scutelnic, Ilie căpitan și doi preoți de la biserică¹⁵³ ; la 2 februarie 1759, trei preoți de la biserică, Dumitru fost ceauș, Dumitru diac, Gheorghe diac, un logofăt, Apostol măcelar, Zamfir măcelar, Stan măcelar¹⁵⁴. La 15 noiembrie 1774, un Dumitrașco vătăf de măcelari și alții martori, fără indicarea meseriei ; vînzătorul este Necula măcelar cu soția lui Badea, iar cumpărător Dragomir măcelar. Se pomenește scaunul lui Ilie măcelar¹⁵⁵. La 19 august 1786 este amintit ca locuind alături de locul bisericii, un oarecare Barbu logofăt Portărescu¹⁵⁶.

Spre sfîrșitul acestui veac întîlnim și boieri : la 1790, păhărniceasa Marița Cîndeasca lasă unei nepoate a ei, Marioara, o casă de piatră în mahalaua Mănciuleștilor¹⁵⁷.

În acest timp populația mahalalei crește neconținut, astfel că se face simțită nevoia unei cișmele cu apă de băut. Existau puțuri, însă apa nu era potabilă. Din 8 martie 1792, găsim o cerere a mahalagiilor către domn, care le făgăduise încă din prima domnie că vor avea apă : «...că cei însetoșați de apă fiind depărtați de Dimboviță, cu aducerea apei, ci au fost poruncit mării ta [ca] cu toți să fim împărțșiți și îndestulați, și la acea cheltuială a aducerii ce ne-au ajuns cîsla cu analogon o am dat, și s-au dus acea apă pînă la biserică cu sfinți și pînă la Răzvan, iară noi ne aflăm isterisiți și tragem mare necaz de apă că nu va cișmegiu să ne sloboază și nouă apa acolo, în mahalala fără de porunca mării tale, luminate doamne [că] noi în mahalale avem puțuri, dară apa este rea și sălcie, de care ni se pricinuește boală, ci ne rugăm mării tale ca să te milostivești asupra norodului ce ne aflăm acolo, ca să ni se dea și nouă împărțșirc de apă...»¹⁵⁸.

Boierii, în urma rezolvării cererii, dau următoarea anafora : «După luminată porunca mării tale, pe această jalbă a mahalagiilor, am cercetat la starea locului și ne-am îndestulat că au mare trebuință de apă, fiind depărtați de Dimbovița, pentru care trimițîndu-se suiulgi-bașa de au privit el însăși, ne aduse răspuns că are parlegiu a da apă, numai fiindcă și alte mahalale din preajma locului ot tam au asemenea trebuință, se cuvine ca haznaua să se facă mai la tîrg, să încapă apă multă pentru îndestularea tuturor, și iarăși trimițîndu-i cu meșteri zidari au făcut cheșul cuprinzînd cheltuiala tal. 689, cum se face îndestulare din iscălita foaie suiulgi-bașa, și de acest hăirat razămă mahalagii să se

152. Anexa V.

153. Anexa VII.

154. Anexa VIII.

155. Anexa IX.

156. Anexa XIV, XVI.

157. Comunicarea domnului George D. Florescu. Data este din 10 ianuarie 1790 ; o copie la Arh. St. Buc., ms. 143, f. 172—173 v..

158. V. A. Urechia, *Istoria Romînilor*, vol. II, p. 369.

facă din năstăvul și mila măriei tale cu o marcă săpată în piatră pe numele mălțimii [tale], și sădită în fața haznălei, pentru veșnică pomenire»¹⁵⁹.

Un act din 11 iunie 1793, arată că la această cișmea se aduceau două măsuri de apă¹⁶⁰.

Interesantă pentru trecutul mahalalei și pentru cunoașterea oamenilor care au trăit și au muncit în aceste locuri, este o anafora a marilor boieri din 6 septembrie 1793, în care aceștia arată că au întrebat diverși mahalagii asupra chestiunii proprietății locului din fața bisericii: «*Grigore Iefegiu sin Matei, om în vîrstă cam de ani 55*», «*Nedelco cazacu, mahalagiul, om trecut în vîrsta bătrînețelor*», «*Zamfir măcelarul, om ca de ani șasezeci*» «*născut, crescut într-această mahala*», Nuțul șalvara-giul, preotul Radu, preotul Danciu, Voicu sin Tudosie, care locuia chiar pe locul bisericii, Dumitru cojocarul «*om ca de ani șizeci*», și trei femei bătrîne: Ilinca, Dobrița, Iana¹⁶¹.

O catagrafie a orașului București, din anul 1798 arată că mahalaua Batiște avea 53 de case, deci o populație de aproximativ 200 de suflete¹⁶². În anul 1810, mahalaua avea 87 de case, cu 360 de oameni, dintre care 206 bărbați și 154 femei¹⁶³. Dezvoltarea este destul de rapidă, indicînd dublarea populației într-un răstimp de 12 ani.

În mahalaua Batiște avea o casă Minăstirea Snagov, pe care o închiria, la 1 iulie 1803 lui N. Papazoglu și tovarășilor săi pentru fabricarea de luminări¹⁶⁴. Mai tîrziu, în anul 1827, casa era închiriată pentru un an, lui Gheorghe Hagi Ghioca¹⁶⁵. Apoi în anul 1846 egumenul minăstirii o schimbă pentru o moșie din județul Ilfov¹⁶⁶.

Dintr-un act cu data de 20 noiembrie 1821, aflăm că în această mahala cumpăra o casă preotul Mihail Filimon de la biserica Ieni, tatăl scriitorului Nicolae Filimon. Casa era vîndută de Grigore slugerul și se afla «*în mahalaoa Batiștii, alătura cu casa cumnatului nostru Sărdar Dinu*», valorînd 900 de taleri¹⁶⁷.

159. *Ibidem*.

160. *Ibidem*, vol. V, p. 403.

161. Anexa XVII.

162. G. I. Ionescu Gion, *op. cit.*, p. 319.

163. Al. Lăpedatu, *op. cit.*, p. 813. Măcelarii erau încă în număr mare. Cf. V. A. Urechia, *op. cit.* vol. V, p. 288; pentru un luminărar vezi p. 249—250.

164. George Potra, *op. cit.*, p. 638—639.

165. Arh. St. Buc., ms. 142, f. 68 v. Vezi și Pr. N. Șerbănescu, *Istoria Mănăstirii Snagov*, București, 1944, p. 153, 167. Acest Ghioca avea casa pe locul actualului Sfat Popular al Raionului 1 Mai. O rudă a sa, poate tatăl său, a fost îngropat în biserică. Lespedea are o inscripție grecească cu următorul text în traducere: «*Aici zace robul lui Dumnezeu Hagi Ghioca, al lui Hagi Dinu din Aroanitoiori, strămutat la Razgrad cu copiii lui Chiriakia și Stamati. A murit la 21 noiembrie 1822*». După N. Iorga, *Inscripții...*, vol. I, p. 302.

166. Pr. N. Șerbănescu, *op. cit.*, p. 153—167. Într-un dosar din arhiva bisericii găsim un contract datînd din anul 1840 septembrie, prin care minăstirea închiriaza casa pe timp de șase ani serdarului Ghiță Donescu, care își ia obligația să o repare întrucît casa era foarte dărînată.

167. Arh. St. Buc., *Achiziții noi*, LXVII/7.

Boierii care locuiau în acest timp în mahalala sînt trecuți într-o catagrafie oficială a Țării Românești din anul 1829. Ei sînt următorii: Iordache Geartoglu, căminar¹⁶⁸, Nicolae Pardalos, stolnic¹⁶⁹, Petrache Prejbeanu, serdar¹⁷⁰, Ioan Boerescu, medelnicer¹⁷¹, și Păun Păsculescu, sluger¹⁷².

Catagrafia orașului București din anul 1831 este bogată în știri despre mahalaua Batiște și locuitorii ei. Boierii sînt în număr destul de redus: o vistiereasă Smaranda¹⁷³, vistiernicul Ioan Roată, epitrop al bisericii¹⁷⁴, slugerul Păun Păsculescu¹⁷⁵, stolnicul Nicolae Pardalos¹⁷⁶, Safta Rizeasca¹⁷⁷, Zoiața, văduva unui vistier Nicolae¹⁷⁸, păhărniceasa Frusina Cerchez¹⁷⁹, și treti logofătul Spirache Fre¹⁸⁰.

În chiliile de la biserică locuiau Stanca preoteasa cu fiin ei, Melania monahia, Ignatie arhimandrit, popa Gligorie cu Sanda preoteasa, Maria preoteasa, popa Ignatie, popa Iordache și Maria preoteasa¹⁸¹.

Meseriașii sînt foarte numeroși. Întîlnim măcelari (Gligore, Mihai, Tudor, Miu, Nicolae), cococari (Gligore, Nicolae, Ciortea), sacagii (Ioan, Ioan), șalvaragii (Sava, Costandin, Ștefan) logofeți pe la curțile boieresti sau Curtea Domnească (Ghiță logofețel, Vasile logofețel, Ioniță logofețel, Petre logofăt de dîvan), un lipscan, un rachier, un bucătar, un croitor, un pescar, un căruțaș, vizitii, un arnăut, un pușcas, polcov-

168. Ioan C. Filitti, *Catagrafie oficială de toți boierii Țării Românești, la 1829*, în «Revista Arhivelor», vol. II, nr. 4—5, București, 1929, p. 296. Locuia la nr. 202.

169. Stătea la nr. 2288; p. 298. Casa era pe locul actualei școli a Inst. de Petrol, Gaze și Geologie. Nicolae Pardalos se căsătorește la 5 februarie 1833 cu Eftihia, fata răposatului clucer Constantin Ștefănescu (actul de căsătorie la Muzeul de Istorie a orașului București, nr. inventar 12426). Vezi și Ilie Corfuz, *Insemnările Androneștilor*, București, 1947. Casa lui Constantin Ștefănescu era în mahalaua Scaune (*Inceputuri editate*, p. 26).

170. Stătea la nr. 200; p. 300.

171. Stătea la nr. 2361; p. 303.

172. Stătea la nr. 2277; avea o casă și pe ulița Herăstrăului, actuala stradă Dionisie Lupu; p. 304.

173. Stătea la nr. 2151; vezi *Catagrafia*, f. 151.

174. Stătea la nr. 2152; soția sa se numea Anca și avea doi fii și patru fete; f. 151.

175. Stătea la nr. 2158, probabil în casa de pe podul Herăstrăului; f. 152. Soția sa se numea Elena. El avea un han în mahalaua Popa Ivașcu* (comunicare a d-lui George D. Florescu).

176. Stătea la nr. 2169; f. 154.

177. Locuia la același nr. cu Pardalos; f. 154.

178. Stătea la nr. 2170; avea un fiu Neculae; f. 154.

179. Locuia la nr. 2238, în casele bisericii. La 1840, casa ei era pe colțul dintre strada Batiște și actualul bulevard Nicolae Bălcescu; Arh. St. Buc., *Municipiul București*, dos. 843/1840, f. 1.

180. Locuia la nr. 2240, împreună cu fratele său Costache. Cred că lui îi era adresată acea scrisoare din 1851 cu bizara specificare: «*La București. Cinst[itului] d-lui marelui clucer Spiras spre... cu locuința în mahalaua Batiștii, cu patru cașcavale*» (N. Iorga, *Notițe*, în «Revista Istorică», an. XXVII (1941), p. 251; credem că în loc de «spre» trebuie citit «Fre»). În pomelnicul său, aflat în pomelnicul paraclisului mitropolitului Dionisie Lupu, pomelnic aflat în arhiva bisericii, la morți apare un «*Neofit arhieru*» care ar putea să fie mitropolitul Țării Românești. Nu știu în ce mod era înrudit cu Manda Fre, care a purtat un răsunător proces la jumătatea secolului, pentru moștenirea familiei Doicescu.

181. La nr. 2172, 2208, 2236, 2238 și 2157; f. 154, 159, 162.

nici, un tabaciu, un dascăl Costandin, un olar, un căpitan. La sfârșitul catagrafiei se arată că în mahala era o povarnă de ceară la casa cu nr. 2180. Vitele mahalagiilor se compuneau din 52 de cai.

Un «*Catastih al patentarilor de neguțători și meseriași, împărțiți pe corporații*», datînd din anul 1832¹⁸², furnizează date interesante privind meseriașii și negustorii din mahala. Găsim astfel un zaraf, Mihail Athanasiu, *fecior de neam*¹⁸³, în rubrica «*Sureccii cu capanlăi și gelepi*» sînt Gheorghe Iconomul¹⁸⁴, Dimcea Iconomul și Ghioca Iconomul, frați, și Hagi Gheorghe Hagi Ghioca¹⁸⁵; în rubrica «*Cîrciumari și rachierii, cofetarii și bucătarii*» sînt trecuți Slavul Dobre și Nedelco Nicolae, desigur cel care la 1823 era în compania băcanilor din București¹⁸⁶. Întîlnim apoi măcelari: Ion Gheorghe, Tudor Bircă, Miu Ștefan, și Dinu Leca¹⁸⁷; pescari: Ioniță Ștefan și Necolae Ochi Albi¹⁸⁸; în categoria «*Arendași și cei ce uneltesc negoțuri și alte spiculații d'an picerile*»: Ștefan Gheorghe Mănilă, arendaș și Ioniță logofăt sin Dinu, tot arendaș¹⁸⁹; un șalvaragiu Sava Pîrvul¹⁹⁰; la rubrica «*Croitari cu telali, ibrișimgii și ceaprazari*»: Chiriță Donea¹⁹¹; la rubrica «*Șelari cu curelari*»: Bica Gheorghe¹⁹²; un dogar Găgore Dumitru¹⁹³.

Tot din acest an, într-o listă cuprinzînd țiganii boierești care locuiau în oraș, întîlnim doi țigani aparținînd lui Costache Fața, scriitorul¹⁹⁴.

În această mahala a locuit și poetul Barbu Paris Mumuleanu, care a fost îngropat la 21 mai 1836 la biserica Batiște¹⁹⁵. Copiii săi, rămași orfani și de mamă, primeau de la Mitropolie un tain de piine, după cum vedem în anii 1841 și 1844¹⁹⁶. Tot la biserica Batiște este înmormîntat la 10 martie 1846 un Nicolae Mumuleanu, care este fiu al poetului¹⁹⁷.

182. Publicat în vol. *Inceputuri editare*, p. 131—223.

183. P. 139.

184. Un Dimitrie Iconomul a arendat hanul lui Manuc, iar după moartea sa, testamentul a fost atacat de fratele său George, care credem că este acesta, Cf. George Potra, *Hanul lui Manuc*, în vol. *Din Bucureștii de altădată*, București, 1941, p. 29.

185. P. 140.

186. P. 153. Vezi și Acad. R.P.R., ms. 245, f. 2; D. Z. Furnică, *Din Istoria Comerțului la Romîni. Mai ales băcănia*, București, 1908, p. 332.

187. *Ibidem*, p. 161—162.

188. P. 164. Necoiaie Ochi Albi este poate rudă că lăutarii cu același nume; cf. Viorel Cosma, *Figuri de lăutari*. Ed. Muzicală a Uniunii Compozitorilor, București, 1960, p. 127 și urm.

189. *Inceputuri Editare*, p. 168—169.

190. *Ibidem*, p. 187. Pomelnicul lui se află în pomelnicul Paraclisului mitropolitului Dionisie Lupu și datează din 1866.

191. *Ibidem*, p. 194.

192. *Ibidem*, p. 202.

193. *Ibidem*, p. 204.

194. Arh. St. Buc., *Vornicia București*, ms. 3812 (3253), de la nr. 47, f. 20; alți țigani erau doi ai lui Nicolae Cafegibașa Medelnicer, doi ai slugerului Păun Păsculescu, unul a lui Chiripich văduva, unul a lui Nicolae Kirilov, unul al Maricăi Mănciuleasca, doi ai lui Matei Puică (Comunicare a d-lui George D. Florescu).

195. Arh. St. Buc., *Condica de înmormîntări a bisericii Batiște din București*, f. 56. Mențione la George Călinescu, *Barbu Paris Mumuleanu*, în «*Studii și Cercetări de Istorie literară și folclor*, an. II (1953), p. 203—205.

196. Arh. Prot. Plășii de Sus, dos. 6/1841, f. 2 și urm.; locuiau la nr. 111.

197. Afirmația lui George Călinescu: «*Tot «preotul Nidelcu» îngroapă la 10 martie*

Din anul 1838 datează o bogată catagrafie a oraşului Bucureşti, cuprinzând grupaţi pe mahalale pe locuitorii oraşului. Figuri mai interesante sînt : Dimitrie Macedonski «porucic», «rus», avînd 50 de ani, bunicul poetului Alexandru Macedonski¹⁹⁸. Alţii sînt Iorgu Năculescu, pitar, Barbu Piersiceanu, pitar¹⁹⁹, Uşa Butculeasca, serdăreasa, Gheorghe Veleşcu, serdar, Stanciu, pitar²⁰⁰ Alexandru Isvoranu, judecător, Nicolae Dimancea, polcovnic, Zîncă pităreasa Bălceasca, cu fiii ei Costache de 24 ani, Sevastiţa de 19 ani, *Niculae de 15 ani, viitorul scriitor*, Barbu de 11 ani²⁰¹; Caterina Ruset, văduvă, Matei Ruset, parucic, fiul ei, Franţ Vitring «neamf», «neguţător arendaş», Spirache Fre, serdar judecător, Tănase Seinoiu, vtorî logofăt, Nicolae Pardalos, judecător, Nicolae Greceanu «adiotant», Costache Fre, arendaş, Catinca Mănciuleasca²⁰², Nicolae Nenciulescu, arendaş, D. Filip «neamf», «doftor», polcovnicul Costache arendaş, Ianache Costa, neguţător, Pîrvu Lungeanu, vistier, Ghiţă Sterian, polcovnic, arendaş, Alecu Slătineanu «ajutor procuror al divanului civil», Ioniţă Vădulescu «grefier la roşu», Gheorghe Iconomu «boiernaş», Tache Prejbeanu, parucic, Tudorache Arion, Ianache Porumbaru, serdar, Ioniţă Roată vtorî vistier, Chiriachi Borăneasca, văduvă în vîrstă de 60 de ani, fiindcă a lui Ene Mănciulescu, Uşa Nenoveanca, văduvă, părintele Maftעי, arhimandrit, Zîncă Mămularo, doi dascăli de biserică, Dinu

1846 pe un Nicolae Mumuleanu din mahalaua Colţii, o rudă desigur a lui Barbu Paris Mumuleanu, nu ştim în ce grad» (p. 204) se poate completa graţie unui necrolog scris de Eliade Rădulescu, în «Curierul Roman», an. XVIII (1846), nr. 23 de joi 14 martie, care arată că Nicolae era fiul lui Barbu Paris Mumuleanu : «Se ştie că Paris Mumuleanu a murit așa de sărac întocmai ca un poet. A lăsat văduva în cea mai desăvîrşită scăpătate cu atîta copil. Biata mamă cerşea ca să-şi crească numeroasa familie. Sărăcia și necazurile o doborîră și în scurt timp urmă și ea soțului său, lăsînd copilașii orfani și fără nici un reazăm». Copiii au fost crescuți de către D. Iarca, un tînar care fusese crescut și ajutat de Mumuleanu. Cel mai mare dintre copiii lui Barbu Paris Mumuleanu era acest Nicolae, care învăța la Sfîntul Sava; dar «o slăbiciune însă îi rodea sănătatea» probabil tuberculoza. Eliade Rădulescu adaugă că înmormîntarea sa a fost plătită din banii elevilor de la Sfîntul Sava, colegi cu cel răposat.

198. Locuia la nr. 168; f. 28.

199. I se sechestrază casele în două rînduri : la 1850 (Arh. St. Buc., Comisia de Galben, dos. 73/1850) și la 1852 în urma unei cereri a lui Iordache Ion. (*Ibidem*, dos. 90/1852).

200. La 10 dec. 1835, el dăruia soției sale, pităreasa Marica Stoeneasca, două odăi «cu pămîntul lor moștenesc» (pentru sensul cuvîntului *odaie* vezi C. C. Giurescu, *Imprumuturi cumane în limba romîna : Odaie și cioban*, în «Studii și Cercetări Lingvistice», an. XII (1961), nr. 2, p. 205 și urm.) *ce le-am cumpărat de la dumneaei sardăreasa Anica Puiculeasa, sora dumneaei*. Arh. St. Buc., *Achiziții Noi LXXVII/9*; de fapt odăile fusereă vindute de Anica sardăreasa, suorii ei, la 18 iunie 1830; ială mîrginirea locului : «...doao odăi cu locul lor moștenescu în mahalaoa Batiștii, învecinate dăspre o parte cu casele mele, iar dăspre alta cu casele lui chir Iane coșetarul și în fundu iarăși cu locul caselor mele, după cum acum se vede fiunța împrejmuirilor, cu osebirea aceasta numai, adică fiind că la aceste odăi, acum este porțiță»; îi mai dărujește «...din locul micu o bucătică de loc, pînă în colțul pușului ce este în curtea mea, ca să aibă loc a-și face poartă». Documentul la Arh. St. Buc., *Achiziții noi, LXXVII/8*.

201. Casa purta numărul 166; f. 28.

202. La 1841, primea un tain de piine de la Mitropolie, fiind săracă (Arh. Prot. Plășii de Sus, dos. 6/1841, f. 2).

în vîrstă de 34 ani, căsătorit cu Joița și Pană, în vîrstă de 40 de ani. Se observă un număr mare de arendași și de funcționari ai Statului.

Meseriașii sînt numiți uneori muncitori ; astfel găsim pe Ioan, muncitorul plugar, dar și Mihai, muncitor precupeț, Sava muncitor bărbier, Gheorghe arnăutu, muncitor, Dumitru arnăutu, muncitor slugă, moș Mihai, muncitor plugar. Un copil de 10 ani este ucenic. Întîlnim apoi jocari, basmangii, fierari, croitori, circiumari, plugari, turtari, bărbieri, dogari, un giuvaergiu, lemnari, cofetari, șalvaragii, bucătari, vizitii, măcelari, căruțași, abagii, olari, rachieri, luminărari, sacagii, șelari.

Din anul 1830 și pînă prin 1860, în urma măsurilor generale de modernizare a orașului, se începe pavarea unor străzi din mahalaua Batiște. Prima stradă care a început a fi pavată, a fost strada Dionisie Lupu. Încă din anul 1830, întîlnim un proiect de pavare a străzii «*pe la postelnic Ștefan [Bălăceanu], în mahalaua Icoanii, pe lângă Mihael măcelarul*»²⁰³. Pentru a se stabili exact costul pavajului, s-au făcut liste cuprinzînd locuințele de pe stradă, pentru a plăti fiecare proporțional cu suprafața proprietății lui. Iată proprietarii în 1838 : începînd din strada Batiște către biserica Pitar-moș : marele logofăt Ștefan Bălăceanu, Matei Muscelanu, Alecu Slătineanu, Iorgu Văcărescu, Iancu care șade la Ploiești, Apostol suditu, Cristina lui popa Grigorie, Catinca a polcovnicului Anton, casa Minăstirii Snagov, Nedelcu circiumarul, desigur băcanul, Zelea băcan, Manea bărbier, Ghiță Săulescu, Catinca a polcovnicului Anton, Ioan Custov, Sultana văduva, serdarul Spirache Fre, Ianache Seinoiu, medelnicereasa Manda, și Elenca Răguleasa²⁰⁴. Mai completă este o listă din 1843, care indică și partea pe care se aflau casele. Iată, începînd cu partea dreaptă, în sensul dinspre strada Batiște spre biserica Pitar Moș : Cucoana Uța Nenoveanca, Catinca Mănciuleasca, pitarul Ghiță Bucșănescu, epitrop al bisericii, Ilinca văduva, Ilie Dimătriu, fierar, Ghiță Dertman, Mariuța Lupeasca, Casandra văduva²⁰⁵, Zamfira Mănciuleasca, bulucbașa Gheorghe, Dinu Leca, polcovnicul Costache, un loc a lui Dinu Leca ; pe partea stîngă, locul lui Dinu Leca, Nicolae Popescu, Ghiță Giulescu, Mariuța văduva, cocoana Uța văduva, Ioan Custov, Ștefan zarafu, Sava șalvaragiu, Tinca văduva, Ecaterina Mardagioaica, Ilinca văduva, Alecu Protopopescu, cocoana Zinca Manoleasca²⁰⁶. În anul 1856, altă listă de proprietăți : pe partea dreaptă : Aga Nicolae Manolescu cu trei locuri, pitar Alecu Luca, pitar Nicolae Mănciulescu, clucereasa Catinca Mardagiu, Tinca văduva, Eftimie cismarul, Ștefan zarafu, Custov, un oarecare Ilie și serdarul Ioan Marghiloman. Pe partea stîngă : clucereasa Mariuța, logofătul Dinu Leca, Caramanliu, Costache Pancu, Costa Onoré, clucereasa Mariuța Lupoaié, Mihalache Văcăreșteanu, Clucereasa Ghisdavețoiaia (?), Tudorița Bucșan, Ferentz fierarul, serdarul George Lupescu²⁰⁷.

203. *Inceputuri Edilitere...*, p. 28.

204. Arh. St. Buc., *Municipiul București*, dos. 616/1838, f. 30.

205. Credem că ea era văduva lui Niculae Dimancea polcovnic, care la 1838 mai trăia, locuind în casa cu nr. 174 ; cf. *Catagrafia din 1838*, f. 31.

206. Arh. St. Buc., *Municipiul București*, dos. 1103/1843, f. 1.

207. *Ibidem*, dos. 2778/1856 ; strada se numea Grațiilor.

Strada Batiște a fost și ea pavată începînd din anul 1835. Iată lista proprietarilor făcută în anul 1837. Pe partea stîngă, de la actualul local al școlii Institutului de Petrol și Gaze : Nicolae Pardalos, Ilinca Mano-leasa, Dinu Tănase Nenoveanu, Biserica Batiște, Căpciuleasa văduva, Capșa cojocarul, Dumitru Economul. Pe partea dreaptă : Marica Mănciuleasca, văduva, Alecu Dumitrescu, Dobrița, văduva, Matache circiu-mar, Pinca, văduva, și Iana Iamandi, văduva ²⁰⁸.

Din 1839, datează o listă a proprietarilor de pe strada Snagov, fostă Nicolae Filipescu, pe porțiunea dintre strada Batiște și strada Alexandru Sahia : Pe partea dreaptă sînt : vătaful Nițu, un loc liber, Iordache Pop, cocoana Bălașa, Mihalache zaraful, cucoana Sița Măican, Catinca Nedeleasca, Tache Nelescu, și cucoana Sița ; în sens invers, pe partea stîngă, serdarul Petrache, Culea și Petre Ionescu ²⁰⁹. Porțiunea din strada Filipescu de la strada Batiște înspre strada C. A. Rosetti, avea următorii proprietari : pe partea dreaptă, pitar Petre, desigur Ionescu, cocoana Eftința, Dinu Gîrleanu, serdarul Dimitrache Cojescu, Anton Stamboliu, trei logofăt Atanasie Șeinoiu «i cu ulicioară împreună» ; pităreasa Mariuța, și paharnicul Spirache Fre «i cu ulicioară împreună» ; pe partea stîngă, în sens invers, sardarul Tomița, vistierul Costescu, logofătul Matei Musceleanu, «ot Buzău», marele logofăt Ștefan Bălăceanu, Dinu Gîrleanu, vătaful Nițu ²¹⁰.

Numărul mare de boieri care locuiau în mahala, precum și așezarea ei centrală, au făcut ca iluminarea de noapte, introdusă în deceniul al 4-lea al secolului al XIX-lea, să fie extinsă și în această mahala. Un catrafif din anul 1840 enumeră felinarele existente în București. În mahalaua Batiște găsim : «...la Constantin șalvaragiu, în răsîntia spre biserica Pitar Moș, și spre ulița Mitropolitului Dionisie și spre Alecu Isvoranu ; în răsîntie la Dumitru luminărarul, spre podul de la biserica Icoanii ; la altarul bisericii Batiștii ; la poarta răposatului Tănase Nenoveanu din răsîntia slugerului Păun și spre stolnicul Nicolae Pardalos» ²¹¹.

La capătul străzii Alexandru Sahia, numită pe atunci, Polonă, exista o grădină a unui oarecare Pană Breslea, precum și un han al lui Dumitrache Sărățeanu, numit hanul lui înjugă-urs, după numele proprietarului său ²¹².

208. *Ibidem*, dos. 478/1837, f. 3.

209. *Ibidem*, dos. 794/1839, f. 5.

210. *Ibidem*, dos. 1177/1843, f. 5.

211. George Potra, *Luminarea și paza de noapte a orașului București în 1840*, în vol. *Din Bucureștiul de altădată*, București, 1941, p. 38. În mahalaua Ienei era un felinar la maiorul Banov, a cărui casă era pe locul actualului bloc cu nr. 1—7 de pe strada Batiște, și spre stolnicul Nicolae Pardalos, (*Ibidem*, p. 38).

212. Cf. George Potra, *Grădinile capitalei*, în «Gazeta Municipală», an. VIII (1939), din 26 noiembrie ; și în volumul *Din București de altădată*, București, 1942, p. 6 ; vezi și N. Stoicescu, *op. cit.* Dacă ar fi să credem afirmația lui Eliade Rădulescu, faimosul pensionat bucureștean al italianului Luigi Gianelloni ar fi fost tot în mahalaua Batiște : «Foarte la vreme, domnul Luigi Gianelloni, capul pensionatului de copii din mahalaua Batiștei, carele mi-a douăzeci de ani se află în țara Românească...» («Curier de ambe sexe», periodul III, 1840, p. 319—320). În realitate, pensionul a fost în mahalaua Sfîntul

O catagrafie din anul 1842 a povernelor de rachiu existente în București, menționează în mahalaua Batiște : povarna lui Nedelcu bătrînul, a lui Petrache cofetarul, și a lui Hristea, ginerele lui Bica șelarul²¹³.

În anul 1845, Catinca Mănciuleasca, descendentă din ctitorul bisericii, Manciu vâtaf, închiria o casă în mahala, lui Ioan Cimpineanu, mare boier și revoluționar cunoscut²¹⁴.

Despre condițiile de viață ale locuitorilor mahalalei vorbește, în mod indirect, o condică de înmormîntări a bisericii, dintre anii 1832—1865. Mortalitatea infantilă este foarte ridicată, ca și bolile cauzate de mizerie, care secereau numeroase vieți : lingoare, tuberculoza, gușter, fâlcăriță²¹⁵.

O figură interesantă a mahalalei din acel timp a fost contele Scarlet Rosetti, care locuia pe strada Batiște la nr. 23, unde astăzi este «Poșta». Casa, avînd o grădină enormă de aproape un pogon, era numită «Casa cu cocoșul roșu», «după pasărea de tinichea cocoțată în virful unui stîlp înalt, cocoșul mișcător indicînd direcția vîntului». După ce cocoșul roșu a dispărut, i s-a zis «casa cu ceasornic», deoarece avea un orologiu așezat pe turnul monumentului din fața intrării. Contele era un pasionat călător, ajungînd pînă în Asia. Se știe că mergînd prin Transilvania a ajuns la satul Avrig, unde a ridicat un monument de marmoră la mormîntul lui Gheorghe Lazăr. Avea o bibliotecă bogată din care a dăruit, la 1846, 1050 volume Sfatului orașenesc al Bucureștilor²¹⁶. O mare parte a averii sale a lăsat-o pentru construirea Ateneului, precum și o bibliotecă de 6000 volume. A murit în anul 1873²¹⁷.

Ca fapt cultural mai important, în această perioadă, notăm : înființarea în anul 1847, a unui pensionat pe actuala stradă Snagov, fostă Nicolae Filipescu, pensionat condus de Anton Schewitz și Raoul Pontbriant, numit mai apoi Institutul Schewitz-Thierrin²¹⁸.

Sava. Vezi și George Potra, *Pensionul lui Geanelloni*, în «Gazeta Municipală, an. XII (1943), din 3 iunie. După anul 1852, mai înflinim pensionul menționat la 1859, cînd era condus de Robert Giannelloni și se publica un prospect (Vezi N. Iorga, *Notițe*, în «Revista Istorică», an. XXVII (1941), p. 235. În planul Bucureștilor din 1871, pensionul *Jannelone* este arătat vis-à-vis de biserica Sfîntul Nicolae Șelari. Afirmația lui Eliade Rădulescu a fost adoptată de către George Călinescu, în *Istoria Literaturii Romîne de la origini pînă în prezent*, București, 1941.

213. Vezi I. Cojocaru, *Documente privitoare la Economia Țării Romînești*, vol. II, Ed. Științifică, București, 1958, nr. 590.

214. *Condica Mănciuleștilor*, publicat de N. Iorga, *Documente*, în «Revista Istorică», an. XVIII (1952), p. 164—165; pentru Cimpineanu, vezi și P. P. Panaitescu, *Planurile lui Ioan Cimpineanu pentru Unitatea Națională a Romînilor. Legăturile lui cu emigrația polonă*, Cluj, 1924. Extras din «Anuarul Inst. de Istorie Națională», Cluj, 1924.

215. Arh. St. Buc.

216. Arh. St. Buc., *Municipiul București*, dos. 1430/1846.

217. Vezi Al. Tzigara Samurcaș, *Mahalaua Copilăriei mele*, în «Gazeta Municipală», an. XVI (1946), nr. 742 din 17 noiembrie; consultat indirect, prin bunăvoința D-lui Radu Crețianu. Vezi și D. R. Rosetti, *Dicționarul Contemporanilor*, București, 1898, p. 163.

218. Vezi și broșura *Inst. Schewitz Thierrin. Fondat în anul 1847*, București, 1906; autorizația de înființare datează din 21 februarie 1847 (p. 5); interesantă lista elevilor la 1849 (p. 6).

Planul oraşului Bucureşti, alcătuit în anul 1852, de către colonelul Borroczy, indică următoarele proprietăţi în mahalaua Batiştei : pe str. Dionisie Lupu şi corespondentul pe strada Praporgescu, cam pe locul caselor cu nr. 5 şi 7 de astăzi, de pe strada Praporgescu, stă scris «*Bucşănescu*», desigur casa fostului episcop al bisericii ; la nord de biserică, pe locul actualului Sfat Popular al raionului 1 Mai, stă scris «*Ghioca*», desigur casa urmaşilor negustorului înmormîntat în biserică ; pe locul actualului bloc cu nr. 27 de pe strada Alexandru Sahia, era casa unei oarecare «*Utza*» ; pe locul de astăzi al casei de cultură a Raionului 30 Decembrie, era o proprietate «*Manulescu*» ; în aceeaşi linie pe strada Batişte, cu casa precedentă, deci pe locul actualei şcoli a Institutului de Petrol, Gaze şi Geologie, era casa «*Pardalos*». Pe strada Snagov, în continuarea casei Pardalos, era casa «*Girlean*» ; pe locul actualei case A.R.L.U.S era casa unui oarecare «*Petre*» ; în fundul acesteia, aproape de punctul de convergenţă al străzilor Dionisie Lupu şi Snagov, o casă «*Paliologu*» ; pe locul actualei cantine a Institutului de Petrol, Gaze şi Geologie, în care a fost restaurantul Mercur, era casa «*Nitzu*» ; vis-à-vis de ea, pe strada Batişte, cam pe locul casei d-rului Petriţă Galaţi, găsim scris casa «*Fre*». La întretăierea străzii Snagov cu Alexandru Sahia, deci cam pe locul cantinei Ministerului Agriculturii, era casa «*Petrake*», iar pe strada Alexandru Sahia, simetric, faţă de casa precedentă, «*Porumbar*». Vis-à-vis de Porumbarul erau două proprietăţi : «*Dragodan*» şi «*Rîmniceanu*». Opus lui Petrake, era proprietatea «*Palladi*», iar vis-à-vis de Palladi, pe strada Alexandru Sahia stă scris «*Predesku*».

Din amintirile D-lui Decebal Drîstoreanu, născut în anul 1882, referindu-se la această perioadă de timp, spicuiem câteva date mai importante : pe strada General Praporgescu, la nr. 13, a locuit un timp Aristizza Romanescu şi Haralamb Lecca. Pe locul casei generalului David Praporgescu, erou din primul război mondial²¹⁹, erau grajdurile casei generalului Salmen, care avea intrarea pe strada Dionisie Lupu. Pe strada Snagov, pe locul actualului magazin «*Avintul*», se găsea farmacia Bulandra, aparţinînd tatălui neuitatului actor Tony Bulandra. Tot pe strada Snagov, la nr. 11, se găseşte casa Zissu, care după amintiri de familie, ar data din anul 1717, desigur refăcută. Pe strada Snagov, la nr. 27, era casa lui Mandache Chiriacescu, fost preşedinte de Tribunal al judeţului Buzău, bunic după mamă al pictorului Luchian.

Din anul 1891, posedăm o listă completă a enoriaşilor mahalalei Batişte, numită acum «*suburbie*», întruniţi pentru alegerea unui nou

219. Generalul David Praporgescu era ginerele generalului Salmen.

220. N. Petraşcu, N. Grigorescu, în vol. *Mărturii despre N. Grigorescu de Ionel Jianu şi V. Beneş*, ESPLA, 1957, p. 88. Se pare că Grigorescu a avut ca modele pentru unele desene oameni din mahalaua Batişte, ca sacagiul, zarzavagiul, lăietorul de lemne, «*plotogarul sau cîrpaciul de ghetă sezînd la dulapul său de lucru fixat la intrarea bisericii*» (Al. Tzigara Samurcaş, *op. cit.*, p. 2). Pentru casa lui Grigorescu vezi şi acad. George Oprescu, N. Grigorescu, vol. II, Ed. Meridiane, Bucureşti, 1962, p. 229 : «*Se instalează iarăşi în atelierul din strada Batişte colţ cu strada Dionisie...*» (p. 229). Este o inadverenţă, deoarece casa este pe colţul dintre strada Batişte şi Alexandru Sahia, iar unele amintiri vorbesc chiar de un tavan pictat de artist şi acoperit în urmă cu var.

epitrop al bisericii. Printre ei găsim pe generalul Constantin Barozzi, șeful Statului Major al armatei române, în timpul războiului de la 1877 (locuia pe actuala stradă Alexandru Sahia, la nr. 44), Candiano Popescu, poet și ofițer, fost președinte al republicii de la Ploiești, din anul 1870 (strada Dionisie Lupu nr. 10 (?), Nicolae Filipescu, Marin Froniu, care a comunicat preotului George Negulescu tradiția orală privind numele mahalalei), Petre Grădișteanu, autor, printre altele, al unui proiect de lege prin care se înființa în anul 1877 Societatea dramatică (strada Dionisie Lupu, 26), Constantin Mănciulescu, Mandache Chiriacescu, d-rul Nicolae Kalinderu, (avea casa pe strada Snagov, aproape de piața Rosetti), d-rul Petrini Galați (avea casa pe strada Batiște), arhitectul George Mandrea.

Tot în această mahala a locuit un timp marele pictor Nicolae Grigorescu, în casa de pe strada Batiște nr. 20, colț cu strada Alexandru Sahia. Pictorul Petrașcu, în amintirile sale despre Nicolae Grigorescu, spune următoarele: *«În micul apartament din strada Polonă [azi Alexandru Sahia] colț cu strada Batiște nr. 20, pe unde era intrarea, și unde trăia de mai mulți ani, îl găseai mai totdeauna în atelier cu paleta în mână, o paletă de o rară acuratețe, cu bereta în cap, dinaintea unei lucrări noi, pusă pe șevalet. În jurul lui, liniște și tăcere ca într-un sanctuar. Pereții tapetați de sus și pînă jos cu tablouri în cadre și fără cadre; mai la o parte, un divan, acoperit cu scoarțe și deasupra lui pe perete un gobelin înădăit, cumpărat la Paris în două rînduri, jumătate într-un an și jumătatea cealaltă, printr-o întîmplare, cîțiva ani mai tîrziu. În serviciu n-avea decît un băiat de țaran»*²²⁰.

Din amintirile unui alt locuitor bătrîn, generalul Victor Protopopescu, născut în anul 1882, reese că pe actuala stradă Alexandru Sahia, cam la nr. 25, a locuit un timp d-rul Kremnitz, în a cărui casă veneau deseori Titu Maiorescu și Mihail Eminescu. Pe strada General Praporgescu, care s-a numit mai întîi Gheorghe Chițu, iar apoi Crinului, a locuit la nr. 17, generalul David Praporgescu, mort la 30 septembrie 1916, în timpul războiului, în munții din stînga Oltului. Casa are astăzi o placă comemorativă, iar mormîntul generalului împodobit cu un bust, se găsește la cimitirul Bellu²²¹.

Pe strada Batiște, la nr. 18, s-a născut dramaturgul Mărcea Ștefănescu. Tot în acest cartier a locuit, pînă în anul 1962, scriitorul și dramaturgul Alexandru Kirițescu, iar actualmente, pe strada Dionisie Lupu, nr. 38 locuiește compozitorul Ion D. Chirescu, artist al poporului din R.P.R.

*

Un capitol al acestei expuneri îl constituie schițarea istoricului unei biserițe din mahalaua Batiște, anume Paraclisul Mîtropolitului Dionisie Lupu, aflat în curtea caselor acestuia de pe strada ce-i poartă numele.

221. Informații de la C. Praporgescu, fiu al generalului Praporgescu.

Nu cunoaştem cu precizie anul, cînd stareţul Dionisie al Mînăstirii Dealul, şi-a cumpărat o casă în Bucureşti, în mahalaua Batişte, pe uliţa Drumul Herăstrăului. Pe lângă această casă s-a făcut şi un mic paraclis pentru sine, paraclis care era terminat în anul 1799, ca zidărie; mai rămînea de pictat şi această sarcină, stareţul o încredinţează unui zugrav Ioanichie. Acesta pictează o parte din interior, în toamna anului 1799, şi în iarnă, însă nu prea mult. Dintr-o scrisoare datată 17 februarie 1800, pe care zugravul i-o scrie lui Dionisie, aflăm că nu mai putuse lucra «...pentrucă nu umbra condeii pre zid, din pricina frigului.. din pricina grelei erne ce fuse pînă acum»²²².

Stareţul Mînăstirii Dealul, ajuns mitropolit al Ţării Romîneşti, între anii 1819 şi 1823, moare la 9 februarie 1831, fiind înmormîntat la Mitropolie. Paraclisul a rămas în grîja unei rude a mitropolitului, pe nume Ioan Custov²²³.

Cu trecerea anilor, paraclisul a suferit stricăciuni, astfel că i s-au făcut unele reparaţii şi modificări arhitectonice. Un raport al proto-popului Plăşii de Sus din 9 iunie 1866, spune că : «*paraclisul răposatului mitropolit Dionisie din mahalaua Batiştea, ajungînd în starea cea mai proastă, fiind cu totul ruinat şi fără servitori credincioşi, deşi însă s-a îngrijit şi se îngrijeşte zisul paraclis de d. Custov, actualul proprietar, dar acum zice că se găseşte în neputinţă a face reparaţia trebuincioasă mai cu seamă la învelitoare şi a întrefine pe servitori*»²²⁴.

Paraclisul a fost reparat spre sfîrşitul aceluiaşi an, după cum arată o scrisoare din 19 octombrie 1866 : «*însă acel paraclis acum se repară, atît pe dinăuntru cît şi pe dinafară, făcîndu-i-se şi două turnuleţe, fără să se atingă de Sfînta Masă, căruia zice că o să-i separeze curte pe seamă, care poate după timp să devie a doua biserică în mahalaua Batişte*»²²⁵.

Proprietar al paraclisului în acel timp era Petre Custov, fiul lui Ioan Custov, rudă cu mitropolitul Dionisie.

Într-o cerere pe care o dă la Mitropolie în anul 1876, Custov spune : «*Mă găsesc ctitorul unei mici bisericeţe în capitală, fondată de reparatul întru fericire Mitropolitul Dionisie Lupu. Acest sfînt locaş, părintele meu în viaţă precum şi eu după încetarea sa din viaţă, cu din agonisirea osteneţilor noastre l-am susţinut şi-l susţin astfel cum puţine biserici să îngrijesc în capitală*»²²⁶.

Totuşi paraclisul, ajunsese într-o stare destul de proastă, deoarece în anul 1883—1884 a fost dărîmat de către Dimitrie Ghermani, noul proprietar al caselor. Odoarele sfîntului locaş au fost dăruite în parte bisericii Batişte şi în parte bisericii cimitirului de la Icoana²²⁷.

222. Comunicat de Dl. Velicu Dudu.

223. Un Ioan Custov, la 1845. Arh. St. Buc., *Municipiul Bucureşti*, dos. 1315/1845.

224. Arh. Mitropoliei Ungrovlahiei, dos. 2925, f. 133.

225. *Ibidem*, f. 135.

226. *Ibidem*, f. 233—233 v. şi 240.

227. Vezi şi Pr. N. Şerbănescu, *Mărturii istorice despre Monumentele religioase din Bucureştii de altădată*, în «*Biserica Ortodoxă Romînă*», an. LXXVIII (1960), nr. 1—2, p. 87—88.

O catagrafie a bisericii Batiște din anul 1897 cuprinde un paragraf intitulat «Obiectele și mobilierul paraclisului schitului Dionisie». Iată-l cuprinsul :

«Două icoane mari, reprezentînd una pe Domnul Is[us] Hr[isto]s și alta pe Maica D[omnului], ambele îmbrăcate peste tot în argint, poleit pe alocurea cu aur.

«Două icoane de aceeași mărime, reprezentînd una pe Sf[inții] d[octori] Cosma și Damian și alta pe Sf[inții] Stelian și Elefterie.

«Un jeț arhieresc. [Notă] : dăruit bisericii din satul Dîmbovicioara jud[ete] Dîmbovița.

«Un iconostas.

«Două terapoade, una masă rotundă, sculptată și lustruită.

«Douăsprezece icoane praznicare, zugrăvite pe tablă de fier, pe amîndouă fețele.

«Una perechie cununii de argint poleite, cu cruci, avînd cinci pietricele în frunte, lucrate din trei candele vechi.

Două cuverturi pentru iconostas din care una de atlas pombé, cu cruci de fir de argint cu căptușeală de atlas de mătase tot pombé și lucrat de jur împrejur cu pasmanterie de catifea și mătase și cealaltă de atlas roșu cu fir împrejur și cu o cruce cu flori la mijloc, zugrăvită»²²⁸.

Documentele ne-au conservat și numele unor preoți ai paraclisului. Primul este popa Hristea, care la 4 octombrie 1834, făcea o învoială pentru zugrăvirea bisericii din comuna Radovanu, jud. Ilfov²²⁹.

Într-un dosar din anul 1842, în pricina de datorie dintre preotul de atunci al paraclisului, popa Nicolae, cu un oarecare Niță Mihăiescu, se arată că încă din anul 1835, preotul Nicolae era la paraclis²³⁰. La paraclis slujeau și preoți străini, cum ar fi cei de la biserica Icoanei, menționați într-o jalbă din anul 1840²³¹.

În anul 1850, preotul paraclisului era Gheorghe, care încălca parohia bisericii Batiște, fapt pentru care, preoții de aici se plîng la Mitropolie. Totuși o parte din enoriași arată că ei îl doresc pe acest preot «...deși ne aflăm hălăduitori în mahal[aua] Batiște, dar în toată vremea ne-am îmbisericit la paraclisul răposatului mitropolit Dionisie, fiindu-ne și casele cu apropiere»²³².

Ultimul preot al paraclisului pe care l-am întîlnit este preotul Petre ; apare aici la 1856, iar în 1859 trece la biserica Batiște. Fusese hirotont

228. În arhiva bisericii.

229. Comunicat de Dl. Velicu Dudu. Va apare într-un studiu special al D-sale.

230. În arhiva bisericii.

231. Vezi articolul nostru, *Documente privitoare la paraclisul Mitropolitului Dionisie Lupu din mahalaua Batiște din București*, în «Glasul Bisericii», an. XIX (1961), p. 995—999.

232. *Ibidem*.

preot chiar la acest paraclis, ceea ce arată că acesta era considerat biserică de mir²³³.

Un document deosebit de interesant privind trecutul acestui locaş, este un pomelnic din anul 1856, care cuprinde pomelnicile mai multor enoriaşi²³⁴.

Primul pomelnic este al lui Petre Custov, numit ctitor, unde întâlnim şi numele mitropolitului Dionisie Lupu. Iată pomelnicul :

Po[melnicul] d. Custov ctitor.

Vii : Petre, Maria, Dimitrie, Sofia, Alecsandru, Ioan, Maria, Alecsandrina, Dimitrie, Păuna, Costandin, Maria, Ion, Costandin, Elena, Efimia, Manoil, Lucsandra, cu fiii.

Morţi : Dionisie arhiereu, Gavriil arhiereu, Ioan, Elena, Marin, Maria, Ecaterina, Radu, Profira, Ana, Efstatie, Maria, Vasilie, Aristidi, Stavrachii, Casandra, Mărgărit, Rada, Spiridon, Hristofor, Zoiţa, Costache, Anastase, Voicu, Hristina, Anastase».

Celelalte pomelnice aparţin lui Iorgu Algiu, Petrache Nani, Elena Seinoiu,, Spîrache Fre, Mihalache Grigorescu, Costandin Donescu, Ioan Perieşteanu, Sebig (desigur Schewitz), Dimitrie Cojescu, Ecaterina Modătoi, Ecaterina cumnata Savii şalvaragiu, Sava şalvaragiu, Costandin Pancu, Mândica «*de lingă lac*», Nicu Georgescu, Domnul Tache «*de la hotar*», preotul Costandin Sachelari de la biserica Batişte, preotul Costandin (Tache) de la aceeaşi biserică, preotul Petre Popescu de la paraclis, preotul Nicolae de la biserica Ieni, preotul Alecu de la biserica Pitar-Moş şi Zinca Zotreanca.

A N E X E

Preoţii Bisericii Batişte

Preotul Neagu — este scriitorul actului din 5 aprilie 1660, fiind primul preot cunoscut al bisericii Batişte. In document se arată că a fost scris «in casa lui Isar in Bălfăţi», ceea ce poate fi un indiciu al originii acestui preot. După scris pare a fi fost un om destul de învăţat.

Preotul Şerban — scrie actul din 4 noiembrie 1697. Am arătat că în acel timp era o epidemie de ciumă. Locul emisiunii lipseşte, astfel că s-ar putea ca actul să nu fie scris în Bucureşti.

Preotul Ioan — a fost proprietarul *Triodului tipărit la 1700 la Buzău*, pe care l-a legat cu multă lăcșușință. Soția sa se numea Stana. După moartea preotului Ioan, Stana a vîndut *Triodul* unui Dumitru și soției sale, Maria. Această vînzare, consemnată într-o însemnare de pe *Triod*, menționează doi fii ai preotesei Stana : Nițu și «*celălalt frate*» (vezi cap. «Cărți vechi»). Credem că preotul Ioan este acel popa Nițu «*legătorul de cărți*» din pomelnicul bisericii.

Preotul Coman. — Anii între care a slujit la biserică sînt mai greu de stabilit. Apare în însemnarea de mai sus, din care reiese că în acel moment era preot al bisericii. Datarea însemnării este aproximativă. In ea apare și dascălul Lupu de la școala de la Sfîntul Gheorghe, menționat de prin anul 1734 (N. Iorga, *Istoria Invoățămîntului Romînesc*, București, 1928, p. 75). Cum în pomelnicul bisericii din 1739 nu este trecut, rezultă că preotul Coman a slujit un număr de ani între aceste date.

233. Arhiva Mitropoliei Ungrovlahiei, dos. 2925, f. 233—233 v.

234. In arhiva bisericii.

Nu știm dacă este aceeași persoană cu *popa Coman*, menționat la 18 august 1703, ca fiind la biserica Scaune (Arl. St. Buc., *Mitropolia București*, ms. 131, fol. 48, copie; original CCXXX/2; menț. la I. Ionașcu, *Documente bucureștene privitoare la proprietățile mănăstirii Colțea*, București, 1941, p. 107; publ. de G. Potra, *op. cit.*, p. 226).

Preotul Fătul — este trecut în însemnarea de mai sus ca fiind tovarăș cu *popa Coman*.

Preotul Dumitru — scrie actul din 6 aprilie 1730 (anexa III). Deși nu indică în act că ar sluji la biserica Băliște, credem că logica lucrurilor impune acest lucru.

Preotul Negoită. — Pomelnicul său, inclus în cel al bisericii, începe la morți cu *Ștefan arhiereu*, poate mitropolitul Ștefan († 1738). A fost însurat cu Ivana, fiica unui Iosif ieromonah. Acesta, în diala pe care și-o face la 25 mai 1741, vorbește despre fiica sa Ivana, «pe care o ține *popa Negoită ot Băliște*», și căreia îi lasă mai multe vile, pământ, o casă (Acad. R.P.R., CXXV/78). Iosif ieromonahul apare în pomelnicul popii Negoită la vii. Pe acest preot îl întâlnim ca martor în acte din 26 iunie 1754 (anexa IV), 29 martie 1758 (anexa VII) și 2 februarie 1759 (anexa VIII). După această dată nu îl mai întâlnim în documente.

Preotul Iane. — Pomelnicul bisericii din 1739 cuprinde și pomelnicul aceluși preot. Soția sa se numea Voica prezvitera.

Scrie un act din 26 iunie 1754 (anexa IV). Este ultima oară când mai apare în documente.

Preotul Simion. — Îi găsim pomelnicul din 1739. Soția sa se numea Samfira preoteasa. Nu știm dacă nu este același cu următorul.

Preotul Sima — apare ca martor într-un act din 26 iunie 1754 (anexa IV).

Preotul Danciu — este trecut în pomelnicul bisericii, însă plasarea lui aproape de sfârșit, pare a indica faptul că însemnarea este posteroară datei de 1739, fiind scrisă pe filele rămase albe.

Soția sa se numea Stanca prezvitera.

Este martor într-un act din 26 iunie 1754 (anexa IV) și scriitor al zapiselor din 27 martie 1757 (anexa VI) și 29 martie 1758 (anexa VII). Îl întâlnim pentru ultima oară ca martor în actul din 2 februarie 1759 (anexa VIII).

Preotul Stoica — apare pentru prima oară ca martor într-un act din 27 martie 1757 (anexa VI). El este scriitorul actului din 1770, prin care Miu Mănculescu cumpără un loc de casă de la Ilinca Dobroteanca, loc pe care l-a dăruit bisericii (vezi menț. în anexa X). Într-un act fără dată (cam 1770 ?), el iscălește cu atributul «*proestosul bisericii Bătiște*» (*Condica Mănciuleștilor*, nr. 45). Ultimul act pe care îl scrie datează din 12 octombrie 1787 (*Condica Mănciuleștilor*, nr. 67). La 1793 era mort (anexa XVI).

Preotul Stanclu. — După propria sa mărturie, era preot la biserică în anul 1770, când iscălește ca martor actul mai sus menționat. Această mărturie o dă la 30 iulie 1786 (anexa XIII), după care dată nu îl mai întâlnim în documente.

Preotul Danciu — nu trebuie confundat cu omonimul său de la jumătatea secolului al XVIII-lea.

Acest preot scrie un act din 22 februarie 1772 (*Condica Mănciuleștilor*, nr. 70).

Într-un act din 6 septembrie 1793 (anexa XVII), el spune: «*sînt trei ani de cînd intrînd preot la această biserică a Mănciulescului...*».

Prin urmare era preot la biserică din anul 1790—1791.

În anul 1789 era duhovnic la Biserica Dintr-o zi (Acad. R.P.R., ms. 1612, p. 139: apud D. Furtuna, *Profeșimea romînească în secolul al XVIII-lea*, Vălenii de Munte, 1915, p. 83, n. 1). După aceeași dată nu îl mai întâlnim în documente.

Nu știm dacă este aceeași persoană cu acel «*popa Danciul duhovnic ot mah[alaua] Scaunelor*», care este menționat într-un document din 5 august 1800, act semnat și de preotul Radu de la Bătiște (actul publicat de G. Potra, *op. cit.*, p. 632).

Preotul Gheorghe — tatăl celui de mai jos. Nu avem date despre el.

Preotul Ștefan — a fost hirotonisit preot la această biserică la 18 noiembrie 1792, după cum reiese dintr-o *Condică de hirotonii*. Iată textul: «*1792, noiembrie 18. Ștefan sin popa Gheorghie ot mah[alaua] Bătiștea, hram sîntei Ana, s-au hirotonisit preot de către*

prea sfințitul] părintele Sevastiei chir Iosif, în sfința] Mitr[opolie]. Chip[ul] lui: om scund, ia față smead, păr[ul] capului murg, sprincenile murge, ochii căprui, mustățile murgi, barba murgă, născut în București, crescut în București, soția lui anume Aspra de la Giulești, față de mirean, anume Badea sud Ilfoș» (D. Furtună, op. cit., p. 230).

În anul 1794 se pune chezaș pentru un preot Gheorghe (tatăl său?), care mergea la Brașov (Acad. R.P.R., ms. 655, fol. 15). Credem că el este acel preot Ștefan, despre care o însemnare din 1 decembrie 1802 spune că «...au fost protopop la sud Ialomița, și acum să află protopop în plasa dă jos a Bucureștilor, carele să află cu șăderea în mahalaoa Mănciuleștilor» (însemnare pe o carte a bisericii Sfinților, publicată de N. Iorga, *Inscripții...*, vol. I, p. 280).

Preotul Radu. — Il întâlnim la 22 februarie 1792 ca martor într-un act (*Condica Mănciuleștilor*, nr. 70). În anul 1793 mărturisește că este «născut, crescut într-această mahalala» (anexa 17). Ultima oară îl întâlnim iscăbind un act din 18 februarie 1794 (anexa 19).

Nu știm dacă acel «*popa Radu duhovnic*», care iscălește ca martor un act din 5 august 1800 este el sau omonimul său, care vine la această biserică în 1796 (actul din 5 august 1800 publicat de G. Polra, op. cit., p. 632).

Preotul Radu — nu trebuie confundat cu cel de mai sus. Acest preot, născut în 1763, a fost hirotonisit preot în anul 1796. Catagrafia din anul 1810 spune despre el următoarele: «*Radu sin popa Costandin, 42 ani, însurat [Stoiana prezvitera, Gherghina fiică, Costandin fiu], fecior de preot, hirotonit de părintele arhiereu Titopoleos chir Teofilact, cu blagoslovenia părintelui episcop Costandie, la sat Tohani, sud Saac, și cu pecetluitul părintelui s-au mutat la aciastă biserică unde și acum să află, leat 1796, septembrie 21*» (Al. Lăpedatu, op. cit., p. 813).

La 15 august 1811 întâlnim un popa Radu duhovnic, pe care credem nimerit a-l identifica cu preotul de la Batiște (G. Polra, op. cit., p. 670).

Încă din timpul mitropolitului Ignatie (1810—1812), preotul Radu a avut un conflict cu ceilalți doi preoți (Acad. R.P.R., ms. 648, f. 49—49v; act fără dată). În anul 1814 a fost mutat de la această biserică (i. 50).

Preotul Loga (?) — apare în actul susmenționat (1814).

Preotul Ioan sin Spiridon — slujește la această biserică între anii 1800—1804. Se născuse în anul 1775. În anul 1810, în momentul când s-a alcătuit catagrafia, era la biserica Sfințul Ioan cel nou. Iată ce spune catagrafia despre el: «*Preotul Ioan, protopop harțofilax al plășii de jcs sin Spiridon, 35 ani, cu cetire și cîntare bună, fără nici-o patîmă și neglobit, cu soție [Maria soție, 25 ani, Pantelimon 8 ani și Dimitrie 4 ani, fii, Elena fiică, 2 ani], de neam romin, fecior de preot hirotonisit de vlădica proin Pogonianis chir Antim, cu blagoslovenia proin Mitropolitului Dosithei, la leat 1800 april 3. pã biserica ot mah[alaua] Batiștii, și mutat cu porunca lui proin Mitr[opolit] în Mitropolie, în leat 1804, provavisit tot de proin Mitr[opolit] Dosithei harțofilax, în leat 1808, noem[brie] 13 și mutat la această biserică în leat 1810 [februarie] cu porunca Mitropolitului și exarh chir Grigorie» (Al. Lăpedatu, op. cit., p. 962).*

Preotul Barbu sin Ioan — a fost hirotonisit la această biserică la 12 februarie 1803. Catagrafia din 1810 ne dă următoarele date despre el: «*Barbu sin Ioan, 35 ani, însurat [Maria prezvitera, Sultana fiică, Dumitru fiu], fecior de mirean, hirotonit de părintele Vrața chir Sofronie, cu blagoslovenia părintelui Mitropolit Dosithei, la leat 1803, februar 12, pã biserica unde și acum să află*» (Al. Lăpedatu, op. cit., p. 813).

Preotul Costandin sin Andrei — a fost hirotonit preot la această biserică la 21 mai 1805. Catagrafia din 1810 spune următoarele: «*Costandin sin Andrei, 40 ani, bun, neglobit, însurat [Samfira prezvitera, Ecaterina fiică, Nicolae fiu], fecior de mirean, hirotonit de părintele Pogonianis chir Antim, cu blagoslovenia părintelui Mitropolit Dosithei, leat 1805 mai 21 pã biserica unde și acum să află*» (Al. Lăpedatu, op. cit., p. 813). Mai era la biserică pe la 1814 (Acad. R.P.R., ms. 648, f. 49v).

Preotul Grigorie sin Bunea. — Il întâlnim la 21 mai 1828 pentru prima oară (Arh. St. Buc., *Mitropolia Țării Românești*, DV/12). Se născuse la 1775. Nu știm anul când a fost hirotonit preot. Catagrafia orașului București din anul 1831 îl arată locuind în această mahalala la nr. 2236, într-o chilie a bisericii. Soția sa se numea Sanda și avea doi fii: Dumitrache și Ștefan probabil nevîrstnici. Tot în aceeași casă mai locuia o Maria preo-

teasă și o Ioana slugă (t. 12). Moare la 31 martie 1833, fiind înmormântat de preotul Iordache. În actul de deces se specifică faptul că a murit «*de oftică vârsta lui de ani 58*» (Arh. St. Buc., *Condica de înmormântări a bisericii Batiște*).

Soția lui trăia în sărăcie, deoarece la 1841 primea un tain de piine de la Mitropolie (act din 25 ianuarie 1841 — Arhiva Protoeriei plășii de sus, București, dosar 6/1841, f. 5; tot astfel la 1843 și la 1845 — f. 55v, 56v, 87; vom cita prescurtat: *Arh. Prot.*).

Preotul Nicolae — îl întâlnim la 21 mai 1828 (Arh. St. Buc., *Mitropolia Țării Românești*, DV/12) pentru prima oară, plăind plocon la Mitropolie. La 26 octombrie 1828, era scutit (*Ibidem*, DV/20) precum și la 23 aprilie 1830 (*Ibidem*, DIII/4). La 1831 era mort.

În *Catagrafia din 1831*, în chiliile bisericii este arătată locuind Stanca preoteasa, credem soția sa, cu fiii: Vasile, Niculae, Catinca, Ilinca, Joiniia. Numărul casei era 2172 (f. 154).

Catagrafia din anul 1838 o arată pe Stanca în vîrstă de 50 de ani. Mai trăia la 1844, cînd ocupa o chilie (*Catagrafia bisericii Batiște pe anul 1844*). La 1850 murise.

Preotul Stancu. — Îl întâlnim numai de două ori, în cursul anului 1828: la 21 ani (Arh. St. Buc., *Mitropolia Țării Românești*, DV/12) și la 26 octombrie (*Ibidem*, DV/20).

Preotul Neacșu — apare la biserică în cursul anului 1830. Prima oară la 23 aprilie (*Ibidem*, DIII/4), iar ultima dată la 26 octombrie (*Ibidem*, DIII/10).

Preotul Dunitrie — era scutit, la 26 octombrie 1829, de ploconul datorat Mitropoliei (*Ibidem*, DVI/19). Este singura dată cînd îl întâlnim la biserică Batiște.

Preotul Ianache — apare la această biserică numai la 26 octombrie 1829 (*Ibidem*, DVI/19).

Preotul Ignatie (?) — În *Catagrafia din 1831* este arătat locuind la biserică Batiște (f. 162).

Preotul Iordache sin Ioan — a fost hirotonit preot la 12 februarie 1831 la biserică Albă din București, de către episcopul de Rîmnic Galaction (Pr. G. I. Negulescu, *Hirotoniile săvîrșite în Eparhia Mitropoliei Ungro-Vlahiei în vremea Mitropolitului Grigorie dascălul (1823—1834)*, extras din «Biserica Ortodoxă Romînă», LII (1934), nr. 18, p. 53. Era de origine din București, din mahalaua Tîrchilești.

În cursul anului 1832 a fost mutat la biserică Batiște unde îl întâlnim pentru prima oară la 1 iulie 1832 (Arh. St. Buc., *Mitropolia Țării Românești*, DVII/20).

Catagrafia Bucureștilor din anul 1838 îl arată în vîrstă de 28 ani, însurat cu Ilinca, în vîrstă de 26 ani și avînd trei copii: Mihai, Barbu (moare la 14 mai 1838 — *Condica de înmormîntare* la Arh. St. Buc.) și Catrina (f. 38v). Moare la 3 ianuarie 1842, în vîrstă de 32 ani (Arh. Prot., dos. 8/1842, f. 1; dos. 10/1842, f. 2). *Condica de înmormîntări a bisericii Batiște* îl arată îngropat la 11 ianuarie.

Soția sa locuia la 1844 într-o chilie a bisericii (*Catagrafia bisericii Batiște pe 1844*). La 1850 locuia în două chilii (*Catagrafia bisericii Batiște pe 1850*). Trăia probabil în sărăcie, deoarece la 1844 este arătată primind un tain de piine de la Mitropolie (Arh. Prot., dos. 6/1841, f. 85v; chilie avea nr. 226). A mai avut o fiică, Arghîra († 1877), căsătorită cu pr. Costache Sachelarie.

Preotul Nedelcu sin Hristea — a fost hirotonit preot la 10 aprilie 1832 în biserică Crețulescu de către arhiereul Ioanichie Stratonichias (G. I. Negulescu, *op. cit.*, p. 62, nr. 27). Se arată că era din mahalaua bisericii Doamnei.

La biserică Batiște îl întâlnim pentru prima oară la 7 martie 1834, cînd iscălește *Nedelcu Hristescu (Condica de înmormîntări)*.

Catagrafia din 1838 îl arată în vîrstă de 34 ani (se născuse deci la 1804), cu doi fii: Petrache (mort la 11 mai 1855 — *Condica de înmormîntări*) și Antonie (f. 38v). Soția sa, Smaranda, murise la 6 iunie 1835 (*Condica de înmormîntări*).

La 1841, este acuzat de beție de către protopop (Arh. Prot., dos. 5/1841, f. 74 — raport din 16 octombrie).

Din 27 mai 1843 găsim o plîngere a unui Ioniță vătășelul care fusese bătut de popa Nedelcu cu o lopată, spărgîndu-i capul (Arh. Prot., dos. 1/1843, f. 58).

La 1 decembrie 1853 mahalagii de la Batiște cer Mitropolitului să fie hirotonit la biserică lor un nou preot, deoarece unul din cei trei murise, iar popa Nedelcu «*fiind într-o*

vîrstă prea înalntată nu poate întîmpina cu eșacitate șjintele datorii ce se cer de misia unui preot» (Arh. Prot., dos. 13/1853, f. 193).

Moare la 7 noiembrie 1854 (*Condica de înmormîntări*). Se poate ca moartea să-i fi fost grăbită de o mare amărăciune: prin sentința Consistoriului din 29 aprilie 1854, fusese canonisit să facă timp de 7 zile cîte 50 de mătănii pe zi în fața bisericii, din cauza unei mistificări întîmplate la o nuntă. Adăugăm, totuși, că vina era a protopopului (Dosar în arhiva bisericii Batiște).

Preotul Gheorghe sin Dumitru. — Se iscălea și Gheorghe Dumitrescu.

Fost diacon la Mînăstirea Sfîntul Sava, a fost hirotonit preot la biserica Batiște la 10 mai 1842 de către arhiereul Atanasie Palmiras (*Condica de hirotonii a Mitropoliei Ungrovlahiei*, f. 104, nr. 114; manuscris în colecția noastră).

O însemnare din 1854 arată că era cu «*ofichion de ipominichion*» (Arh. Prot., dos. 6/1849, f. 61; 6/1851, f. 99v).

A participat la revoluția de la 1848, fiind trecut ca atare într-o listă oficială a Mitropoliei (Arh. Prot., dos. 18/1848, f. 5 — din 12 oct. 1848).

În anul 1849 mahalagii cer ca preotul Gheorghe să fie numit duhovnic, ceea ce se aprobă pe data de 7 iulie, urmînd ca numirea să aibă loc la 4 august (Arh. Prot., dos. 6/1849, f. 60—62).

La 29 aprilie 1854, prin aceeași sentință a Consistoriului, care îl condamnase pe popa Nedelcu, preotul Gheorghe a fost canonisit la mînăstire vreme de 6 luni și mătănii (Dosar în arhiva bisericii Batiște). Preotul Gheorghe a servit la această biserică pînă în august 1855 (fișele pr. G. I. Negulescu).

Preotul Petrică sin Popa Pavel — a fost hirotonit la această biserică la 12 iunie 1849 de către arhiereul Timotei al Troadei (*Condica de hirotonii*, f. 154v, nr. 39; ms. în col. noastră).

Catagrafia bisericii din anul 1850 arată că «*preotul bisericii, Petre*» locuia într-o chilie a bisericii.

Moare la 18 octombrie 1852 (*Condica de înmormîntări*). La 16 ianuarie al aceleiași an îi murise o fată, Elena, iar la 7 aprilie un fiu, Nicolae (*Condica de înmormîntări*).

Credem că soția lui este acea Chiva proteasă care moare la 16 mai 1856 (*Condica de înmormîntări*).

Preotul Mihai sin Gheorghe — a fost hirotonit preot la biserica Batiște la 15 decembrie 1853, în urma unei cereri a mahalagiilor (Arh. Prot., dos. 13/1853, f. 193, 213). El fusese mai înainte diacon la biserica Popa Chițu.

Se căsătorise chiar în acest an, 1853, cu Tudora, fata preotului Ene de la biserica Popa Chițu (*Ibidem*, dos. 24/1854, f. 63, 73).

La 6 septembrie 1854, soția sa se plînsese la protoierie de reaua purtare a soțului ei (*Ibidem*, dos. 24/1854, f. 63). Drept urmare este judecat de Consistoriu (*Ibidem*, f. 68). La 20 decembrie dă în scris că se va îndrepta (*Ibidem*, f. 72).

Același dosar, nr. 24/1854, cuprinde numeroase hîrtii privind faptele rele ale acestui preot.

La 18 martie 1856 i se aprobă mutarea la biserica Popa Chițu (*Ibidem*, f. 82).

Preotul Costache Sachelarie zis «Brătianul» — a fost poreclit de mahalagii «*bătrînelul*». Apare în actele bisericii pentru prima oară în ianuarie 1854. Era buzoian de origine.

El a construit casa parohială în anul 1861 (*Catagrafiile bisericii din 1865, 1874*, în arhiva bisericii).

A murit în anul 1871, în noaptea de Paști, la 29 martie. În fișele pr. G. I. Negulescu, găsim următoarea însemnare:

«*Cu privire la moartea sa, mi s-a povestit de bătrîni că în noaptea Sfîntelor Paști din anul 1871, împreună cu cellalții doi colegi, a ieșit după rînduială din sfîntul altar cu făcliiile aprinse, poștînd pe credincioși să vină să primească lumina. Reîntorcîndu-se în sfîntul altar, bătrînul, sărutînd mîinile și obrajii colegilor, a poruncit paracliserului să meargă înainte cu luminarea aprinsă, iar el, făcînd semu credincioșilor să facă loc de trecere, îl urma. Ajungînd afară din biserică, s-a întors cu fața spre răsărit, s-a închinat cucernic, după care a mers acasă — casa în care locuia era situată chiar în mijlocul actualei străzi General Praporgescu, lîngă dudul cel mare — și așezîndu-se în pat a*

răposat, fiind îmbrăcat în toate podoabele preoțești, cum era pregătit pentru slujba Sfintei Liturghii». Avea 70 de ani.

Soția sa se numea Arghira și era fiica preotului lordache. Ea a murit în anul 1877. Au avut un singur fiu pe Gheorghe Brălianu, fost profesor la Conservator și la Seminarul «Nișon» (Fișele pr. G. I. Negulescu).

Preotul Petre. — Il întâlnim pentru prima oară în ianuarie 1857 (*Condica de înmormintări*, la 17 și 21 ianuarie). În anul 1859, înainte de 9 noiembrie, a fost mutat la biserica Sfântul Nicolae «de sub Sf. Mitropolie» (Arh. Sf. Sinod, dos. 2025, f. 136).

Preotul Constantin. — Credem că a venit la biserică după anul 1854. Moare la 4 iulie 1863 (*Condica de înmormintări*) în vîrstă de 38 de ani de colită. Nu știm dacă el este acel Constantin sîn Popa Puică, hirotonit diacon la 18 martie 1844, la această biserică (*Condica de înmormintări*, f. 113, nr. 25; ms. în col. noastră). Soția sa se numea Ecaterina.

Preotul Petre Popescu — a fost mai întîi slujitor la paraclisul Mitropolitului Dionisie Lupu din această mahală, de unde a venit la biserica Batiște în anul 1859. Mutarea a fost aprobată la 5 decembrie 1859 (Arh. Sf. Sinod, dos. 2025, f. 136). Efectiv el se mutase încă de la 9 noiembrie, dată la care făcea o convenție cu preoții Costache Sachelarie și Constantin, pentru a împărți în mod egal sumele de bani pe care le vor cîștiga (*Ibidem*, f. 143). Se pare că din anul 1865, preotul Petre Popescu nu mai împărțea banii cu ceilalți doi, fapt care duce la unele plîngeri ale acestora la Mitropolie, în anul 1869 (*Ibidem*, f. 139—146). S-a ajuns și la un conflict între preoții Petre Popescu și Nicolae Chiru în urma căruia ultimul a fost mutat, la 1 noiembrie 1876, la biserica Sfinții Apostoli (*Ibidem*, f. 212—213).

Tot în acest an — 1876 —, preotul Petre are un conflict cu noul episcop, Eftimie Iacovache, pe care îl reclamă la Mitropolie la 13 noiembrie (*Ibidem*, f. 226—226v). La rîndul său, Eftimie Iacovache îl reclamă pe preot, invocînd următoarele motive:

«I. Preotul Petre a gerat veniturile bisericii de la anul 1871 pînă la 1876, noiembrie 1, și după socoteala făcută a rămas asupra-i peste suma de 2850 lei noi, pe care nu voiește a-i restitui bisericii cu a lor dobîndă, spre a se putea repara.

II. Contra procesului-verbal dresat la 26 septembrie, semnat și de dînsul, a mai încasat din chirii pe anul 1877 suma de 276 lei.

III. Nu voiește a preda cote bisericii cu socoteala anului 1876.

IV. Chiar astăzi, terminîndu-și serviciul divin la cimitirul Custov, a venit în biserică și voind a ridica lumînările din altar, spre a sa lăconie, i s-a făcut observație de d. Eftimie Iacovache, episcopul mahalagiilor, însărcinat de episcopie cu adunarea veniturilor bisericii înăuntru, după cum: rezultă din procesul verbal, s-a apucat asemenea a zice vorbe triviale, fapt nedemn de o persoană bisericească, și

Preotul Petre Popescu, slujitor al bisericii între anii 1859—1902
(Fotografie din anul 1868)

V. Nu voiește a goli casele bisericii ce le ocupă ilegal, contra articolului 23 din regulament, cu atât mai mult că preotul Petre este popit pe cimitirul Custov [este vorba de paraclisul mitropolitului Dionisie Lupu] unde și armează să locuiască, fără să mmi aducă supărare și pagubă bisericii Batiște» (Dos. 2925, f. 228—228v).

În urma acestei reclamații, Mitropolia a făcut o seamă de cercetări în cursul anilor 1877—1880, în timpul cărora preotul Petre a fost suspendat. În locul lui a slujit un timp un preot Nicolae Mazilescu din Leicești, județul Muscel, care se iscălea la 3 decembrie 1877 pe o carte a bisericii, afirmând că a slujit 40 de zile (vezi cap. «Cărți vechi», nr. 36).

La 15 octombrie 1880, mahalagii cer Mitropolitului ca preotul Petre să fie repus în preoție, fapt întâmplat la 17 octombrie (dos. 2925, f. 260—262).

La 1895 a fost mutat la biserica Sfinții Voievozi, în locul preotului Teodor Georgescu, unde a stat pînă al 13 septembrie 1896, dată la care a fost din nou numit la Batiște (V. Pocitan, *Notițe istorice asupra bisericii cu hranul Sfinții Voivozi din București, București, 1904, p. 82*; numele este greșit: *Petre Chiru*, în loc de *Petre Popescu*).

Sotia sa se numea Elena; nu au avut copii.

Moare în anul 1902 (Fișele pr. G. I. Negulescu).

Preotul Nicolae Chiru-Glineanu — a fost numit la biserica Batiște în anul 1863, în urma morții preotului Constantin (dos. 2925, f. 210—219).

Se născuse la 1 februarie 1840 (fișele pr. G. I. Negulescu).

În urma conflictului avut cu preotul Petre Popescu, preotul Nicolae Chiru cere și i se aprobă mutarea la biserica Sfinții Apostoli, în locul preotului Dimitrie Bălșănescu, la 29 octombrie 1876, cu aprobarea la 1 noiembrie (dos. 2925, f. 214).

Se reîntoarce la Batiște în anul 1885, cînd preotul Bălșănescu se mută la biserica Otleni (Fișele pr. G. I. Negulescu). Data mutării este 5 ianuarie.

În anul 1895 a fost mutat la biserica Popa Rusu, unde a rămas pînă la moarte.

Preotul Dimitrie Bălșănescu — a venit la biserica Batiște în anul 1876.

Se născuse la 18 decembrie 1835 și slujise mulți ani la biserica Sfinții Apostoli (Fișele pr. G. I. Negulescu).

În anul 1876, cînd preotul Nicolae Chiru-Glineanu a făcut schimb cu Bălșănescu, epitropul bisericii Batiște, circiumarul Eftimie Iacovache s-a opus acestei schimbări, nevoind să-i permită preotului Bălșănescu instalarea în casa bisericii. La 1 noiembrie 1876, preotul Petre Popescu îl reclamă Mitropolitului pe Iacovache, care «se împotriveste a da zisului preot [Bălșănescu] casele pentru lăcuința, pe care le-a lăcuit și preotul Nicolae Chiru, care s-a permutat, lăsînd pe oolegul meu preotul, familia și copiii în asprimea timpului de față fără casă de lăcuit care șapă neomenoasă să execută de zisul epitrop, omul cel mai scandalizator [sic], fără moralitate și respect către biserică și către persoanele preoțești» (dosar 2925, f. 224—224v).

Preotul Bălșănescu s-a mutat la biserica Otleni în anul 1885, în slujba cărei biserici a murit în iunie 1912 (Fișele G. I. Negulescu).

Preotul Teodor Georgescu — a fost numit preot la biserica Batiște la 12 septembrie 1895 (Fișele pr. G. I. Negulescu).

Fusese hirotonit diacon pe seama Minăstirii Văcărești, de unde a trecut la biserica Sfinții Voievozi:

În anul 1896 a fost mutat la biserica Otetari, unde a murit în anul 1905 (V. Pocitan, *op. cit.*, p. 82; fișele pr. G. I. Negulescu).

Preotul Mina Bungețeanu — a slujit la biserica Batiște între 1895—1904.

S-a născut în anul 1855 în cătunul Valea Boului, din comuna Cornet-Cricov. A fost hirotonit preot în anul 1876, fiind absolvent a patru clase seminariale pe seama bisericii din satul natal, unde era și învățător. În anul 1880 se mută la Urlați, de unde revine în anul următor. În 1885 se înscrie în clasa a V-a a liceului «Petru și Pavel» din Ploiești.

În anul 1886 este numit preot la biserica Popa Rusu din București, unde stă pînă în anul 1890, cînd este numit protopop al județului Brăila. Demisionează în anul 1893 și se reîntoarce la biserica Popa Rusu.

În anul 1895 este transferat la biserica Batiște, în același timp urmînd cursurile Facultății de teologie. Obține titlul de licențiat în anul 1897.

Preotul Mina Bungețeanu, slujitor al bisericii
între anii 1895—1904

În 1899 a fost declarat paroh al bisericii Ienii, cu bisericile filiale Batiște și Dintr-o Zi, rămînînd totuși la biserica Batiște.

Moare în ziua de 21 noiembrie 1904 (toate acestea din fișele pr. G. I. Negulescu).

Preotul D. Zamfirescu — a slujit provizoriu la această biserică între 21 noiembrie și 26 decembrie 1904.

El era preot la biserica Sfîntul Gheorghe Nou din București.

Preotul George I. Negulescu — a păstorit la această biserică de la 26 decembrie 1904 și pînă la 1 mai 1935, cînd a demisionat din funcția de paroh. A rămas totuși ca preot pensionar pînă la moartea sa, întîmplată în ziua de 6 ianuarie 1947.

S-a născut în anul 1873, la 25 ianuarie, în satul Meleleu din fostul județ Buzău. Tatăl său, Iordache (1839—1901), purta numele de Neagu, pe care l-a transformat apoi, în Negulescu. Era seminarist și ar fi dorit să se facă preot, dar moartea soției sale l-a împiedicat la acest pas.

S-a însurat la doua oară, cu Sanda, născută Apostol Cățaș. De aceea a rămas în satul său natal până la moarte, muncindu-și pământul, alături de ceilalți moșneni. Învățase grecește și puțin franțuzește, după cum dovedesc unele cărți rămase de la el.

Viitorul preot George Negulescu a învățat să scrie și să citească în casa părintească, după care a urmat clasa III-a și a IV-a primară la școala nr. 2 din Buzău.

Seminarul l-a făcut mai întâi la Galați iar apoi la Iași, la seminarul «*Veniamin Costache*», pe care l-a sfinșit în anul 1895.

În acest timp era cântăreț la biserica Sfântul Gheorghe din Iași, unde, după cum spunea preotul Nicolae M. Popescu, bun prieten al său, «*a prius din făcerile muzicale ale bătrînului Dimitriță Sucoveanu*».

Între anii 1895—1899 a urmat studiile universitare la Facultatea de teologie din București. La 24 martie 1900 a fost declarat licențiat «*magna cum laude*», cu teza de licență intitulată «*Ștefan mitropolitul Ungro-Vlahiei, 1647—1668*».

În tot acest timp a fost cântăreț la biserica Sfântul Nicolae-Șelari din București, unde era și secretar al episcopiei. Aici a ascultat pe «*Alt psalt iscusit care era Pană Brăneanu*», după cum mărturisește preotul Nicolae M. Popescu.

După terminarea Facultății de teologie, a fost, timp de patru ani, diacon la biserica Amzei, adică de la 1 noiembrie 1900 și până la 26 decembrie 1904. În acest an 1904, în urma unui concurs, a fost hirotonit preot la biserica Batiște.

La începutul anului 1905 a fost numit paroh al bisericilor Ienii, Batiște și Dintr-o Zi, care alcătuiau împreună parohia bisericii Ienii. Aceasta s-a întâmplat în ziua de 4 ianuarie 1905, când a primit și cartea de hirotonie ca preot al Bisericii Batiște.

Peste puțin timp, la 11 aprilie a fost numit duhovnic.

Datorită unei munci răbdătoare și hotărâte, în același an, 1905, a putut aduce bisericii Batiște o sumă de reparații și îmbunătățiri, pentru care preotul George Negulescu și-a atras respectul enoriașilor.

Cităm după un memoriu al său: «*S-a poleit timpla, s-a spălat pictura, s-au făcut străni noi, s-au îmbrăcat în argint toate icoanele din timplă, s-au făcut vitralii [?] la ferestre, s-a îmbrăcat biserica cu două rînduri de covoare, s-a împrejmuat curtea, s-a reparat imobilul bisericii, care avea cazier de dărmare, s-au făcut pavoaje în jurul bisericii, s-a pavat întreaga curte a imobilului și... s-a format cor în biserică*» (Memoriu în posesia noastră).

Începînd tot din acest an, preotul George Negulescu a contribuit la lichidarea unor datorii ale bisericii Ienii, pentru care fuseseră ipotecate imobilele bisericii precum și rale însumînd 31.750 lei. Pentru rezolvarea acestei chesiuți, preotul Negulescu a cedat salariul său de paroh pe timp de trei luni.

În anul următor, 1906, a fost numit supleant pe lângă Consistoriul apelativ (între 1 aprilie 1906—1 aprilie 1909) și revizor coeziastic al eparhiei Mitropoliei Ungrovlahiei (numit la 1 aprilie 1906).

Am arătat că parohia bisericii Ienii cuprîndea, la început, bisericile Ienii, Batiște și Dintr-o Zi. Din anul 1910 s-a alipit și biserica Bradu-Boteanu, care, fiind ruinată, s-a dărînat la începutul secolului și în locul ei a fost construită noua biserică. În acel an, 1910, biserica era terminată ca zidărie, tencuială și învelită. Datorită eforturilor preotului George Negulescu, biserica a putut fi terminată definitiv în anul următor, 1941.

Pentru această activitate deosebită, în anul 1912, a fost decorat cu o înaltă distincție bisericească, medalia «*Răspłata Muncii pentru biserică*».

Activitatea socială a preotului George Negulescu formează un capitol dintre cele mai frumoase ale vieții sale.

Pe lângă o serie de conferințe pentru răspîndirea culturii, pe care le-a ținut în cartiere periferice ale Bucureștilor, locuite numai de muncitori — Colentina, Tabaci, Grant, Grozăvești, Floreasca, el a mediat și crearea unor biblioteci populare, prin donațiile enoriașilor bisericii Batiște. Astfel de biblioteci au luat ființă la școala Tăbăcari, la spitalul Coltea, la Tunari, la spitalul militar etc.

În timpul ocupației Capitalei de către trupele germane, în anii 1916—1918, preotul George Negulescu a oficial numeroase slujbe în spitale și a împărțit soldaților români prizonieri, ținuți în condiții înspăimântătoare în lagăre, diferite obiecte și haine.

În aceste timpuri își întrerupe cercetările istorice începute cu mult înainte de război. Apucase să publice în revista «Amvonul», câteva studii istorice și sociale de mai mică importanță: *Unități față de Biserica dominantă a Statului Român, Rolul preotului în nevoile vremii, Mănăstirea Ghighiu e ctitoria diaconului Coreși? și Insemnări și amintiri despre scriitorul Nicolae Filimon*. Acest din urmă articol a apărut datorită stăruinței prietenilor săi, deoarece cuprinde câteva întâmplări din viața lui Filimon, povestite preotului George Negulescu de foștii prieteni ai scriitorului: preotul Nae Ionescu († 1902), care fusese la biserica Ienii pe când Filimon era îngrijitor la aceeași biserică, preotul Ionuță Sărindăreanu († 1900), preotul Emanoil D. Economu de la biserica Sfântul Nicolae-Șelari, preotul Lazăr († 1903) de la Sfântul Elefterie, preotul Ruse Vasilescu de la biserica Dintr-o Zi († 1907) și preotul Pandelescu de la biserica Dobroteasa.

Fiind apoi preot la biserica Ienii, a găsit în biblioteca bisericii cărțile pe care se iscălise talăl lui Nicolae Filimon, apoi scriitorul însuși, care făcuse și câteva desene. În arhiva familiei urmașilor lui Filimon, preotul George Negulescu a găsit fotografia, pînă aluncă inedită, a scriitorului. Toate aceste date le-a consemnat în densa prefață a volumului de nuvele ale lui Filimon, volum apărut în anul 1912, în colaborare cu dr. Nicolae Vălămanu.

Tot în timpul cîl a fost cîntăreț la biserica Sfântul Nicolae-Șelari, preotul George Negulescu a alcătuit o monografie a acestei biserici, care a apărut în anul 1910, fără nume de autor. Titul este următorul: *Monografie asupra bisericii Sfântul Nicolae Șelari din București*, 1910. Pe exemplarul ce îl posedăm din această lucrare stă scris: «*Spre știință. Această monografie a bisericii Sfântul Nicolae din Șelari a fost alcătuită de subsemnatul între anii 1897—1910, cînd eram secretar al Epitropiei și cîntăreț la acea biserică.*

Manuscrisul a rămas în arhiva bisericii după ce eu am fost hirotonit diacon pe seara bisericii Anza. Prin anul 1908—1909 fiind eu preot la bis[erica] [il/ilalil] Batiște, am fost vizitat de dl. Grigore] Popescu-Breasta — azi preot în Craiova, care mi-a cerut informațiuni cu privire la istoricul bisericii] Șelari -- era informat de bătrînul preot] Em. D. Economu că eu m-am ocupat de istoricul bisericii. I-am spus că nu posed nimic, întrucît scripsul meu a rămas cîsut în dosarele bisericii. Scriptul meu, cu foarte puține modificări e acesta ce s-a tipărit în 1910. Negulescu.

După terminarea războiului, în anul 1918, a primit rangul de stavrofor, la 1 decembrie. În acest timp și-a continuat cu asiduitate cercelările istorice, orientîndu-se pe făgașul istoriei bisericești la Capitala. Alcătuieste astfel monografiile, pe care le amplifică neconținut cu informații noi, ale bisericilor Batiște, Ienii, Dintr-o Zi și Bradu-Boteanu. Începuse aceasta încă de pe cînd era student și cerceta colecțiile Academiei și Arhivelor Statului, privind istoria satului său, Meteleu. În reînvierea acestui trecut era mînat de o sfilă moștenită de la strămoșii săi față de autoritatea vechilor documente. Se știe că la unele sate moșnenești sau răzășești, vechile documente erau preluate aproape ca niște sfinte moaște. Acest sentiment este convergent cu acel pe care îl aveau cei care se iscăleau pe cărți vechi cu formula: «*Mîna va putrezi dar scrisul va rămînea*».

Preotul George I. Negulescu, slujitor al bisericii între anii 1904—1937

Dr. Nicolae Vătămanu amintește de o discuție pe care a avut-o cu pr. George Negulescu, în care acesta i-a descris teama aproape religioasă cu care a citit pe un vechi document iscălitura lui Mihai Viteazu. Documentul întărea posesiuni în moșia satului Mețeleu (pe atunci se numea Brăgărești) unui boier, Nica vistiernic. El ilustra însă un proces de tristă amintire, acela de deposedare prin vânzări forțate a țărănilor moșneni de pământurile lor (Documentul este din 31 august 1596 — publicat în *D.I.R.*, Țara Românească, veac XVI, vol. VI, p. 243).

În anul 1920 este ales membru al Adunării Consultative bisericești pentru unificarea organizării și autonomiei Bisericii Autocefale Ortodoxe Române.

Studiind în conlăuare istoria orașului București, publică, în anul 1926, un interesant studiu intitulat: *O pagină din Istoria Bucureștilor. Intemeierea mănăstirii și spitalului Colțea. Înființarea și istoricul bisericii Sf. Ilie. Hanul Colții*, în «Biserica Ortodoxă Română», 1926, nr. 2 și 3.

Cercetînd istoricul bisericii la care era preot, biserica Batiște, preotul George Negulescu a descoperit la Academie și Arhivele Statului din București numeroase documente interesante.

De asemenea a putut copia întreaga arhivă a familiei Mănculescu, unde a găsit acte privind pe elitorul bisericii vătural Manciu și citoria sa. În dosarele bisericii a găsit însemnarea lucrărilor făcute în anul 1883, care au dus la schimbarea întregului aspect al bisericii, precum și cele privind repictarea ei. Încă dinainte de război, preotul George Negulescu a cunoscut o stampă din anul 1869 a pictorului D. Preziosi, care reprezenta biserica Batiște în vechea ei formă. Adunînd bani de la credincioși, contribuind chiar personal, în anii 1929—1930, a readus biserica la starea ei inițială, fapt consemnat de o inscripție aflată pe absida estică a altarului.

Peste cîțiva ani, în 1934, publica în revista «Biserica Ortodoxă Română» o parte dintr-un manuscris extrem de interesant, cuprinzînd hirotoniile de preoți dintre 1823—1852 din eparhia Mitropoliei Ungrovlahiei. Intrucît în acel an se sărbătoreau 100 de ani de la moartea Mitropolitului Grigorie Dascălul, preotul George Negulescu a dat la iveală hirotoniile săvîrșite în timpul păstoriei acestui arhieru (1823—1834). Tot în acest an, alcătuiește un scurt istoric al Mitropoliei din București, care apare în revista «Apostolul».

În anul următor, 1935, demisionează din postul de paroh al bisericii Batiște, rămînd ca preot pensionar. Avînd mai mult timp la dispoziție, lucrează cu răbdare la elucidarea problemelor care îl frămîntau: Studiază genealogia familiei Bărcănescu-Mogoșescu-Grădișteanu, citorii ai bisericilor Ienii și Dintr-o Zi, din care se trăgea doamna Marica, soția lui Constantin Brîncoveanu. Găsind unele documente în arhiva Eforiei spitalelor, alcătuiește unele studii privind naționalitatea romină a mitropolitului Filaret II al Ungrovlahiei (1792—1793), despre mitropolitul Grigorie II Coifescu (1760—1767), și altele. Cercetează cu mîgală genealogii de citorii; copiază numeroase documente din arhive particulare, azi în mare parte pierdute în original.

În colaborare cu dr. Nicolae Vătămanu publică, în anul 1940, o comunicare ținută la Societatea pentru Istoria medicinei, intitulată *Casa din București a doctorului Bartolomeo Ferrati, protomedicul lui Brîncoveanu* (Recenzie a lui N. Iorga în «Revista Istorică»). La Societatea pentru Istoria medicinei a mai ținut două comunicări: *Icoane din vremea marilor epidemii de acum un veac și Spicuri din cîteva condicii de înmormîntare de acum o sută de ani*, prima în colaborare cu dr. N. Vătămanu, iar a doua cu Pr. N. Cazacu.

În ziarul «Universul» a publicat cîteva articole istorice: *Puțul din grădina Ateneului, Crucea lui Alion Vodă, Crucea lui Iliei, Puntea lui Vodă de la biserica Dintr-o Zi și altele*.

Rămase în manuscris, cîteva studii și publicări de izvoare, îmbogățite cu noi materiale, au văzut lumina zilei datorită Pr. N. Cazacu, actualul paroh al bisericii Batiște.

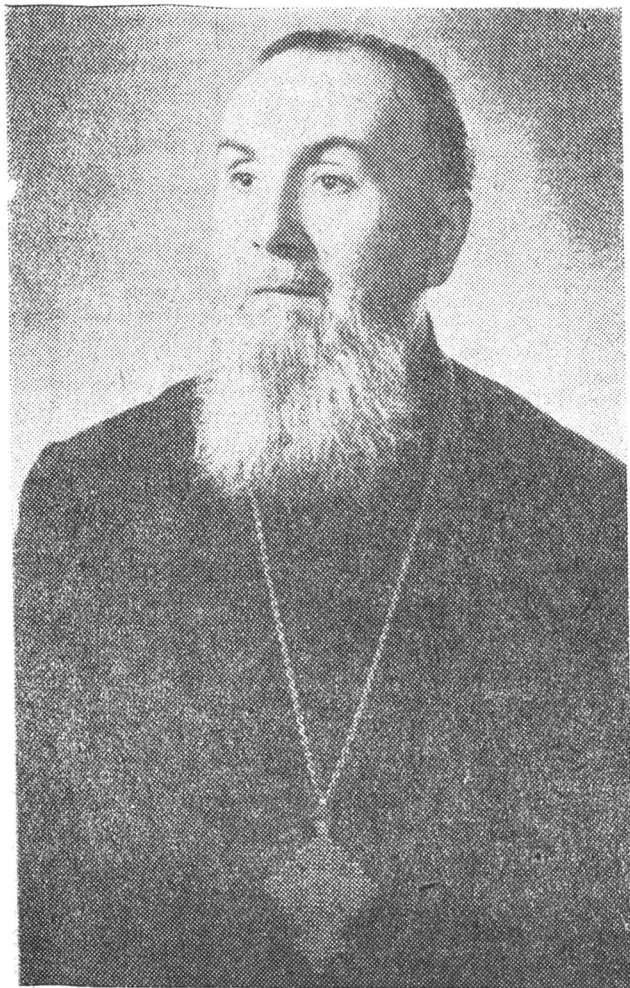
Astfel, inscripțiile de pe clopotele bisericilor bucureștene, copiate într-un manuscris ajuns în proprietatea preotului George Negulescu, au fost publicate în «Glasul Bisericii», an. XXI (1962), nr. 1—2, p. 151—166.

Au mai rămas în manuscris materiale adunate în vederea unor articole despre Schitul Darvari din București, despre mitropolitul Neofit Criteanul, despre biserica Răzvan din București și altele.

În anul 1940, prin stăruințele sale, a fost spălată pictura bisericii Batiște.

Multă muncă a depus preotul George Negulescu pentru publicarea pe care o intenționa, a catalograției județului Ialomița, din anul 1810. Cu grija care îl caracteriza, a copiat

manuscrisul de la Academie. l-a dactilografiat și l-a corectat. După aceasta, vreme de ani de zile, a făcut fișe privind satele care apar în această cataloghie, studiindu-le istoricul cu o răvnă rar întâlnită. A alcătuit astfel câteva sute de fișe, cărora, din păcate, nu a mai apucat să le dea o formă definitivă. În ele sînt trecute aproape toate satele din Bărăgan, cu istoricul lor, precum și registrele a mii de documente.

P. C. Preot Nișisor Gazacu

Tot în manuscris au mai rămas câteva sute de fișe după manuscrisul cuprinzînd hîstoriile din Eparhia Ungrovlahiei, săvîrșite între anii 1834—1852, fișe, din păcate, pierdute în cea mai mare parte.

După terminarea războiului, preotul George Negulescu cade grav bolnav și moare în ziua de 6 ianuarie 1947.

A fost căsătorit din anul 1897, aprilie 3, cu Paraschiva, fiica preotului Ioan Stoenescu de la biserica Sfântul Dumitru-Colentina, care i-a fost tovarăse credincioasă de viață 44 de ani până în 1941, când s-a stins.

A avut următorii copii: Pătrașcu, mort în timpul primului război mondial în vîrstă de 20 de ani; Alexandrina, căsătorită cu preotul profesor Stelian Ionescu; Costin Iordache, necăsătorit; Elena-Georgeta, căsătorită cu actualul paroh ai bisericii Bălăște, Pr. N. Cazacu; Quintus-Virgiliu (Pentru unele înfornății privind viața și activitatea preotului George Negulescu a se vedea: *Cronicar, Pomenirea unui ales preot al Capitaiei. Preotul George I. Negulescu (25 ian. 1873—6 ian. 1947)*, în «Glasul Bisericii», an. XVI (1957), nr. 1 (ianuarie), p. 54—59).

Preotul Nițșor Cazacu — diacon la această biserică din 30 octombrie 1932, apoi preot de la 25 aprilie 1935.

S-a născut la 11 octombrie 1903 în comuna Rastu, județul Dolj. Școala primară a făcut-o în satul natal. A absolvit Seminarul Nifon în anii 1924. La 1 ianuarie 1925 a fost numit în postul de cîntăreț la biserica romînă din Paris, unde a funcționat pînă la 1 octombrie 1929, cînd a fost numit secretar al patriarhului Miron Cristea și al Arhiepiscopiei Bucureștilor. De la 1 februarie 1937 pînă la 1 octombrie 1939 a ocupat postul de Consilier Administrativ bisericesc la Arhiepiscopia Bucureștilor. La 1 iulie 1948 a fost numit secretar al Cabinetului Prea Fericitului Patriarh Justinian, post în care se găsește și astăzi.

Este licențiat al Facultății de teologie din București, iar la Paris, cît a fost cîntăreț, a făcut studii de specializare la Institutul catolic.

La 19 iulie 1931 s-a căsătorit cu Elena-Georgeta, fiica preotului George I. Negulescu, cu care are trei copii: Monica-Maria, Andrei-Dumitru-Alexandru și Matei-George.

Preotul Mihail Madan — a slujit la această biserică între 18 ianuarie 1947 și 1952. S-a născut la 21 aprilie 1888 în comuna Trușeni, R.S.S. Moldovenească. Părinții săi erau Vasile Madan, cîntăreț bisericesc și Maria, fiică de țaran.

Este licențiat al Facultății de teologie din Chișinău, apoi între anii 1914—1917 a urmat cursurile Academiei teologice din Kiev. Intre august 1944 și 1947 a fost preot la biserica Pîlar-Moș din București, între 1947—1952 la biserica Bălăște, iar din 1952 preot la biserica Udricani. Moare la 21 iunie 1955.

A fost căsătorit cu Claudia Rodzic, cu care a avut un fiu Octavian.

Pome[n]icul bisericii

(aprox. 1739)

«Pome[n]icul [bisericii] den mahalaoa Batiștii, hramul ... [loc alb]

Pome[n]icul starostii Zamfir cîitorul:

(vii): Iliina, Radul, Costandin, Manul, Nica, Dumitru, Ilinca, Maria, Alixandru.

(morți): Zamfir, Chiriță, Nica Iogă, Enache, Mihai, Apostol, Stan, Evda, Sultul, Safta, Haido, Ion, Despa, Mihai, Ștefan, Iordache, Despina, Despa, Hrisant ermonah, Mihul, Iorga, Dima, Manul, Hrițea, Sultul, Iorga, Costandin, Ancuța.

Pome[n]icul popii Nițului, legătorul de cînți:

Oprea ierei, Dobra iereița, Mariia, Drăgoi, Dumitru, Necula, Stoică, cu tot neamul.

Pome[n]icul mării sale Costandin v[oe]v[od]:

(vii): Io Costand[in] v[oe]v[od] i g[os] podja ego Ecaterina, Zmaragda doamna, Io Iancul v[oe]v[od] i g[ospod]ja ego Maria, Io Gligorie v[oe]v[od], Sultana doamna, Alexandru, Costandin, Ion.

(morți): Io Alixandru v[oe]v[od], Io Neculae v[oe]v[od] i g[ospod]ja ego Porfiriia, Io Ioan v[oe]v[od], Scarlat, Zmaragda doamna, Sultana.

Arhieriei cei răposăți de mai înainte creame :

Teodosie arhieru, Mitrofan arhieru, Daniil arhieru, Ștefan arhieru.

Domnii cei mai denainte răposăți :

Matei v[oe]v[o]d, Costandin v[oe]v[o]d, Duca v[oe]v[o]d, Ghica v[oe]v[o]d, Șarban v[oe]v[o]d, Costandin v[oe]v[o]d, Ștefan v[oe]v[o]d.

Pome[lnicul popii Stanciului ot biserică domnească :

(vii) : Cozma ermonah, ierei Stanciul, pre[zvitera] Mariia, Iane ierei, Simioa, pre[zvitera] Samfira, Stan, Dobre, Costandin v[oe]v[o]d.

(morți) : Hristofor monah, Vișa, Nedelco, Mușa, pre[zvitera] Dumitra, Neața, Oprina, Stan, Florica, Păuna, Enache, Iane, Costandin, Radul, Călin, Zmarânda, Mira, Grăjdana, ierei Dumitru, Pîrvan, Ilina.

Pome[lnicul popii Negcița :

(vii) : Iosif monah, Ancuța, ierei Negoită, pre[zvitera] Ivana, Dumitru, Ivana, Radul, Gheorghe, Samfira, Radul, Calița, Gheorghe, Voica, Marica, Dumitru, Marica, Manciu, Ilina, Mănăilă, Sanda.

(morți) : Ștefan arhieru, Manole, Mariia, Șarbu, Ilina, Vintilă, Despa, Costandin, Nița, Gherghina, Mariia, Sava, Caplea, Anghela, Teodor, Pasca, Pană, Dumitru, Enache, Neagul, Iane, Sima, Domnița, Dima, Ilicsandru, Dumitrașco, Ivana, Ion, Păuna, Evda, Ștefan, Matei, Necula, Petre, Mariia, Balașa, Pîrvul, Anița, Bircea, Oancea, Neaga, Tudosia, Vintilă, Lica, Lecșan, Stănislava.

Pome[lnicul popii lui Iane :

(vii) : Ierei Iane, pre[zvitera] Voica, Sofronie monah, Ilina, Iane, Șarban, Șarban, Ioana, Dobra, Samfira, Manciu, Ilina.

(morți) : Iane, Enache, Dobra, Manciu, Sanda, Nedelea, Costandin, Manea, Neagul, Necula, Enache, Ivana, Dobra, Ioana, Marica, Cernaț, Iana, Filip, Stan, Manea, Lazăr, Vlada, Rada, Simina, Călin, Costandin, Bogdan, Haița, Mariia, Anca.

Pome[lnicul popii Simion :

(vii) : Cosma ermonah, ierei Simion, pre[zvitera] Samfira, ierei Stanciul, pre[zvitera] Mariia, Iane, Enache, Dumitrache, Mariia, Andronache, Neața, Costandin, Mariia, Sanda, pre[zvitera] Vișa, Șarban.

(morți) : Hristofor monah, Vișa, Nedelco, Mușa, Dionisie iermonah, Sima, Gheorghe ierei, pre[zvitera] Dumitra, Călin, Florica, Păuna, Pîrvan, Costandin, Enache, Iane, Călin, Mușat, Dumitra, Profir, Iane, Sanda, Iordan, Călin, Zanca, Bălan, Iorga, Ilina, Ilina.

Pome[lnicul Manciuului căl[aj] :

(vii) : Manciu, Ilina, Hristea, Iane, Mihul, Radul, Neculaie, Ivana, Costandin, Crăciuna.

(morți) : Mihul, Rada, Mihai, Mariia, Stoică, Manole, Nedelco, Duța, Stanciul, Iane.

Pome[lnicul lui Matei căp[itan] :

(vii) : Matei, Stanca, Ilina.

(morți) : Cîrstilian, Vasile, Radul, Costandin, Sanda, Păuna, Nedelea, Paraschiva, Gheorghe, Stanca, Măinea, Dumitrașco, Stana, Calea, Păuna, Mariia, Ancuța, Costandin, Ilina.

Pome[lnicul lui Efrim căpitanul :

(vii) : Ifrim, Tudora, Marta, mon[a]h[ia], Mihul.

(morți) : Costandin, Mariia, Neața, Stoica, Vladul, Grăjdana, Anca, Sloiana, Stoica, Costandin, Voicilă, Stanciul, Dobra, Voinea, Vlădăe, Licsandru, Mușa, Costandin, Staicul, Zmaranda.

Pome[!]necul micii Martii :

(vii) : Marta mo[na]h[ia], Ifrim, Tudora, Tudorașco, Ancuța.

(morți) : Licsanoru, Andrei, Neaga, Ion, Tudosca, Neculae, Sora, David, Tofana, Dumitrașco, Sima, Marica, Radul, Andrei, Antonie, Bogdan, Neața, Zmaranda, Ion.

Pome[!]necul Marii văd[uva] a lui Iane :

(vii) : Mariia, Drăghici, Păuna, Dima.

(morți) : Iane, Radul, Nedelco, Drăgana, Anca, Mișul, Rada, Despina, Stoică, Anca, Voica, Neculcea, Pătru, Nedelco, Șarban, Gligorașco, Vasile, Voica, Bratul, Mușa, Nedelca, Iane, Voica, Gherghina, Matei, Nedelco, Isac, Dima, Pătrașco, Anghelina, Sora, Mariia, Neața, Tudora, Antonie, Cîrșlina, Neața, Dobre, Neculae, Slana, Nițul, Voica, Petca, Dina, Ivan, Iilina, Lazarina.

Pome[!]nicul lui Dumitru vătaj :

(vii) : Dumitru, Marica, Dumitru, Manciu.

(morți) : Postolache, Mariia, Voico, Tudora, Păuna, Rada, Anghelina, Sora, Stancea, Rada, Oprea, Marica, Costandin, Ivana, Dumitra, Trandafira, Dumitru, Mariia, Voica, Ghinea, Trifana, Ivana, Ivan, Radul, Dochiia, Mariia, Nistor, Lixandru, Anza, Stoian, Samfira, Păuna, Petre, Stoian, Matei, Vintilă, Despa, Ștefan, Năstase, Dumitru, Stana, Marica, Iane, Iana, Despa, Anița, Stana, Ivan, Trifana, Stancea, Iane, Mariia, Dobra, Dragomira, Oprea, Dumitra, Coman, Andreica, Gheorghe, Costandina.

Pome[!]necul Mîhului cizmariul :

(vii) : Mihul, Dumitra.

(morți) : Crețul, Stemata, Ilinca, Mușa, Radul, Draga, Vasilie, Crețul, Ion, Alixandru, Neculcea, Anghelina, Dragomira, Tudora, Lepădat, Necula, Andrei, Zota, Costandin, Sanda, Ion, Mihai, Manole, Manciu, Mariia, Pavel Stancul, Manciu, Gheorghe, Mihul, Dumitra, Sofroniia, Mariia.

Pome[!]necul lui Tudor căpitanul :

(vii) : Tudor, Safla, Ilinca, Iou, Maria.

(morți) : Simion, Voica, Anghela, Anca, Ilinca, erei Marin, Mușat, Profir, Pîrvul, Calistru monah, Istodur, Neaga, Antonie, Stan, Manea, Sanda, Samfira.

Pome[!]necul lui Costandin [post[elnic] :

(vii) : Costea, Gherghina, Radul, Calea.

(morți) : Diicul, Sora, Par[a]schiva, Chiriac, Radul, Neculae, Dobre, Ana, Ion, Oprea, Lefter, Stănimir, Boica, Radul, Stoica, Mariia, Cîrstea, Preda, Neculae, Bălașa, Voico, Dobra, Vlada, Ilinca, Anca, Drăghici, Costea, Cîrstea, Andrei, Ilinca, Costandin, Ion, Crăciun, Mina, Oprina, Debre, Antonie, Chira, Mița, Buia, Albul, Costandin, Calea, Mariia, Steriian, Rada, Calea, Costandin.

Pome[!]necul lui Parasco :

(vii) : Parasco, Dumitra, Iordache, Vintilă, Iane, Dumitrașco.

(morți) : Ion, Cernat, Dobre, Mihalca, Rada, Cîrstea, Ifrim, Vasilie, Nedelea, Ipas, Stănislav, Iacov, Dumitra, Ana, Dragole, Smaranda, Năstase, Chița, Dumitra, Iordache, Stana, Slăman, Costandin, Mihul, Smaranda, Anița.

Pome[!]necul Apostolului măcelariul :

(vii) : Apostol, Tudora, Marica, Floarea.

(morți) : Mihail ermonah, erei Stan, erei Vasile, erei Ilie, Dobra, Stana, Ilinca, Stoica, Gherghina, Stana, Negrita, Badea, Rada, Florica, Mihai, Dumitru, Raico, Neața, Anghel, Maria, Parascheva, Voico, Dumitra, Caplea, Bogdana, Sanda, Voica, Stanca, Călin, Stoica, Ion, Neața, Loiz, Paraschiva, Petre, Dumitru, Dumitrașco, Marica, Gheorghe, Matei, Dragomir, Dumitra, Leca, Stoică, Stana, Parascheva, Marica, Stanca, Mariia, Rada, Ratea, Despa, Sorovița, Anghelina, Sora, Vișa, Iorga, Despa, Tatul, Parascheva, Rusa, Mariia, Rada, Costandin, Mariia, Stanca, Cozma, Marica, Radul, Mușat, Neagul, Neața, Stanciul, Dobra, Toader, Boba, Toader, Tatul, Marica, Crăciuna, Parascheva, Stana prez[vitera].

Pome[!]necul Tudorii :

(vii) : Tudora, Petre, Ion, Ana.

(morți) : Licsandra, Dobra, Rada, Mariia, Dumitru, Slamma, Șarbana, Costandina, Mușa, Mihălcea, Ioana, Cazana, Oprea, Stana, Stan, Costandina, Stan, Mușa, Mihălcea, Marica, Ioana.

Pome[!]necul moașii Anii :

(vii) : Costandin, Ana, Tudor.

(morți) : Lobra, Neaga, Ion, Iliana, Dumitrașco, Stana, Stan, Neața, Ana, Marina, Stan, Iliana, Lepădat, Ana, ierei Crăciun, Rada, Năstase, Ileana, Stoică, Marin, Stoica, Voica, Marina, Stoica, Marina, Bălan, Mănea, Stoică.

Pome[!]necul log[o]j[ă]tului Ilie :

(vii) : Ilie, Neaga, Ștefan, Ioana, Iana, Neculcea, Antonie, Gherghina.

(morți) : Anghel, Voiclița, Costandin, Neagul, Pană, Sanda, Stanca, Sandul, Adam, Gheorghe, Pană, Dragna, Dima, Sofiica, Mainea, Iacov, Necula, Călin, Neața, Stana, Ana.

Pome[!]necul lui Alixe :

(vii) : Alexe, Bogdana, Costandin, Mariia.

(morți) : Tatul, Rada, Dumitru, Velica, Boba, Nedelco, Badea, Mariia, Paraschiva, Ion, Cirstina, Dumitru, Stoica, Dumitra, Stanca, Dobra, Mariia, Marin, Apostol, Stoica, Iane, Laica, Gheorghe, Necula, iar Necula, Ghiorghe, Necuiae, Mariia, Pasca, Rada.

Pome[!]necul Radului sin Dragonir :

(vii) : Radul, Mariia, Mihai.

(morți) : Dragostin, Iana, Iorga, Neața, Ion, Dumitru, Gheorghe, Mariia, Ion, Costandin, Crăciuna, Marica, Oprina, Dobra, Ancuța, Gheorghe, Ștefan ermonah, Rada, Baico, Anca, Iane, Dobra, Paraschiva, Irimiia, Marica, Neața, Stanca, Radul, Neagul, Preda, Licsandru, Axote, Istrate, Stoiana, Vintilă, Tudor, Mihai, Nedelco, Tudosiia, Marga, Tudora, Ion, Stoe, Drăgan, Daria monah, Stan, Matei, diaconul Radu, Iliana, Minea, Ion, Mihălcea, Oprea, Sora, Ivan.

Pome[!]necul lui Mihai :

(vii) : Mihai, Maria, Badea, Ion, Stanca.

(morți) : Radul, Negoită, Istrate, Axinia, Ilinca, Marița, Anița, Stana, Stanca, Negoită.

Pome[!]necul lui Voico ciz[marul] :

(vii) : Voico, Anghelina, Mariia, ierei Dumitru.

(morți) : Urse, Tudora, Marin, Dumitra, Iorga, Negrita, Ion, Costea, Sanda, Stana,

Ana, Naslasia, Andrei, Mira, Ilinca, Maria, Costandin, Ana, Gherghina, Mănăilă, Zaharia, Rada.

Pome[1]necul jupinului Draghe :

(vii) : Draghiia, Păuna, Ene, Maria, Nan, Dumitru, Ilie, Pîrvul, Simeon, Iana, Pîrvul, Dobra, Costandin.

(morți) : Măinea, Dobra, Măinea, Mușă, Manta, Oprea, Sora, Marga, Manta, Maria, Costandin, Costandin.

Pome[1]necul lui Matei log[o]fătul :

(vii) : Mica, Matei, Ancuța, Marica, Dumitrana.

(morți) : Tuderan, Stroe, Chîrvase, Crăciuna, Varvaru, Profira, Sanda, Gheorghe, Ancuța, Proca, Ilinca, Manolache, Ion, Stana, Necuia, Tomă, Mihalcea, Coica, Ștefan, Păuna, Ivan, Voichița, Ilinca, Manta.

Pome[1]necul Aldii apariul :

(vii) : Aldea, Costandina, Mihul, Rada, Neașul, Radul, Dumitra, Apostol, Maria, Chiriță, Cozma monah, Stan, Dobra.

(morți) : Tudesie, Chira, Tudora, Stanca, Marin, Stan, Moisca, Stanca, Tomă, Apostol, Staico, Necula, Mianda, Voica, Nicodim monah, Radul, Iosifa, Aldea, Voica, Tudora, Tudora, Preda, Ilinca, Oprea, Ion, Maria, Adam, Gheorghe, Maria, Dumitru, Stana, Neagul, Stoiana, Brădul, Mușă, Dumitra, Ivan, Voica, Pătru, Necula, Stana, Eftinca, Stoica, Apostol, Ioana, Dumitru, Ilinca, Neașul, Necula, Stoică, Dobra, Neagul, Stănae, Ion, Gherghina.

Pome[1]necul ceaușului Dumitru :

(vii) : Dumitru, Grăjdana, Ion, Vișan, Cîrstea, Ilinca, Dospina.

(morți) : Sora, Stroe, Ștefan, Maria, Isara, Mihailă, Samira, Chira, Cîrstina, Ilie, Costandin, Voico, Vladul, Dumitru, Iacov, Fota, Ana, Ghinea, Radul, Mihai, Bălașa, Neașă, Ion, Despa, Micul, Dumitrașco, Dobre, Enache, Stan, Neașă, Simioana, Drăgana.

Pome[1]necul Costii păscariul :

(vii) : Costea, Marica, Preda, Calin, Dragomir.

(morți) : Tudor, Staicul, Ilinca, Mihăilă, Sima, Salomiia monah[ia], Radul, Catrina, Stana, Ion, Costandin, Sanda, Dragna, Stancul, Istra, Dumitra, Dica.

Pome[1]necul lui Drăghici log[o]fătul :

(vii) : Stancă, Drăghiei, Iordache, Neculae, Gheorghe, Mihai.

(morți) : Gheorghe, Radul, Marica, Gheorghe, Barbul, Măinea, Ilinca, Apostol, Dumitra, Ilinca, Gheorghe, Neașul, Mihai.

Pome[1]necul Ancii Ghergheloa :

(vii) : Anca, Cernat, Crăciuna, Dragotă, Mihala, Tănăsie, Radul, Neculcea, Drăgan, Stancul, Ana, Vișa, Radul, Oprina, Opișa, Necula, Badea, Misail, Șarban, Ghinea, Caplea, Rada, Tudoran, Mica, Moșă, Ioana, Stroe, Marica, Ancuța, Stana, Ioana, Nedelea, Chîrvase, Manole, Ioana, Ghe[o]rghe, Salomiia monah[ia], Ion, Tudora, Marta, Opișa.

Pome[1]necul Badii untariul :

(vii) : Badea, Dumitra, Oprea, Costea, Șarbana, Stoica, Sandul, Pinca, Neașă, Ion, Despa.

(morți) : Costandin, Anca, Mușat, Oprea, Frumia, Voica, Andreiana, Ion, Oprea, Ilinca, Gherghina, Buia, Neașă, Cincul, Sinca, Florica, Sora, Ivana, Anca, Radul, Dumitru, Voico, Ilina, Sima, Stan, Vasîlea, Șarban, Drăgoi, Ilinca, Neaga, Ghe[o]rghe.

Pome[î]necul lui Mareș șiimeanul :

(vii) : Mareș, Agniia, Samfir, Ilie, Mușă, Ivana, Tudora, Mariia, Radul.

(morți) : Dumilru, Marica, Udrea, Dobrina, Măineca, Radul, Drăghici, Dumilrașco, Mariia, Păuna, Tudorache, Ion, Radul, Matei, Nichifora, Ilincea, Stan, Mina, Ancuța, Ion, Tudora, Radul, Vladul, Voica, ermonah Aram, Mariia, Costandin, Stoica, Stanca, Neașul, Stan, Despa, Tudora, Radul, Neagul, Dița, Anca, Călin, Despa, Paraschiva, Chira, Toader, Ion.

Pome[î]necul lui Gligore tog[o]ătul :

(vii) : Gligore, Mariia, Zahariia, Catrina.

(morți) : Șărban, Dafina, Vasile.

Pome[î]necul lui Ivașco vâl[a]f :

(vii) : Ivașco, Ilincea, Sima, Stoica, Liica, Licsandra, Dragana, Drăghici, Marin, Mariia, Ion, Costandin.

(morți) : Stan, Maria, Iorga, Radul, Ghica, Goia, Dragomira, Stana, Aga, Stoică, Ion, Stoian, Stoian, Stanca, Doichiia, Costandina, Anca, Rada, Stăica, Ancuța, Mariia, Aga, Ivana, Ghe[o]rghe.

Pome[î]necul lui Șărban, cumnatul Alăii :

(vii) : Neașul, Rada, Maria, Aldea, Ioana, Tudora, Dumilra, Sanda, Șărban, Stoica, Cozma monah.

(morți) : Darie, Draghiia, Mariia, Ana, Stanca, Mariia, Dobra, Mariia, Stoică, Tudosia, Chira, Stanca, Stan, Chira, Radul, Iosifa, Vlaicul, Anghelina, Radul, Stana, Mariia, Ivan, Florea, Mariia, Stana, Voica, Bucura, Radul, Mariia, Stoică, Stana.

Pome[î]necul al Stoicăi al Zoicăi :

(vii) : Ghe[o]rghe, Tudora, Radul, Mariia.

(morți) : Apostol, Zoică, Toma, Calița, Coman, Apostol, Zoică, Radul, Coman, Zlata, Gheorghe, Boba, Vasile, Stana, Vladul, Necula, Dobra, Sora, Stana, Sima, Tudochiia, Mariia, Coman, Matei, Albul, Costandin.

Pome[î]necul lui Matei șiimeanul :

(vii) : Matei, Anca, Apostol.

(morți) : Stoica, Neaga, Zoică, Gherghina, Gheorghe, Costandin, Necula, Bogdana, Ghe[o]rghe, Preda, Costandin, Dragole, Stancea, Naițu, Sofiica, Rada, Voica, Mariia, Negoită, Radul, Zoică, Oprea, Gheorghe, Rada.

Pome[î]necul lui Pătrașco măcelar :

(vii) : Dobra, Duminecă, Mărgărita, ierei Costandin, Anca prezv[itera], Ilie, Mariia, Ioana, Neaga.

(morți) : Matei, Victor monah, Elisafra mon[a]h[ia], Lazăr, Radul, Steiana, Raico, Neașă, Ion, Matei, Sora, Crăciun, Gherghina, Voico, Costina, Ilina, Stan, Neașă, Stoica, Danciu, Vlaicul, Dobra, Dumitra, Stanca, Stan, Marica, Ion, Toader, Voica.

Pome[î]necul lui Coman măcelar :

(vii) : Andreica, Coman, Rada, Stancea, Pătrașco.

(morți) : Oprea, Șărban, Vlada, Stanca, Vlada, Marica, Mihai, Neagoc, Ivașco, Mi-trea, Coman, Vlada, Marica, Paraschiva, Ene, Radul, Ivana, Slamnea, Gheorghe, Costan-dina, Nistor, Costandin, Neagoc, Drăghici, Radul, Dumitra, Maria, Ilina, ierei Leul, prez-v[itera] Mariia, Calotă, Ana, Gheorghe, Gligore, Dița, Tănăsie, Mariia, Iordache, Rada, Stancea, Dima, Andreiana.

Pome[!]necul log[!]ătului Stoică :

(vii) : Stoica, Tudora, ierei Andrei, prezv[itera] Moisia.

(morți) : Stan, Rada, Mariia, Mariia, Marica, Peica, Dumitru, Mariia, Mariia, Neașul, Paraschiva, Radul, Ioana, Simioana, Neagul, Tudora, Ivul, Costandin. Berivoe, Sima, Cîrstina, Negoită, Stanca, Costandin, Ionașco, Gheorghe, Danciul, Mușă.

Pome[!]necul moș Danciului :

(vii) : Radul, Preda, Stanca.

(morți) : Ioana, Stoiana, Liesandru, Ion, Tiul, Cîrstea, Matei, Neagul, Neaga, Ghețea, Udrea, Florea, Stan, Mariia, Stana, Marina, Neculae.

Pome[!]necul lui jupan Stan :

(vii) : Stan, Stana, Ioana, Dumitru, Dobre, Ene, Aleesa, Ioan, Gherghina, Dumitru, Marica, Neguțu, Păuna, Voico, Cutana, Dumitru, Doichița, Stan, Pîrvan.

(morți) : Cîrstea, Ioana, Măinea, Voică, Pelcana, Nistor, Ion, Păuna, Năstase, Pascu, Stanciul, Mihul, Anza, Cîrstina, Slamna, Tudora, Nastasie, Draghiia, Cîrstea, Radul, Ioana, Stoica, Rada, Păuna, Ion, Dionisie, Marica, Postolache, Mariia, Stoian, Samfira, Petre, Păuna, Dragomir, Irimiia, Mihalcea, Tănasic, Mariia, Alexandru, Liesandra, Tudor.

Pome[!]necul lui Șarban sin Marinii :

(vii) : Șarban, Stanca.

(morți) : Paraschiva, Stana, Dumitru, Mariia, Radul, Stan, Tudor, Ancuța, Anghelina, Vasilca, Stanca, Părașco, Ștefan, Dobre, Badea, Dumitru, Ion, Mihai, Soare, Ivan, Arion, Vlada, Oprea, Stan, Ion, Barbul, Toader, Petre, Oprișă, Dumitru, Ivan, Călin, Gligore, Safta, Stancu, Mariia, Paraschiva, Toader.

Pome[!]nicul lui Vasile Iennariul :

(vii) : Vasile, Stoică, Petre.

(morți) : Stan, Stanca, Ion, Mariia, Ion, Marica, Pană, Stanca, Toader, Iordache, Ștefan, Stanca, Stana.

Pome[!]necul maicăi Magdalinii :

(vii) : Magdalena monah[ia], Apostol, Ilîncea.

(morți) : Toader, Mira, Mariia, Dumitru, Negoită, Zaharia, Neculae, Marica, Radul, Ghioca, Mariia, Voichița, Chiriac, Mirciolec, Manea, Frățilă, Safta, Vasalache, Neculae.

Pome[!]necul lui Filco mărariul :

(vii) : Filco, Stana, Marica, Păun, Samfira, Iorga.

(morți) : Mihai, Preda, Milăș, Dumitru, Stanca, Iane, Mariia, Neașu, Vișana, Marin, Rada, Banciul, Marina, Ion, Catrina, Tudor, Neaga, Ivana, Radul, Matei, Vladul, Ilina, Preda, Doichița, Danciul, Pătrana, Fota, Stan, Oprea, Vladul, Tudora, Ilie, Stănilav, Rada, Vladul, Vlada, Mușă, Preda, Dima.

Pome[!]necul Opii Poamă :

(vii) : Dumitru, Ghinea, Dobre, Ancuța.

(morți) : Oprea, Stoică, Dumitrașco, Stoiana, Mariia, Badea, Dragotă, Mariia, Stancea, Voica, Pătrana, Tudora, Dan, Ion, Gheorghe, Dragomir, Latcarina, Ilîncea, Stancea, Voica, Eftenie, Dumitru, Stancea.

Pome[!]necul babii Drăgăni :

(vii) : Vlădica, Drăgana.

(morți) : Voica, Dragomir, Voica, Păuna, Duia, Tudora, Ana, Oprișa, Stanciul, Petre, Tudora, Ion, Dobre, Negre, Vladul, Ion, Par[a]schiva, Sora, Bogdana, Dan, Iordache, Mihai, Stănislav.

Pome[!]necul lui Marco :

(vii) : Marco, Gherghina, Voica, Safta, Dobra, Voica, Mariia, Stan, Costandin, Stan, Marco, Voica, Păuna, Stana, Barbul, Mariia, Rada, Neagul, Costandin.

Pome[!]necul lui Ion jâmbleriul :

(vii) : Ion, Marina, Manda, Stanca.

(morți) : Stoia, Nastasiia, Dobre, Iosifa, Micul, Ion, Marta, Andrei, Neața, Rada, Crăciun, Tudora, Irodia, Gligorașco, Costandin, Mariia, Tudosia, Samfira, Vărvara, Floarea, Mara, Rada, Marica, Albul, Păuna, Marin, Dumitrașco, Aldea, Tudora, Tudora, Crăciun, Vasilca, Dobre, Chira, Tudora, Dumitra, Simion, Molveanca, Bălașa, Maria, Ion, Păuna.

Pome[!]necul mătușii Stoicăi, muma Vărvarii :

(vii) : Stoica, Vărvara.

(morți) : Preda, Drăgan, Mariia, Pelca, Mariia, Ermorache, Voica, Radul, Neaga, Ioana, Cirstea, Mariia, Dragomir, Ghe[o]rghe, Stroe, Călin, Voica, Baico, Ion, Ivan, Iane, Mariia, Mihai, Coman, Radul, Frîncul, Stana, Nedelca, Mariia, Badea, Pîrva, Călin, Dumitru, Mariia.

Pome[!]necul mamei Iosifii :

(vii) : Iosifa monah[ia], Marina.

(morți) : Rada, Stanciul, Micul, Crăciun, Albul, Vasilca, Mariia, Tudosia, Floarea, Samfira, Păuna, Vărvara, Marin, Dobre, Mara, Mariia.

Pome[!]necul popii Danciului :

(vii) : Danciul ierei, Stanca prezv[itera], Calița, Gheorghe, Neguț ierei, Mariia prezv[itera], Stanca, Dragomir, Mira.

(morți) : Dagne ierei, Ioana, Nedelea prezv[itera], Manea ierei, Vișana prezv[itera], Smaranda, Toma, Ianache, Ilinca, Gheorghe.

Pome[!]necul babii Ancuții :

(vii) : Anca, Costandina, Nedelco, Stoica, Dumitra, Dumitrașco, Dragomir, Stan, Ilinca, Mariia, Voica, Mariia, Preda, Cirstina, Dumitra, Trofim, Sima, Berivoe, Danciul, Floare.

Pome[!]necul lui Iane cizmariul :

(vii) : Despa, Matei, Marina, Dumineca, Iane, Ilinca, Ion.

(morți) : Mariia, Neaga, Stan, Stana, Stoică, Vasile, Gheorghe, Necula, Barbul, Dobra, Calița, Paraschiva, Neaga, Safta, Mihai, Stanca, Toader, Oprea, Ilinca.

Pome[!]necul lui Șarban cizmariul :

(vii) : Șarban, Ioana, Dobra, Vlada, Nedelco, Marina, Samfira, Șarbana.

(morți) : Șarban, Ion, Ștefana, Neagoe, Vintilă, Oprea, Marina, Ioana, Vlad, Ion, Șarban, Cazana, Stoica, Stoian, Ion, Dumitra, Ion, Marin, Mara, Vlaicul, Mariia, Floare, Ivășco, Neaga, Mariia, Preda.

Pomești]necul Maricăi sârăcii :

(vii) : Marica, Dumitrașco, Radul, Tudoran, Păuna, Costea, Oprina, Pavel, Radul, Vlada, Cirsitna, Mușat, Gherghina, Stanciul, Bălea, Mariia.

Pomești]necul călugăriții Serafimii :

(vii) : Serafima monah[ia], Dumitru, Aldea.

(morți) : Ierei Ivan, Dospina, Parascheva, Neagul, erei Radul, Păun, Matei, Stan, Gherghina, Mihăilă monah, Mița, Pană, Iacov, Stana, Creța, Stoica, Paraschiva, Rătea, Ion, Nedelca, ion, Mariia, Păuna, erei Tudor, erei Bobe, Radul, Stanca, Dobra, Mitrea, Leontie, Sava, Vladul, Iordache, Păuna, Neața, Petre, Tudora, Dița.

Pomești]necul lui Iezăr măcelariul :

(vii) : Lazar, Paraschiva, Pascu, Tudora, Stan, Mariia, Ana, Ion, Chița, Costandin, Andreica, Rada, Ștefan, Negoia, Paraschiva, Coman, Ștefan, Anghelina, Mirul, Cununa, Ilinca, Alexe, Dobrin, Andreica, Coman, Ștefana, Anița, Despa, Cirstea, Dumitrașco, Mihai.

Pomești]necul prioteșii Ioanii :

(vii) : Ierei Niculae, prez[șterea] Ioana, Dumitru, Calita, Maxim, Zoita, Costandin.

(morți) : Ierei Stoica, Mariia prez[șterea], Mihai, Drăgana, Neaga, Vlădac, Anuța, Neculae, Sautila, Mariia, Neculae, Stana, Vilae, Udrea, erei Maxim, prez[șterea] Elai [?], Ilie, Ilinca, Diana, Mariia.

Pomești]necul lui Ion untariul :

(vii) : Ion, Bădea, Despa, Dumitru, Vladul, Sultana, Ștefan.

(morți) : Stana, Neața, Voinea, Neaga, Neața, Mușat, Oprea, Nan, Marica, Preda, Ion, Frumă, Dobre, Gheorghie, Stan, Vasile, Sârban, Ștefan, Radul, erei Radul, Vișa, Ilinca, Iana, erei Iane, erei Dobre, Rada, Stanca, Petco, Stan, Mariia, Drăghici, Anuța, Ilinca, Manul, Eva, Radul, Stăico, Aviana.

Pomești]necul Năstăsiei moldovencii :

(vii) : Neculae, Safta, Zăia, Alexe, Ene, Vasilache, Mihai, Tănăsie, Iliana, Saulea, Ion, Mariia, Anghelieșă, Bălașa, Giani, Caloian, Nastasia, Paladie, Ion, Păuna.

Pomești]necul lui moș Nedelco :

(morți) : Dinca, Despa, Tudosie, Mariia, Petre, Neața, Stan, Stoica, Stan, Andreiana, Safta, Andreiana, Ion, Anca, Papa, Necula, Dumitru, Mariia, Gheorghe.

Pomești]necul babii Marinii ot Dumitru văt[ă] :

(vii) : Oprea, Ion, Stanca, Marica, Nastasia, Oprea, Mariia, Rada, Armeanca, Mariia, Stan, Ion, Marco, Stana.

Pomești]necul babii Marii ot Necula :

Enache, Gheorghe, Necula, Dumitru, Mușat, Dumitru, Tănăsie, Pavel, Chira, Marica, Mariia, Vișan, Ilinca, Preda, Dumitru, Ghica, Gligore, Stanca, Ana, Ianașca, Preda, Necula, Vișa, Neagul, Mariia, Hera, Nica, Bădea, Dobra, Aldea, Stana, Ana, Gheorghe, Anca, Mihăilă, Neața, Chirița, Mariia, Anasiia.

Pomești]necul Dumitrării ot chilie :

Ioana, Iana, Rada, Dobre, Anuța, Gheorghe, erei Neațul, Rada, Ion, Mihalache, Dumitrana, Năia, Mariia.

Pome[!]necul lui Costandin al Oprinii :

Nedelco, Mica, Radul, Ancuța, Dobre, Mariia, Badea, Neaga, Gavrilă, Sanda, Șarban, Hrizea, Costandin, Tudor, Apostol, Matei, Anca, Costandin.

Pome[!]necul Stanii cărciumăresii :

Filip, Papa, Rada, Dumitra, Costandina, Gherghina, Sora, Marin, Creța, Stana, Ispas, Pană, Marin, Stan, Dragomir, Tudor, Sterian, Nan, Ilinca, Vișana, Pavel, Mariia, Bucor, Dobre, Stana, Dumitru, Dragomir, Neacșa, Anca, Manole, Dima, Neculae, Chița, Manole.

Pome[!]necul Neculii mărariul :

(vii) : Necula, Vișa, Badea, Dobra, Crăciun, Nedelea, Neaga.

(morți) : Radul, Sora, Preda, Lepădala, Ion, Dumilru, Liesandru, Gheorghe, Dumitru, Mariia, Necula, Voico, Ilinca, Preda, Crăciuna.

Pome[!]necul babii Marii ot vătaful Manciu :

Antonie, Ivana, Mariia, Necula, Badea, Șamfira, Stanca, Marina, Stoiana, Voica, Manasiia, Lazăr, Mihalcea, Iana, Trandafir, Neacșa, Șarban, Ioana.

Pome[!]necul lui Șarban al Ioanii :

(vii) : Șarban, Ioana, Mariia.

(morți) : Neagul, Anca, Manea, Ilie, Stana, Neaga, Vlada, Brîndușa, Sima, Stan.

Pome[!]necul lui Dobre mărariul :

(vii) : Dobre, Samfira, Necula, Bratul.

(morți) : Iordache, Ivana, Neaga, Dumitru, Ilinca, Stamata.

Pome[!]necul al Marii, sora Ilincăii :

Mariia, Stamate, Mușa, Stancul, Despa, Calița, Ilinca, Costandina, Mihăilă, Stoe, Ion, Florica, Rușanda, Safta, Vlada.

Pome[!]necul Badii, mătușa Radului :

(vii) : Badea, Milotina, Dumitru, Stanca, Iordache, Ioana, Bițana, Matei, Radul, Mariia, Stana.

(morți) : Ghe[or]ghe, Antonie, Dragomir, Dragostin, Ion, Despa, Mariia, Radul, Iorga, Baico, Stoica, Iana, Mihai, Milotina, Andronie, Gheorghe, Dobre, Stan, Nica.

Pome[!]necul lui Ion măcelariul :

(vii) : Ion, Mariia, Ilie, Andrei, Gligore, Mihalcea, Vârvara.

(morți) : Stan, Stana, Necula, Vișa, Stan, Andrei, Catrina, Moise, Sora, Florica, Sava, Șarban, Chirvase, Crăciuna, (Vilcul, Anca, ce-au adus cîrmîz).

Pome[!]necul Ilincăii Durnii :

Radul, Ilinca, Vida, Avram, Radul, Neaga, Mariia, Stana, Mușa, Șarban, Bîrcă, Vișan, Voica, Teodor mon[a]h, Tudor mon[a]h, Gherghina, Pîrvul, Ilinca, Gligore, Marica.

Pome[!]necul Radii, care au șezut la Ancuța :

Stan, Alionte, Neaga, Măinea, Barbul, Pelco, David, Stan, Paraschiva, Pană, Manea, Comana, Manea, Malea, Badea, Enache, Neacșa, Rada, Țalapila, Alixandra, Costea, Du-

mitru, Badea, Enache, Neacşa, Gavrilă, Stanca, Dobre, Ştefan, Stana, Rada, Voico, Grozea.

Pome[n]ecul Paraschivii a Danciului :

(vii) : Stanca, Stoiana, Neacşa, Radul, Apostol, Calea, Profira, Ştefan, Stana, Aposta. Tintea, Marco, Neacşa, Neaga, Ene.

Pome[n]ecul Neculcii :

Bahnea, Ioana, Neculcea, Iiina, Enache, Calea, Costea, Stoian, Calea.

Arh. St. Buc., ms. 745, f. 205—217v : cople din secolul al XIX-lea, după original din secolul al XVIII-lea (1739).

Anumite indicii ne conduc la concluzia că o parte a pomelnicului este adăugată la sfîrşitul secolului al XVIII-lea.

Documente

I. 1660, aprilie 5. *Pătraşco, fiul lui Cazan din Zălogi, lasă fiilor săi în stăpînire partea lui de moşie.*

† Adecă eu Pătraşco săni Cazan ot Zălogi, scris-am acesta al meu zapis ca-s fie de mare credinţă la mîna feciorilor miei anume Cazan i popa Vlad i Crăciun, cum să-s ştie că au cumpărat tată-mieu Cazan partea lui Stoian vîru-mieu ot Zălogi, din moşul Caliviscu, a şasea parte din moş, partea babii Dragăi ; şi au dat un cal cu şa cu frîu, cu tot în Ţara Ungurească în zilele lui Mihai vodă. Să aibă feciorii mei a ţinea aciastă moşie cu bună pace de către feciorii lui Stoian să o ţie, anume Vasilie i Neagul, că n-au nici o treabă, că o au vîndut tată-său tătine-mieu. Şi m-am mărturisitu eu Pătraşco în casa lui Isar în sat în Bălţaţi pi rivna că n-au nici o treabă.

Deci întîmplindu-mi-să mie vreme de moarte, lăsat-am aciastă carte la mîna feciorilor miei cu mare blestem asupra celor care să va scula a face împresurare aceştii moşii, care o au cumpărat tată-mieu, să fie afurisit, triclît şi proclît şi afurist de vlădica Is[us] H[risto]s şi de 318 oteţi i vâ Nichiia ; aşijderea să fie afurisit şi de mine ferul şi piatra să putrezească şi să-s topiască şi să n-aibă loc unde veni de pre ... să-s jud.ce cu focul şi cu iadul şi să n-aibă parte de faţa lui H[risto]s. Aşijderea să fie şi celora care zapisui vor vedea şi vor şti şi nu vor mărturisi. I dreptul aciasta am scris eu Pătraşco la vremea de moarte. Şi am scris eu popa Neagul ot Bucureşti la biseariça lui Batişte. M[e]s[e]a apr[ilie] 5 dni' leat 7168 [=1660].

[Pe verso] : «Mărturie Andreiu Zmeul ot Bucureşti i Adamu o[t] tam».

Arh. St. Buc., *Mănăstirea Rîmnicu Sărat, XVII/4* ; original românesc, stare bună.

II. 1697, noiembrie 4. *Dima feciorul Simei vinde 2 pogoane de vie lui moş Sava.*

† Adecă eu Dima feciorul Simii, nepotul lui Vlasie aprodul, scriu şi mărturisesc cu acesta al meu zapis să fie de mare credinţă la mîna moşului Savei şi a feciorilor lui cîî Dumnezeu îi va da, cum să se ştie că i-am vîndut 2 pogoane de vie părăsite, care mi-au rămas de la tată-mieu Sima, însă pogoanele şi cu livele la vale cu pomi cît să va alege şi cu merii den Fundata iar cît să va alege partea mca. Şi am vîndut cîreptu bani gata lei 10.

Şi cînd s-au făcut această tocmeală întîmplatu-s-au de au fost şi mărlurii preoţi şi oameni bunl, care îşi vor pune mai jos iscăliturile. Şi eu Dima pentru mai adevărată

credință mi-am pus mai jos degetul ca să se crează. Și am scris eu popa Sârban ot Bat[i]ște cu zisa Dîmii, noemv[rie] 4 dni vă l[ea]t 7206. [=1697].

† Eu Pătrașco mărturie

† Eu Dîma

† Eu Marin seimean mărturie

† Eu Iordache ot Pațea mărturie.

Arh. St. Buc., *Achiziții noi*, CIX/8 ; original românesc, stare proastă, cu 2 copii din 1907.

III. 1730, aprilie 6. *Șerbană, soția lui Petre Iefegiu, vinde lui Manciū vâtaf o casă în mahalaua Batiște.*

† Adecă eu Șerbană, femeia lui Petre Iefegiu, dempreună cu feciorul lui Petre anume Bogdan, dat-am zapisul nostru ca să fie de bună credință la mîna dumnealui Manciului măcelar, precum să-s știe că i-am vîndut o casă în mahalao[a] Batiști, care casă iaste lîngă jupan Manoli și lîngă Drăgan Ief[egiu]. Și o am vîndut drept bani gata tal[eri] 5 noi și acești bani am luat eu Șerbană tal[eri] 8, și eu Bogdan tal[eri] 2 și eu Maria tal[eri] 2 și am dat la biserică orți 5. Și acești bani care i-au luat Șerbană au avut Șerbană casă și o au vîndut Petre și fiind casă dă zestre.

Și cînd s-au făcut această tocmeală lost-au mulți oameni și mahalagii și preoți dîn mahala, care să vor iscăli mai jos, să-s crează.

Și am scris eu popa Dumitru cu zisa lor. Apr[ilie] 6 dni 7238. [= 1730].

† Eu Șerbană vînzătoare

† Eu Bogdan snă Petre, vînzător

† Eu maria vînzătoare

† Eu Manole vec[in] marlor

† Eu Dragomir mărt[urie]. Eu Gheorghe mărt[urie]

† Eu Micul ciauș măr[turie]. Eu Stan mărt[urie]. Eu Drăgan Ief[egiu] măr[turie]

† Eu Ioan dorobațul mărt[urie]

† Eu Drăgan Ief[egiu] mărt[urie].

Conuica Mănculeștilor, nr. 13 ; copie modernă după original pierdut. Publicat și de N. Iorga, *Documente diverse*, în „Revista Istorică”, XVIII (1932). p. 165.

IV. 1754 iunie 26. *Maria, soția răposatului Necula vâtaf de măcelari, vinde un loc de casă în mahalaua Batiște lui Manciul vâtaf.*

† Adică eu Maria fâmeia Neculii răposatul, ce au fost vâtaf za măcelari, dat-am acest adevărat zapis al meu la mîna dumnealui vâtaf Manciul precum să-s știe că i-am vîndut eu dumnealui locul casii din gardul despre uliță pîn'în gardul lui Șerban, din gardul dum[nealui] Manciului care este despre jupin Dumitru hursuzul dup'cum tae dreptul pînă în gardul lui Șerban. Și i-am vîndut eu dumnealui acestu locu drept bani gata tal[eri] 61. Și i-am vîndut eu dumnealui de a mea bun[ă] voie și nesilit[ă] de nimeni cu știrea preoților de[n] mah[a]la și cu știrea vecinilor dupre împrejur, care mai jos să vor iscăli. Și să aibă a stăpîni dumnealui și coconii dumnealui cîț[i] Dumnezeu îi va dărui dumnealui, de către mine și de către niamul meu cu pace. Și eu pentru mai adevărata credință mi-am pus numele și degetul mai jos, să-s crează.

Iunie 26 d[ni] 7262. [= 1754].

Și am scris eu pop[a] Iane ot mah[alaua] Batiștii, cu zisa Mariei vătășoia.

† Eu Maria văt[ă]șoia vînzătoare. † Eu Ilie, nepot, mărt[urie].

† Eu popa Danciul ot mah[alau] Batiște, mărt[urie].

† Eu popa Negoită ot tam mărt[urie].

† Eu popa Sima ot mahalaoa ot Batiștii, mărt[urie].

[Pe verso] : «Zapisul Mariei vād[uvei] de loc».

Conuica Mănculeștilor, nr. 34 ; copie modernă după original pierdut.

V. 1756, februarie 18. *Chița și cumnata sa Maria vînd vâtafului Manciū un scaun de carne.*

† Adică eu Chița împreună cu cumnată-mea Maria, dat-am acest adevărat zapis la mîna dumnealui vâtaf Manciului ca să fie de bună credință, precum să-s știe că rămîinîd

un scaun de măcelărie de la bărbații noștri despre partea Căcății, între scaunul lui Constantin Negrăi și între scaunul lui Tudorache vătaf, care acest scaun au fost rămas la mîna vătaf Manciului pentru că au fost luat bărbații noștri de la dum[nealui] cu zapis tal[eri] 100 afară de șapte vaci ce au fost luat ei de la dumnealui și afară de tal[eri] doaozeci care i-au fost dați în casa lui Neagoș țiganul și afară de tal[eri] patruzeci și opt ce i-au plătit dumnealui pre bărbații noștri la Casabașa. Și din toți banii aceștia nici-un ban n-au luat dumnealui de la dinșii fără numai o măgăriță din dobînda banilor și nici chiria scaunului n-au luat-o văt[af] Manciul.

Deci noi amîndouă cumnatele care mai jos ne vom iscăli, am căzut la dum[nealui] cu mare rugăminte și dum[nealui] i s-a făcut milă de copilele noastre și ne-au dat dum[nealui] la amîndouă încă tal[eri] 26 bani gata.

Deci pentru mai mare încredințare am dat și noi acest adevărat zapis al nostru la mîna dum[nealui] văt[af] Manciul ca de acum înainte să fie dum[nealui] bine vîndut, să-l stăpînească ohabnic dum[nealui] și coconii dum[nealui] cu bună pace de către noi și de către tot neamul nostru. Și cînd s-au dat acest zapis fost-au și alții: preoții și alți oameni de cinste și meșteri care mai jos se vor iscăli. Și noi pentru mai adevărată credință am întărit acest zapis, punîndu-ne numele și pecețile mai jos ca să-s crează.

februarie 18 leat 7263 [= 1756]

† Eu Chița, soția răposatului Tudorache măcel[ar] adeverez

† Eu Maria, sotia răposatului Mihalco măcel[ar] adeverez

† Eu popa Hrizea mărt[urie]

† Eu vătaf Andrei, mărt[urie]

† Eu Mihalcea căp[itan], mărt[urie]

† Eu vătaf Ilie mărt[urie]

† Radu logof[ă]t martor

† Eu Stan Rizea mărt[urie]

† Eu Costandin brat Marii mărt[urie]

Și am scris eu popa Dumitru.

[Pe verso]: «Zapisul Chiții i cumnată-si Maria».

Condica Mănculeștilor, nr. 37; copie modernă după original pierdut.

VI. 1757, martie 27. *Împărțirea averii părintești între Hristea și Manciul vătaf.*

† Adică eu Hristea dat-am zapisul meu la mîna dumnealui frate-meu Manciul ce au fost vătaf de măcelari, precum să-s știe că dumnealui temîndu-se de moarte m-au chemat pre mine înaintea preoților den mah[ala] i înaintea mătuși-mi Maria și altora, care mai den jos se vor iscăli, și m-au întrebat de ceali ce au rămas de la părinții noștri: o casă de frați și mi-o a dat mie i păreachi de peritare [?], i doao cearșafuri i o scoarță veche i doao căldări cite de o oc[a] și jumătate i o tingire mică; acestea au fost toate de frați și mi le-au lăsat dum[nealui] neanea Manciul vătaf mie. Și mi-au lăsat dum[nealui] și un scaun al dumnealui care au fost de la Mihalco măcel[ar]. Și mi-au mai lăsat dum[nealui] din voia dum[nealui], tal[eri] 50 ca să mi-i dea copiii dum[nealui] pe încet pe încet. Drept aceia am dat acest adevărat zapis al meu la mîna dum[nealui] neani Manciului vătaf ca după moarte dumnealui să nu mă scol cu gîlceavă asupra lîncăi cumnată-mea i asupra copiilor dum[nealui].

Și cînd s-au făcut acest zapis fost-au preoții de[n] mahala. Și eu pentru mai adevărată credință am pus degetul și iscălitura mea din jos ca să-s crează. Și pre tata și pre mama și pre surori tot dum[nealui] neanea Manciul i-au griiț.

Și am scris eu popa Danciul cu zisa lui.

Mart[ie] 27 leat 7265 [= 1757]

† Eu Hristea adeverez

† Eu popa Stoica ot Batiște martor

† Eu Maria mătușa dum[nealui] mărturisesc

† Eu lîncea a lui Tudoran mart[oră].

Condica Mănculeștilor, nr 38; copie modernă după original pierdut.

VII. 1758, martie 29. *Vlada și sora ei Ilinca vind lui Manciul vâtaf o casă în mahalaua Batiște.*

† Adică eu Vlada dimpreună cu Ilinca soră-mea ce sîntem nepoate de sor[ă] dumneai Maria vād[uvei], ce au ținut Nicolae vātaf de măcelari, dat-am zapisul nostru la mina dumnealui Manciului vātaf, precum să-s știe că i-am vîndut o căscioară în mah[alaua] Batiști, care casă iaste în gardul dumnealui și între Șerban scutelnic.

Și i-o am vîndut dum[nealui] drept tal[eri] 33 noi, care să-i facem ce au orînduit dum[neai] mătu[șă]-mea Maria, pomenire la țărînă și după cum iaste obiceiul creștinilor. Drept aceia să aibă a o stăpîni dum[nealui] vātaf Manciul, dum[nealui] și coconii dum[nealui] cîli Dumnezeu îi va dărui, de către noi cei mai sus numiți. Și cînd s-au făcut acest [zapis] fost-au oameni de cinste și preoți de[n] mahala. Și noi pentru încredințare ne-am pus degetele și iscălitura noastră mai den jos ca să-s crează.

Martie 29 leat 2766. [= 1758]

† Eu Vlada, dimpreună cu Ilinca, soru-mea, ce sîntem nepoate Marii văduva de sor[ă], vînzătoare.

† Și am scris eu popa Danciul din mah[alaua] Batiștii, ce am fost duhovnic Marii, cu zisa lor.

† Popa Negoiaș ot tam martor

† Ilie căpitan, martor. † Eu Șerban martor

† Eu Ion măcelar, bărbatul Marii de al dollea

† Eu Neculai măcelar mart[or].

Condica Mănculeștilor, nr. 39 ; copie modernă după original pierdut.

VIII. 1759, februarie 2. *Stanca Dobroteanca vinde lui Manciul vātaf 2 $\frac{1}{2}$ stînjeni de loc în fața bisericii.*

† Adică eu Stanca căpit[ăneasa], a dum[nealui] răposatului Matei căpit[ănul], dimpreună cu fiica mea, anume Ilinca, dat-am zapisul nostru la mina dum[nealui], vātaf Manciul, precum să-s știe că bolnăvîndu-se bărbatul meu și sperîindu-se de moarte și neavînd cu ce-l scoate din casă, am trimis la dum[nealui] vātaf Manciul ca să vie, și au venit dumnealui, și s-au așezat ca să-i vînd din locul casii dinaintea sfîntei biserici stînjeni doi și jumătate, și i-am vîndut drept tal[eri] 30, și mai fiîndu-i noi mai dinainte [datori] tal[eri] 25, care s-au făcut peste tot taleri 55 pre acești doi stînjeni și jumătate, după cum adeverează adiața. Și acești doi stînjeni și jumătate iaste dat dum[nealui] vāi[af] Manciul danie sfîntei biserici Batiști.

Și au mai lăsat dum[nealui] răposatul o jumătate de stînjen pentru căci s-au îngropat în biserică, și să mă îngroape și pă mine și pă neamul meu iar în biserică, și s-au făcut peste tot stînjeni trei.

Și să aibă a o stăpîni sfînta biserică cu pace de către noi și de către tot neamul nostru așîderea să n-aibă nici feciorii dum[nealui] vātaf Manciul treabă a vinde, nici preoții bisericii care se vor întîmpla după vreme. Și cînd s-au făcut acest zapis au fost oameni mah[alagii] de cinste și preoți de[n] mah[ala]. Și noi pentru mai adevărată credință ne-am pus degitile și iscălitura noastră mai jos, ca să-s crează.

Fevr[uarie] 2 zile 1759

† Eu Stanca căpit[ăneasa] i cu fiica-mea Ilinca, vînz[ătoare]

[Pe verso] :

† Eu popa Danciul ot mah[ala]

† Eu popa Negoiaș ot tam, mart[or]

† Az popa Stoica ot tam martor

† Dumitru sin... ce am fost și ceauș, am văzut

† Dumitru diac mart[or]

† Eu Gheorghe diac mart[or]

† logotăt mart[or]

† Apostol măcelar mart[or]

† Zamfir măcelar mart[or]

† Stan măcelar mart[or].

«Zapisul de la locul de la biserică de căpităneasa Stanca».

Condica Mănculeștilor, nr. 40 ; copie modernă după original pierdut.

IX. 1774, noiembrie 15. *Necula măcelarul și soția sa Badea vind lui Dragomir măcelarul un scaun de corne.*

† Adică eu Necula măc[elar], dimpreună cu soția mea Badea, dat-am zăpăsul nostru la mîna lui Dragomir măc[elar], precum să știe că i-am vîndut un loc de scaun de acolo den Scaune, care loc este lînga punții dispre Căcata, alătura cu scaunul lui Ilie măc[elar] și i-am vîndut locul cu învălitoarea cîta este, de a mea bună voe, însă drept tal[eri] zece și banii mi i-au dat toți deplin în mîinile noastre. Ci să aibă a-l stăpîni dumnealui cu pace de către toți mușterii, iar care ar avea a răspunde ceva să ai[bă] cu mine. Și cînd i-am vîndut această prăvălie au fost mulți oameni care mai jos se vor iscăli. Și pentru credință m-am iscălit mai jos.

[17]74 noiembrie 15 dni

† Eu Necula cu jupîniasa mea Badea, vînzători

† Eu unchiăș Neculae (mar[or])

† Eu Oprișan mar[or]

† Eu popa Toader mar[or]

† Eu Dumitrușcu vătaf za măc[elari] am scris cu zisa lor, mar[or].

Condica Mănciuleștilor, nr. 54 : copie modernă după original pierdut.

X. 1781, iulie 1. *Carte de judecată în procesul dintre Maria, nepota Stancăi Dobroțeanu și Ene Mănciulescu.*

† Din luminată porunca mării sale prea înălțatului nostru domn Io Alexandru Ipsilant voevod, dum[nealui] vătaf za păhăr[nice]i adus-a la judecată pe Maria din București, pîrșia lui Ene sin Manciul vătaf, zicînd că rămîind de la părinții ei un loc de casă aici în București în mahalaua Batești și ea rămîind mică [orfană] de tată-său, au vîndut muma-sa dimpreună cu un cumnat al ei acel loc al mai susnumitului, în tal[eri] 35 și pînă acum n-a făcut casă, nici alt nimic pă loc, și fiindcă ea nu este iscălită în zăpăsi și mai vîrtos că nu are unde șădea, cere să-i întoarcă banii și să ia loc[ul].

Fată fiind și Ene sin Manciul, răspune cu adevărat [este] că acest loc au fost al mumei jăluitoarei și l-au vîndut muma-sa la un frate al lui anume Miul, ce au murit, în tal[eri] 33, la leat 1770 și acest frate al lui l-au dăruit la biserica Bătiște ce este făcută de tatăl lor Manciul vătaf, fiind alătura cu alt loc ce l-au cumpărat tatăl lor și l-au dat danie iar la această sfîntă biserică.

Pentru care acest loc ce l-au cumpărat frate-său Miul de la muma jăluitoarei au fost și zăpăsi, dar s-au pierdut acum în vremea răsămîrșii, iar mărturie aduse pă popa Stoica de la mahalaua) Bătiștii, care au scris zăpăsul, i popa Stanciul ot tam, ce au fost față la tocmeală, care mărturisiră că cu adevărat loc[ul] l-au cumpărat acel Miul, fratele lui Ene, de la muma jăluitoarei și l-au dăruit la sfînta biserică. Deci, fiindcă muma-sa au vîndut acestu loc după mărturșiania preoților, de sint acum 11 ani, și de vreme ce cele ce vînd părinții nu pot copii să strice, mai vîrtos că au trecut atîția ani, nu are nici o dreplate la cererea ce face să răscumpere cu protimisă acest loc, ci loc[ul] rămîine bine vîndut și să-l stăpînească sfînta biserică cu bună pace de către pîrșă.

1781 iulie 1

Condica Mănciuleștilor, nr. 59 ; copie modernă după original pierdut.

XI. 1783, aprilie 1. *O nouă carte de judecată dată în aceeași pricină.*

† Prin zăpălicul dumnealui vătaf za păharnici, după jalba ce de isnoavă au dat Maria asupra Manciului, mării sale prea înălțatului nostru domn Io Nicolae Costandin Caragea voevod, aduși fiind înaintea judecătii și făcînd cercetare iarăși pricinii foarte cu amănuntul, neavînd Maria altă îndreptare zise că nu este odihnită pe mărturia preoților ce să cuprînd într-această carte, la care Manciul osebit de preoți au mai adus mărturie și pe Barbul Portărescul, care mărturisă că au văzut zăpăsul de vînzarea acestui loc, pentru că el fiind vecin la acest loc și Manciul nevrînd să dea banii pînă nu se va iscăli și el, au venit însuși preotul scriitorul zăpăsului cu zăpăsul iscălit de muma jăluitoarei la dînsul și nefiindu-i lui de trebuință, au iscălit. Deci iarăși atît după mărturia preoților cît și după mărturia logofătului Barbu Portărescul, cunoscîndusă că vînzarea este ade-

vărată și bună făcută de însăși muma jăluitoarei, după dreptate hotărîm : ca Manciul să rămîie nesupărat, stăpînindu-și biserica acest loc cu bună pace de către jăluitoarea. Leat 1783, aprilie 1.

[Pe verso] : «Cartea de judecată i zapisul de locul de la biserică. Și anaforaau pentru chilia de la Ilinca, fata popii Stanciului».

XII. 1786, iulie 17. *Pitacul boierilor divaniți către Mitropolit ca să supună la jurămînt pe preoții Stoica și Stanciul de la biserică Batiște.*

Cu fiască plecaciune închinîndu-ne săruta blagoslovita-vă dreapta a prea Sfinției Tale Părinte Mitropolit.

Maria femeia din București, prin jalba ce au dat mării safe lui vodă, zice cum că muma ei fiind avut un loc de casă în mah[alaua] Batiște, și plecînd mumă-sa la Brașov dimpreună cu dînsa, fiind copilă, aici au rămas un cumnat al ei carele avea pațima beției și că îndată ce au plecat mumă-sa, s-ar fi pus acel cumnat al ei și-[au] vîndut locul la Mănculești, iscăliind și pe mumă-sa în zapisul vînzării; iar mumă-sa ducîndu-să pînă la Ploiești, pă dînsa au logodit-o, puindu-i acel loc în foaia de zestre și ducîndu-să în Brașov au și căsătorit-o, acolo înîmplîndu-sa mumei ei moartea. După ce s-au făcut pace, au venit și ea aici în țară și căuîndu-și locul l-au găsit cumpărat de Mănculești și dat danie la biserica Batiște unde sînt ei ctitori, cu care judecîndu-să în două rînduri, au eșil popa Stoica și popa Stanciul de la acea biserică mărturie cu cuvînt că ei au făcut zapisul și că l-au vîndut chiar ea, muma jăluitoarei, încă fiind aici. Nu s-au aflat nici o dreptate fiind interesați ca unii ce stăpîneau și stăpînesc locul; după a căror mărturie, zice Maria, că nemaiavînd ce mai face, s-au iăsat a să mai judeca. Iar mai în zilele trecute, zice Andrei bărbalul Mariei, că viind popa Stanciul, unul d'ntre cei doi preoți, la dînsul și negăsiind pe Maria, au spus lui Andrei ca să ia iară Maria, soția lui, cu judecată să-și ia locul, că nu e vîndut de soacră-sa ci de cumnată-său.

După a cărei spusă, dînd jalbă și judecîndu-să acum înaintea judecătii și popa Stanciul tăgădui că nu au zis el acel cuvînt (la care Andrei martori nu avu) și popa Stoica mărturisii că vînzarea este adevărată de muma jăluitoarei. Ci fiind că preoții cu adevărat sînt în banuiala, ca unii ce au locul înclinat la acea sfință biserică a lor și mai virtos popa Stanciul după acel cuvînt la care Andrei zice că poate să primească și blestem, îi orînduim la Prea Sfinția Ta, ca față cu Andrei și cu Maria, să dea numiții preoți credință prin blestem cum că muma Marii au făcut tocmeala, muma Marii au iscălit sau și-au pus degetul în zapis și că muma Marii au primit banii vînzării din mina cumpărătorului. Și al doilea să mai arate popa Stanciul de au zis Andrei acel cuvînt sau nu și pentru ce l-au zis, pentru vre-un interes sau că a avut vre-o gîlceavă cu Mănculeștii ?

Și așa, oricum se va descoperi adevărul prin blestem, să avem cinslit răspunsul Prea Sfinției Tale ca să le putem face și noi dreaptă hotărîre după luminată poruncă ce avem, rămîind prea plecați fii sufletești.

1786, iulie 17

Condica Mănculeștilor, nr. 62 ; copie modernă după original pierdut.

XIII. 1786, iulie 30. *Răspunsul Mitropolitului, conținînd și textul mărturisirilor făcute de cei doi preoți.*

Molitfă și părintească blagoslovenie tritem dumneavoastră.

S-au adus înaintea noastră amîndoi și sub blestem puindu-l înaintea sfințelor icoane, dete mărturisanie cu sufletele lor de pe cum în deosebit pitac anume se vede sub iscăliiturile lor care și de noi să adeverește cu pecetia, de care nu lipsim cu răspuns dumneavoastră. Și să fiți dumneavoastră sănătoși.

1786, iulie 30

Al dumneavoastră părinte sufleteș
Grigorie al Ungrovl[ahiei]

Înaintea noastră, aceștia au mărturisit preoții amîndoi.

Pecete

«Eu popa Stoica ot mah[alaua] Batiștii dau mărturisania cu sufletul meu că știu pentru pricina locului ce au fost al Ilincăi, muma Marii și acum să află slăpîndu-să dă biserica Batiștii, dat danie de Mănciuleşti, că: în vremea rușilor făcîndu-l vînzător Ilinca, l-au cumpărat un Mihul Mănciulescu în tal[eri] 33 și însumi am scris zăpîsul și s-au pus Ilinca degetul, luînd și banii în mînă însuși Ilinca, fiind față și gineri-său Costandin și fie-sa Tudora. Aceasta știu și mărturisesc. Iară în zăpîs au iscălit Ilinca și gineri-său Costandin și fie-sa Tudora puînd degetul. 1786, iulie 30.

Popa Stoica proistos

«Eu popa Stanciul ot Batiște, mărturisesc că pentru acestu loc cînd l-au vîndut Ilinca la Mănciuleşti, eu n-am fost de față. Nu știu cînd s-au scris zăpîsul și cine au luat banii, făr'dă numai în urmă am iscălit și eu zăpîsul, dîndu-mi-l tovarășul meu popa Stoica, spunîndu-mi numai frăția sa că s-au cumpărat de Mănciuleşti, iar eu l-am văzut cu ochii.

Asemenea mărturisesc că la cuvîntul ce mă arală chiar Andrei că am vorbit către dumnealui, zicîndu-i să să scoale a-și lua locul că n-ar fi vîndut de Ilinca muma Marli, la aceasta mărturisesc alt numai am vorbit că eu blesem nu primesc neștiind de iaste vîndut sau nu și de nu-i place judecățile ce le au fost avut pin' atunci, mai scoală-se și altă dată cu jalbă și să-și caute [dreptatea], că eu altă știință n-am decît că am iscălit zăpîsul nevăzînd pe vînzători și cumpărători. Aceasta știu și mărturisesc. 1786, iulie 30.

Eu popa Stanciul

Condica Mănciuleştilor, nr. 63 ; copie modernă după original pierdut.

XIV. 1786, august 19. *Carte de judecată a departamentului de 9 în pricina dintre Maria și Ene Mănciulescu.*

Preainălțate doamne,

Din luminată porunca înălțimii tale, prin zăpicalic domnesc vătaf[ul] de paharn[ici] au adus la judecată Maria femea din București cu jalbă ce au dat mării tale pentru Iane Mănciulesc de aici, în care arală cum că Ilinca muma ei, fiind avînd un loc de casă în mah[alaua] Batiștii, și plecînd la Brașov dimpreună cu dînsa, fiind copilă, aici au rămas un cumnat al ei, care avea năravul beției și că îndată ce au plecat cu mă-sa s-ar fi pus acel cumnat al ei și au și vîndut locul la Mănciuleşti, iscălitînd și pe mumă-sa în zăpîs; iar mumă-sa ducîndu-să pînă la Ploești, pe dînsa au logodit-o, puîndu-i acel loc în foaia de zestre. Și ducîndu-să în Brașov și pe căsătorit-o acolo, întîmplîndu-să mumii-si moartea. După ce s-au făcut pace au venit și ea aici în țară și căutîndu-și locul l-au găsit cumpărat de Mănciuleşti și dat danie la biserica Batiște unde sînt ei ctitori, cu care judecîndu-să în două rînduri și eșînd popa Stoica și popa Stanciul dă la acea biserică, mărturisî cu cuvînt că ei ar fi făcut zăpîs și că l-ar fi vîndut chiar muma jăluitoare încă fiind aici. Nu s-au găsit nici o dreplate, fiind interesați, ca unii ce slăpîneau și slăpînesc locul; după a căroră mărturie zice Maria că neavînd ea ce mai face, s-au lăsat ea a se mai judeca. Iar mai în trecutele zile, zice Andrei, bărbatul Marii, cum că viînd popa Stanciul unul dintre cei doi preoți la dînsul și negăsînd pă Maria acasă, i-a spus lui Andrei ca să se scoale Maria, soția lui, cu judecată ca să-și ia locul, pentru că nu este vîndut de soacră-sa și este vîndut de cumnat-său; pentru acea ca prin cercetarea judecății să-și alle dreptate.

Față fiind și pîritul Ene Mănciulesc, de tot categorisi jalba Marii de neadevărată, zicînd că nu cumnat-său ci chiar muma ei au vîndut loc[ul], arătîndu-ne și nouă cartea de judecată de la departamentul de șapte, scrisă cu leat [17]81 iulie 1, prin care se vede că Maria atunci n-a cerut loc[ul] ca al ei, pus în foaia de zestre, ci au cerut să-l răscurpere cu întoarcere de bani, ca una ce nu au fost iscălită în zăpîsul vînzării.

Dar judecata, după mărturia mai susnumiților preoți, cari au mărturisit că au vîndut mumă-sa încă de la leat 1770 în ta[leri] 33 la un frate al lui Ene, anume Miul, ce au murit; după a căruia vînzare, știîndu-să acel cumpărător bun stăpîn, l-au afierosit la biserica Batiștii, ce este făcută de neamul lor, nu i-au dat nici o ascultare de a răs-

cumpăra lucru vîndut de părinți, peste 11 ani. Din dosul căreia cărți să mai vede și altă judecată, tot de la același departament, scrisă cu leat [17]83 aprilie 1, prin care se vede că mai aducînd Manciul și alte mărturii, anume Barbu logof[ăt] Portărescu și făcînd cercetare, iarăși n-au dat Marii nici o dreptate.

După care aceste sineturi, măcar cu îndestulă dovadă era la mîna Mănciulescului de a fi nesusparat, dar cu toate acestea, auzind din gura lui Andrei, bărbatul Marii, cum că unul dintre acei doi preoți iscălit în zapis au categorisul vînzarea, cu pitac am înștiințat Prea Sfinției Sale părintelui Mitropolit ca să-i aducă să-i puie să dea credința înaintea Prea Sfinției Sale și să arate drept adevărul. După care ne înștiințează Prea Sfinția Sa, cum că popă Stoica au mărturisit cu sufletul lui cum că în vremea rușilor însăși Ilinca, muma Marii, au făcut loc[ul] vînzător și l-au cumpărat Mihul Mănciulescu în tal[eri] 33 și scriînd molifta sa zapisul, Ilinca și-au pus degetul și au luat banii însăși în mînă, mai iscăliindu-să întrînsul și gineri-su Costandin i fie-sa Tudora; iar popa Stanciul, cel pe care îl arată Andrei, bărbatul Marii, cum că [ar fi zis] ca să să scoale să-și ia locul, că nu este vînzarea adevărată a muma-si, au mărturisit cum că el la vînzare nu au fost de față, nici cînd s-au scris zapisul, nici de cine s-au luat banii nu știe, fără numai atît că s-au iscălit și el după spusa popii Stoicăi, tovarășul său. Asemenea și pentru cuvîntul lui Andrei, bărbatul Marii, mărturisește că mergînd la dînsul au vorbit numai că el nu primește blestem de este locul vîndut sau nu, ci de nu să odihnește pã cele mai nainte judecãți, pornească jalba și să se mai judece.

Dintr-această mărturisanie a preoților neeșind nici o dovadă spre ajutorul Marii, i-am cerut și foaia de zestre ce să văzu scrisă cu leat 1773 și vîzînd prin anaforaua departamentului de șapte cum că vînzarea locului s-au făcut în vremea răsmeriții dă la leat 1770, și zapisul s-au pierdut, am făcut perierghie foii de zestre care e scrisă cu trei ani în urma vînzării locului, am băgat seamă că acel condeiu pentru loc este în urmă vîrit *prostismo* [sic] printre rîndurile foii de zestre, care cu aceasta mai curat să dovedește că pîra Marii este neadevărată, mai virtos că de ar fi fost dintru început l-ar fi cerut și la întîia judecată a departamentului de șapte, ca un lucru al ei de zestre, iar nu ar fi cerut promisiș de răscurpărare.

Pentru aceia, de la judecată s-au găsit cu cale ca Ene Mănciulescu să rămîie în pace și nesusparat de această nedreaptă cerere a Marii, și sfința biserică să stăpînească locul ca o bună afierosire a Mihului, fratele lui. Iar cea desăvirșită hotărîre rămîie la Înălțimea Ta.

1786, aug[ust] 19

Condica Mănciuleștilor, nr. 64; copie modernă după original pierdut.

XV. 1786, f. d. *Anaforaua boierilor în urma unei pîngerii a Tudorii împotriva lui Ene Mănciulescu.*

Din luminată porunca înălțimii tale, prin zapciu vătaf de aprozi, s-au înfățișat la judecată Tudora din București cu jalba ce au dat înălțimii tale asupra lui Ene sin Manciul de aici, zicînd că avînd ea un loc de casă aici în București în mah[alaua] Batiște, dat de zestre de la părinții ei, un Costandin ce l-au avut bărbat întîi, care au murit, făr' dă voia ei l-a vîndut la Miul sin Manciul, ce au murit, fratele pîritului, și acum căsătorindu-se după alt bărbat și ca o vînzare ce au fost făr' de voința ei și făr' de șlirea rudelor ei, cere dreptate și a i se da locul

Pîritul răspunse zicînd că acest loc, fratele lui nu l-au cumpărat de la bărbatul ei cel dintîi, după cum arată ea, ci îl are cumpărat de la însăși muma ei, anume Ilinca, prin zapis, care zapis să văzu și de noi, cu leat 1770, de sint ani [16], pe care loc zise că frate-său Miul, la moartea lui, l-au dat danie bisericii din mah[alaua] Batiștii, la care vînzare au fost și însăși Tudora jăluitoarea față cînd au făcut muma-sa zapis și au luat banii împreună cu Costandin bărbat-său cel dintîi, și s-au și iscălit amîndoi puindu-și degețele. Și deosebit ne mai arată pîritul o carte de judecată cu leat 1781 iulie 1, a acestui departament, i o anafora a departamentului de nouă cu leat a acestui următor an 1786 aug[ust] 19, în care să coprinde cartea de judecată ca după pîra ce au pornit-o Maria, sora jăluitoarei, iar, asupra lui Ene Mănciulescu, pîrit, cerea ca cu promisiș și întoarcerea de bani, să ia locul de la mîna lui, cu cuvînt că ea nu este iscălită în zapis și judecată urmînd după pravilă, că cele ce vînd părinții nu pot

copiii să strice, mai virtos și trecând atîția ani la mijloc nu i s-a dat dreptate; și al doilea, în anaforaua departamentului de nouă se vede că tot Maria, văzînd că nu i s-au dat dreptate de protomis, au schimbat pîra ei într-alt fel, arătînd prin jalbă ce au dat mării tale, cu care s-au orînduit departamentul de nouă, cum că încă îl are dat zestre de mămă-sa și judecata, după cercetarea ce cu amănuntul au făcut, cum se vede în anafora, dovedînd că locul este bun vîndut de muma ei prin zapisul adevărat, pentru care zapis au mărturisit prin blestem la sfînta Mitropolie și însuși preotul care a scris zapisul cu mîna sa, cum că este locul bun vîndut de muma ei la Miul Mănciulescu, ce au murit; arătîndu-se și aceasta în anaforaua, că cerîndu-se de judecată acei Marii, ce schimbase pîra ei, foaia de zestre, ca să se vadă de să coprinde și locul, și s-au văzut pus cu meș-teșug, adică printre rînduri și cu alt condei, căreia cunoscîndu-i-să pîra mincinoasă, nu i s-a dat ascultare.

Dei, fiindcă acea Marie, sora pîrîșei, să vede că întîi au făcut pîra de protomis, și al doilea și-au schimbat pîra, cu cuvînt că îl are de zestre, cum și Tudora pîrîșă, iarăși cu asemenea cuvînt face pîra, cunoscîndu-se pîrile lor mincinoase, în vreme ce era a-l da de zestre era să-l dea numai uneia, iar nu la amîndouă, și mai virtos de ar fi fost zestre la vreuna dintre dînselle nu l-ar fi vîndut, și fiindcă la mîna pîrîșului să văzu zapis bun și adevărat de cumpărătoarea locului de la muma lor, pentru care zapisu au primit și blestem însuși preotul cel care l-au scris, după cum și văzu și adevărîța Prea Sfîntiei Sale Părintele Mitropolii, că au primit preotul blestem înaintea sfîntelor icoane, cum că însuși muma sa l-au vîndut după dreptate, găsîm cu cale a rămînea pîrșul în pace și nesupărat de către jeluitoare, și biserica să aibă, a stăpîni locul, după cum este afiorosit de Miul, fratele său. Iar hotărîrea cea desăvîrșită rămîne a să face de către înălțimea ta.

1786.

Condica Mănciuleștilor, nr. 65; copie modernă după original pierdut.

XVI. 1793, iulie 2. *Anaforaua boierilor în privința jalbei dată de Șerban, soțul Tudorii, împotriva lui Gheorghe Mănciulescu pentru locul bisericii.*

Prea înălțate doamne,

Din luminată porunca înălțimii tale, prin zapciu dum[nealui] ceaușului de aprozi, s-au înfățișat la judecată Șerban din sud Saac cu Gheorghe sin Manciul de aici, cu jalba ce au dal mării tale, arătînd că luînd el în căsătorie pe o Tudora văduva, fata lîncăii Dobroteanca, prin foaia de zestre i-au dat un loc de casă în mah[alaua] Batiștii, de aci din Bucurștii, care loc, căutîndu-l îl găsește stăpînindu-să de pîrșul, și avînd copiii cu soția lui, cere dreptate cu [?] a-i da locul întru stăpînirea lui.

Ne arată Șerban foaia de zestre ce zice că are, care o văzu iscălită de Tudora, soția lui cea de a doua, mărturii Maria, sora Dobrei și popa Ivan, scris de la leat [17]84, mai 8, și între celelalte zestre ce are, este și un loc de casă în mah[alaua] Batiștei. Ne mai arată Șerban și altă foaie de zestre a soției lui, iscălită de lîncă Dobroteanca, muma ei, cu mărturie popa Stanciul din mahalaoa Batiștii, scrisă de la leat 1770, în care îi dă un loc de casă în mah[alaua] Batiștii, și această foaie o da fi-sii Tudorii, la mărișul dîntîi.

S-au întreat Șerban, de cînd s-au însurat și zise că sînt șase ani. S-au mai întreat de au mai stăpînit acest loc și răspunse că după însurare, la doi ani, au venit aici ca să-și caute locul, și au văzut pe loc o căscioară în care ședea un olog, pus de pîrșul Gheorghe de șădea în casă.

S-au întreat de au pornit jalbă să-și caute locul atunci, și răspunse că n-au dat jalbă, aflîndu-se slugă la cămăraș Sterie la Olt, și fiind loc depărtat și aflîndu-se supt stăpînire, nu au putut să-și caute, ci acum întiași dată au pornit jalbă.

S-au întreat și Gheorghe Mănciulescu ce are să răspunză, și zise că Miul, fratele tatălui său, ce au murit în vremea muscalilor, au cumpărat acest loc de la soacra jăluitorului, dînd banii prin mîna unui popa Stoica din mahalaoa Batiștii, ce au murit.

I s-au cerut zapisul cumpărăturii și zise că s-au prăpădit în vremea rădmeriții împreună și cu alte scrisori ale lui. Și ne arată Mănciulescu o carte de judecată cu leat 1783, iunie 1, intru care scrie că, după judecata ce au avut Maria cu Ene Mănciulescu, tatăl lui Gheorghe pîrșul, pentru un loc de casă din mahalaoa Batiștii, ce l-au vîndut mămă-sa, dimpreună cu un cumnat al ei, în tal[eri] 35. După cercetarea ce am făcut,

acest loc l-au vîndut muma-sa la un frate al lui Ene, anume Miul, ce au murit în taleri 33 la leat 1770, și acest frate al lui l-au dăruit la biserica Batiștei, ce este făcută de tatăl lor, Manciul vâtaf. Și cerîndu-li-se zăpisl, au arătat că l-au pierdut în vremea răsmeriții; iar mărturie au adus pe popa Stoica, din mahalaoa Batiștii, care-le au scris zăpisl, și pe popa Stanciul, ce au fost față la tocmeală, care au mărturisit că locul cu adevărat l-zu cumpărat acel Miul, fratele lui lene, de la muma jeluitoarei, și l-au dăruit la sînta biserică. Ci că muma-sa au vîndut acel loc, după mărturisania preoților, de sînt 11 ani, și de vreme cele ce vînd părinții nu pot copiii să strice, găsesc cu cale că nu are nici o dreptate la cererea ce face să-l răscumpere cu protimisis și hotărâsc să rămîie locul bine vîndut, să-l slăpînească sînta biserică cu bună pace; în dosul căruia să mai văzut o carte ce judecată tot a aceluia departament, scrisă de la leat [17]83 aprilie 1, în care scrie că după jalba cea de isnoavă ce au dat Maria asupra Manciului, mării sale Nicolae vodă Caragea, după cercetarea ce au făcut și iarăși după mărturia preoților, cit și după mărturia logofătului Barbul Porlărescul, cunoscîndu-se că vînzarea este adevărată și bună făcută, de însăși muma jeluitoarei, după dreptate hotărâșle ca Manciul să rămîie nesupărat, slăpîinîndu-și biserica acest loc cu pace de către jăluitoare.

Ne mai arată Mănculescu și altă anafora a departamentului, de judecata ce au avut tot Maria, femcea cu lane Mănculescu, tată-su, în care scrie că, după cercetarea ce au făcut, găsesc cu cale ca Ene Mănculescu să aibă pace de această nedreaptă cerere a Marii, și sînta biserică să slăpînească locul ca o bună alierosire a Mihului, fratele lui.

Ne mai arată Mănculescu și o altă anafora, tot a departamentului, cu leat [17]86, în care scrie că s-au înfățișat la judecăt Tudora, cu Ene sin Manciul, și după cercetarea ce au făcut, Tudora zicînd că acel loc l-a avut de zestre de la părinții ei, și un Costandin ce l-au avut bărbat întîi, care au murit fără da voia ei l-au vîndut lui Miul sin Manciul, ce au murit. Fratele pîrîului; și acum, căsătorindu-se cu alt bărbat, ca o vînzare ce au fost făcută fără da voia ei fără de știrea rudelor, cerea ca să-i dea locul. Și pîrîul au răspuns că acel loc, fratele lui nu l-au cumpărat de la bărbatul ei cel dintîi, după cum arată ea, ci îl are cumpărat de la însăși muma ei, anume Ilinca, prin zăpisl, care zăpisl zice că s-au văzut și de dumnealor, cu leat 1770, la care vînzare au fost și însuși Tudora jăluitoarea față, cînd au făcut muma-sa zăpisl, și au luat banii, împreună cu Costandin bărbatul său cel dintîi, și s-au iscălit amîndoi, punîndu-și și degetul.

Arătînd pîrîul și o carte de judecată cu leat [17]81 iunie 1, a acestui departament, și o anafora a departamentului de nouă, cu leat [17]96, aug[ust] 19. Mai arată boierii judecători că după pîra ce au făcut Maria, sora jeluitoarei, iar asupra lui Ene Mănculescu, cerînd ca cu protimisis să-i întoarcă banii, după cum să vede în anaforaua de la leat [17]86, și al doilea, în anaforaua departamentului de nouă, să vede că tot Maria, văzînd că nu i s-a dat drept de protimisis, au schimbat pîra ei într-alt fel, cum că-l are dat de zestre de muma-sa, și judecata, după cercetarea ce cu amănuntul au făcut, au dovedit că locul este bun vîndut de muma ei, prin zăpisl adevărat, pentru care zăpisl au mărturisit prin blestem la sfînta Mitropolie și însuși preoțul care au scris zăpisl cu mîna sa și cum că este locul bun vîndut de muma ei la Miul Mănculescu, și găsesc cu cale a rămîie pîrîul în pace și nesupărat de către jeluitoare și biserica să aibă a slăpîni locul, după cum este alierosit de Miul, fratele său.

Ne mai arată Gheorghe pîrîul și două pitace ale răposatului pîrîntelui Mitropolit Grigorie, amîndouă scrise de la leat [17]86, iulie 30, în care să coprinde mărturia ce a dat popa Stoica i popa Stanciul din mahalaua Batișii, pentru pricina acestui loc, după cum mai pe larg pentru toate se coprinde în anaforile ce s-au zis mai sus.

Ne mai arată pîrîul Mănculescu și un zăpisl iscălit de Stanca căpîtîneasa cu fiică-sa Ilinca, vînzătoarea, cu zece mărturii, scris la leat 1759, februarie, ce îl dă la mîna vîtafului Manciul, moșul lui, cu care îi vinde din locul casei, dinaintea sîntei biserici, stîinjeni 2 $\frac{1}{2}$, drept taleri 30 și mai fiindu-i mai din nainte [dataore] taleri 25, care s-au făcut peste tot taleri 55, pre aceșli doi stîinjeni și jumătate, după cum adiaata adevărează, care i-au dat vîtafului Manciul danie sîntei biserici Batișii; și a mai lăsat răposata o jumătate de stîinjen pentru căci s-au îngropat în biserică și să o îngroape și pe dînsa și pe neamul ei; și s-au făcut peste tot stîinjeni trei.

La acest zăpisl răspune Șerban pîrîșul că cu acești trei stîinjeni îi împresoară pîrîul și celălalt loc ce-l pune soția lui Tudora, în foaia de zestre, făcînd rea vînzare soacră-si

de celălalt loc ce au vîndut. Miului, unchiul pîritului, care să adeverează de bună în anafarile ce s-au zis mai sus.

Deci, din cercetarea aceasta se alege ca acest loc ce cere Șerban se dovedește vîndut de soacră-sa Ilinca la Miul Mănciulescu, unchiul pîritului Gheorghe și alți doi stînjeni și jumătate să vîd vînduți de o Stanca căpităneasa i cu lică-sa Ilinca, soacra jeluilorului, vîtafului Manciul, moș pîritului Gheorghe, i o jumătate de stînjen ce-l dă danie la biserica, de la leat 1759, februarie 2, după cum să cuprinde în patru cărți de judecată, ce s-au zis mai sus.

Ci ca niște judecăți isbrănite într-atîția ani ce au trecut, nu mai rămîn lui Șerban cuvînt a-i cere, ci rămîne Gheorghe Mănciulescu nesupărat și biserica Batiște a stăpîni locurile acestea cu pace. Iar hotărîrea cea desăvîrșită rămîne a se face de către Înălțimea Ta.

1793, iulie 2

[Raportul a doi mari boieri către domn, în același proces] :

Prea Înălțate doamne,

Prin această alegere a judecății departamentului, ne rămînd odihnit Șerban, zapciul cel orînduit din luminată porunca mării tale, l-au adus și înaintea noastră față cu pîritul Gheorghe Mănciulescu, unde după cercetare, ce deosebit făcînd îl noi, găsim alegerea aceasta a judecății făcută cu deplină cercetare și cu dreptate urmată.

Pentru care și noi asemenea găsim cu cale ca Gheorghe Mănciulescu să rămîie în pace și nesupărat și biserica Batiștii să stăpînească acele locuri cu bună pace, după zapisele și hotărîrile judecăților ce într-aceasta pe larg sint arătate. Iar hotărîrea cea desăvîrșită rămîne a să face de către înălțimea ta.

1793, iulie 7

Vel vornic

Vel logofăt

Condica Mănciuleștilor, nr. 73 ; copie modernă după original pierdut.

XVII. 1793, septembrie 6. *Raportul marilor boieri asupra acestei pricinii, redînd cercetarea făcută la fața locului.*

Prea înălțate doamne,

La diaforaua ce are Șerban, care ține a doua soție pe Tudora, fata Ilincăi Dobriteancăi, cu Gheorghe sin Ene Mănciulescu, pentru un loc din mah[alaua] Batiștii, din care loc, pentru trei stînjeni are Mănciulescu zapis bun de cumpărătoare de la Stanca, mama Ilincăi Dobriteancăi, care s-au văzut și de către înălțimea ta în divan. Iar pentru celălalt loc, care este mai mult peste acești stînjeni trei și îl cere Șerban ca zestre al soției lui, Tudorii, cu casa veche părintească pe dînsul, nu are Mănciulescu nici un zapis de cumpărare, fără numai cu niște anaforale ale departamentului îl ținea Mănciulescu, iară cu cuvînt de cumpărătoare, zicînd că tot locul acesta îl stăpînește biserica, fiindu-i dat danie ; iar Șerban au zis la divan că-l stăpînește însuși Mănciulescu și pînă azi, iar nu biserica. Prin luminat pitac[ul] înălțimii tale ni se poruncește ca mergînd înșine noi în fața locului, mai întîiu să tragem tot locul acesta, ca să vedem de cîți stînjeni este, apoi să cercetăm cine îl stăpînește, biserica ori Mănciulescul ? Și de îl stăpînește biserica să cerem de la preoții bisericii carte de danie sau zapise adevărate și cînd nu va avea sinet în scris adevărat, de danie sau de cumpărătoare, să punem pe toți venicii și mahalagii ca să mărturisească prin carte de blesem întru adevăr, cum știu de pricina acestui loc ce este de prigonire (afară de cei trei stînjeni care sint buni cumpărați și dați bisericii danie) și în orice chip vom dovedi dreptul adevărat, să arătăm în scris prin anaforă.

Luminatei porunci fiind întocmai următori, am fost înșine noi chiar acolo în fața acestui loc și puind sfoara din ulicile îngrădișului bisericii, am tras întîi acei trei stînjeni de cumpărătoare și puind semn am tras apoi dintr-acest semn înainte pe uliță la vale pã despre logof[ătul] Barbu Portărescu, pînă în ulița ce merge înspre Herăstrău (care uliță urmează pe la fundul acestui locu) și au eșit peste tot stînjeni 23½, din care scăzînd cei trei stînjeni ce arătăm mai sus și rămîind locul cel de prigonire stînjeni 20½, am

cercelat de cine să stăpânește locul acesta și am văzut că este viran, deschis, neîngrădit. Într-un colț a acestui loc este o căscioară a unui Voico, carele arată că Ene Mănculescu i-au dat voe de și-a făcut-o, să șează de pomană, fără de chirie; iar după moartea lui și a soției lui să dea ajutor la biserică cite una oca ceară chirie pă an.

În celălalt colț despre uliță este cea căscioară foarte veche, de care ne adevărim că este îngrădită cu gard împrejur de Ene Mănculescu și are pus de șade într-însa de pomană un Stan ologul de amîndouă picioarele. Pe cei trei stînjeni de arătam mai sus că vin pe lîngă ulucile curții bisericii, cade o casă ce e făcută de Mănculescu și școala în care învață copiii de pomană; dar toată această casă a școlii nu cade numai pe acei trei stînjeni ci calcă cîțvas și din celălalt loc. Acest fel este stăpînirea locului acestuia.

După aceasta am cerut alt de la preoții bisericii, popa Radul și popa Danciul, cum și de la Mănculescu, să ne arate ori carte de danie sau zapise vechi adevărate și răspunseră că nu au, zicînd Mănculescu că acest loc ce este în afară de cei trei stînjeni, l-au cumpărat Miul Mănculescu, unchiul său, la leat [17]70, în vremea răsmeriții, cînd se afla aici numitul unchiu său numai singur el, avîndu-și nevasta și copiii în Brașov, carele murind de ciumă într-o căscioară aici, lîngă oltarul bisericii, atuncea s-au răpus și zapisul de cumpărătoare. Și așa după porunca mării tale, am pus de s-au cilit cartea de blestem în fața și în auzul mahalagiilor și fieștecare au mărturisit. Iată așternem mărturia lor mai jos :

«Grigore Iefegiu sin Matei, om în vîrstă cam de ani 55, întîmplîndu-se trecător pe drum cînd făceam cercetare pentru acest loc, mărturisii cu sufletul său, în frica lui D[umne]zeu, că după moartea căpitanului Matei Dobroteanu, rămîind Ilinca, fata lui, cu două fete, numele lor nu le ține minte și fiind săracă, au auzit atunci de la toată mahalaua că a vîndut cea Ilincă locul acesta la Mănculeștii cei bătrîni și l-au stăpînit tot Mănculeștii, dînd dintr-însul o parte de loc unui Voico de și-au făcut casa de pomană fără chirie, care casă șade în fundul locului, și dinaintea locului s-au făcut de Mănculescul o școală în care învață copiii de pomană».

«Nedelco Cazacu mahalagiul, om trecut în vîrsta bătrînețelor, auzînd cartea de blestem, zise că nu știe nimic pentru locul acesta, nici cine l-a vîndut, nici cine l-a cumpărat, nici cine l-au stăpînit».

«Zamfir măcelaru, om ca de ani șasezeci, născut, crescut într-această mahala, a auzit din unii-alții cum că locul acesta l-ar fi cumpărat Manciul moșul lui Gheorghe Mănculescu, dar cît loc au cumpărat, de la cine l-au cumpărat și de l-au dat danie bisericii sau nu, nu știe».

«Nuțul șalvaragiu, au auzit de la Ene Mănculescu cum că locul este cumpărat de dinșii de la Ilinca, fata lui Matei Dobriteanu, în tal[er]i 30 și sînt ca vreo 24 de ani de cînd acest loc îl stăpînește Mănculeștii; cu acest chip, Voiculii i-au dat loc în fundul acestui loc, de și-au făcut casa fără chirie. Casa cea veche a îngrădit-o Mănculescu și au pus pe un olog de șade într-însa de pomană. Locul celălalt au fost slobod, disgrădit, trec carele prin mijlocul lui, fiind noroaie despre amîndouă ulițele».

«Popa Radul de la această biserică a Mănculescului, născut, crescut într-această mahala, știe că pentru acest loc s-au judecat Ene Mănculescu cu Maria, sora Tudorii, ce sînt fetele Ilinței și au primit blestem preoții cei vechi ai acestei biserici, cum că locul este cumpărat de Miul Mănculescu și dat bisericii danie, pe care l-a stăpînit Mănculeștii, cu mijlocul ce arăta Nuțul șalvaragiul».

«Popa Danciul mărturisii cu sufletul său, în frica lui D[umne]zeu, că sînt trei ani de cînd intrînd preot la această biserică a Mănculescului, i-au zis răposatul Ene Mănculescu că-i dă loc dintr-acest loc, între casa Voicului și casa lui Stan ologul, care și acesta șade de pomană, să-și facă casă să șadă, și după moartea moliftei sale să rămîie bisericii, și molifța sa neavînd bani, nu și-au făcut casa. Iar locul acesta tot, i-a zis Mănculescu că este cumpărat de dinșii, adică de Mănculeștii și l-au dat danie bisericii».

«Voicul sin Tudosie: sînt ca vreo șapte ani de cînd Ene Mănculescu i-a dat voe de și-au făcut casa în fundul acestui loc, ca să șează de pomană, fără chirie. Iar după moartea lui și a soției lui, să dea copiii lui la biserică ajutor cite o oca ceară pe an».

«Dumitru cojocarul ot mahalaua Bateșli, om ca de ani șalzeci, mărturisește că acum 35 de ani sînt, de cînd să afla cu locuința acolo, într-această mahala și în multe rînduri au avut vorba cu răposatul Mănculescu, zicîndu-i că popa Stoica îl îndemna să cumpere casa cu locul al Ilinței și i-au spus răposatul Miu și aceasta : că el n-o vrut să s-așes-

tece la tocmală, fără numai au trimis pe popa Stoica de au locmit și făcînd zapisul de vînzare și aducîndu-l, i-au dat și bani, însă cu această făgăduială ca să dăruiască bisericii. Acest cuvînt au auzit din gura răposatului Miu, pe care primește și blestem».

Erau și trei muieri bătrîne anume Ilinca i Dobrița și Iana, din care Ilinca și Dobrița mărturisesc că știu că tot locul acesta este vîndut [de] Ilinca, muma Tudorii, la Mănciulești, de vor fi ca vreo 25 de ani; iar Iana mărturisește că nu este vîndut de Ilinca, ci de Costandin zugravu, cel dintîi bărbal al Tudorii, fata Ilincăi, la unul din Mănciulești. Așa a auzit și ea pe vremea cînd au dat stupaiul.

Peste aceste mărturii să vede mărturia ce au dat un preot, popa Stoica duhovnic, la leat 1786, iule 30, cu sufletul său, înaintea sfințelor icoane, și a răposat Prea Sf[întului] părintelui Grigorie Mitropolitul, cum că în vremea rușilor Ilinca, muma numitei Tudorii, făcînd acest loc de vînzare, l-a cumpărat un Miu Mănciulescu în tal[eri] 33 și însăși molifta sa au scris zapisul și primînd Ilinca banii în mîna sa, și-au pus degetul, iscăliînd și gineri-su Costandin și fi-sa Tudora aceasta.

Asemenea și popa Stanciul au mărturisit că molifta sa n-au fost de față cînd s-au scris acei zapis de vînzarea acestui loc, ci au iscălit mărturie în zapis mai în urmă, dîndu-i-l popa Stoica, tovarășul său și spîndu-i că s-au cumpărat locul de Mănciulești.

Din cercetarea ce făcurăm, să vede că acei trei stînjeni sînt cumpărați de Manciul, tatăl Miului și al lui Ene Mănciulești, cu zapisul care este de față ot leat 1759, februarie 2, de sînt ani 34, de la Stan[c]a, muma Ilincăi Dobriteancăi; și de la leat 1759, de cînd este cumpărătoarea acestor trei stînjeni și pînă la leat 1770, cînd s-au cumpărat celălalt loc de Miul, fiercul Manciului de la Ilinca Dobriteanca, se văd trecuți ani 11, deci departamenturi[le] cu greșeală scriu în anaforaua ce fac la leat 1786, că la mîna lui Ene Mănciulescu au văzut zapis bun și adevărat de cumpărătoarea locului de la muma lor. Pentru care zapis zic că au primit și blestem însăși preotul cel care l-au scris și aceasta este neadevărat, pentru că preoții n-au primit blestem pentru zapisul cel de la Stanca, care este de trei stînjeni, ci au primit pentru cel de la Ilinca, care au fost pentru tot celălalt loc și să vede că departamenturi[le] atunci, văzînd zapisul Stancăi fără perierghie, îl pun ca cum ar fi al Ilincăi și că pentru acest zapis au primit preoții și blestem.

Iar safinia dreptății a acestui loc este așa :

Din mărturia preotului popii Stoica, ce au dat prin blestem înaintea răposatului mitropolit Grigorie, fiind acesta chiar scriitorul acestui zapis și văzînd cu ochii lui primirea banilor de Ilinca de la Miul, cum și din mărturia Barbului logofăt Portărescul, ce să vede trecută în cartea departamentului ot leat [17]83 aprilie 1, i se face dovada că locul este vîndut. Din stăpînirea ce au avut Mănciulesții cu a face școala, care cade citvas și pe locul acesta, i cu a da voe Voicului de și-au făcut casă de pomană și după moartea să plătească chirie la biserică și cu a îngrădi acea veche căscioară și a pune pe olugul să șează într-însa de pomană, să dovedește vîndut locul cu acea căscioară veche. Iar că acest loc nu este adevărata zestre nici a Tudorii, nici al Marii, soră-si, să dovedește dintru aceasta că Maria înții l-au cerut locul să-l ia cu protlisimis prin întoarcere de bani și văzînd că nu are dreptate, și-au schimbat pîra că îl are de zestre și cerîndu-i-se foaia de zestre s-au văzut cu leat 1773, adică cu trei ani în urma vînzării, și locul pus în foaie cu mesleșug, adică protlisiso prîntre rînduri și cu alt condei, cum se arată acelea în chiar cărțile judecăților ce au avut Maria cu Ene Mănciulescu, pentru acest loc, la leat [17]81, iunie 1 și la leat [17]87 august 19.

Asemenea și Tudora, măcar deși arată foaie de zestre de la leat [17]70 cînd s-a căsătorit ea înții după Costandin, adică tot în leatul cînd se vede că au fost și cumpărătoarea Miului de la Ilinca muma ei, dar înții că pentru această foaie de zestre nu are Tudora nici o dovadă că este dată ei de muniă-sa chiar în ziua cînd se vede scrisă și cum că este aceasta chiar cea adevărată foaie de zestre, și a doua, că din mărturia preotului ce au fost scriitorul zapisului vînzării, să dovedește că Tudora aceasta și soțul ei cel dintîi au fost față atunci cînd au vîndut muniă-sa locui acesta și au iscălit la vînzarea mă-si și ea și bărbatul său.

După care rămîne cunoscut, că de l-ar fi avut zestre, n-ar fi iscălit și ea și bărbatul său la zapis, nici ar fi tăcut în șaisprezece ani de la leat 1770, cînd au cumpărat Mănciulescu locul acesta și pîn' la leat 1786, cînd să vede înțitia judecată între Tudora și Mănciulescul, ci tocmai după ce au văzut că soru-sa Maria n-au putut să ia locul nici cu cererea de protlisisis, fiind vîndut de muma ei, nici cu pricina zestre, dovodindu-se

foaie de zestre mincincasă, apoi au început Tudora judecata, cerîndu-l că este al ei de zestre.

Ci de cercetarea ce făcum, înștiințăm înălțimii tale și cea desăvîrșită hotărîre rămîne a să face de către înălțimea ta.

1793, septembrie 6

Ianache Muruz, vel vornic

Nicolae vel Vornic

Condica Mănciuștilor, nr. 74 : cople modernă după original pierdut.

XVIII. 1794, mai 5. *Hotărîrea domnului în acest proces.*

Io Alexandru Costandin Muruz v[oe]v[od] gospodar zemli vlahiscoe,

Șerban, dimpreună cu soția lui Tudora, dînd jalba domniei mele, cum că tot acest loc, afară din cei trei stînjeni este al ei zestre și rău l-ar fi ținînd Mănciușcu, s-au cercetat din porunca domniei mele pricina, întîi la departament, apoi la dumnealor veliți boieri, pã a căror anforale nefiînd odîhnită, au eșit la Divan, înaintea domniei mele de s-au judecat. Și pentru că Mănciușcu n-au avut sinet de cumpărătoare de tot locul ei, să ne arate, zicînd că au avut, dar din răsvrătirea vremurilor s-au rãpus, de aceea am orînduit din Divanul domniei mele cu pitac, ca dumnealor veliți dvornici, de au mers la fața locului pentru cercetare prin blestem de știința mahalagiilor a stăpînirii acestui loc și pentru măsurătoarea de ciți stînjeni sînt.

Și ne-au făcut această anaforã, pe care de isnoavã mai înfãțișîndu-i înaintea domniei mele, la Divan, unde arãtîndu-se Tudora douã foi de zestre, una veche de la cãsătoria ei dã al doilea după acest Șerban, în care s-au gîsit cu alt condei scris printre rînduri acest loc de casã; și în cea după urmã mãrturisindu-ne și Tudora cã știe cum cã bãrbatul sãu cel dintîi au vindut acest loc, dar fãr' de voia ei și silitã de bãrbatul sãu au iscãlit.

Pentru aceea, au orînduit pã amîndoi la jurãmînt, alț Tudora sã jure cã silitã au iscãlit, cit și Șerban, pentru condeul acela, cã nu l-au adãugat el. Și ne-a venit anafora a Prea Sfinției Sale Pãrintelui Mitropolitului de la 16 a lunii februarie, cum cã s-au învoit și s-au împãcat ca sã lipseascã jurãmîntul. dînd Mănciușcu taleri una sutã lui Șerban i Tudora și o vacã cu lapte și au rãmas Mănciușcu stãpîn pe tot locul.

Deci, dupã împãciuirea lor, dãm și noi domneasca noastrã înlãrare la mîinile Mănciușcului, ca sã aibã bunã pace dã pîra lui Șerban i a Tudorii, stãpînînd numitul loc cu pace.

leat 1794, mai 5

Pecete

Condica Mănciuștilor, nr. 74 ; cople modernă după original pierdut.

XIX. 1794, februarie 18. *Adeverința lui Șerban și a Tudorii de primire a 100 taleri și o vacã de la Gheorghe Mănciușcu.*

Adicã eu Șerban dimpreună cu soția mea Tudora porocle [sic] Dobricenci i copiii mei ot Ploești, dat-am această adeverință a noastră la mîna domnului logof[ăt] Gheorghitã Mănciușcu, precum sã sã știe cã fiînd un loc care sã aillã în mahalaua Batiști, însă stîjeni 29 poi, osebiți cã mai este un zapis de o vînzare a moșilor noștri, a lui Matei Dobroteanu la mîna logofãlului Gheorghe Mănciușcu, avînd între noi judecatã și din poruncã fiînd orînduiți ca sã primim blestem la Sfința Mitropolie am cãzut la pace și ne-am împãcat și a rãmas locul iarãși al bisericii. Ci sã stãpînescã biserica cu bunã pace de cãtre noi i de cãtre copiii noștri, i de alt neam al nostru. Și așa ne-au fost pacea între noi cu tal[feri] 100, adicã una sutã, care bani i-am luat deplin în mîinile noastre și o vacã cu lapte și.. pace am iscãlit acest zapis ca sã fie de bunã încredințare. Feb[ruarie] 18, 1794.

† Eu Șerban cu soția mea Tudora și cu copiii mei adeverim

† Eu popa Radu martor

† Eu popa Ștefan martor

† Eu vãlaf Radu martor

[Pe verso]: «Zapisul lui Șerban de locul dinaintea bisericii pentru păciuirea ce am făcut.

Condica Mănăstireștilor, nr. 76 ; copie modernă după original pierdut.

Cărți vechi din biblioteca bisericii

1. *Evangelie în limba română*, București, 1682.

Pe o foaie albă la început: «Să se știe de cei ce vor citi că această sfință *Evangelie* tipărită în anul 1682 în vremea și cu cheltuiala Voievodului Șerban Cantacuzino, am găsit-o cu ocazia restaurării bisericii Batiște în pod, cu totul ponosită și cu scoarțele fărâșate, împreună cu alte cărți. Tare mult m-am bucurat...».

Însemnarea, incompletă, aparține preotului George I. Negulescu.

2. *Evangelie în limba greacă*, Veneția, 1686.

3. *Evangelie greco-română*, București, 1693.

Pe verso foii de titlu: «*Scris-am eu popa Păun de la Stupărești*».

4. *Minei slavon pe martie*, Buzău, 1698, incomplet.

5. *Minei romînesc pe august*, Buzău, 1698.

6. *Triod în limba română*, Buzău, 1700.

Pe copertă: «*S-au legat în iulie leat 7209. Popa Ioan ot Batiște*».

Pe foile 1—23: «*Această sfință carte ce se chiamă Triod iaste cumpărată de robul lui Dumnezeu Dumnitru și de roaba lui Dumnezeu Marica și l-au dat sfinței biserici de la Batiște. Și l-au cumpărat drepți tl 14 bani noi și l-au dat ca să fie de pomenirea dumnealor și a părinților dumnealor în veci. Iar cine s-ar ispiți ca să-l strămute de la această sfință biserică să fie sub blestemul celor 318 sfinți părinți de la Nikea și ale tuturor sfințelor soboare, sau să o fure, fierul și piatra să-s topiască iar trupul aceluia nici de cum să nu putrezească. Și cînd au cumpărat această sfință carte, au fost popa Coman și popa Fătul împreună cu Dumitru măcelar și au fost și feciorul Hrizii Coșcar Florea și o au cumpărat din mîna priotesii popei Ion anume Stana și cu știrea feciorilor ei anume Nițul și celalt frate și cu știrea dascălului Lupul și i-au dat toți banii în mîna priotesii, tl. 14».*

Pe pagina 711: «*Să-s știe dă cînd am învățat carte slovenească la școală domnească ot Sfiei Ghiorghe cel vechiu la dascălu Lupul și păzeam la sfința biserică la Batiștea cum arată mai jos anume eu Manul. Și am șezut la Filcu merarul în gazdă și pă e [sic] anume Stana. Eu Manul sin diaconului Iane ot Boldești sud Sacu. Și am scris în luna mai dni 14 [leat 7] 253».*

Alte însemnări fără importanță.

7. *Evangelie în limba română*, București 1723.

Pe foaia de titlu: «*Ghiorghe robul lui Dumnezeu*».

8. *Apostol*, în limba română, București, 1743.

Pe verso copertei: «*La leat 1848 septembrie 15 au venit turcii în București de au strical libertatea împreună cu muscalii. Și au însemnat ca să știe*».

Desene de sfinți, caricaturi, însemnări fără importanță.

9. *Evangelie în limba română*, Rîmnic 1746.

10. *Triod în limba română*, București, 1770.

11. *Apostol în limba română*, București 1774.

12. *Minee grecești*, Veneția: pe ianuarie (1775, 2 ex.), februarie (1775, 2 ex.), martie (1775, 1778), aprilie (1768, 1776), mai (1774, 1778), iunie (1770, 1778), iulie (1777, 2 ex.), august (1777), septembrie (1779), octombrie (1775, 2 ex.), noiembrie (1777, 1778, decembrie (1777).

13. *Triod grecesc*, Veneția 1777.

14. *Penticostar grecesc*, Veneția 1777.

15. *Minee romînești*, Rîmnic: ianuarie (1779), februarie (1779; pe foaia a 2-a «*Costandin Popa, dascăl sft. b[isericii] Batiște. 1818, febr. 28*), aprilie (1780), mai (1780); pe ultima foaie este un desen reprezentînd un călugăr cu o cruce în mîină și însemnarea «*...călugăr carele amu fostu paraciseru la leat 1819*»; pe verso: «*Această sfință minee luna lui mai este al sfinței biserici Batiștea; să să știe carele mă aflu și eu cel mai jos iscălit purătător de grije pentru a[] sfinței biserici cărți și sfințe și altele. 1819, mai 1. Costandin logojitel, iunie (1780); pe o foaie albă la început: «*Și am scris eu dascălu**

Petre al bisericii Bateștii iar mîna va putezi și slova va rămînea și cine va citi mă va pomeni... etc.» — începutul sec. XIX), iulie (1780), august (1780), octombrie (1776); pe o foaie albă la început: «Știință să fie că la leat 1820 septo. 14 au fost la sfînta Mitropolie adunare de preoți ca la noao... pentru că au fost venit părintelui mitropolit nostru Dionisie laudă și engolpion de... al Țarigradului și al Ierusalimului forte... și chemare întănire pentru multă... îniru al doilea an al stăpîniri sale cu leat... arătat. Sept. 1. Nicolae...» [această însemnare este în parte ruptă]; pe aceeași pagină: «Știință să să fie că la leat 1832 am fostu eu Peire paracliseru»; mai jos: «Știință să fie la leat 1848 am fost eu Spiridon paracliser... Bateștii i cu Gheorghe unchiul meu Spiridon Stănescu în zilele cînd au fost turcii în București»; pe verso: «Eu... aci la beserico la Bateste m-am așezat... nepot popii Ioan la leat 1836 sept. 1», noiembrie (1778), decembrie (1779).

16. *Sinopsis*, în limba romînă, Rîmnic 1783.

Pe o foaie albă la început: «Cumpărata de mine pr. G. I. Negulescu de la moș Nicolae de pe șoseaua Colentina. Dăruită bibliotecii bis. Batește. 1907, pr. G. I. Negulescu».

17. *Cuvintele sfîntului părintelui nostru Teodor studitul*, Rîmnic 1784.

18. *Octoih* în limba greacă, Veneția 1790.

19. *Istoria biblică de Dorotei al Monembasiei*, în limba greacă, Veneția 1798.

20. *Orologiul cel mare*, în limba greacă, Veneția 1801.

21. *Minee grecești*, Veneția: ianuarie (1803), februarie (1802), martie (1803), aprilie (1803), mai (1803), iunie (1804).

22. *Penticostar* romînesc, Sibiu 1805.

23. *Slujba Sfîntului Nișon*, Sibiu 1806.

Pe ultima pagină: «Milostivul și de H[risto]s iubitorul domnu Neagoe v[o]e]vodu Basarab s-au cumpărat de mine Ioan Dobrescu ot mah[al]aua Bateștii pentru pomenirea mea. 1822, avg[ust] 14».

24. *Panovhida*, Iași 1807.

25. *Psaltire* romînesc, Brașov, 1816.

26. *Biblia*, St. Petersburg, 1819

27. *Teoriticon*, Viena 1823.

28. *Invățătură despre nunți*, București, 1827.

29. *Cuvintele Sfîntului Ioan Gură de Aur*, București, 1827.

30. *Cuvintele Sfîntului Vasile și Grigore*, București, 1827.

31. *Carte folositoare de suflet*, București, 1827.

32. *Chiriadromion*, București, 1830.

33. *Liturghier*, Sibiu, 1831.

34. *Cuvintele monahului Vrienie pentru pogorîrea Sfîntului Duh*, Buzău, 1832.

35. *Impărțirea de griu a Sfîntului Ioan Gură de Aur*, Buzău, 1833.

36. *Liturghiile*, București, 1833, tipografia lui Eliade.

Pe foaia de titlu: «*Popa Gheorghes*»; mai jos: «*Popa Iordache ot mah[alaua] Bateștii*».
Pe foaia 2 verso: «*Dă către cei în... iscăliți s-au hărăzit această s[fi]ntă carte s[fi]ntei biserici Bateștea prin iscălitură. 837 iulie 29. Stanciu fostul pitar. C. Fre med[elnice]r».*

O foaie albă la sfîrșit: «*Suvenire pentru pomenire lasu alu meu nume și alu meu dulce pronome pe această s[fi]ntă carte spre eternitate pe cîndu mă aflamu făcutu preotu și orînduitu de către Metroplic ca să slujescu la beserica Bateștea 40 de zile Preotu Nicolae Mazilescu din comuna Leicești districtulu Muscelu piassa Rîurile. 1877 decembrie 3. P.N.M.*

37. *Ciasoslov*, Neamțu 1833.

38. *Putul Sfîntului Ioan Gură de Aur*, Buzău 1833.

Pe foaia 3: «*Aciasț sfîntă carte ce se numește Puful Sfîntului Ioan Gură de Aur iaste cumpărată de Șerban abagiul Gheorghiu din Căldărușani în bani drept lei patru spri zece și parale dozece în leat 1835 febr[uarie] 12. Șerban abagiul*».

39. *Minee romînești*: februarie (1835), martie (1835), aprilie (1836), mai (1836), iulie (1836), septembrie (1835), oct. (1835) nov. (1835) decembrie (1835).

39. *Penticostar*, Neamțu 1834.

40. *Evangheliar*, Neamțu 1834.

Pe o foaie albă: «*Spre știință. În ziua de 26 decembrie anul domnului 1904, subsemnatul am fost hirotonisit preot pe seama s[fi]ntei biserici Batește de către P. S. Arhiereu Calist Ialomiteanu Botoșăneanu din ordinul I.P.S. Mitropolit Primat Iosif Gheorghian;*

pînă la această dată, subsemnatul am fost diacon la biserica Amza de aci din București patru ani și o lună și 25 de zile — adică de la 1 noiembrie 1900.

Prectul George I. Negulescu.

41. *Evangheliar*, Buzău, 1834.
42. *Tîlcuiala Evangheliilor*, Buda 1835.
43. *Orologhion adecă Ciasoslov*, Brașov 1835.
44. *Apostol*, Buzău 1836.
45. *Evangheliar*, Buzău 1837.
46. *Chiriacodromion*, Buzău, 1839.

Pe ultima pagină: *Acestu chiriacodromiu coprinzătoru de cuvînte aplicate pe Evangheliile duminicelor în totu cursul anului s-a dăruit de supt însemnatul s[fi]n[te]i biserici Dintr-o zi cu hramul S[fi]n[te]i lui marelui Ier[ar]h Nicolae, ca să se cetească în fiecare duminică cuvîntul respectivu întregu și deslușit spre înțelegerea creștinilor ascultători. 1850 noembrie 14, București, F. Ioanid».*

47. *Slujba S[fi]ntului Alexandru*, Buzău, 1839.
48. *Paraclisul și Acatistul S[fi]ntului Alexandru*, Buzău 1839.
49. *Octoih și Catavasier*, Buzău 1839.

Pe foaia de titlu, verso: «*Acestu Otoicu s-au dăruitu s[fi]n[te]i biserici Batiște de subsemnatu duh[lo]v[nic] P. Sachelarie, 1892».*

50. *Evanghelia de Paști*, Buzău 1840.
51. *Tălmăcirea Psalmilor*, de Teodorit episcopul Ciprului, Buzău 1840.
52. *Pidalion* grecesc, Atena 1841.
53. *Pidalion* românesc, Neamțu 1844.
54. *Octoih românesc*, Buda 1846.
55. *Nouă Testament*, Smirna 1846.
56. *Orologiul cel mare*, grecesc, Venetia 1851.
57. *Carte foarte folositoare de suflet*, București 1852.
58. *Prochinitar*, București, 1852.
59. *Manual de pravilă bisericească*, București 1854.
60. *Molitfelnic*, București 1854.
61. *Psaltire*, București 1854.
62. *Biblia*, Buzău, 1855 vol. II, III, IV.
63. *Explicatia bisericii, slujbei, etc.*, București, 1855.

Pe ultima pagină: «*Spre pomenire.*

«*Cînd n'oiu mai fi / Și mă veți pomeni / Dumnezeu să primească / Ale noastre rugăciuni / Și să vă plătească. Preotul Niculae [M. Popescu] 4.XI.1926».*

64. *Triod*, București, 1856.
65. *Octoih*, București, 1856.
66. *Chiriacodromion*, București, 1857.
67. *Noul Testament*, București 1857.
68. *Octoih*, București 1859.
69. *Aghiazmatar*, Rîmniciu Vîlcii 1861.

Cărți fără foaie de titlu

1. *Antologhion*, tipărit în Ardeal în vremea Impăratului Carol al VI-lea 1711—1740).
2. *Triod* grecesc, Venetia secolul al XVIII-lea.
3. *Carte de rugăciune*, secolul al XVIII-lea.
4. *Minei* grecesc pe septembrie.
5. *Ceaslov*, secolul al XIX-lea.
6. *Alfavită suflătească*, secolul al XIX-lea.
7. *Cazanii*, secolul al XIX-lea.
8. *Mîntuirea păcătoșilor*, grecesc, secolul al XIX-lea.

MATEI CAZACU

și
Pr. NIȚIȘOR CAZACU

BISERICILE DIN BOTENI-MUSCEL ȘI SLUJITORII LOR

Spre sud-est de Cîmplung, pe valea rîușorului Argeșel cu curgere domoală, la distanță de 23 km se află marea și frumoasa comună Boteni, pomenită în documente încă de la începutul secolului al XVI-lea. întemeietorul ei trebuie să fi fost Botea, de la care și-a luat desigur numele, cum și-a luat desigur numele, comuna Stoenești numele de la Stoian, Dragoslavele de la Dragoslav și Bădeni de la Badea. Aceste trei sate sînt spre nord-est de Boteni și tradiția locală spune că întemeietorii lor au fost dintre oastașii legendarului Negru Vodă, ca și întemeietorul Botenilor. Cînd a fost întemeiată comuna Boteni nu se arată în nici un document anterior secolului al XVI-lea, dar desigur că exista și în secolul precedent, din care ne-au rămas prea puține mărturii scrise.

Scurt istoric. — Cele mai sigure știri privitoare la vechimea Botenilor se află menționate în volumele de documente ale Țării Romînești, publicate de Academia Republicii Populare Romîne, după originalele slavone din biblioteca sa, de la Arhivele Statului și din unele arhive mai mici sau particulare. Iată aceste documente :

1. *Cartea lui Basarab voievod din 23 iulie 1512*, privitoare la satele Minăstîrii Cotlomuz, între ele fiind și satul Hîrtiești, învecinat la miez-noapte cu Boteni. Între martorii amintiți e și Dragoslav din Boteni (vol. I, p. 81) ;

2. Același Dragoslav arătat ca mator și în *cartea lui Vlad voievod din 7039 (1531)*, precum și în *cea din 1533* (vol. II, p. 98 și 135) ;

3. În *cartea lui Alexandru voievod din 25 septembrie 1572* e trecut ca martor Băncilă din Boteni. Același voievod, la 29 aprilie 7078 (1570) întărește Mariei cu fiii săi stăpînirea peste ocina din Boteni, partea ei toată cît se va alege, fiindcă e veche și dreaptă. A așezat apoi pe bărbatu-său Micu peste toată ocina, iar după moartea lui s-o stăpînească fiicele ei Stanca și Slavna, iar Negre fiul ei să nu aibă nici un amestec, fiindcă s-a lepădat de el, fiind om făcător de rele. Avea în sat și un vecin (rumîn) cumpărat cu 1000 aspri și niște lazuri ;

4. *Cartea din 7085 (1577), tot a lui Alexandru voievod*, dată lui Mîcu și fiții săi, ca să-i fie ocină în Boteni și partea lui Negre, fiul Mariei, toată de peste tot hotarul și cu muntele Dudule, cumpărată cu 4640 aspri și trei cai buni. Sînt înșirate apoi și alte multe cumpărături în același hotar al Botenilor, cu cîte 500 și 200 aspri (vol. I de documente din secolul al XVI-lea, p. 353—354) ;

5. *Cartea lui Mihnea vodă din 6 februarie 7086 (1578)*, dată lui Negre ca să-i fie ocină în Boteni, partea tatălui său Sucală, cu doi vecini (rumîni), Ivan și Stan, ocina toată (vol. IV, p. 307) ;

6. *Cartea lui Petru voievod din 5 februarie 7092 (1584)*, prin care se întărește lui Mîcu stăpînirea peste ocina din Boteni, care era contestată de niște nepoți ai soției sale Maria, numiți Negre și Vîlăia (vol. V, p. 150) ;

7. *La 26 mai 7093 (1585), Mihnea voievod întărește lui Mîcu și fiții săi stăpînirea peste partea cumpărată de la Radu cu 8600 aspri și doi cai buni, vînzare făcută cu știrea tuturor rudelor și megieșilor* (vol. V, p. 189).

*

Spre finele secolului al XVI-lea, din motive necunoscute, se găseau strămutați parte din locuitorii Botenilor în județul vecin Dimbovița, unde întemeiaseră un sat tot cu numele de Boteni, existent și astăzi cu această numire. Acest sat este amintit într-o *carte a lui Mihnea voievod din 1578*, alături de alte sate vecine, între care și satul Lunguleț.

Într-un *zapis local din 1675*, deci cu o sută de ani mai târziu, prin care se arată că niște locuitori din Boteni Muscelului vînd muntele Boteanu lui Jinga Baștea din Rucăr, se spune că partea de munte din Jurebie în sus a fost a lor, iar din Jurebie în jos o au cumpărat și ei de la Boteni de din jos de Tîrgoviște. Satul acesta, cu denumirea tot Boteni, e puțin mai jos de gara Titu, așezat pe malul stîng al Dimboviței.

În satul Boteni din Muscel, din cele mai vechi timpuri au avut proprietate localnicii moșneni, ei posedînd în secolul al XVII-lea și muntele Boteanu din Rucăr, pe care l-au vîndut unui sătean de acolo, numit Baștea. Tot în Boteni se constată și proprietatea boierească, fie prin cumpărătoare, fie prin silnicie a familiei de boieri Vlădescu, încă din secolul al XVII-lea.

Într-o *carte a lui Constantin Mavrocordat din 2 martie 7240 (1732)*, se arată că Constantin Vlădescu, fiul lui Șerban Vlădescu, avea de moștenire de la moșii și părinții lui, cu zapise, niște rumîni, adică niște săteni ce se vînduseră cu proprietatea lor.

Pe moșia boierilor Vlădești din partea de nord-vest a satului s-au așezat în secolul XVIII-lea un grup de săteni veniți din Ardeal, siliți să se refugieze aci, fie din cauza persecuției religioase a celor rămași în credința ortodoxă după unirea de la 1700, fie în urma revoluției lui Horia, Cloșca și Crișan din 1784. În nordul Muscelului, s-au așezat atunci numeroși refugiați ardeleni, formînd sate noi, alături de altele mai vechi,

care au adăugat la urmă cuvîntul Ungureni. Așa și cei stabiliți în Boteni au alcătuit satul Botenii-Ungureni ; cei din Bădeni satul Bădenii-Ungureni ; cei din Berevoiești Berevoieștii-Ungureni. Grupe mai mici, fără a alcătui sate separate, s-au stabilit pe moșia orașului Cîmpulung, precum și în alte numeroase sate din regiunea nordică a Muscelului, ca : Valea Popii, Lerești, Dragoslavele, Rucăr, etc.

Botenii-Ungureni și-au construit după scurt timp de la așezarea lor aci o biserică de lemn. Din cele mai vechi timpuri va fi existat desigur și în Botenii-Pămînteni un locaș de rugă, despre care însă nu se mai păstrează nici o informație pînă în 1810, cînd s-a făcut catagrafia cerută de armatele rusești de ocupație.

Actele vechi locale ce se mai păstrează menționează numele unor preoți din secolul al XVII-lea. Într-un *zapis din 1 aprilie 7138 (1630)* e trecut ca martor popa Badea din Boteni, iar în *altul din 1655*, popa Aleman. Cei mai vechi preot cunoscut și ca scriitor a fost popa Mîcu, care în *zapisul* ce a scris la 1674 a adăugat și aceste cuvinte : «Az pisah popa Mîcu ot seale Boteani», adică aci am scris eu popa Mîcu din satul Boteni. Ce preoți vor mai fi fost în secolul al XVIII-lea nu se mai știe, nemaipăstrîndu-se acte de atunci.

*

Catagrafia făcută la 1810 din porunca armatelor rusești de ocupație. Este păstrată în secția de manuscrise a Academiei Romîne ; este scrisă în două volume, cu nr. 1542 și 4036. În ea se arată starea bisericilor de atunci, veșmintele ce aveau și slujitorii. La fiecare se dă vîrsta, data hirotoniei, calitățile sau defectele ce aveau, numele soției și ale copiilor, la băieții mai mari de 7 ani adăugîndu-se și știința de carte pe care o aveau. Pentru începători, arată că învață «az, buche», adică alfabetul, iar pentru cei mai înaintați pe ce carte știau să citească. După preoți și diaconi sînt trecuți și țircovnicii, adică cîntăreții de la strană și la urmă de tot populația pe sexe, la fiecare biserică. Întreg cuprinsul privitor la Boteni se dă mai jos.

Satul Botenii-Pămînteni. — Biserica de zid, bună, cu hramul Cuvioasa Paraschiya. Are trei rînduri de veșminte bune, cărțile deplin, fără a avea lipsă, cu doi preoți și un diacon :

1. *Preot popa Ion sin Zichil* de 40 ani, bun, învățat cîntăreț, fără patima beției, cu soție Maria fică Anastasia de neam mirean, preotit ot leat 1803 Iulie 6 ziua Marți, cu carte de la proin mitropolit Dositie, arînduit la această biserică ;

2. *Preot popa Neculae sin popa Matei* de 30 ani, bun, învățat cîntăreț, neglobit, cam cu patima beției, nu întocmai, cu soția Nedelea, fată Stana, de neam preot, preotit ot leat 1803 Dechemvrie 8, ziua Duminecă cu carte de la proin mitropolit Dositie, orînduit la această sfîntă biserică, cu 2 feciori : Radu de 4 ani și Iacov de 6 ani ;

3. *Diacon Nicolae sin popa Badea* de 38 ani, bun, neînvațat cîntăreț, slab la cîntare, neglobit, fără patima beției, cu soție Ana fică Maria

de neam preot, diaconit ot leat 1803 ziua Marți cu carte dela proin (fostul) mitropolit Dositie, orînduit la această biserică.

Țircovnici : 1. Ion sin popa Badea de 24 ani, slab la învățătură, fără nici o patimă, cu soție Stanca de neam preot, născut și crescut la acest sat cu carte de țircovnicie de la preaosfinția sa părintele mitropolit Ignatie, orînduit la această sfîntă biserică la leat 1810 ;

2. Gheorghe sin Costandin de 15 ani, slab la învățătură, fără nici o patimă, holtei, de neam mirean, născut și crescut la acest sat cu carte de țircovnicie de la preaosfinția sa părintele mitropolit Ignatie, orînduit la această sfîntă biserică ot leat 1810.

114 case cu 240 suflete de parte bărbătească ; 250 suflete de parte femeiască, peste tot 490 suflete.

Satul Botenii-Ungureni. — Biserica de lemn, bună, cu hramul Sfin-
tul Nicolae, cu un rînd de veșminte ponosite, dar cărțile deplin, fără a avea lipsă.

1. *Preot popa Ion sin popa Costandin* de 32 ani, bun, învățat cîntăreț, fără patima beției, cu soție Ana, de neam mirean, preoțit ot leat 1809 Martie 18, ziua Sîmbătă cu carte de la proin mitropolit Dositie, orînduit la această sfîntă biserică. Are un fecior Mihai de 2 ani ;

2. *Preot popa Ion sin Bucur* de 35 ani, bun, învățat cîntăreț, fără patima beției, cu soție Ana de neam mirean preoțit ot leat 1803 Dechem-
vrie 18 ziua Vineri cu carte de la proin mitropolit Dositie orînduit la această biserică.

3. *Diacon Matei sin popa Șerban* de 32 ani, bun, învățat cîntăreț, neglobit, fără patima beției cu soție Stana de neam preot, diaconit ot leat 1802 Iulie 29, ziua Marți, cu carte de la proin mitropolit Dositie, strămutat de la Botenii-Pămînteni. Are 2 feciori : Ion de 7 ani învațat az-buche și Matei de 2 ani.

Țircovnici : 1. *Zaharia sin Mante* țircovnic de 30 ani, slab la învățătură, fără nici o patimă, cu soție Gherghina de neam mirean, născut și crescut la acest sat cu carte de țircovnicie de la preaosfinția sa părintele mitropolit Ignatie orînduit la această sfîntă biserică ot leat 1810 ;

2. *Ion sin popa Costandin* de 35 ani, bun, învățat cîntăreț, fără nici o patimă cu soție Nedelea de neam preot, născut și crescut la acest sat cu carte de țircovnicie de la preaosfințitul mitropolit Ignatie orînduit la această sfîntă biserică.

70 case cu 148 suflete de parte bărbătească și 163 suflete de parte femeiască, peste tot 311 suflete.

Populația totală a Botenilor la 1810 era 184 familii și 801 suflete, ajungînd astăzi la 900 familii și 3800 suflete.

Din această catagrafie se pot vedea numele preoților Șerban, Constantin, Matei și Badea, care desigur vor fi păstorit în a doua jumătate a secolului XVIII-lea, copiii lor figurînd în 1810 ca slujitori ai bisericilor din ambele sate.

Din secolul al XVIII-lea, documentele ne fac cunoscut numele unui fiu al Botenilor, printre călugării Minăstirii Cîmpulung. Într-un zapis

din 30 octombrie 7226 (1717) se arată că ieromonahul Ștefan, feciorul lui Gavrilă Mirțu ot Boteni, avea o moșie anume Negomireștii de jos pe apa Argeșului, din sud de Boteni, și altă parte de moșie chiar în Boteni și-n satul Vulturești de mai jos. Iată ce a făcut cu aceste părți de moșie :

«...Eu fiind călugăr încă din copilăria mea, am cugetat și am gândit întru inima mea pentru mare a părinților mei pomenire, a moșilor, strămoșilor și pentru a păcătoșului meu suflet, de am dat și am închinat Sfintei mînăstiri ot Dolgopol (Cîmpulung) moșia Negomireștii de jos cu tot hotarul din hotar pînă în hotar, ca să fie părinților călugărași de hrană și la tot neamul meu și mie vecinică pomenire. După moartea mea să mi se puie și oasele mele la un loc de odihnă, aici la Sfînta mînăstire.

Iar moșia mea din Boteni și din Vulturești o las nepoților mei toată partea mea ca să nu aibă a zice că nu le-am lăsat moșie și lor...

Iar care din neamul meu sau nepoții mei s-ar ispiți a face vreun val Sfintei mînăstiri, să fie legați și afurisiți de Domnul nostru Iisus Hristos și de cei 318 Sfinți părinți de la Nîcheia ; hierul, pietrele să se topească, iar trupurile lor să stea întregi și netopite și să nu se aleagă de oasele lor, ca praful înainte vîntului».

*

Date extrase din arhiva veche a protoieriei Muscel. — În ianuarie 1839, un locuitor numit Stanciu Delbea s-a plîns protoieriei că soția sa are o patimă rea. Protoieria a cerut lămuriri pe care le-a dat preotul de atunci numit Ion Bădescu și aleșii satului : din Băbăriță Ion Bădescu, Gh. Bădescu și pircălabul Dumitrache. Aceștia, printr-un raport, au arătat că, în adevăr, soția lui Stanciu Dolbea are acea patimă și încheie astfel : «ea nu se mai lasă de lucrurile rele și de acea raportuim cinstitei Protopopii întru adevăr căci este păcat ca Stanciu să-și petreacă viața lui cu amar. Și cum va lumina Duhul Sfînt cinstita Protopopie asupra dreptății». Prin decizia protoieriei, căsătoria a fost apoi desfăcută.

În 1846 era preot la Bădenii-Ungureni Badea, iar în Botenii-Pămînteni Dumitru Bădescu, care printr-o jalbă trimisă protoieriei în 1848, spune că este hirotonit de 4 ani (așadar din 1844). Avea tocmeală cu locuitorii să-i dea cite 2 lei de familie sîmbrie pe an și 60 banițe de porumb.

În 1849, starea bisericilor din ambele sate era următoarea : Botenii-Pămînteni, proprietate a marelui paharnic Ion Polizu și moștenească. La biserică lipsă numai colămvîtra (adică vasul în care se botezau copiii). Biserica de zid cu clopot, dar cam dezvelită la o parte de loc, despre tindă închisă cu zid.

Botenii-Ungureni. Proprietatea lui Dincă Vlădescu din Lucieni și alți moșteni. Biserica de lemn, în proastă stare.

La 15 noiembrie 1849, protoieria raportează Sfintei Mîtropolii că biserica din Botenii-Ungureni e stricată rău, încît pe la fundul altarului e loc de poate intra și omul ; învelișul de plouă înăuntru, s-a și povîrmit

intr-o parte, nu mai este nădejde de a se mai sluji în ea. Prototieria a povățuit să o dreagă, dar vede că nu s-a făcut nici o urmare. El de părere ca să se închidă. Cu nr. 4422 din 28 noiembrie, Sfânta Mitropolie o închide și invită locuitorii să pregătească materialul pe iarnă, spre a se zidi alta nouă.

Reclamația din 1850 către protopopie :

«Cinstitei Protopopii a acestui județ Muscel a plășii Rîurile și Argeșel, noi toată obștea satelor Botenii-Pămînetni și Botenii-Ungureni plecată reclamație.

Cu mare plîngere jeluim milii și bunătății cinstitei Protopopii, că aici la acest sat ne aflăm ca la 200 familii cu toți locuitorii așezați și de trecută vreme nu avem duhovnic, căci pînă acum deși ne ispoveduim păcatele noastre la cite un duhovnic, dar se afla de la alte sate și cu depărtare și la cite o întîmplare de vreme împotrivoare, la mulți s-a întîmplat moarte grabnică de și-au dat obștescul sfîrșit fără ispovedanțe. Cu mare greutate ne vedem acum a nu avea noi așa un păstor bun pentru tîmăduirea sufletelor noastre din păcate și la mare și la mic, că trebuie a se mărturisi la duhovnic de patru ori pe an la cele patru sfinte posturi, precum sfinții și dumnezeieștii părinți ne povățuiește.

Pentru aceea cădem la mila cinstitei Protopopii cu mare cu mic ca către un izvor de milă ce-și revarsă roadele către cei săraci, ca din trei preoți ce se află păstori turmei cei cuvîntătoare aicea în pomenitul sat, pe care și cinstita Protopopie îl cunoaște ca duh bun și blînd cum și noi obștea satului îl numim pe preotul Dumitru Bădescu și prin bună povățuirea acei Protopopii să ni-l recomande unde se cuvine a putea cîștiga acest dumnezeesc dar duhovnicesc, pentru că să avem și noi luminarea sufletelor și trupurilor noastre și cinstita Protopopie avînd o mare pomenire și vrednică de laudă și pe această lume vremelnică și pe cea vecinică de ne va asculta această plîngere.

Prea plecați și cu smerenție jeluitori

Petrache Lambrescu ctitor al Sfintei biserici

Gheorghe Lambrescu ctitor al Sfintei biserici».

Urmează apoi multe semnături apoi aleșii de atunci ai satului și pircălabul.

Protopopia, pe baza acestei cereri, a făcut raportul cu nr. 30 din 26 martie 1850.

Pitacul ecleziarhului Sfintei Mitropolii de duhovnicie al acestui preot Dumitru din satul Boteni cu nr. 102 din 10 aprilie, fiind semnat de Teodorit, ecleziarhul de atunci al Sfintei Mitropolii.

La 6 februarie 1851, preotul Dumitru din Boteni a fost orînduit proestos în locul preotului Ștefan din Drăghici. La biserica din Botenii-Ungureni, ce se repara atunci, era țircovnic Ion sin popa Ion Bădescu, frate cu proestosul Dumitru Bădescu. Bătrînul preot Ion sin Dinu Bădescu, tatăl proestosului Dumitru, a murit și a fost îngropat la 27 ale lunii februarie 1851, ziua marți. La biserica din Botenii-Ungureni era preot Badaea.

În catagrafia bisericilor, făcută în anul următor, 1852, se arată următoarele: Botenii-Ungureni, proprietate a boierilor Vlădești din Lucieni și a lui Alecu Beștelei. Biserica de lemn în lucrare cu preotul Costandin sin preot Ion; purtători de mijloc, știe bine cele bisericesti. Botenii-Pămînteni, proprietate moștenească și a lui Nițu Polizu. Biserica de zid, învelișu și amvonu în dărăpănare, are cele trebuincioase. Preot Dimitrie popa Nițu și preot Ion sin Gheorghe de mijloc, știe cele bisericesti.

În 1853, preotul Ion sin Gheorghe din Botenii-Pămînteni se plîngea că e preot din leatul 1850 la biserica cu hramul Cuvioasa Paraschiva, unde sînt 150 familii, bez (afară de) cătunul Botenii-Ungureni și țigani satului. Pe 1851—1852 i s-a dat dreptul de porumb din magazia de rezervă, iar pe 1853 nu i s-a dat nimic.

Făcîndu-se jalbă la Ocîrmuire, aceasta răspunde că în acest sat mai sînt încă doi preoți, anume Dumitru și Badea, cărora li s-a dat după lege productul convenit. După lege nu se putea da productul într-un sat decît la doi preoți, nu la mai mulți. Dintr-o circulară tipărită a Sfînteii Mitropolii, rezultă că preotul din sat avea atunci de la proprietar pămînt îndoît decît un clăcaș cu patru boi, scutire de orice dajdie către stat, cîte trei kile de bucate din magazia de rezervă — cîntărețul și paracliserul cîte două, iar preotul de la oraș cîte 2 lei de familie. Proprietarii însă nu respectau aceasta și, în loc de cîte 12 pogoane, dau unii cîte 9, alții cîte 4 și unii chiar de loc.

Preotului Badea de la biserica din satul Botenii-Ungureni îi se pune în vedere că de la 3 iunie 1853 înainte, nu-i mai e îngăduit a sluji la acea biserică și a se mai împărtași cu nimic de acolo, ci să pună în lucrare biserica, să se înțeleagă cu ctitorii și cu ceilalți locuitori, că e destulă vreme de cînd se află în dărăpănare.

Acest preot Badea Popescu a încetat din viață la 2 aprilie 1856. S-a cerut să slujească aci cu rîndul cei doi preoți din Botenii-Pămînteni. În fruntea celor iscăliți sînt trecuți: Eufrosina Beștelei, A. Vlădescu, P. Vlădescu și I. Beștelei, proprietari.

Cartea de hirotonie a aceluși preot Badea sin preotul Nicolae din Botenii-Ungureni avea nr. 19 și a fost înaintată protoieriei de proestosul Ion Bădescu. Chiar în acel an, enoriașii au cerut alt preot, după cum se poate vedea din cele de mai jos:

«Cinstitei Protopopii a plășilor de jos din județul Muscel.

Este cunoscută cinstitei Protopopii lipsa de preot ce avem la biserica noastră din satul Botenii-Ungureni cu hramul sfîntului ierarh Nicolae, despre care și învoindu-ne cu tînărul Constantin sin preot Ion Marinescu ca pe unul pe care l-am cunoscut cu bune purtări, cu știință în cele bisericesti și neînclinat cu nici o răspundere de capitație, ne rugăm plecați să binevoiașcă a-i face și din parte-i convenită recomandație către Sfînta Mitropolie, după care să-și poată dobîndi darul preoției pe seama bisericicii de mai sus, iar despre drepturile hotărîte de stăpînire ce am făgăduit pe fiecare an, ele se coprink în înscrisurile de învoire îndreptate pentru punerea la cale a cinstitei Ocîrmuiri».

Semnează enoriașii și la urmă proprietarii : A. Vlădescu, P. Vlădescu și Ion Beștelei, apoi Sfatul satului Boteni : Această reclamație fiind în adevăr dată de enoriașii sfintei biserici, cum și de dumnealor proprietarii, s-a adeverit. 1856 luna Iunie ziua 20.

(Pecetea satului) Ion Hirtiescu, Niță Coman, N. Bidilică, Niță Grecu, deputați.

Cartea de preoție a acestui nou preot din Botenii-Ungureni s-a dat la 25 decembrie 1856.

Jalbă primită de protoierie la 1 iulie 1849 :

«La biserica satului nostru Botenii-Pămînteni cu hramul Cuvioasei Paraschiva, deși avem în ființă doi preoți, dar unul dintr-înșii anume Ion, aflîndu-se foarte slăbit de bătrînețe și căzut într-o patimă pe care nu putem a o arăta și numai cu unul neputîndu-ne întîmpina trebuințele sufletești și bisericești, aflîndu-ne deosebit de 130 familii locuitori în satul nostru și un număr de familii de robi, rugăm plecați cinstita Protopopie a ne recomanda spre hirotonie pe alesul din parte-ne Ion sin Gh. Bădescu din satul nostru, fiind cu bună știință de carte și cinstit în ale sale purtări».

După semnătura enoriașilor, urmează semnăturile acestor aleși ai satului : Vlaicu Lazăr, Matei Necula și Matei Diaconu. Scriitor Ștefan Ionescu.

O poruncă a protopopului către proestosul Ion din satul Boteni, dată în iulie 1853.

«Orînduală fiind ca oricînd s-a întîmplat să vină aci în principat împărăteștile oștiri rusești să se pomenească la sfintele bisericești slujbe prea sfîntitul îndreptător sinod și numele familiei împărătești și fiindcă și acum au intrat aci în pămîntul Valahiei oștile prea puternicei împărății a Rusiei, de aceea în temeiul poruncii preaosfinției sale părintelui Mitropolit cu nr. 4309. Protopopia grăbește a da în cunoștința sfîntiei tale și totdeodată îți poruncește ca îndată după primirea acesteia să dai pe la toate bisericile copie în chipul următor : Pentru preaosfințitul îndreptător Sinod și pentru arhiepiscopul nostru Nifon și pentru cinstita preoțime și întru Hristos diaconime și pentru tot clerul și norodul, Domnului să ne rugăm.

Pentru blagocestivul singurul stăpînitor, marele domn și împărat al Rusiei N. Pavlovici și pentru soția sa blagocestiva doamnă și împărăteasă Alexandra Teodorovna cu fiii lor, pentru toată curtea și ostașii lor, Domnului să ne rugăm.

Pentru binecredinciosul și răbdătorul de Hristos domnul nostru Barbu Dimitrie Știrbey voevod, Safta doamna cu fiii lor, Domnului să ne rugăm, care se va pomeni în toată vremea seara și dimineața la slujbele bisericii de către toți preoții iar că va fi următor să iscălească și cu raport să se trimită Protopopiei. Nr. 390 Anul 1853 Iulie 4».

Pe verso numele tuturor preoților din raza proestosului Ion din protopopiatul II condus de preotul I. Iacoveanu. Preot Vasile al Bulibașii am primit cinstita poruncă și voiu fi următor. Continuă apoi semnăturile preoților din Poenari, Valea Vacii (acum Lucieni), Vulturești, Hîrtiești, Voroveni etc.

Reclamația primită de protoierie în luna mai 1854 :

«Cinstitei Protopopii a plășilor de jos plecată reclamație.

După deslegarea ce mi s-a dat de către cinstita Protopopie prin porunca nr... din anul 1851 luînd săvîrșire preforma bisericii satului Botenii-Ungureni, rugăm cinstita Protopopie să binevoiască cu ajutorul prea puternicului Dumnezeu, a ne-o sfinți la ziua Sfinților apostoli viitor Petru și Pavel, căci stau locuitorii acestui sat lipsiți de sfînta slujbă la praznicile ce ne sînt puse înnainte».

Urmează semnăturile a 10 enoriași, în frunte cu P. Vlădescu proprietar și la urmă a preotului Badea Popescu.

Aprobarea sfințirii.

«Nifon cu mila lui Dumnezeu arhiepiscop și mitropolit al Ungrovlahiei.

Cinstitului protopop al plășilor Rîurile și Argeșel, județul Muscel. S-a văzut arătarea făcută prin raportul cu nr. 298 pentru biserica din satul Botenii-Ungureni că au luat săvîrșire de tot lucru și se cere ca să se sfințească la care răspunzîndu-ți-se, îți dăm voie ca să mergi la fața locului și fiind toate materialurile gata să o și sfințești, urmînd întocmai după canoanele sfinților părinți».

Nr. 2089 Anul 1854 Iunie 10.

Șeful cancelariei, H. Dimitriu

(Pecetea Sf. Mitropolii)

În 1861, preotul Constantin Marinescu din Botenii-Ungureni s-a plîns la Protopopie împotriva proprietarilor moșiei care după legiuire trebuie să-i dea 12 pogoane finețe și arătură, precum și 3 kile bucate, dar nu i s-a dat nimic.

În catagrafia făcută la 1864, se arată că în Botenii-Pămînteni erau 160 familii și preotul Dimitrie Bădescu ce fusese hirotonit în 1844 avea vîrsta de 45 ani. În Botenii-Ungureni erau 90 familii, preotul Const. Marinescu avea vîrsta de 33 ani și fusese hirotonit în decembrie 1856. În 1873, acesta a fost făcut duhovnic, după cum se poate vedea din *pitacul de duhovnicie* care se dă mai jos :

«Eclesiarhul Sfintei Mitropolii a Ungrovlahiei

Nr. 69 — 20 Martie 1873.

Cucernice Părinte,

Preotului Constantin Marinescu, de la biserica comunei Boteni plasa Argeșel, districtul Muscel, i s-a citit molitva de duhovnicie după ordinul

Sf. Mitropolii cu nr. 445, făcându-vă aceasta cunoscut spre știință: Protosinghel Ghenădie. Pe verso : Primăriei Boteni nr. 122 din 23 Martie 1873.

Spre uramarea adresei onor. Ecclesiarhii a Sfintei Mitropolii nr. 69, binevoii a comunica locuitorilor acelei comuni că preotului Const. Marinescu i s-a citit molitva de duhovnicie».

În februarie 1873 a încetat din viață preotul Dimitrie Bădescu, despre care se vorbește în cele de mai jos : Primăria comunei Boteni cu nr. 71 din 21 februarie 1873 a trimis următoarea *înștiințare la Protopopie* :

«Prea Sfinte părinte,

Cărțile de preoție și duhovnicie ale încetatului din viață preotul D. Bădescu din această comună cerute de Sf. voastră cu nota nr 76, am onoare a vi le înainta pe lângă aceasta după cererea ce ni se face.

Primiți încredințarea deosebitei mele considerațiuni (pecetea) pentru primar Ghiță Gărgoi, notar Ștefan Popescu».

Pe verso : Sfintei Mitropolii nr. 85 din 23 febr. 1873.

«Cu acest plecat raport înaintez la cunoștința prea osfinției voastre cărțile de hirotonie și duhovnicie ale preotului Dimitrie Bădescu din comuna Boteni acest district, care la 11 c. a încetat din viață, iar serviciul la biserică și către locuitori a rămas deocamdată a se face deplin de către preotul din Boteni-Ungureni ce este șezător tot în numita comună.

Locuitorii din Boteni-Ungureni au fost nemulțumiți că preotul lor Const. Marinescu s-a mutat în Boteni-Pămînteni și din această cauză au trimis prefecturii de Muscel următoarea *reclamație* :

«Domnule Prefect,

Sînt aproape 2 săptămîni de cînd preotul C. Marinescu dela biserica numită a Ungurenilor din comuna Boteni unde subsemnații sîntem enoriași, nu mai voiește a oficia la acea biserică și s-a permutat la cea a Pămîntenilor al cărei preot a încetat din viață lăsîndu-ne astfel lipsiți de toate necesitățile religioase.

Am reclamat onoratei Protopopii dar nu știm dacă i s-a dat sau nu vreun ordin în această privință căci numitul preot nu numai că nu s-a întors la biserică, dar încă ne-a spus ieri că orice am face și oriunde am reclama, el nu se va mai întoarce cu nici un preț.

Am cerut apoi la D-1 primar local ca prin autoritatea sa să-l oblige a veni la biserică, dar acesta necunoscîndu-și poate toată întinderea atribuțiilor sale administrative, n-au voit a face nimic.

Venim dar a vă ruga D-le Prefect să binevoii a ordona unde veți crede de cuviință de a se slobozi numitul preot ca să se înapoieze la biserica Ungureni pe al cărei nume este hirotonit cu atît mai mult că biserica Pămîntenilor fiind ruinată și amenințînd în tot momentul pericole prin căderea tavanului ei putrezit de ploii și însuși părintele proto-

pop au voit în mai multe rânduri a o închide chiar pe cînd trăia părintele cellalt și nu știm prin ce condescendență pentru enoriașii ei, mai permite a se oficia într-însa.

Ai D-tră plecați».

Urmează semnăturile enoriașilor, în frunte cu proprietarul Al. Vlădescu.

Primăria com. Boteni către Protopopie cu nr. 98 din 7.III.1873 :

«Prea Sfinte Părinte,

Cu profund respect răspund la ordinul prea sfinției voastre nr. 84 că dăcă locuitorii și proprietarii de la biserica Botenii-Ungureni nu îngăduie pe preotul Constantin de a servi la această biserică din Pămînteni pînă după Sfintele Paști cînd se va surpa, au fost nevoiți locuitorii să găsească un alt preot unde se va afla de prisos, care au și găsit pe preoții anume : pr. Gh. Mușetescu și preotul Ion Mușat din comuna vecină Mățau plasa Dîmbovița de a servi cu rîndul la această biserică, care au și primit această cerere. De aceea subsemnatul cu onoare vă roagă ca îndată să faceți cuvenita recomandare numiților preoți, pentru a fi liberi pentru acest serviciu aci. Primiți osebita încredințare.

(pecete) Primar Dim. Bădescu, Notar Ștefan Popescu».

Pe verso adresa nr. 114 din 16 martie preoților Ion duhovnicul și Gh. Mușat din Mățau ca să țină rînd la biserica din Botenii-Pămînteni, fără să sufere nici locuitorii din Mățau și nici cei din Boteni.

O adresă a Sfintei Mitropolii din 1875.

«Calinic cu mila lui Dumnezeu arhiepiscop și mitropolit al Ungrovlahiei și primat al Romîniei către protopopul Ion Iacoveanu.

Văzînd din raportul cucerniciei tale nr. 390 că ambele biserici din comuna Boteni, plasa Argeșel, se găsesc în desăvîrșită ruină, astfel că nu mai sînt în stare de funcționare, pe acest temei ți se dă voie de a le închide, stăruînd însă cu tot îndemnul către locuitorii enoriași de a pune în lucrare reclădirea lor, spre a nu rămîne mult timp lipsiți de ascultarea sfintelor dumnezeiești slujbe.

Pentru I. P. S. Mitropolit, Calist Stratonichias».

Nr. 1365 din 31 August 1875.

Pe verso : I. P. S. mitropolit prin adresa nr. 1365 răspunzînd la raportul Protoieriei nr. 390, pe de o parte aprobă închiderea ambelor biserici din Boteni, pentru cazul de ruină în care se găsesc, iar pe de altă ordonă serioasă străduință și impulsivune către toți locuitorii enoriași de a se asocia prin angajare în scris cu dmnealor proprietarii de acolo pentru punerea în lucrare și edificarea unei singure biserici pentru tot satul. Această dispozițiune comunicîndu-vi-se și D-tră sînteți invitat cu onoare D-le Prefect ca s-o puneți în vederea tuturor enoriașilor și proprietarilor pentru știință și regulă într-aceasta. S-a spus și preotului respectiv a le aduce la cunoștință și de a nu mai oficia în nici una din ambele biserici.

Într-o jalbă către protopop, locuitorii au cerut mai în urmă să se facă o mică reparație bisericii din Botenii-Ungureni că să se poată sluji în ea, motivînd aceasta că din cauza multor ploii, au fost mari inundații și ei n-au avut mijloace ca să înceapă zidirea noii biserici. Pentru aceasta, în urma raportului protopopului către Sfînta Mitropolie, s-a dat cuvenita aprobare pentru reparația bisericii de lemn din Botenii-Ungureni, unde s-a oficiat slujba pînă la sfințirea bisericii celei noi în 1885. Construcția acesteia a început în 1881, cînd s-a făcut zidăria și învelișul. Mai trebuia să se facă tencuielile, zugrăveala și mobilierul necesar, dar mijloacele bănești se terminaseră, așa că la 1 decembrie 1883, proprietarul și enoriașii au trimis la protoierie următoarea cerere :

«Subsemnații locuitori și enoriași ai bisericii cu hramul Sfîntii împărați Constantin și Elena și Cuvioasa Paraschiva din comuna Boteni județul Muscel, plasa Rîurile-Argeșel, avînd necesitate pentru a isprăvi biserica din comuna noastră, după cum sfinția voastră îi știți începearea și pentru că nu avem mijloace spre a o isprăvi în mai scurt timp, vă rugăm cu tot respectul să binevoiți a ne libera o pantahuză spre a umbla prin acest județ după ajutoare pe la pîoși creștini spre a ne ajuta cu orice mile pentru sfința biserică și pantahuza ce veți libera să se facă pe numele preotului Ion Pop din comuna Cotești, plaiul Nucșoara și Gh. Leonte din comuna noastră Boteni în care avem încredere pentru a purta această pantahuză în numele nostru.

Primiți vă rugăm onorate părinte asigurarea deosebitei noastre stime.

Iscăliți pe verso : Const. Gh. Vlădescu, D. Bădescu, Niță Tătaru, Ghiță Bănică, Gh. Popescu, Din Stupcanu, Ion Ion Ghinescu, Niță Pirvan, Gh. Ciobanu, Niță Nuntu, Pavel N. Popescu, Petre Rujan, Niță Rujan, Andrei Ghinescu, Bucuru Priotesii, Ghiță Gugioiu, Niță Arsene, Gh. Marin Balaban, Ion Marin Balaban, Iosif Priotescu, Niță Marin Ghinea, Vasile Ungureanu, Culină Gh. Bănică, I. Tican, preot Petre Bădescu, preot C. Marinescu, Ștefan Popescu, Niță Tican, Niță Bădescu, Niță Diaconu, Gheorghe Iacov, Simon Ghepenaț, Matei Mițu, N. Mitu, Gh. Badea Mățăoanu, Pavel Cocean, Din Bucur, Ion Pop, Gh. Popescu, Stan Voicu, Gheorghe Stan Voicu, Badea Giurgu'veanu, Iancu Dolbea, N. Ghelcea, Tudor Bănuță, Napotă D. Gheorghe, I. Bănică».

Cu pantahuza s-a umblat în cursul anului 1884 și o parte din 1885. Ce rezultat va fi avut nu s-a păstrat scris nicăieri. Cu ajutorul, în primul rînd tot al enoriașilor și proprietarului Cost. Vlădescu, la care s-a adăugat și ajutorul adus de pantahuză, biserica a fost zugrăvită, înzestrată cu mobilierul necesar și apoi sfințită în 1885.

Biserica actuală. — Descriere. Are forma de corabie, temelia zid de piatră, corpul piatră și cărămidă. Corpul învelit cu tablă, turelele tot cu tablă, dar în formă de solzi. La turla s-a făcut înconjurul tot cu tablă. Zidăria groasă și solidă, consolidată cu ciment în 1926, prin stăruința preotului Nic. Nițescu. Are două turla, cea din față servind și de clopotniță, unde sînt două clopote. Turla mare în formă octogonală cu opt ferestre. Spre miază-zi și miază-noapte cite trei ferestre, avînd și

grilaj de fier, în fundul altarului o fereastră mare, la proscomidie alta mai mică. Spre miază-zi o ușă. Pardoseala de piatră. Naosul și pronaosul în continuare. Deasupra la pronaos o sală pentru cor. Tîmpla de zid. Pictura făcută de meșterul zugrăv cîmpulungean N. Cazan. Se menține destul de bine și în interior, dar denotă mîna unui meșter puțin îndemnic în a înfățișa figurile omenești. În față zugrăvire nouă în frescă. Sus, deasupra inscripției, Cuvioasa Paraschiva, hramul bisericii; spre miază-noapte Sfîntul Nicolae și Sfîntul Petre; spre miază-zi Sfîntul Pavel și Sfîntul Vasile. Fresca executată de pictorul P. Petrescu în 1948. În zidul altarului, fixată o cruce mică de piatră, provenită desigur de la un mormînt vechi. *Inscripția* de pe ea are următorul cuprins:

«Aicea se odihnește robul lui Dumnezeu Radu, Ion, Ana, Mihail, Par[aschi]va, Maria, Dumitru și cu tot neamul lor. Leat 1816 Fevruarie».

În spatele altarului șapte brazi mari și dincolo de ei, pe pantă înclinată, cîmîtirul frumos aliniat și cu multe monumente frumoase de piatră, între care și al unor membri din străvechea familie Vlădescu, care a avut aci o parte de moșie.

Și în cîmîtir mai sînt încă cinci brazi, spre nordul bisericii în curte trei brazi, iar în față alți doi. Lîngă biserică, spre miază-zi o casă cu două încăperi în care se țin ședințele Consiliului parohial. În față un mic pridvor închis și deasupra lui această scurtă *inscripție*:

«Edificată a doua oară de Const. C. Vlădescu și fiin săi Dumitru, Vasile și Minail și cu ajutorul comunei și al altor pioși străini. 1885. Zugrav Petre Cazan din Cîmpulung».

La zidirea acestei biserici a contribuit mai mult familia proprietarului C. Vlădescu, după cum rezultă și din *inscripții*.

Cărțile vechi. — Colecția întregă a *Mineielor*. Se dă mai jos începutul celui de pe ianuarie:

«Mineiul lunii Ianuarie care într-acest chip acum a doua oară s-au tipărit în zilele prea înălțatului nostru Domn Mihai Grigoriu Sturza voevod cu blagoslovenia înalt prea sfințitului arhiepiscop și mitropolit al Moldovii chiriu chir Meletie după originalul cel îndreptat de prea osfințitul episcop al Argeșului Iosif, îndreptîndu-se după putință potrivit mineelor eșite la Constantinopol în 1843 prin sîrguința și cheltuiala prea cuviosului arhimandrit și stareț al Sf. minăstiri Neamțu și Secu, Neonil, în tipografia sfintei minăstiri Neamț leat 1846 de ieromonahul Cleopa tipografu».

Primele trei *Mineie pe septembrie, octombrie și noiembrie* tipărite în 1845, iar celelalte în 1846.

Pe scoarța din urmă a *Mineiului pe mai*, trecut pomelnicul celor ce au dat bani de le-au cumpărat.

Pe *Mineiul din iulie*, însemnare în josul filei 1, adică cea de la început: «1870. În noaptea de la 30 Iunie spre 1 Iulie, fiind lună plină decusară pînă la două ceasuri din noapte a început a peri lumina pînă cînd s-a întunecat de tot și abia pe la 6 ceasuri a început a-i veni lumina.

Dimineața era Miercuri, de aceea s-a însemnat aci tot la aceea zi. 1870 Iulie 1. Petre Ionescu».

Pe scoarța din urmă a *Mineului din iunie*, se arată că au donat 60 lei și 16 parale pe minee familiile : Peșchină, Ionescu, Lămbescu, Gligore Popa și Chelcea. În dreptul fiecărei familii numele morților ce urmau să se pomenească. Scriere chirilică cu caractere din prima jumătate a secolului al XIX-lea. Alte familii pe scoarța mineului din mai.

Fragment de *Triod*, numai cu slujba din Duminica Floriilor până la Paști, lipsă foaia de la început, cu anul și data tipăririi. Caracterul literelor din secolul al XVIII-lea.

Insemnare pe prima scoarță : «Această carte ce să numește Triod s-au dat de s-au legat de popa Petre de la Biserica Domnească din Cimpulung prin stăruința subsemnatului. S-au dat încă și sfânta Evanghelie de s-au legat tot a sfintei biserici de aci din Boteni. Cînd am scris aci era leatul de la zidirea lumii 7367, iar de la Hristos 1859 Dechemvrie. Preot Dimitrie Bădescu duhovnic, proestos».

«*Ceaslov mare* tipărit cu cheltuiala și sîrguința prea osfinției sale părintelui arhiepiscop și mitropolit al Ungrovlahiei Nifon în cea din nou întocmită tipografie a sa. Prețul 10 sfanți legat. București 1854.

«*Chiriacodromion* ce cuprinde întru sine tilcuirea tuturor Evangheliilor celor de peste an și după fiecare tilcuire a Evangheliei și osebit cuvînt pentru învățatura năravurilor, alcătuit de prea osfințitul arhiepiscop al Astrahanului chir Nichifor, tălmăcit după cel grecesc întru a doua domnie a prea lumînatului nostru Domn Io Alexandru Constantin Moruz voevod din porunca prea osfințitului arhiepiscop și mitropolit chiriu chir Dositei în tipografia Sfintei Mitropolii în București la anul de la Hristos 1801».

Toate celelalte cărți de ritual sint numai cu litere latine.

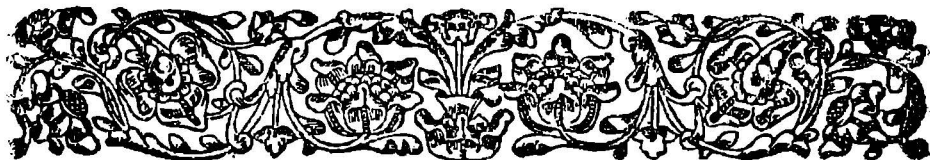
*

La construirea acestei biserici s-a trudit mult preotul de atunci Petre Bădescu, care în urma unui accident nenorocit a pierdut un picior. În 1915 a fost transferat aci preotul Nicolae Nițescu, născut în satul vecin — Drăghici. Un preot vrednic, cu mult tact, evlavios, bun predicator și exemplu de moralitate ; a înlocuit învelișul vechi de șită cu altul din tablă, a construit pridvorul, a consolidat temelia zidului, a făcut cancelaria parohială și magazia și a întreținut în cele mai bune condiții sfîntul locaș pînă la 20 ianuarie 1959, cînd a încetat din viață.

Această biserică este pe drept socotită ca una din cele mai frumoase și mai bine întreținute biserici ale raionului Muscel.

Pr. ION RAUȚESCU
Dragoslavele

EPISCOPUL LUCA AL BUZĂULUI

Luind ființă în anii 1503—1504 prin soborul ținut de voievodul *Radu cel Mare* și fostul patriarh *Nifon II* al Constantinopolului pentru reorganizarea vieții bisericești din Țara Românească, Episcopia Buzăului a fost cîrmuită în secolul al XVI-lea de șase episcopi, din care ultimul, *Luca*, prin patriotismul afișat față de țara adoptivă, ca și prin alte merite pe care le vom urmări în cele ce urmează, s-a evidențiat, în mod deosebit, nu numai față de înaintașii săi, ci chiar în istoria bisericii românești, ca «figură dominantă»¹.

În afară de faptul că era grec de origine, din insula *Cipru*² și după mărturia unui arhieru contemporan, străin și el de neamul nostru, anume mitropolitul *Matei al Mirelor*³ care spune, că era «om bun și credincios, avînd din fire o inimă deschisă, crescut din fragedă vîrstă în starea monahală și deprins foarte la caligrafie»⁴, — nu se mai cunoaște nimic referitor la persoana lui Luca din Cipru.

Ce rosturi monahale sau, poate, chiar arhieresti, va fi avut în țara sa de baștină, nu se poate bănuî, și nici cînd va fi venit la noi, nu se știe. Că a venit ca trimis al vreunei minăstiri tutelare la una din cele închi-

1. N. Iorga, *La figuration des évangélistes dans l'art roumain et l'école chypriote-valaque*, în «Buletinul Comisiunii Monumentelor Istorice», XXVI (1933), p. 4.

2. Pe o *Evanghelie* grecească, scrisă de el în anul 1594, arăta că a fost scrisă de mina episcopului «de Buzău Luca din Cipru» iar pe alt manuscris din 1588, îl întîlnim cu numele de «Luca Cipriotel» (*Hurmuzaki*, N. Iorga). *Documente grecești*, vol. XIV, 1, p. 100 și 720).

3. *Matei* era originar din Pogoniana-Epir și a fost protosinghel și arhimandrit al Patriarhiei din Constantinopol. În anii 1595 și 1597 se găsea la Moscova, iar în 1600 la Lemberg, ca în 1602 să vină în Țara Romînesacă, unde voievodul Radu Șerban îl așează egumen la Mînăstirea Dealu. În 1605 a fost hirotonit mitropolit pe seama Scaunului onorar al Mirei Lichiei. S-a distins ca un harnic caligraf, alcătuitor și copietor al multor slujbe de sfinți și istoriograf al evenimentelor din Țara Romînescă dintre anii 1602—1618. (D. Russo, *Studii istorice greco-romine. Opere postume*, vol. I, 1939, p. 159—179).

4. N. Iorga, *Manuscripte din biblioteci streine relative la Istoria Romînilor*, în «Analele Academiei Romîne», seria II, istorie, tomul XXI (1898—1899), p. 13, 22; *Istoria Bisericii Romînești*, ediția II-a, vol. I, București, 1929, p. 250.

nate de la noi, sau că prezența lui în țara noastră poate fi pusă pe seama ocupației turcești a insulei Cipru din anul 1571, pot constitui tot atâtea ipoteze. Cert este că în puținele documente ce s-au mai păstrat din acea epocă — toate însă privitoare la relații agrare — la 10 septembrie 1583—1584⁵ e pomenit prima dată «*prea cinstitul și prea sfântitul arhiepiscop chir Luca al Buzăului*». Dar, cum predecesorul său *Atanasie* e amintit ultima oară într-un document din 24 februarie 1581⁶, începutul păstoririi sale la Buzău trebuie căutat în intervalul de după această dată și pînă în septembrie 1583, cînd apare, documentar, pentru prima oară.

O instituție de importanța unei episcopii, în epoca feudală, își susținea sau mărea prestigiul prin existența unui bogat inventar de bunuri mobile și mai ales imobile: terenuri de cultură, vii, case, mori etc. De aceea, tranzacțiile de această natură primează, rezumîndu-se la cumpărări și mai frecvent la dobîndirea lor prin donații, sau, potrivit termenului uzual al epocii, prin închinări, care la rîndul lor depindeau de relațiile de prietenie ale episcopului cu donatorii sau erau în funcție de prestigiul ce acesta și-l cîștigase în fața păstorităilor.

În domeniul acestor preocupări, episcopul Luca restabilea, la 16 februarie 1585, dreptul de moștenire al episcopiei asupra unei case din tîrgul Buzăului, și a unei vii ce le donase un «*Petru cel bătrîn*», îngropat la episcopie și numele lui scris «în sfîntul jertfelnic împreună cu sfîntii ctitori, pentrucă acea casă și vie, el le-a lăsat sfîntei episcopii»⁷.

În același an, la 4 septembrie, domnul Mihnea Turcitul întărea episcopiei «din orașul domniei mele Buzău, unde este hramul Prea Sfintei Stăpînei noastre, Născătoare de Dumnezeu, pururea Fecioara Maria, ca să-i fie ocină în satul *Maxini*, partea jupanitei Neaga și cu toți vecinii și din cîmp, și din pădure și din vatră, iar la *Cîrpești* (Căpreștii de la Vadul Sorești, n. n.), ocină, case și două sălașe de «*Ațigani*», donate la moartea sa de jupan Stoica, mare paharnic»⁸.

Ca chironoamă a moștenirii fostului mare dregător, episcopia are imediat pricină, deoarece alți cetași ridică pretenția că satul e al lor. Mihnea Turcitul, la sesizarea episcopului Luca, judecă pricina și în hotărîrea pe care o da, la 21 iunie 1586, spunea: «și am văzut și am citit domnia mea și cartea de moștenire a răposatului Dan voevod că satul Cîrpești a fost dobîndit de părinții cînstitului dregător al domniei mele, mai sus zis, de la Dan voevod, cu dreapta și credincioasa slujbă...», iar marele dregător «a așezat» satul respectiv, «cu tot hotarul și cu casele lui din sat...», la sfînta dumnezeiască minăstire, episcopia de la Buzău»⁹. Cu aceasta însă pricina nu s-a stins, fiindcă în anul următor ridică pre-

5. *Documente privind Istoria Romîniei*, veacul al XVI-lea, Țara Romînească, vol. V, doc. 142, p. 135.

6. Pr. Dr. Nicolae Șerbănescu, *Mitropolia Ungrovlahiei*, în «*Biserica Ortodoxă Romînă*», anul LXXVII (1959), nr. 7—10, p. 760.

7. *Documente privind Istoria Romîniei*, veacul al XVI-lea, Țara Romînească, vol. V, doc. 193, p. 180—181.

8. *Ibidem*, doc. 213, p. 200.

9. *Ibidem*, doc. 258, p. 243—244.

tenții de moștenire nepoții marelui dregător decedat, dar convin, făcând o învoială cu episcopul Luca, în fața «arhimetropolit chir Serafim a toată Țara Românească» ca ocina din *Berindești* (probabil în Simileasca, n. n.) să rămână lui Crețu și fiilor lui, iar partea Neagăi din *Maxin* și *Cirpești*, episcopiei¹⁰.

După această învoială, episcopul Luca ia o nouă întărire de la Mihnea Voievod, la 8 septembrie 1586, prin care se adevărea că jupan Stoica postelnicul neavînd «fii și fiice din trupul lui», a hotărît să nu aibă amestec cu aceste mai sus zise ocine și averi, nici nepoți, nici veri, nici unchi dinspre tată, nici unchi dinspre mamă, nici nimenea din rudenia lui, ci numai sfînta episcopie să țină și să stăpînească aceste mai sus zise ocine și averi și mori și care episcop va fi în sfînta minăstire, să pomenească pe Stoica postelnic și să pună popă la biserica lui din *Modrozești* (în Vadul Sorești, n. n.)¹¹.

Donația din *Cirpești* a produs și mai tîrziu multă amărăciune episcopului Luca din partea unor Braga și Răzbiciei din *Furești* (Cărpiniștea de azi, n. n.), care încercaseră și în domnia lui Mihnea Turcitul să-și asigure stăpînire peste această ocină. Pricina este adusă și înaintea domnitorului Mihai Viteazul, care, cercetînd și judecînd «după dreptate și după legea lui Dumnezeu și cu toți cinstiții dregători», la 26 septembrie 1594, găsea întemeiată posesiunea¹². Dîndu-le celor ce reclamau posesiunea dreptul de a adevăra aceasta cu 6 și apoi cu 12 boieri jurători și neputîndu-i aduce, la 14 septembrie același an, da o nouă întărire¹³.

La Buzău, meșteșugul morăritului, datorită configurației geografice și a rîului pe care e așezat tîrgul, a luat o deosebită dezvoltare încă din cele mai vechi timpuri¹⁴, încît pentru episcopie un venit sigur și fără prea multă investiție de capital îl constituia morile. În aceste condiții o danie sau o cumpărătoare de moară conta mult în inventar și de aceea ele trebuiau sporite, păstrate și apărate de pretențiile unor cotropitori sau urmași ai donatorilor.

La 25 septembrie 1585—1586, *Mihnea Turcitul* dăruia «prea cinstitului și prea sfînțitului arhiepiscop chir Luca de Buzău» mori în *Berindești*, cumpărate de el «cu aspri gata» de la jupan Chisar mare logofăt care, la rîndul lui, le cumpărase de la un turc, Ali¹⁵. Deși danie domnească, se vede treaba însă că între timp s-au ivit anumite neînțelegeri, încît același domnitor e nevoit ca, la 18 ianuarie 1587, să dea un nou și întins hrisov în care se arată întreaga istorie a schimburilor și tranzațiilor, pe care, atît pentru precizările geografice cu privire la morile

10. *Ibidem*, doc. 272, p. 260.

11. *Ibidem*, doc. 278, p. 264.

12. *Ibidem*, vol. VI, doc. 168, p. 153.

13. *Ibidem*, vol. VI, doc. 178, p. 163.

14. Pentru aceasta să se vadă: Gh. Ceușel și Matei D. Vlad, *Contribuție cu privire la studiul morilor de la Buzău*, în «Studii și articole de istorie», II, București, 1957, p. 209—236.

Cel mai vechi document privitor la morile episcopiei este cel din 8 septembrie 1525 (*Documente privind istoria Romîniei, Țara Românească, secolul al XVI-lea, vol. I, p. 191*).

15. *Documente privind Istoria Romîniei, secolul al XVI-lea, vol. V, doc. 218, p. 206*.

de la Buzău, cât mai ales datorită stilului în care e redactat și considerațiilor teologice ce l-au determinat să facă această donație, îl dăm, în notă, în întregime ¹⁶.

16. «† În lege poruncește Domnul Dumnezeu fiilor lui Israel să dea zeciuială în fiecare an din oricât agonisește și aceasta slînd sfinții apostoli și părinții purtători de Dumnezeu au îndemnat pentru ajutorul și binefacerea sufletelor noastre și ne-au lăsat nouă, ultimii copii ai lor, unii cu rugăciuni și veghere și post, alții cu milostenii și pocăință să ne ferim de păcate și de toate relele, cu toată credința să fim gata (să auzim): «veniți la mine, toți cei ce se trudesc, împovărați și eu vă voi împăca»; veniți binecuvîntați tatălui meu, să moșteniți împărăția ce vă este pregătită de la zidirea lumii, căci am înfometat și mi-ați dat să mîncînc, am însetat și mi-ați dat să beau, strein am fost și m-ați primit, gol am fost și m-ați îmbrăcat, boinav am fost și m-ați căutat, în temniță am fost și ați venit la mine».

Iată și eu, binecredinciosul și binecinstitorul și de Hristos iubitorul și singur stăpînitorul, Io Mihnea voevod, fiul marelui și prea bunului Io Alexandru voevod din mila lui Dumnezeu și cu darul lui Dumnezeu, stăpînind și domnind peste toată țara Ungrovlahiei, încă și al părților de peste munți, Amlășului și Făgărașului herțeg, rivnind să urmez vechilor împărați și domni, care cele pămîntești în binefaceri și pace cîrmuindu-le și de împărăția cerească s-au învrednicit. Și iarăși mi-am amintit domnia mea cuvîntul lui David prorocul și împăratul, spunînd: «Fericii cei cărora li s-au iertat nelegăturile și cărora li s-au acoperit păcatele; fericit bărbatul căruia Domnul nu-i socotește păcatele». Și iarăși: «În ce chip dorește cerbul la izvoarele de apă, așa dorește sufletul meu către tine, Doamne».

De aceea am dăruit și domnia mea acest întru totul cinstit și cu frumoasă față și prea cinstit, care este mai presus de toate cinstitele daruri, hrisovul de față al domniei mele, sfinței și dumnezeestii și marei biserici, numită episcopia Buzăului, unde este hramul Preasfîntei și cinstitei și prea binecuvîntatei și neprihănitei Născătoare de Dumnezeu, Stăpîna noastră și pururea Fecioară Maria, cinstitei ei uspenii, ca să-i fie o roată dintr-un vad de moară de la Berindești la apa Buzăului, pentru că acest vad a fost de moștenire al lui Dobre și al lui Șarban și al lui Viadul și al lui Badea și al lui Dragomir și al lui Stanciul și al lui Bădilă. Și apoi l-a cumpărat Ali Turcul de la acei mai sus zisi oameni.

Și iarăși a cumpărat Ali Turcul altă roată, tot din acel vad, de la Bădilă singur. Și a cumpărat și grădina lîngă moară de la toți oamenii mai sus zisi. Însă să se știe locul grădinei: din gios de mori, în lățime 50 slînji și în lung de la apa Buzăului pînă la drum. Și iarăși a cumpărat Ali Turcul ocina la Berindești de la Badea, slînji 10 și de la Bratul, fiul lui Mușat, 10 slînji de ocină cu totul slînji fac 20 în lățime, iar în lungime de la moară pînă în capul ocinei.

Iar apoi, Ali Turcul a făcut vînzătoare acele mai sus zise. Și la aceasta, nu s-a găsit nimeni să cumpere. Iar atunci cinstitul dregător al domniei mele jupan Chisar mare vornic, s-a ridicat de a cumpărat acea mai sus zisă ocină și vad de moară de la Ali Turcul și a dat toți banii în mîna lui Ali Turcu, pentru acea mai sus zisă ocină de la Berindești și cu două roate de moară mai sus zise, încă pe cînd am fost domnia mea în orașul domniei mele, la Buzău, cu oastea. Iar apoi, domnia mea am cumpărat de la cinstitul dregător al domniei mele jupan Chisar mare vornic acele toate mai sus zise, pentru 13.000 aspri și pentru un cal și pentru 27 boi. Și a vîndut singur cinstitul dregător al domniei mele și cu slîrea întregii curții a boierilor domniei mele, mari și mici. Iar apoi, domnia mea am dăruit acele mai sus zise mori și ocine sfinței episcopii mai sus zise, unde locuiește chir episcopul Luca al Buzăului, ca să fie sfinței episcopii de întărire, iar călugărilor de hrană și domniei mele și păriuților domniei mele veșnică pomeneire.

Încă și blestem am pus domnia mea: după plecarea noastră dintre cele de aici, cui îi va încredința Domnul Dumnezeu să fie stăpîn al Țării Romîneșit sau din rodul inimii domniei mele sau din rudele noastre sau din alt neam, dacă va cinsti și va înnoi și va întări acest hrisov al domniei mele, pe acela Domnul Dumnezeu să-l cînslească și să-l întărească și să-l apere în domnia lui și în veacurile viitoare sufletul lui; iar dacă nu va cinsti și nu va înnoi și nu va întări acest hrisov al domniei mele, pe acela Domnul Dumnezeu să nu-l cînslească și să nu-l întărească și să nu-l apere în domnia lui, iar în veacurile viitoare sufletul lui. Și să aibă parte cu Iuda și cu Aria și cu alți necredincioși Iudei, care

Mai tirziu, la 17 iunie 1588, același binevoitor domn față de episcopie, *Mihnea Turcitul*, datorită, probabil, și faptului că era căsătorit cu Doamna Neaga din Runceni-Cislău, întărea un alt vad de moară «care se chiamă Bărăcie», dăruit încă de pe vremea antecesurului lui Luca, episcopul Atanasie, «ca să facă mori în acest vad al sfintei episcopii, pentru că îi este dedină sfintei episcopii»¹⁷.

Pentru lucrarea întinselor moși pe care le deținea ca proprietară episcopia, trebuia asigurată și mâna de lucru permanentă, prin sate întregi, cum am văzut, ai căror locuitori se numeau poslușnici și erau scutiți de birul domnesc, cît și prin sălașe de țigani, care figurau în inventar. Pentru sporirea acestora din urmă, episcopul Luca ia învoirea domnului Mihnea ca să «răscumpere țigănia cinstitului și dregătorului domniei mele jupan Stoichița fost mare postelnic»¹⁸.

Domnitorul *Mihai Viteazul*, care, după cum vom vedea, l-a apreciat în mod deosebit, încredințându-i delicate misiuni diplomatice, dăruiește episcopiei cîteva sate, ai căror locuitori, deși pînă la el fuseseră cnezi (liberi, n. n.) dar, din cauza excesivei fiscalități care caracterizează domnia lui, neputînd plăti dajdiile, își vînd domnitorului proprietățile, în preț fiind incluse, întotdeauna, și dajdiile.

Astfel, prin hrisovul din 21 ianuarie 1597 și mai ales prin cel din 27 mai 1598, *Mihai Viteazul* face această danie, motivînd: «Am binevoit domnia mea cu a mea bunăvoință și cu inimă curată și luminată a domniei mele ca să proslăvesc pe Dumnezeu, care m-a proslăvit pe mine și scaunul sfint răposaiilor părinți ai domniei mele cu slavă m-a ridicat. Iată, mi-am amintit domnia mea că împărații (sic) care au fost înaintea noastră și urmînd Scriptura Domnului Dumnezeu și împlinînd porunca Domnului nostru Iisus Hristos, au zidit și au înfrumusețat sfintele biserici și mînăstiri, pentru sufletul lor, bine întocmîndu-l către Dumnezeu». Pentru aceste considerente și el dăruiește, spune mai departe, «aceste sfinte și dumnezești mînăstiri a preasfințitului lăcaș al sfintei episcopii din Buzău, unde este hramul uspeniei Prea sfintei și cinstitei și prea binecuvîntate: stăpînei noastre, Născătoare de Dumnezeu și preasfințitului părinte, arhiepiscop Luca» satele *Pojorîții*, cumpărate cu 52.000 aspri, *Stămulești*, cumpărați cu 11.000 aspri, *Găvănești de Sus și Găvănești de Jos*, cumpărați cu 58.000 aspri, *Periații*, cumpărați cu 24.000 aspri, la toate cumpărătorile incluzîndu-se și dajdiile ce erau neplătite. Și motivează, mai departe, domnitorul: «Însă aceste sate mai suszise toate au fost cnezi, ci singuri de-a lor bună voie toți la un loc, mari și mici, au venit înaintea domniei mele la divan, dar

au strigat asupra Domnului Dumnezeu și Mîntuitorului nostru Iisus Hristos și au zis: «Ia-l ia-l și răstignește-l», singele lui asupra lor și asupra copiilor lor, cum este și va fi în vecii vecilor amin...». Urmează martori și încheierea, (*Documentele privind Istoria Romîniei*, veacul al XVI-lea, Țara Romînească, vol. V, doc. 299, p. 286—288).

17. *Documente privind Istoria Romîniei* veacul al XVI-lea, Țara Romînească, vol. V, doc. 388, p. 369.

18. *Ibidem*, doc. 203, p. 190.

de nimeni nesiliți și și-au vîndut și și-au închinat domniei mele toate ocinele lor din acele sate, să fie *vecini*»¹⁹.

Că aceasta era numai o formulă juridică care ascundea realitatea, se vede din faptul că la toate satele cumpărate nu se specifică la cît se ridică dajdiile neplătite, iar după domnia lui Mihai Viteazul, urmează o mulțime de plîngerii prin care țărani arată că au fost siliți de prea marea fiscalitate să-și vîndă libertatea²⁰. De altfel, această stare de lucruri o arată însuși domnitorul în hrisovul din 19 mai <1594>, cînd, întărind Minăstirii Banu din Buzău satul *Rotunda* — care se cheamă «*Groșaneasca de la Meteleu*», cumpărate de *Andronie vistier*, spunea... «*mai suszișii oameni au ținut această ocimă tot în pace și fără ceartă pînă ce i-a ajuns vreme de nevoie și de sărăcie, au fost cotropite de dăjdii și de biruri mari, îngreuiate de năpăști (...) iar ei toți au mărturisit înaintea domniei mele că nu au altă silă în afară de dăjdii și în satul lor ei au 7 biruri, de plătesc ei năpăști. Dar acești oameni încă sînt cotropiți și îngreuițați cu birurile lor și nu pot ei să ducă dăjdiile și birurile cu cnezii, ci vor să fie vecini, cum au fost și înainte*»²¹.

Un capitol al veniturilor episcopiei în acea epocă îl constituia și darea în natură de anumite alimente de către preoți, sub formă de dijmă, care, mai tîrziu se va transforma într-un impozit plătit în moneda timpului, cunoscut sub numele de «*poclon arhieresc*».

Se presupune că preoții din Brăila nu mai respectau dijma de brînză și stupi, motiv ce l-a determinat pe episcopul Luca să ia de la *Petru voievod* întărirea, la 12 iulie, (1584), ca «*să ia dijmă de la preoții de sat din județul Brăilei pentru brînză și pentru stupi, cum a fost legea veche de mai înainte vreme*». Și adăuga porunca domnească: «*Pentru aceia și voi, popilor, care sunteți preoți de sat să căutați să dați dijma după dreptate și nimeni să nu îndrăznească să turbure sau să împiedice înaintea acestei cărți a domniei mele. Astfel să nu fie, după spusa domniei mele*»²².

O altă formă de sporire a veniturilor episcopiei era și închinarea ca metoace a schiturilor cu toate averile lor de către ctitori sau urmașii lor, așa cum s-a întîmplat cu *jupan Mitrea*, fost mare vornic și jupanuța lui, *Neaga*, care, la 25 aprilie 1593, închinau *Minăstirea Tisău*, pe care o aveau «*moștenire zidită și făcută de bunicii jupanuței Neaga vorniceasa*»... «*cu toate averile, și ocinele și țigani și vile și cu tot venitul sfintei, dumnezeieștei episcopii și părintelui episcop al Buzăului, chir Luca, ca să-i fie metoh sfintei, dumnezeieștei episcopii mai sus zise și de întărire și de ajutor sfintei episcopii, iar călugărilor de hrană, iar cinstitului dregător al domniei mele, lui jupan Mitrea fost mare vornic și jupanuței lui, Neaga, să le fie veșnică pomenire, lor și părinților lor și străbunicilor lor în veacurile viitoare și spre ajutor sufletelor lor, amin*»²³.

19. *Ibidem*, vol. VI, doc. 332, p. 320.

20. *Ibidem*, vol. VI, Prefața: *Istoria Romîniei*, II, Editura Acad. R.P.R., p. 993.

21. *Documente privind Istoria Romîniei*, vol. VI, doc. 133, p. 118.

22. *Ibidem*, vol. V, doc. 178, p. 167.

23. *Ibidem*, vol. VI, doc. 80, p. 69.

Această minăstire, care nu e tot una cu Bradu de pe Nișcov, actuala biserică parohială de la Tisău, era situată pe cheile Tisăului, temelile ei fiind identificate în anul 1931²⁴, zidită, potrivit spuselor unui hrisov din 1656, «din temelie de *Ivănuș Vornic* și jupîneasa *Neaga vorniceasa* și închinată episcopiei de Mitrea Vel Dvornic și jupîneasa *Neaga* ot predanie Alexandru Vodă pe timpul episcopului Luca»²⁵. Acești ctitori și urmașii lor, închinători, sînt strămoși ai *Doamnei Neaga*, soția lui *Mihnea Turcitul*²⁶.

Un hrisov din 1568 arată că *Ivănuș Vornicul* și soția lui dăruia minăstirii lor moșiile *Văleni*, *Năeni*, *Nișcov*, *Tătărani*, ocina *Ușoae din Lipia*, ocine în *Băicălești*, *Vălenii de Sus*, *Năieni*, *Jiulești*²⁷, așa că era o minăstire bogată, care prin noua situație de metoc, sporea considerabil venitul episcopiei.

Succinta caracterizare făcută de mitropolitul Matei al Mirelor că era «om bun și credincios» e totuși atît de cuprinzătoare, încît ne redă imaginea unui adevărat arhieru.

Predominînd în personalitatea sa aceste însușiri, nu se putea ca în acea epocă, cînd întemeierea de schituri era atît de frecventă mai ales la cei cu stare materială mijlocie — boiernași — să nu dureze și el un asemenea așezămînt prin care să-și concretizeze însușirile de mai sus, fiindcă ctitorirea unui schit, care reclama un întreg șir de cheltuieli determinate de zidirea, înzestrarea cu cele necesare cultului și apoi al traiului viețuitorilor, presupune o largă dărnicie, pe care numai un suflet bun o poate manifesta.

Legindu-se sufletește de *Verneștii* de lângă Buzău, datorită unor legături de rudenie, a ținut ca ctitoria sa să fie mai aproape de acest loc, pe Nișcov în sus, la *Izvorani*, la o depărtare de circa 22 km de reședința episcopală.

Ca să ajungi la acest schit tăinuit în pădurile Tisăului, din Vernești pornești pe șoseaua văii Nișcovului pînă la Grăjdana, de unde pe malul stîng al pîrîului *Boru* se desface un drum care se încolățește pe la poalele pădurilor pînă la Izvoranu, un mic sat împrăștiat pe văi și ridicături.

Biserica actuală, care nu mai e ctitoria episcopului Luca ci a unor urmași ai săi, banală și sărăcăcioasă ca arhitectură, așezată pe un loc mai ridicat, la marginea cătunului cunoscut în trecut sub numele de *Predeleni*, cale de o oră de Minăstirea *Ciolanu*, pe potecă de pădure, servește azi ca biserică a parohiei Izvorani.

Ce l-a determinat pe evlaviosul episcop să-și întemeieze schitul în acest loc mai puțin accesibil, nu știm. Cunoaștem, în schimb, că pe valea

24. V. N. Drăghiceanu, *Săpăturile din Buda, Lapoș și Tisău-Buzău*, în «Buletinul Comisiunii Monumentelor Istorice», anul XXIV (1931), fasc. 70, p. 169—170.

25. V. N. Drăghiceanu, *Minăstirea Tisăului*, în «Buletinul Comisiunii Monumentelor Istorice», anul XXVI (1933), fasc. 75, p. 44.

26. I. C. Filitti, *Neamul Doamnei Neaga și Minăstirea Aninoasa (azi Buda) din Buzău, București*, I, a, p. 5.

27. *Documente privind Istoria Romîniei*, veacul al XVI-lea, vol. III, doc. 331, p. 285.

Nișcovului, în trecut, au fost o mulțime de schituri, un adevărat Atos buzoian, din care amintim *Bradul, Tisău, Barbu sau Priviți, Ulmeasa, Grăjdana, schitul din valea Produlesii, Săsenii, Cucuiata, Lapoș, Valea Caprii, Adâncata și Ciolanu*, care, credem, va fi atîrînt greu în cumpăna hotărîrii alegerii locului.

Nepăstrîndu-se pisană vechii biserici, nu se cunoaște data înființării Schitului Izvorani. Se dă însă, cu probabilitate, de un cunoscut cercetător care s-a ocupat îndeaproape de această ctitorie, primii ani ai domniei lui Mihai Viteazul, fiindcă în 1600 schitul era în ființă, Nicolae Pătrașcu, locțiitorul tatălui său — Mihai Viteazul — ocupat cu guvernarea Transilvaniei și Moldovei, donîndu-î două vaduri de moară ²⁸.

Un alt amănunt furnizat de un hrisov al lui Matei Bașarab, din 12 septembrie 1647, care pledează pentru zidirea schitului în această vreme e acela că din cauza grelei fiscalități a acestuia, femeile Ștefama și Nedelea, fetele Ioanei și nepoate de fiică ale lui Prale din Izvorani «au fost eșit de aici din țeară, încă din zilele lui Mihael Voevod, de cînd răutate, de au fost pribege în țara ungurească». Înapoiindu-se acum, «și-au aflat moșia împresurată de au făcut unchiul tău (porunca e dată lui Jüpa din Vernești, strănepotul episcopului Luca) mănăstire pe ocina lor de la Izvorani și nici au fost vîndută nici zălogită — specifică domnitorul — ce au fost nește moșie putie n-au avut nici (cine) o căuta». Aceasta fiind situația, el, ca urmaș al ctitorului, să caute să cumpere mai sus zisa moșie de la proprietare, după cum se va putea tocni, ca să nu mai vină a doua oară la el să se jăluiască ²⁹.

Știri despre arhitectura și complexul de clădiri necesare unui asemenea așezămînt, nu se cunosc. Bănuim însă că, datorită deosebitului simț al frumosului cu care era înzestrat ctitorul — dovadă minunatele miniaturi ce-au ieșit din pana lui —, n-a fost o zidire banală și că a fost înzestrată cu odoare și manuscrise făurite cu gust, din care n-a mai ajuns pînă la noi decît copertile de argint aurit, frumos împodobite, ale unui *Tetraevanghel*, avînd în față Răstignirea, cu inscripția, pe margini, în relief: «*Arhimetropolit Nichifor* ³⁰ *a legat acest Tetravanghelu 7101* (septembrie 1592—august 1593) ³¹.

Pentru asigurarea traiului viețuitorilor noului așezămînt monahal, episcopul Luca are grijă să-și înzestreze ctitoria cu vii, livezi, mori etc., cumpărate de el, dar acte nu se cunosc decît din perioada cînd ara mitropolit.

28. I. Ionașcu, *Mănăstirea Izvorani, ctitoria episcopului Luca*, în «lugerul» — Buzău, anul VIII (1936), nr. 3—4, p. 79 și extras.

29. *Ibidem*, p. 73.

30. A fost mitropolit al Țării Românești, c. 1589 — c. 1593, iar la data cînd făcea această danie (se presupune că a suportat prețul legării) se găsea, demis din Scaunul mitropolitan, în ctitoria episcopului Luca, după cum reiese din documentele vremii. (Pr. Dr. Nișculescu Șerbănescu, *Mitropoliții Țării Românești...*, p. 764).

31. V. N. Drăghiceanu, *Comunicări*, în «Buletinul Comisiunii Monumentelor Istorice», anul XVII (1924), p. 74; Săndulescu-Verna, *Biserica din Izvoranu*, în «Glasul Adevărului», (Buzău), anul I (1928), nr. 36, p. 1.

Astfel, la 25 mai 1604, domnitorul Radu Șerban întărea cumpărăturile ctitorului : ocină la *Ciocănești* și moșie la *Izvorani*, arătînd că «cinstitul părintele mitropolitul au dat ce s-au zis mai sus aceste moșii, *Sfintii minăstiri Sfintului Nicolae*, vii, grădini și cu răsaduri, ce le-au fost cumpărat Manasia de la alți megieși ce s-au scris mai sus, sfintei minăstiri de întărire, să-i fie ei și de hrană și tuturor fraților celora ce lăcușe în mănăstire, iar cinstitului părintelui vlădicăi să fie pomenit în veci»³². Același domnitor, în martie 1605, întărea minăstirii stăpînire peste 7^{1/2} pogoane vie în dealul *Săsenilor*, cumpărate de ctitor cu 1700 aspri³³.

Pe lîngă acestea, minăstirea mai stăpînea moșia *Dedulești, Predeleni, Cotești, Ungurei, Sărata, Lipia, Mlăjet*. Din acestea, o parte sînt donația fostului mitropolit Nichifor, iar restul, spune o întărire domnească din 15 iunie 1617, «sînt cîștigate de demult, din zilele altor bătrîni domni, de părintele vlădica Luca mitropolitul»³⁴.

Cît a trăit, ctitorul a supravegheat-o și i-a menținut mijloacele materiale necesare existenței. După moarte, *Matei Basarab* o scutește de dările în natură; «căci — motiva el la 8 martie 1634 — după] preastavleneia răposat[u]lui părintelui vlădicăi Lucăi, rămas-au a fi această] sf. mănăstire domnească, ca și alte mănăstiri domnești».

Pe la 1667, stărețea aici un fost episcop «*Paisie* bătrîn vlădica, ot *Izvorani*», dar grija ctitoricească era continuată de rudeniile sale prin alianță din *Vernești*, care o duc, cum pot, pînă în vremea domniei lui *Șerban Cantacuzino* (1679—1688), cînd «de marile cutremur ce au fost în vremile acelea, surpatu-s-au toată] minăstirea den temelie[a] ei...». Atunci, frații *Jipa căpitanul* — mai tirziu Manasia călugărul —, și *Stanciu Vernescu*, zis *Cîrloavă*, fii lui *Jipa* postelnicul din *Vernești*, feciorul lui *Lorinț*, nepotul episcopului Luca, o rezidesc.

Epuziți de cheltuielile rezidirii, care a durat mulți ani, cum se vede din pisanie, încă pe cînd nu era terminată noua zidire, în anii 1692—1693, noii ctitori, «nepoții părintelui vlădicăi Lucăi», dau zapis egumenului *Atanasie*, de la Minăstirea *Mihai Vodă* că avînd ei o minăstire în județul *Buzău*, pe apa *Nișcovului* «care se chiamă *Izvorani*, ce au fost zidit[ă] dentăiu din temelie ei, de moșul nostru, vlădica Luca. Și după aceia, trecînd multă vrea[me], pînă în zilele mării sale răposatului *Șarban vod[ă]*, de marile cutremur ce au fost în vremile acelea, surpatu-s-au toată] m-rea din temelie[a] ei.

Deci noi vîzîndu surpată pomenie[a] moșului nostru și a părinților noștri, nevoitu-ne-am den temelie ei, înălțîndu-se zidul pre alți pari noi, de o am făcut și o am rădicat iar, precum au fost, ca să nu se stingă pomeana moșălor și a părinților noștri, socotindu să ne rămîie și noao și feciorilor noștrii veacinică pomenire.

Ajungînd însă «la vreme de bătrînețe și slăbiciuni» au socotit de-a lor bună voe ca să înfrățescă la ctitorie și pe egumenul *Atanasie* de la

32. I. Ionașcu, *Minăstirea Izvorani, ctitoria episcopului Luca...*, p. 60.

33. *Ibidem*, p. 61.

34. *Ibidem*, p. 34.

Mihai Vodă «ca să fie ctitor cu noi și ficiorii noștri pre aciastă sf. m-re, pentru mai întărirea casie[i]»³⁵.

Cum s-au petrecut lucrurile cu rezidirea bisericii ce dăinuiește și astăzi, o știm din pisania care spune :

«Această sfântă mănăstire redicatu-s-au de/n] temelie de jupan Jăpa căpitanu, de jupan Stanăciul, frate-său, de au ziditu până la un loc. Petrecându-se jupân căpitanul, u au isprăvitu jupan Stanciul cu to/a]tă cheltueala lui spre folosul sufletului, în zilele [lui] Io Constantin B[asarab] V[oevod] Br[ăncoveanu], din domniea lui la leat vă 7216 [=1707—8]. Dupe aceea, în urmă, s-au zugrăvit peste tot de jupan Jipa i / și] jupan Lefăter, feciorii dumnealui jupănu[u]i Sta[n]ăciului, în zile[le] lui Ștefan Vv. Ca[n]tacuzino, 7223 | 1714—1715»³⁶

Biserica aceasta, zidită în timpul lui Constantin Brîncoveanu, bănuim că avea pridvor deschis ca și cea veche de la Vernești și turlă de zid, dar numai intervenții târzii, în special în urma marilor cutremure din 1802 și 1838, credem că a suferit aceste modificări.

Pictura, executată în anii 1714—1715, dar care nu mai există astăzi, cu cheltuiala acelora care erau ctitorii bisericii din Vernești, pe care au zugrăvit-o mai târziu, în 1721, bănuim că a fost executată în aceeași tehnică — frescă — și de aceeași zugravi care au lucrat la Vernești : popa Nicolae, Dragomir, Tudor, Radul, Platon și Bogdan³⁷.

Aceasta e pe scurt istoria ctitoriei episcopului Luca, a cărei semnificație o vedem, pe lângă faptul că era un mijloc concret de a-și lega mai strâns numele de eparhia pe care o păstora și un argument puternic că nu împărțasea atitudinea conașionalilor săi care luau toate veniturile din țară de la minăstirile închinete — dovadă că nu și-a închinat ctitoria la vreo minăstire din afară — și în demonstrarea patriotismului și loialității față de țara adoptivă, cu ale cărei aspirații s-a identificat și le-a slujit cu credință, după cum vom vedea³⁸.

Pentru reorganizarea vieții monahale din cuprinsul Țării Românești, la 13 aprilie 1596, s-a ținut, din porunca lui *Mihai Viteazul*, un interesant sobor la *Tîrgoviște*, la care au participat, pe lângă mitropolit și

35. *Ibidem*, p. 70, 80—81.

36. *Ibidem*, p. 54. La Săndulescu-Verna, *art. cit.*, diferență de lectură, în special anul 7216=1707—8, pe care-l dă 7161=1653; V. N. Drăghiceanu, *art. cit.*, dă anul terminării zidirii 7215=1701, în loc de 7216=1707—8.

37. C. Săndulescu-Verna, *Din trecutul Verneștilor*, Buzău, p. 15.

38. Prin prisma acestor considerente, cred că trebuie interpretată atitudinea sa, din vremea cînd era mitropolit, prin care manifesta autonomia Bisericii noastre, față de Patriarhia ecumenică, fapt ce a determinat hotărîrea Patriarhului ecumenic de a-l caterisi, pentru că «de cînd a fost mitropolit al acestei eparhii, nici nu s-a învoit vreodată, nici n-a binevoit a da peșcheșul anual legiuit sau alt ajutor pentru nevoile bisericii în fruntea căreia stăm noi, precum făceau ceilalți confrăți ai noștri ariheriei; nici n-a arătat primire și ospitalitate către oamenii bisericesti, ci-i disprețuia și nu-i socotea întru nimic» (*Hurmuzaki*, XIV, 1, p. 112). Hotărîrea nu s-a aplicat însă, pentru că, în fața situației, vlădica Luca, va fi dat «peșcheșul legiuit». Dar rămîne stabilit că nu aproba sistemul acesta înrobitor și de o parte și de alta, și de aceea nu iubea pe conașionalii săi ceterori sub diferite forme.

episcopii sufragani, «toți sfinții egumeni și cu preoții și călugării și cu toți dregătorii cu tot sfatul domnesc».

Acest sobor, cu o atît de largă participare, era reclamat de situația în care se găseau minăstirile, deoarece «au încăput în ele niște obiceiuri carele nu sînt din porunca sfintei pravile, pentru egumeni, ce încep la egumenie fără voia soborului cum am zice streini, fără nici o milă și nici o cruțare la sfințele case» din care pricină acestea ajunseseră la «multă risipă, sărăcie și slăbiciune».

Chibzînd și analizînd situația, soborul a hotărît că «nici domn, nici vlădica, nici dregătoriu, nici alt boeriu să nu se amestece să puie sau să scoată egumen din minăstire», ci soborul să-și aleagă egumen, dar să aibă în vedere să aleagă «preot carele va fi destoinic să slujească sfînta liturghie și să poarte grija a ridica și a purta trebile și gneul minăstirii»³⁹.

Acestea și alte hotărîri, ce nu le mai amintim aici, erau necesare pentru ridicarea vieții monahale într-o vreme de adevărată decadentă. La redactarea acestora, socotim că episcopul Luca a avut un rol activ, avîndu-se în vedere cultura sa mult superioară celorlalți confrăți, datorită, mai ales, mediului de unde venise.

Cunoscător profund al pravilelor, nu putea admite abateri de la îndatoririle ierarhilor, statornicite prin dreptul bizantin de a judeca pricinile bisericești. Dar cum, între timp, parte din aceste îndatoriri fuseseră transferate asupra unor dregători domnești, cel puțin așa reiese din textul documentului, la 10 septembrie 1583—1584, obținea de la *Petru voievod* dreptul ca să judece, după pravila bisericii pe cei ce «strică altarele și cine nu postește cele 4 posturi și cine se iau neam și cine ia a patra femeie fără lege sau femeia [care] fuge de la bărbat, pe toți să-i judece, după judecata și legea lui Dumnezeu. Care popi vor fi cu greșală, pe toți să-i judece sfîntia lui. Însă de cununie să ia cite 50 de aspri și de la bărbat și de la femeie, iar pentru înrudire fără lege, să-i despartă și să le ia după cum va fi vina, asemenea și de la a patra femeie și de la naș și cine se cunună, pe toți să-i judece sub opreliște. Și judecata sfîntiei lui, cum va fi de la toate acele judecări, să judece episcopia lui fără opreliște de la nimeni, nici de la boieri, nici de la slugile domniei mele, nici de la bani, nici de la pîrcălabi, nici de la vornici, ci din vremea în care vor vedea această carte a domniei mele, toți să se ferească, pentru că rău vor păți de la domnia mea»⁴⁰.

Dreptul de judecată al ierarhului nu era ceva nou, fiindcă îl găsim amintit și înainte și după el⁴¹, dar această amănunțită redactare cons-

39. *Istoria Bisericii Romine*, Manual pentru Institutele teologice, București, 1957, vol. I, p. 339.

40. *Documente privind Istoria Romîniei*, veacul al XVI-lea, Țara Romînească vol. V, doc. 143, p. 136—137.

41. În hrisovul din anul 1544 dat episcopului Buzăului, *Anania*, se amintește: «ca să fie enorie și scaun de judecată unde e folos duhovnicesc». (N. Iorga, *Incepăturile episcopiei de Buzău*, în «*Revista Istorică*, an. IX (1923), nr. 10-12, p. 176, iar episcopul *Efrem Trușeșel*, care păstorește după Luca, în 1669 e împuternicit să judece afacerile bisericești din județul

tituie «unul din cele mai vechi și mai interesante monumente ale dreptului românesc»⁴².

Dacă toți domnitorii care s-au perindat la cîrma țării pînă la Mihai Viteazul și-au manifestat simpatia față de episcopul Luca prin diversele acte de danie ce le-am amintit, acesta din urmă însă aprecîindu-i, în chip deosebit, pregătirea și probabil anumite calități ce se cer celor ce slujesc relațiile externe, îl folosește în delicate probleme diplomatice.

Pentru prima oară, îl întîlnim în această ocazională îndeletnicire la 20 mai 1595 cînd, împreună cu mitropolitul Țării Romînești, Eftimie și episcopul Teofil al Rîmnîcului, făcea parte, alături de alți dregători, din delegația trimisă de Mihai Viteazul la *Bălgrad* să negocieze o înțelegere cu *Sigismund Bathory*, craiul Ardealului, îndreptată împotriva turcilor. După trei săptămîni de tratative s-a ajuns să se semneze un tratat socotit înjositor, deoarece clauzele prevăzute însemna de fapt «desființarea» Țării Romînești ca stat. În schimb, s-a reușit să se păstreze autonomia Bisericii neștirbită, prevăzîndu-se ca «toate bisericile romînești existente în stăpînirile seninătății sale, vor fi sub jurisdicția sau dispozițiunea arhiepiscopului din Tirgoviște după dispozițiile dreptului bisericesc și a rînduiei acelei țări»⁴³.

Dacă în această soluție n-a avut un rol conducător, peste numai un an, îl vom vedea, că, singur fiind, va reuși să îndeplinească cu bine o misiune diplomatică în Rusia.

Mihai Viteazul, căutînd o înțelegere împotriva polonilor cu țarul *Feodor*, fiul lui Ivan cel Groaznic, al căror dușman era din cauza teritoriilor cucerite, în primăvara anului 1596 cerea voie acestora ca solul său, episcopul *Luca al Buzăului*, să aibă liberă trecere «ca să se ducă să ceară ajutor de la țarul din Moscova pentru refacerea bisericilor stricate de Turci și de Tătari». Obținînd voie, în iunie episcopul Luca era la Moscova, unde, pe lîngă o scrisoare din partea voievodului, aducea, prin viu graiu, din mare prudență, și alte rugămînti de ajutor pentru refacerea oastei sale.

Peste două luni, episcopul Luca era la Tirgoviște, unde pe lîngă cele tratate verbal, venea încărcat cu mari daruri, 200 galbeni și cinci pe-trate de blînd de samur și de vulpe neagră, însoțite de scrisoarea ce urmează, care lasă să se vadă tratativele secrete purtate de episcopul Luca.

«Din mila lui Dumnezeu, de la marele împărat, domnul țar și mare cneaz, Fedor Ivanovici, autocrat al Vladimirului, Moscovei, Novgorodului, țar al Cazanului, țar al Astrahanului, domn al Pscovului și mare cneaz de Smolensc, Iver, Iuguria, Viatca, Bolgari și altora, domn și mare cneaz al țării Novgorodului, Nizovski de Cernigov, Rezan, Rostov, Iaros-

Săcuieni «cum a fost legea și mei înainte» (*Istoria Bisericii Romîne, Manual pentru Institutele teologice, vol. I, București, 1957, p. 329*).

42. P. P. Pănailescu, *Mihai Viteazul*, București, 1936, p. 102.

43. Pr. Nicolae Șerbănescu, *art. cit.*, p. 766.

lav, Beloozer, Litlanda, Udar, Obdar, Kondin și a toată țara Siberiei poruncitor al părților de la Miază Noapte și al altor mari domni și oblăduitor, către Mihail Voevodul Țării Muntenești.

Episcopul Luca în fața țarului Feodor

Ai trimis mării noastre imperiale pe episcopul Luca cu scrisoarea ta și cu alte treburi, pentru a se închina măriei noastre imperiale și cu acele treburi pe care ai poruncit să le spună prin viu grai. Și cele pe carele ai scris în scrisoarea ta și cele pe care părintele episcop Luca le-a vorbit prin viu grai către Măria Voastră, domnul țar și mare cneaz Fedor Ivanovici autocrat a toată Rusia, despre acelea am luat știință. Și noi,

mărele domn și țar și marele cnez Fedor Ivanovici autocrat a toată Rusia, am miluit pe episcopul Luca, am poruncit să vadă ochii noștri imperiali și l-am miluit cu mila noastră imperială și l-am trimis înapoi către tine și printr-însul am răspuns prin viu grai către tine despre toate trebile. Și tu, Mihaile voevod, să fii sub înalta noastră mână și să fii păstrat în grația noastră imperială și în viitor mărirea noastră imperială vrem să te ținem sub protecția noastră imperială și să te păzim și să te apărăm de toți dușmanii tăi fără excepție. Și acum am trimis către tine cu episcopul Luca, darul nostru, două sute de [galbeni] și cinci perechi de blăni de samur și de vulpe neagră.

Scris la domnia noastră, în cetatea imperială a Moscovei. În anul 7104 (1596) luna iunie»⁴⁴.

Din lectura acestui text, reiese clar că scopul prim al soliei episcopului Luca a fost întâi cel politic și apoi cel bisericesc, iar rezultatele obținute, în urma felului cum solul a știut să pună și să susțină problemele discutate, au fost din cele mai bune.

În Cipru, țara de baștină a episcopului Luca, a existat o puternică mișcare de artă, a cărei caracteristică era o sinteză între arta bizantină, influențele persane, venite prin Armenia, ciliciene și cele occidentale, venite prin Veneția în a cărei posesiune era insula⁴⁵.

Reprezentantul de seamă al acestui curent la noi a fost episcopul Luca, ale cărei câteva manuscrise cunoscute pot suferi comparația «cu cele mai de seamă opere europene și asiatice de acest fel»⁴⁶. El s-a ocupat toată viața cu scrierea de cărți liturgice, împodobite cu miniaturi, dar din timpul păstoriei la Buzău nu se cunosc decât «o strălucită Evanghelie greacă»⁴⁷, aflată azi la Ierusalim, pe care episcopul Luca are însemnarea: «S-a isprăvit cea de față dumnezeiască și sfântă Evanghelie cu mâna mea, a smeritului și de nici un preț episcop de Buzău Luca din Cipru, în zilele prea cucernicului Domn al nostru Io Mihail Voevod, în anul de la Intrupare 1594, indicția a 7-a, luna lui Iunie în 4»⁴⁸ și un alt manuscris, din 20 martie 1588, cu însemnarea: «S-a săvârșit această carte cu mâna mea, smeritul și prea micul episcop de Buzău Luca Cipriotul, în zilele prea cucernicului Io Mihne voevod, în anul 7096, indicția întâia, luna lui Martie 20»⁴⁹.

44. Alexandru Grecu, *Mihai Viteazul și Rusia — O scrisoare inedită* — în «Studii», IV (1948), p. 143.

45. N. Iorga, *La figuration des évangélistes dans l'art roumain et l'école chypriote-valaque...*, p. 4.

46. Constantin C. Giurescu, *Istoria Românilor*, vol. III, partea II-a, p. 1006.

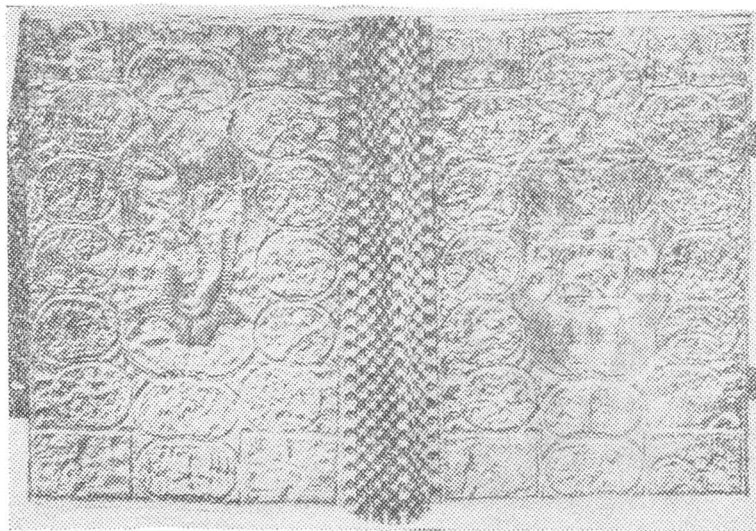
47. N. Iorga, *Istoria Bisericii Românești*, ediția a II-a, București, 1929, vol. I, p. 250.

48. Hurmuzaki—Iorga, *Documente grecești*, volumul XIV, 1, doc. CLXXVIII, p. 100.

49. *Ibidem*, doc. DCLXXXVII; Să se vadă și: Victor Brătulescu, *Miniaturi și manuscrise din Muzeul de artă religioasă*, București, 1939, p. 10, 11; Marcu Beza, *Urme românești în Răsăritul ortodox*, București, 1936, p. 24.

Toate manuscrisele sale sînt valoroase, dar Evanghelia din 1616 parcă le întrece pe toate, miniaturile, frontispiciile, chenarele și inițialele fiind «de o mare finețe și de un colorit rafinat și elegant». Frontispiciile care cuprind elemente florale și păsări, doi păuni afrontați și două lebede «sînt printre cele mai reușite din întreaga noastră miniaturistică»⁵⁰.

Documentele vremii vorbesc de un nepot al episcopului Luca, pe nume *Lorinț*, dar nu se cunoaște cînd va fi venit din Cipru, posesiune venețiană, singur sau cu familia. Se știe doar că era necăsătorit, fapt ce

Scoarțele Evangheliei din 1616, scrisă de episcopul Luca

l-a determinat pe unchiul său, ca prin el, să lege strînse legături cu boierii vernești, situați la numai 10 km depărtare de Buzău, în satul cu același nume, căsătorindu-l cu jupînița *Voica*, fiica lui Lupu, fiul lui *Dobromir* din Vernești.

Lorinț, murind înainte de 1610, lasă un copil mic, *Jipa*, pe care unchiul său, vlădica Luca, după cum însuși mărturisea la 12 ianuarie 1622, l-a luat de l-a crescut și l-a însurat, prin 1620, cu *Nastasia*, fata lui Cernat logofătul din Puținței, vechea denumire a Potocenilor. *Jipa*, avînd rangul de postelnic, nu mai trăia în 1657, dar lăsase doi fii *Jipa* și *Stanciu*, cîtorii actualei biserici din Izvorani, și o fică, *Rada*. *Stanciu*, logofăt, poartă denumirea de Vernescu și porecla *Cirloavă*, care a fost moștenită apoi și de urmașii săi, și a avut doi fii: *Jipa* și *Lefter zis*

50. Constantin C. Giurescu, *op. cit.*, p. 1006.

Cirloavă, logofăt la 1715 și căpitan la 1735, care, la rindul său, are un fiu tot cu numele de *Stanciu Cirlova*, vtorî paharnic în 1734, care a avut doi fii : Constantin și Ioniță și o fiică : *Stăncuța*, căsătorită cu Costea, fiul unui Liașcu zis Saegiu. Acesta a avut 4 fii, dintre care, *Nicolae*, adoptat de unchiu său dinspre mamă, *Ioniță Cirlova*, care la 1809 era vel medelnicer și ispravnic de Buzău. Căsătorit de două ori, din a doua căsătorie a avut o fiică, Elena și pe *Vasile Cirlova*, «cel dintîi poet modern», autorul poeziei patriotice «Marșul Romînilor» și cîntărețul ruinelor Tîrgoviștei, pe care le-a văzut cînd și-a vizitat rudele din partea sorei sale, Elena⁵¹.

Pagină din Evanghelia din 1616

Alți urmași ai vlădicăi Luca, pioși ctitori de biserici și minăstiri. — Pe lângă amintiri frații Jipa și Stanciu, ctitorii actualei biserici din *Izvorani*, mai amintim pe sora lor. Rada, căsătorită cu logofătul Barbu Bădeanu, ctitorul Schitului *Barbu*⁵². Jipa, care sfrîșește prin călugărie sub numele de Manasia, a avut o fiică Grăjdana, care, călugărindu-se sub numele de Catrina, a întemeiat și ea, înainte de anul 1691, schitul de călugărițe *Grăjdana*, «într-un munte ot sud Buzău», «pre apa Nișcovului»⁵³.

Stanciul logofăt Vernescu a avut un fiu, Mihai, care a zidit, la 1688, *Schitul Ulmeasa*, pe valea Ulmesii, închinat la 1704 la Minăstirea

51. Ioan C. Filitti, *Vlădica Luca* († 1629), strămoș al poetului buzoian Vasile Cirlova (1801—1831), Ediție revăzută, București, 1935.

52. *Ibidem*, p. 7.

53. I. Ionașcu, *Un fost metoh al spitalului Pantelimon : Schitul Grăjdana*, în «Muguri», Buzău, an. XIII (1936), nr. 1—3 : 4—5 ; 6 ; 7—10 și extras.

Sosianu din Pogdoriana Epirului și la 1719, de văduva lui, Maria, ca metoc al Episcopiei Buzăului⁵⁴.

O altă ctitorie a urmașilor vlădicăi Luca este și vechea biserică din Vernești — lângă Buzău, zidită în anul 1714 și zugrăvită în 1721 de Jipa și Lefter, fiii lui Stanciul logofăt Vernescu, aceiași care au suportat cheltuiala zugrăvirii bisericii de la Izvoranu⁵⁵ și biserica din *Calvini*, raionul Oislaș, ctitoria din 1775, a lui Tudor vătaf zis Săseanu, căsătorit cu Ancuța, fiica lui Jipa, ctitorul de mai sus⁵⁶.

Unde a fost înmormântat? — În anul 1603, la o dată necunoscută, domnitorul Radu Șerban îl promovează pe Scaunul mitropolitan, desigur, datorită personalității sale atât de bine cunoscută, neținând seama că a slujit cu atita devotament pe înaintașul său la domnie, și păstorește în această calitate pînă la anul 1629, cînd își dă obștescul sfîrșit.

Unde a fost înmormîntat, nu se știe. N. Iorga, în 1929, arată că «mormîntul s-ar fi aflînd la fosta Mînăstire Izvorani»⁵⁷. După el, alți cercetători de seamă au transformat această ipoteză în certitudine, fără însă să aducă vreo dovadă.

Într-adevăr, în biserica din Izvoranu se află un mormînt cu chenar înflorit, în dreapta ușii de la intrare, semnalat doar de N. A. Constantinescu⁵⁸ și care a fost cercetat de N. Iorga prin anul 1931, fără însă să-i poată descifra inscripția, fiindcă era, ca și acum, ilizibilă.

Bănuiala că aici ar odihni vreun ctitor e înlăturată de faptul că aceștia sînt înmormîntați în biserica din Vernești, în anul 1739⁵⁹. În fața acestei situații, cred că mormîntul e al fostului mitropolit al Ungrovlahiei, *Nichifor* (c. 1589—c. 1593), care scos din scaun, și-a trăit restul zilelor în ctitoria episcopului Luca, unde a făcut importante danii, ca moșia Suseni, 5 pogoane de vie, cu loc de stupină și cu casă, și alte 3 pogoane de vie din partea Săsenilor cu 3 stînji de moșie⁶⁰, precum și obiecte de cult, din care cunoaștem numai *Tetraevanghelul* amintit.

Mitropolitul Luca a murit la Tîrgoviște și ca să-l aducă la Izvoranu, pentru a-l înmormînta, cît timp trebuia să treacă, dat fiind, mai ales

54. Ioan C. Filitti, *Vlădica Luca...*, p. 8.

55. C. Săndulescu-Verna, *Din trecutul Verneștilor...*, p. 14.

56. Ioan C. Filitti, *Vlădica Luca...*, p. 9; Despre biserică: N. Iorga, *Trei biserici de sat muntean: Pietroșița, Calvini și Cremenari*, în «Buletinul Comisiunii Monumentelor Istorice», an. XXIV (1931), p. 61—66; Horia Constantinescu, *Biserica Sfîntul Nicolae din Biscenii de Jos Buzău*, în «Ingerul», Buzău, an. IX (1937), nr. 6, p. 313—319 și nr. 7—8, p. 396—406.

57. *Istoria Bisericii Romînești*, vol. I, București, 1929, p. 251.

58. *Biserici și mînăstiri din Jud. Buzău*, Partea II-a, în «Ingerul», an. XIII, nr. 5—6, p. 379.

59. C. Săndulescu-Verna, *Din trecutul Verneștilor...*, p. 12.

60. I. Ionașcu, *Mînăstirea Izvorani, ctitoria episcopului Luca...*, p. 64; Pr. Nicolae Șerbănescu, *art. cit.*, p. 764.

drumul atât de impracticabil ce exista pînă acum 20 de ani în aceste locuri ? Şi dacă ar fi fost înmormîntat aici, se naşte întrebarea : se putea oare ca noi ctitori, strănepoţii săi, care i-au zugrăvit chipul în biserica din Verneşti, să nu pomenească oare aceasta în pisanie sau mai ales în actul de închinare, cînd zic : «Deci noi văzîndu surpată pomenie[a] moşului nostru» (ale cărui oase zac aici, dacă ar fi fost așa) ?

Vlădica Luca a murit la Tirgovişte şi acolo îi trebuie căutat mormîntul.

Chipul i se păstrează şi azi zugrăvit în biserica veche din Verneşti, de către pioşii săi strănepoţi, care au ridicat şi actuala biserică din Izvoaranu, alături de alte 22 neamuri ale sale din tulpina lui Jîpa postelnicul, fiul lui Lorinţ, nepotul său.

Pr. GABRIEL COCORA

D O C U M E N T A R E

NICOLAE MILESCU ȘI BIBLIA GRECEASCĂ GLYKYS (1687) DIN VENEȚIA

E bine cunoscută la noi *Biblia grecească Glykys de la Veneția*, tipărită (1687) cu cheltuiala lui Șerban Cantacuzino. Se află înregistrată sub nr. 610 în Bibliothèque Hellénique¹. Titlul e dat și în grecește și în latinește. Ediție foarte rară, un exemplar se păstrează în biblioteca parlamentului grec².

Tot atât de bine e cunoscută politica lui Șerban Cantacuzino de a se impune cu numele său, pe care-l socotea legat de numele împăraților Cantacuzino din Bizanț. Ambițios peste măsură, a avut un bine : să se impună și din punct de vedere cultural, punîndu-l în serviciul celui politic.

Încă înainte de a fi ajuns domn, dar în scopul acesta, s-a pregătit — cu ajutorul lui N. Milescu la Constantinopol și în țară — să publice numeroase cărți bisericești, prin care să atragă simpatia clerului și a boierimii din țară. Lui se datorește tipărirea următoarelor opt cărți :

1. *Liturghia de la 1680*, cu două prefețe : una din partea mitropolitului Teodosie către el și alta către cititor, din partea corectorului Inochentie și a tipografului Chiriac ;

2. *Evanghelia de la 1682*, cu o prefață ca din partea lui și cu o notiță ;

3. *Apostolul de la 1683*, cu o prefață ca din partea lui și cu o notiță ;

4. *Biblia de la 1688* ;

5. *Mărgăritarele lui Ioan Gură de Aur de la 1691*, date ca traduse de Șerban și Radu Greceanu, cu o prefață către Constantin Brîncoveanu, semnată de autori, cu a doua către cititor, cu o notiță din trei părți, a doua semnată de episcopul Mitrofan.

(Între timp, Șerban Cantacuzino a murit și a fost urmat de Constantin Brîncoveanu, care l-a continuat și din punct de vedere politic și

1. A lui Emile Legrand, vol. II, 528 p., Paris, 1894, p. 439.

2. *Ibidem*, p. 439 și 443.

din cel cultural, mai ales că, chiar sub Șerban Cantacuzino, Brincoveanu conducea, în numele domnului, mișcarea culturală).

6. *Pravoslavnica Mărturisire de la 1691*, cu o prefață de Radu Greceanu (dat ca traducător) și cu a doua către cititor, semnată de idem ;

7. *Evanghelia greco-română de la 1693*, cu o prefață ca din partea domnului, adresată «tuturor celor ce s-ar întâmpla a citi» și cu a doua către cititor ;

8. *Mineiul de la 1698*, cu o prefață din partea mitropolitului Teodosie către Constantin Brincoveanu, cu două notițe : una din partea episcopului Mitrofan, alta din partea lui Radu Greceanu (*Mineiul* sau mai bine zis *Mineele*, fiindcă sînt 12, unul pe lună).

Ambiția lui Șerban Cantacuzino tîdea însă, nici mai mult nici mai puțin, decît să ajungă împărat la Constantinopol. Vremurile, credea domnitorul, îi erau favorabile. Imperialii porniseră acțiune puternică în contra turcilor, cu scopul de a-i scoate din Europa, și obținuseră cîteva succese răsunătoare. Șerban Cantacuzino era pe ascuns alături de ei și le da tot sprijinul, deși pe față lupta în armata turcească, cum a fost cazul cu asediul Vienei.

Această ambiție a lui ne-a dezvăluit-o întîii Neculce, la capitoul respectiv. A relevat-o însă și M. Carra, din tradiția familiei Ghica, el fiind preceptorul copiilor lui Grigore Ghica, domn al Moldovei de la 1849 înainte :

«Al doilea din Cantacuzinii care domni într-aceste provincii fu Șerban, din familia împărătească a Cantacuzenilor, care dobîndi domnia Romîniei³. El își făurea nobilul plan de a goni pe turci din Europa și-și întrebuiță toate silințele ca să-l pue în lucrare. Trimise dar chiar pe fratele său ca ambasador la Viena către împăratul Leopold... și obținu făgăduiala că, de se va lua Constantinopolul, să devină el împărat al grecilor»⁴.

Așa ne explicăm suportarea cheltuielilor pentru tipărirea *Bibliei grecești de la Veneția* și ditirambele din prefața ei la adresa mecenatului generos... A tipări Biblia întregă într-o limbă străină, da celui ce o făcea un prestigiu pe plan extern tot atît de mare, cit unul pe plan intern prin tipărirea ei în romînește (cazul *Bibliei de la 1688*, apărută cu un an în urmă).

Ditirambele se datoresc lui Nicolae Mîlescu, ca și supravegherea tiparului. Ca să dovedim cele afirmate, vom încerca o analiză a prefeței. O dăm întîii în întregime⁵. Rugăm pe cititori s-o citească cu băgare de seamă :

«Prea însemnatului, prea gloriosului și prea creștinului domn, domnului domn Io Șerban Cantacuzino Voevod a toată Ungrovlahia, al Craiovei și a celorlalte, Nicolae Glykys îi dorește a petrece în fericire.

3. A Munteniei.

4. În *Istoria Moldaviei și a Romîniei* (a Munteniei), tradusă de N. T. Orășanu, 306 p., București, 1857, p. 73.

5. După traducerea din : N. Jorga, *În legătură cu Biblia de la 1688*, București, 1915.

Prea-glorioase doamne, cele bine îngrijite ajung cu vremea șterse și le cuprinde uitarea. Căci vremea care rodește cele nesigure (după cum spune tragedia) și ascunde cele sigure n'a păstrat niciodată nimic nemutilat, ci are fire ca aceea ca pe unele să le întunece, iar pe altele cu totul să le cufunde acolo, unde nu se mai văd. Iar, dacă nu ar fi ceva care să oprească această revărsare a vremii, de mult cele vechi ar fi dispărut din mijlocul oamenilor. Și ce ar putea să fie aceasta decât înnoirea celor învechite, așa încât să rămâie pe rând în tot veacul, pentru ca nici strămoșii să nu se învrednicească de tipar și să nu fie lipsiți nici urmașii. Aceasta cunoscând-o și eu, de Dumnezeu slăvitule și preainălțatul domn, nu puțin, n'am putut, ce e dreptul, să aduc prinos de ajutor lucrurilor sufletești, care sînt multe și zilnic se fac și se nimicesc. Ci am socotit că trebuie ca, de nu se poate pentru toate, cel puțin pentru cele mai de folos să se ajute, cât e cu putință. Și deci văzând că, în adevăr, și Sfinta Scriptură, care a fost tipărită nu odată și de două ori, ci adesea, adecă pe acea vreme când și limba elinească și la mulți dela răsărit și dela apus înflorea, iar acum (vai ce soartă !) fiind învrednicită de multă cinste la cățiva și fiind cu totul puțină la număr cei ce o gustă, și e în chip nenorocit îngrijită, și cu alt tipar nu e de loc înnoită, ci în primejdie ca, învechindu-se chiar în scurtă vreme, să ajungă (ferească Dumnezeu !) la totală dispariție, de nu și la cea desăvîrșit raritate, precum și alte cărți ale filozofilor și teologilor au pătimit, deci, alegînd cea mai bună versiune din toate cele ce au fost tipărite pînă acum orișiuunde, n'am zăbovit a o înnoi cu acest tipar al meu. Ci erau foarte multe cele ce mă împiedicau la acest lucru al meu, iar mai presus de toate cheltuiala bănească, deoarece era nevoie de o sumă foarte mare, ca și nesiguranța vieții, că doi ani de zile trebuia să se cheltuiască mult pentru aceasta, ca nu cumva, începînd eu a clădi turnul, de-odată să vie și datoria și să se lase lucrul pe jumătate isprăvit, dar aceasta nu mi-a oferit aplecarea grabnică spre lucrul cel bun, ci chemînd pe Dumnezeu ca ajutor al lucrului, am început îndată, și cu ajutorul lui n'am fost lipsit de a-mi atinge scopul. Mulțămesc deci lui Dumnezeu, care a sprijinit bunele întreprinderi. Iar pe mine (dacă se cade a spune adevărul), n'a fost așa alt motiv care să mă fi îndemnat foarte la aceasta și să mă fi întezit, deși au mai fost și altele multe, cum am spus, decît mai ales că s'a interesat de acest lucru Domnia Ta, care urmezi căile lui Dumnezeu. Căci pe lingă că mii de bunătăți a dobândit prin Tine, nu numai Misia și Panonia, ci și toată Grecia, m'am sîrguit cu toată cea mai călduroasă aplecare ca și mulțămită acestui lucru să se scrie în sama Luminăției Tale de Dumnezeu slăvite, împreună cu celelalte lucruri bune.

Trebuia, prea-mărite doamne, a se închina această carte cuiva. Ci eu socot că nu se cade nimănui altuia decît Seninătății Tale, care ești partaș și tovarăș al lui în cele mai de seamă. Căci, îndată la cea dintîi poartă, zic, a cuvintelor de Dumnezeu scrise, vedem genealogia strămoșilor, minunată și vrednică de mii de laude ; și de s'ar uita cineva către genealogia Ta, cum oare acoperindu-și ochii și strîngîndu-și gura,

nu s'ar uimi de minunata şiră⁶ mlădiţa împărătească şi cu mij de frumuseţi în tot felul împodobită, şi nimeni nu mi-ar învinui scriptura⁷ de minciună ? Căci ştiu toţi prea nobila casă a vestiţilor Cantacuzini, care e plină de cele bune, şi cei dintâi şi cei de pe urmă, şi se cîntă şi pînă la hotarele lumii gloria ei bogată şi cu totul admirată. Şi ce alta vine pe urmă (în Biblie) ? Nu e cataclismul ? Şi Noe păstrînd sămînţa neamului celui de demult în chivot, prin dumnezeeştile îndemnuri, pentru vremea de pe urmă. Şi aceasta se vede lămurit şi la Seninătatea Ta, păstrîndu-se în tine, ca într'un prea bun depozit al neamului celui odată vestit al elinilor, neşterse divine caractere şi celelalte ce s'au şters : neamul Tău vestit rămâne şi va rămânea în tot veacul mai presus de orice val şi de atacul şi uneltirea vrăjmaşilor. Şi cum voi trece oare peste Avraam şi împreună cu el, sufletul fericitului, prea-cucernicului Tău părinte cu adevărat ca al lui Avraam ? Care (ca şi odinioară Avraam) a auzit dela Dumnezeu, cel care îndreaptă bine toate aceste cuvinte ; ieşi din ţara Ta şi din rudenia⁸ Ta şi mergi în ţara ce-Ţi voi arăta-o. Şi, deci, supunîndu-se poruncii lui Dumnezeu, lăasă oraşul cel mare (Constantinopolul), plecă spre ţarmul pe care azi Tu domneşti, nefiind aceasta fără prevederea lui Dumnezeu, şi anume pentru ca din el să rămăie stăpănitor şi hrănitor şi îngrijitor foarte bun marele şi prea-strălucitul său fiu, adică tu însuşi, domnul Ioan Şerban Cantacuzino Voevod. Pentru care te-am recunoaşte şi Te-am numi cu dreptate Moise şi Iosua, ca pre unul ce călăuzeşti şi îndrepti un popor, care nu e cerbicos ca poporul iudeu, ci creştin şi curat şi supus jugului dumnezeiesc al Domnului, neam sfînt şi împărătească închinare. Şi ce mai este ? Oare nu, ca proorocul-împărat David, ai înfruntat cele cu neputinţă de înfruntat dela cei ce aveau nebuneşte duşmănie împotriva binelui şi cu părtinire dumnezeiască de dus, nu numai te-ai păstrat neatinat, ci ai şi biruit pe cei ce Te prigoneau şi ai luat ruşinea batjocurii dela fiii lui Israel. Pentru care Te-ai învrednicit dela Dumnezeu de cele mai mari daruri şi haruri, fiind dus de la slavă la slavă. Iar că ai imitat şi pe Solomon cu virtuţile, o mărturisesc mai întii dreptatea şi adevărul, care prisosesc în locurile ce sunt subt cârmuirea Ta cea prea-luminată. Aşa încît e prilej a spune ca în Scriptură : adevărul din pămînt a răsărit şi dreptatea a privit de sus din cer, ca odată în zilele lui Solomon. Dar acela a zidit templu lui Dumnezeu atotşiiitorul, iar tu oare ai trecut cu vederea aceasta ? Ba de loc. Ai biruit, prea slăvite întru Dumnezeu, şi în această parte pe Solomon şi l-ai întrecut, unindu-se toţi a zice aceasta şi nimeni nepunînd vorbă împotriva. A fost crainic străbătător al unei biruinţe ca aceasta prea-frumosul, bogatul şi dumnezeescul lăcaş clădit din temelie pentru prea-slăvită în cântări Născătoare de Dumnezeu şi pentru Serghie şi Bah, îngrijitorii şi apărătorii Tăi, lângă Bucureşti⁹, şi ridicat la culmea artei, cu îndemnul şi ajutorul

6. Şir.

7. Scrisul.

8. Neamul.

9. Cotroceni.

lui Dumnezeu, iar cu cheltuiala Ta împărătească și nobilă. Las acum a spune lăcașurile sfinte și dumnezeiești în deosebite locuri și țări, nefiind ușoare de numărat, pe care cu dumnezeiască râvnă le-ai ridicat, necruțând de loc nimica. Pentrucă deci fiecare, de cele ce se bucură el, de acelea și când este cinstit de altul, se veselește, după cum se zice în parimii, de aceea și eu am voit să-Ți cinstesc măreția prin aceasta a mea închinare. Iar că te vei bucura de dar, e dovadă lămurită tîlmăcirea Sfintei Scripturi de către Tine și prefacerea din limba grecească în a Misiilor și a Dacopanonilor, înfățișînd limpede dragostea Ta și preacalduroasa dorință de sfintele și de Dumnezeu scrisele cărți.

Căci și întru aceasta ai întrecut și pe Ptolomeu Filadelful, care a domnit în Egipt. Căci, acela, tîlmăcind Sfînta Scriptură, a așezat-o astfel în însăși biblioteca lui, iar Tu, cap prea înțelept și de Dumnezeu încununat, ai închinat cărțile ca dar în sfintele biserici. Ție deci, preavestitului erou, cunună a domnilor de pe vremuri, îți închin cartea de față, anume Vechiul și Noul Testament. Pentru care pe Tine, care de trei și de mai multe ori ești fericit, Te rog să nu desprețuiești a primi acest dar al meu, privind la cea în deosebi aprinsă dorință respectoasă ce am către Tine, și nu la micimea darului. În fericire să trăești, mîndrie a Elinilor, slavă a Bizanțului, glorie a Cantacuzinilor și putere a toată Misia. Fii sănătos și bucură-Te mult. Din Venetia».

Trecem acum al extragerea dovezilor și argumentelor. Rugăm pe cititori să ne urmeze cu băgare de seamă.

1. Ideile din prefață sînt ale lui Nicolae Milescu din prefața II a *Biblii de la 1688* (purtînd semnătura patriarhului Dosithei al Ierusalimului pusă de N. Milescu din condescendență pentru acesta), din prefața celor opt cărți, mai sus citate, și din prefața cărții rusești a lui N. Milescu, *Hrismologhion*.

2. Se amintește (1687), traducerea *Biblii la 1688*, cu un an înainte de apariție.

Alăturăm pasaje din Biblia grecească cu altele din traduceri românești ale lui N. Milescu.

a) Găsim în cea dintîi :

«Trebue, prea mărite doamne, a se închina această carte cuiva. Ci eu socot că nu se cade nimănui altuia decît seninătății tale».

Iar în prefața I a *Liturghiei de la 1680*, o idee la fel :

«Deci dară și această osteneală, oricîtă este, înaintea cui a o pune și a o închina... nu cunosc decît pre măria-ta».

Prefața I a *Liturghiei de la 1680*, deși semnată de mitropolitul Teodosie, desigur după dispozițiile lui Șerban Cantacuzino, aparține lui Milescu, traducătorul întregii cărți. Ideea «și pre om ai zidi cu puțin oarece mai puțin decît îngerii» de la începutul prefeței apare și în *Cartea cu întrebări*, traducerea cunoscută a lui Milescu. Apoi prefața *Liturghiei* cuprinde numeroase cuvinte grecești, iar mitropolitul Teodosie nu știa grecește. A doua prefață, semnată de ieromonahii Inochentie, corector, și Chiriac, tipograf, discută pe o pagină mare întregă ce-nsemnează cuvintele «liturgos» și «liturghie», ceea ce nu poate proveni de la sem-

natarii prefeței. Toate cărțile, opt la număr, cum am văzut la începutul articolului, au fiecare alți semnatari, desemnați de domn, cum a socotit el. Prefața I mai cuprinde o anecdotă despre Artaxerxe, regele perșilor. Nu credem că mitropolitul știa astfel de lucruri, dar, oricum, ce rost are o anecdotă istorică în prefața unei liturghii ? Pe de altă parte, știm că patriarhul Dosithei spunea despre N. Milescu că era ca o istorie universală.

b) Mai găsim în prefața Bibliei grecești :

«...Vedem genealogia strămoșilor (a lui Șerban Cantacuzino), minunată și vrednică de miș laude ; și de s-ar uita cineva către genealogia ta, cum oare nu s-ar uimi de minunata și ră¹⁰, mlădița împărătească și cu mii de frumuseți de tot felul împodobită. Căci știu toți prea-nobilii casă a vestiților Cantacuzini, care e plină de cele bune, și cei dinții și cei de pre urmă, și se cîntă pînă la hotarele lumii gloria ei bogată și cu totul admirată».

Iar în prefața *Apostolului de la 1683* se întilnește :

«...urmînd strămoșilor noștri despre tată, marilor Cantacuzinești» (se vorbește ca din partea lui Șerban Cantacuzino).

Prefața *Apostolului* e scrisă ca din partea lui Șerban Cantacuzino, dar de Nicolae Milescu, care n-a semnat-o nici pe aceasta, nici pe celelalte. Așa a socotit Șerban Cantacuzino. Mitropolitul Teodosie a slujit doar ca «ispravnic», după cum se arată în titlul cărții, «ispravnic» însemnînd persoana special delegată de domn ca să supravegheze executarea unei lucrări poruncită de el.

Iar în prefața II a *Bibliei de la 1688* se întilnește :

«Întîi pentru neam, pentru că cel părintesc¹¹ să trage (din) Ioan Cantacuzino... fericitul strămoșul măriei-tale, Dimitrie Cantacuzino... părintele¹² răposatului Constantin Cantacuzino, care cinstea bunătății lui era mai peste toată lumea».

c) Mai întilnim în prefața *Bibliei grecești*, mai departe, laude pentru calitățile personale ale lui Șerban Cantacuzino :

«...te-ai învrednicit dela Dumnezeu de cele mai mari daruri și haruri, fiind dus de la slavă la slavă».

Iar în prefața II a *Bibliei de la 1688* :

«...drept aceea dăruitu-ți-s-au și cele peste fire lucruri, nu numai căci din tinerețe te-ai arătat luminat spre politiceștile stăpîniri».

d) În prefața *Bibliei grecești* :

«Las acum a spune lăcașurile sfinte și dumnezezești în deosebite locuri și țări nefiind ușoare de numărat».

Iar în prefața II a *Bibliei de la 1688* :

«De obștea sfintelor mînăstiri și beserici din temelie bun ctitor... sfinte și apostoliceștii biserici în multe părți te-ai arătat ajutoriu».

e) În prefața *Bibliei grecești* :

«Și eu am voit să-ți cinstesc măreția prin această a mea închinare,

10. Șir.

11. Despre tată.

12. Tatălui.

dar că te vei bucura de dar, e dovadă lămurită tilmăcirea Sfintei Scripturi de către tine și prefacerea din limba grecească a misilor și daco-panonilor, înfățișind limpede dragostea ta și prea călduroasa dorință față de sfințele și de Dumnezeu scrisele cărți».

Dacă Glykys ar fi scris prefața, de unde știa el cu un an înainte (1687) despre traducerea în românește a Bibliei (1688) ?

f) În altă parte, Șerban Cantacuzino e comparat cu Solomon, fiindcă acesta a zidit templul din Ierusalim, iar Șerban Cantacuzino biserici și minăstiri în țară :

«Dar acela a zidit templu lui Dzeu atotștiitorul, iar tu oare ai trecut cu vederea aceasta ? Ba de loc. Ai biruit, prea slăvite întru D-zeu, și în această parte pe Solomon și l-ai întrecut».

De unde să fi știut Glykys, de pildă, despre zidirea de către Șerban Cantacuzino a minăstirii Cotroceni, lângă (pe atunci) București (iar azi făcând parte din oraș) ¹³.

g) Și pe autorul prefeței din *Biblia grecească* și pe Nicolae Milescu i-au interesat împăratul Egiptului, Ptolomeu Filadelful, cu privire la traducerea Bibliei.

Prefața *Bibliei grecești*.

«Căci și într-aceasta ai întrecut și pe Ptolomeu Filadelful, care a domnit în Eghipet, căci acela, tilmăcind Sfinta Scriptură, a așezat-o în biblioteca lui, iar tu, cap prea înțelept și de Dumnezeu încununat, ai închinat cărțile ca dar în sfințele biserici».

În prefața *Bibliei de la 1688* :

«Și de are Ptolomeu, împăratul Eghipetului, mai mare laudă, care au tilmăcit Sfinta Scriptură den limba ovreiască spre cea elinească...».

Iar în prefața *Mineiului de la 1698* :

«Ca alt oarecare Ptolomeu prin mulți și știuți tilmăcitori tilmăcind, spre înțelesul tuturor le-ai făcut».

Prefața *Mineiului de la 1698* e semnată de mitropolitul Teodosie, dar scrisă de Nicolae Milescu. Utilizarea lui Ptolomeu și în *Biblia grecească* de la Veneția și în prefața *Mineiului* și în prefața cărții rusești a lui Nicolae Milescu, *Hrismologhion*, constituie o nouă dovadă.

Am citat mai sus din prefața *Bibliei grecești* și din prefața *Mineiului*. Să cităm și din *Hrismologhion* :

«Ptolomeu Filadelf, împăratul Egiptului, și-a adunat o bibliotecă, precum nu se afla alta în toată lumea : 600.000 de felurite cărți și trimise la Ierusalim de primi biblia de la arhiereul Eliazar, dînd apoi să i-o tilmăcească de minune din ovreeste în elinește cei 70 de tilmaci» ¹⁴.

13. Șerban Cantacuzino «zidi minăstirea Cotroceni de lângă București» (Gr. Tocilescu, *Manual de istoria romînilor*, ed. II, 575 p., București, 1900, p. 370—371).

14. De aci numele de Septuaginta. Prefața *Hrismologhionului*, tradusă (și spre fine numai rezumată) de B. P. Hașdeu în ziarul «Satyrul», 1866).

Am găsit mai sus, sub lit. g. cuvintele : «ai închinat cărțile ca dar în sfintele biserici» (*Biblia grecească*), iar în prefața II a *Bibliei de la 1688* apare același înțeles : «atâtea cărți făcînd le-ai dat maicii bisericii».

h) Ideea că s-au făcut numeroase traduceri din Biblie peste tot, se exprimă și în prefața *Bibliei grecești* și în prefața II a *Bibliei de la 1688*.

În prima :

«Sfînta Scriptură, care a fost tipărită nu odată, ci de două ori, ci și adesea».

În cea de a doua :

«N-a rămas niciun neam, nici o limbă (măcar și varvară și carii la cele de apoi hotară ale lumii depărtați), ca să nu citească întru a lor limbă dumnezeiască scriptură...».

i) Apropierea tatălui lui Șerban Cantacuzino de Avraam apare și de o parte și de alta.

În prima citim :

«Și cum voi trece oare peste Avraam și, împreună cu el, sufletul fericitului preacucerinicului tău părinte, cu adevărat ca al lui Avraam».

În cea de a doua :

«Căci este (tatăl lui Șerban Cantacuzino) de împărătesc și patriășesc ¹⁵ neam, numîndu-l fiul lui David și fiul lui Avraam».

j) Ideea că textele biblice nu se mai găsesc și trebuie reînnoite, apare în amîndouă prefețele, deși era vorba de texte în limbi diferite. Cum de s-a ajuns la aceeași situație și de o parte și de alta ? Fiîndcă autorul ambelor prefețe era una și aceeași persoană, care-și exprima și într-o parte și în cealaltă ideea sa.

În *Biblia grecească* :

«Sfînta scriptură.. acum (vai ce soartă !) fiînd învrednicită de scurtă cinste la cîțiva și fiînd cu totul puțină la număr cei ce o gustă, și e în chip nenorocit îngrijită, și cu alt tipar nu e de loc înnoită, ci în primejdie ca, învechindu-se, chiar în scurtă vreme să ajungă (ferească d-zeu !) la totală dispariție».

În prefața II a *Bibliei de la 1688* :

«...că Scriptura cea nouă ¹⁶ răsipită fiînd, după izvodul ¹⁷ cel vechi... spre lesne citire o ai tocmit... o ai tîlmăcit în limba rumînească și o ai tipărit».

k) Tipărirea bibliei nu numai pentru un popor, ci pentru mai multe, care se învecinează, ori se înrudesc.

În *Biblia grecească* :

«...nu numai Misia și Panonia, ci și toată Grecia m-am sîrguit... să se scrie în sama luminății tale, de D-zeu slăvită».

15. De patriarh.

16. Noul Testament.

17. Traducerile.

în prefața II a *Bibliei de la 1688* :

«Măria ta la un popor întreg dai cuvîntul lui D-zeu... ca să lumineze celor den casă ai bisericii noroade : rumînilor¹⁸, moldovenilor și ugrovlahilor»¹⁹.

Nădăjduim că asemănarea de fapte, date și idei dintre prefața *Bibliei grecești* de o parte și părți din prefetele lui Milescu (mai ales cea din *Hrismologhion*, carte rusească a lui) este evidentă și că nu greșim, cînd atribuim acestuia paternitatea.

Mai rezultă din prefață că cel care, nu numai că a scris prefața, dar a stat doi ani²⁰ la Veneția pentru supravegherea tiparului, a fost tot Milescu. Se cunoșteau multe orașe unde poposise ori trăise mai mult, dar Veneția nu. A contribuit și ea, prin bibliotecile și prin mediul ei cultural, la formarea aceluși spirit luminat care a fost Nicolae Milescu.

PETRE V. HANEȘ

18. Muntenilor.

19. Transilvănenilor.

A N I V E R S Ă R I

CENTENARUL UNIVERSITĂȚII DIN BUCUREȘTI

Anul 1964 poate fi socotit un an ai centenarelor școlare românești, pentru că, în a doua jumătate a acestui an s-a împlinit un secol de la înființarea, între altele, a două valoroase școli de învățămînt mediu cu bogată tradiție cărțurărească : Liceul Gheorghe Lazăr din București și Liceul I. L. Caragiale (fost Sfintul Petru și Pavel) din Ploiești, precum și de la înființarea a trei instituții de învățămînt superior : Universitatea din București și cele două Conservatoare de artă dramatică și muzicală din București și Iași.

Dintre acestea, fără îndoială, centenarul Universității din București ocupă primul loc ca importanță, rezultate și perspective în istoria învățămîntului, culturii și științei românești.

Împlinindu-se în anul acesta un secol de la înființarea Universității din București, aceasta nu înseamnă însă că învățămîntul nostru superior, sau cel puțin preocupări în acest sens n-au existat și mai înainte de anul 1864. Înființarea Universității bucureștene în acest an a însemnat de fapt reorganizarea și orientarea învățămîntului superior românesc pe baze și căi noi, moderne, cerute de transformările social-economice și politice și de avîntul culturii și civilizației, care au loc în țara noastră după Unirea Principatelor, din 1859, cînd se pun bazele statului modern român. Întemeierea Universității din Capitala țării face parte din programul de reforme și înfăptuirii ce au loc în România în timpul domnitorului Alexandru Ioan Cuza, care își dădea seama că unirea nu se poate menține și consolida decît printr-o serie de importante reforme și înfăptuiri, care să înlocuiască ce e vechi, perimat și retrograd, prin ce e nou, necesar și progresist.

Dincolo de anul 1864, istoria învățămîntului nostru superior cunoaște răstimpuri cînd s-au proiectat sau chiar au ființat și funcționat școli de învățămînt superior în cîteva centre din țară. Înființarea și funcționarea unor astfel de școli — cunoscute sub numele de academii sau colegii — în împrejurări și condiții istorice prielnice, era expresia dorinței și nece-

sitații «de a avea o cultură și o școală mai înaltă, potrivit cu nivelul mereu crescând al stării sociale și economice»¹.

Domnitorul Despot Vodă (Iacob Eraclid) (1561—1563), bunăoară, întemeiază la Cotnari (regiunea Iași) un *Colegiu latin* condus de vestitul învățat umanist Ioan Sommer. În 1565, dieta Ardealului votează un proiect de înființare a unei *universități la Cluj*². În Moldova, la Iași, ia ființă în anul 1640, în timpul domniei lui Vasile Lupu (1634—1653), *Colegiul de la Trei Ierarhi*, școală superioară întemeiată cu sprijinul lui Petru Movilă, mitropolitul Kievului, român de origine. Acesta trimite aici și patru profesori pricepuți, în frunte cu Sofronie Pociapski, fostul rector al Academiei din Kiev, care devine acum profesor și rector al acestui colegiu³.

În anul 1694, adică acum 270 de ani, Constantin Brîncoveanu (1688—1714), domnitorul Țării Românești, la îndemnul și cu sprijinul stolnicului Constantin Cantacuzino, care făcuse strălucite studii la Padova și Veneția în Italia, înființează la Mănăstirea Sfintul Sava din București o *Academie domnească*, încredințând conducerea ei învățatului grec Sevastos Kimenites. Cu aceasta se puneau bazele învățămîntului superior din București⁴. Sîntem în epoca în care cultura, sprijinită de Constantin Brîncoveanu și reprezentată de cărturari de talia stolnicului Constantin Cantacuzino, a lui Antim Ivireanu, a fraților Șerban și Radu Greceanu, sau a dascălilor greci Sevastos Kimenites, Marcu și Gheorghe din Trapezunt și alții, cunoaște o mare înflorire, razele ei luminoase împrăștiindu-se pînă departe în Orientul ortodox, aflat sub stăpînire otomană. Țara Românească devenise atunci un al doilea Bizanț, sau după potrivita expresie a marelui cărturar Nicolae Iorga un «Byzance après Byzance». La Academia brîncovenească de la Sfintul Sava cunoștințele erau predate în limba greacă a epocii, care, datorită decăderii culturii sud-slave și înfloririi celei grecești în această vreme, «capătă în Răsăritul Europei același caracter de universalitate pe care îl avea de mult limba latină în Apusul continentului»⁵. Alături de cunoștințele teologice se predau aici temeinice cunoștințe filozofice și științifice în spiritul iluminismului, grație unor dascăli vestiți, aduși de la Constantinopol sau din Italia, Germania sau Franța⁶. În afară de tinerii fii de boieri din țară, veneau să studieze aici și tineri din Peninsula Balcanică, sau, începînd din anul 1707, ca dovadă a raporturilor de prietenie dintre țarul Petru cel Mare și voievodul muntean, chiar din Rusia.

1. *Cuvîntul Acad. C. Daicoviciu la Adunarea festivă consacrată Centenarului Universității din București*, în ziarul «Romînia liberă», nr. 6220 din 16 octombrie 1964, p. 2.

2. *Idem, ibidem*.

3. Pr. Prof. Gheorghe I. Moisescu, Pr. Prof. Șt. Lușța și Prof. Alex. Filipășcu, *Istoria Bisericii Romîne*, vol. II, București, 1957, Editura Institutului Biblic, p. 11.

4. George Ivașcu, *Centenar*, în «Contemporanul», nr. 42 (940), din 16 octombrie 1964, p. 1.

5. Conf. univ. Constantin N. Velichi, *Centenarul Universității din București*, în «Flacăra», an. VIII, nr. 41 (489) din 10 octombrie 1964, p. 10.

6. George Ivașcu, *art. cit., loc. cit.*

În anul 1776, în cadrul reformelor pe care le întreprinde, domnitorul Alexandru Ipsilante, om care aprecia cultura, reorganizează și Academia domnească de la Sfântul Sava. Se înmulțesc profesorii și materiile de învățămînt; acum se predau matematicile, fizica, istoria, teologia, limbile latină, franceză și italiană. Dintre profesorii școlii din această vreme se remarcă Lambru Fotiadi, Constantin Vardalah și Neofit Duca, care propagau idei revoluționare, luptînd împotriva jugului otoman și contribuind la dezvoltarea conștiinței naționale⁷. În a doua jumătate a secolului al XVIII-lea, Academia domnească de la Sfântul Sava numără printre elevii ei pe Enăchită Văcărescu, Dinicu Golescu, episcopul Chesarie de Râmnic, ieromonahul-cronicar Naum Rîmniceanul, mitropolitul Grigorie IV Dascălul, care au ajuns cărturari de seamă și s-au împus în istoria culturii noastre românești din perioada premodernă.

În martie 1818, în chiliile Mînăstirii Sfîntul Sava, cărturarul ardelen Gheorghe Lazăr deschide cea dintîi școală superioară în limba romînă, punînd, prin aceasta, bazele învățămîntului superior de limbă națională, sau, cum spunea el în «Înștiințarea» din august 1818, «chiar în limba maicii sale»⁸. Printre elevii de la școala lui Gheorghe Lazăr se numărau: Eufrosin Poteca, Eliade, Petrache Poenaru, Simion Marcovici ș. a., unii din aceștia trimiși de magistrul lor să-și continue studiile în Apus și care, la întoarcere, ajung profesorii acestei școli, devenită mai apoi *Colegiul Sfîntul Sava*. Între ei, Eliade a avut rolul cel mai important. Aici învață în jurul anului 1830 Nicolae Bălcescu, Ioan Ghica, Grigore Alexandrescu și alții. Aici își desfășoară acum activitatea profesorul A. Vaillant, francez de origine, cu idei avansate, venit în Țara Romînească prin 1829 și tot aici bănăteau Eftimie Murgu e numit profesor de filozofie și dreptul roman în anul 1837⁹.

Revoluționarii din 1848 înscriseră în programul lor privind învățămîntul și înființarea unei universități la București. Ardelenul August Treboniu Laurian este chemat de Locotenenta Domnească să ocupe «catedra de filozofie și de limbă latină în paralel cu limba romînă»¹⁰, dar înăbușirea revoluției și represiunea care a urmat schimbă lucrurile; profesorii au de suferit din pricina participării lor la revoluție, iar colegiul este închis și inventarul său vîndut la licitație¹¹.

După revoluție, în 1850, o comisie specială propune domnitorului Barbu Dimitrie Știrbei un proiect de reorganizare a învățămîntului, care prevedea separarea învățămîntului superior de cel mediu¹². În aprilie 1850, Barbu D. Știrbei declara în legătură cu învățămîntul: «Instrucțiunea publică trebuie să fie potrivită cu nevoile poporului și să nu aibă în vedere exclusiv conveniențele cîtorva familii privilegiate; ea trebuie să fie deci națională, să mulțumească nevoile deosebitelor clase și să

7. Conf. univ. Constantin N. Velichi, *art. cit., loc. cit.*

8. Cf. George Ivașcu, *art. cit., loc. cit.*

9. Idem, *ibidem*.

10. Idem, *ibidem*.

11. Conf. univ. Constantin N. Velichi, *art. cit., loc. cit.*

12. Idem, *ibidem*. În «Academie» funcționau, la început, trei cicluri de învățămînt: elementar, mediu și superior.

păstreze culoarea locală». Proiectul de reorganizare a învățămîntului stabilea în plus ca «sistema învățăturilor» să se întregască și «cu oarecare facultăți pe cît mijloacele ne iartă și cere să dea Statului slujbași destoinici»¹³. Aceste «oarecare facultăți» aveau să fie «o facultate de legi, o școală de inginerie civilă (viitoarea facultate de științe) și altele»¹⁴.

La 10 septembrie 1857, căpetenia de atunci a țării, cămăcamaul Alexandru D. Ghika, aprobă proiectul și devizul pentru «înființarea unei Academii», adică a unei școli superioare, construirea palatului acestei «Academii» avînd a se face pe locul Mînăstirii Sfîntul Sava, ce urma să fie dărîmată. La 10 octombrie se pune piatra fundamentală a Academiei, adică a clădirii vechii Universității, construcție ce va fi terminată definitiv în 1869¹⁵.

Profesorul G. Costaforu, unul din elevii de la Sfîntul Sava, este trimis de stăpînire în străinătate, într-o călătorie de studii prin mai multe țări din centrul și vestul Europei, pentru a studia organizarea învățămîntului superior de acolo. La întoarcere, acesta prezintă un amplu raport de «Studiu asupra instrucțiunii publice în unele din statele cele mai înaintate din Europa»¹⁶.

Propunerile lui Costaforu sînt puse în practică după Unirea Principatelor. Domnitorul Alexandru Ioan Cuza, sublinia în mesajul său din 6 decembrie 1859 către Adunarea Deputaților că : «o instrucție superioară, cuprinzînd facultăți de o înaltă însemnătate, ne este folositoare» și că «pe lîngă însemnămintul literelor, facultăților de științe, de drept, de medicină, sînt neapărat trebuincioase, dar starea de astăzi a Romîniei și viitorul ei cer numai decît o facultate de știință agronomică, industrială și comercială»¹⁷. Este aici o scurtă expunere de motive cu privire la structura organizatorică a învățămîntului din viitoarea universitate.

La 1 septembrie 1860 ia ființă «Facultatea filosofică» ; la 12 octombrie 1862, Consiliul superior al instrucțiunii publice hotărăște înființarea «Școlii superioare de științe» ; la 30 octombrie 1863 a «Școlii superioare de Littere», «în scopul de a forma profesori gimnaziali în ramurile limbilor clasice și moderne, ale litteraturii și filosofiei, istoriei și geografiei»¹⁸.

13. Apud George Ivașcu, *art. cit., loc. cit.*

14. Conf. univ. Constantin N. Velichi, *art. cit., loc. cit.*

15. *Idem, ibidem.*

16. George Ivașcu, *art. cit., loc. cit.*

17. Apud George Ivașcu, *ibidem.*

18. Iată textul decretului prin care domnitorul Alexandru Ioan Cuza aprobă înființarea facultății de litere din București :

«Nr. 30.222, Octombrie 22.

Alexandru Ioan I

Cu mila lui Dumnezeu și voința națională, Domnu Principatelor Unite-Romine ;
Asupra raportului prezentat de Ministrul Nostru Secretaru de Statu la Departamentul Culielor și Instrucțiunii Publice sub no. 30.222 ;

Am decretatu și decretăm :

Art. I. — Se înstituie la Academia din București o școală superioară de littere, în

Printr-un raport bine motivat, înaintat domnitorului Cuza la 3 (15) iulie 1864, Dimitrie Bolintineanu, ministrul Cultelor și Instrucțiunii Publice, propune acestuia «a da înalta Măriei-Văstre aprobare ca facultățile din București, unite împreună, să poarte numirea de : *Universitatea din Bucuresci*» 19.

În urma acestui raport, printr-o «Ordonanță» din 4 (16) iulie 1864, domnitorul Alexandru Ioan Cuza decretează înființarea Universității din București, după sugestiile și modul în care o propusese Bolintineanu. Iată cuprinsul «ordonanței» lui Cuza 20 :

scopu de a forma profesori gimnaziali în ramurile limbilor clasice și moderne, ale literaturii și filosofiei, istoriei și geografiei.

Art. II. — Regulamentul acestei școle se aprobă, și se va pune în lucrare de la 1 Noembrie, anul curente.

Art. III. — Spesele necesare se vor acoperi, pînă la 31 Decembre 1863, din rezervele bugetului Instrucțiunii Publice, iar de la 1 Ianuarie 1863 (sic!), se vor trece în bugetul Statului, conformu trebuinței, pînă la completarea cu toate cadrele necesare.

Art. IV. — Ministrul Nostru Secretar de Statu la Departamentul Cultelor și Instrucțiunii Publice, este însărcinatu cu executarea Decretului de față.

Datu în București, la 30 Octombrie 1863.

Alexandru Ioan

Ministru Secretar de Stat
la Departamentul Cultelor
și Instrucțiunii Publice
D. Bolintineanu».

(Reprodus după : Ion Roman, *Dimitrie Bolintineanu*, Editura Tineretului, 1962, facsimilul de la p. 192).

19. Iată textul raportului din 3 iulie 1864 :

«Pré Înălțate Dómnne,

Instrucțiunea publică, sub înalta protecțiune a Măriei-Tale, a dobândit în anul din urmă dezvoltarea imperiosu reclamată de epoca actuală. Remâne acum, Pré-Înălțate-Dómnne, ca, dupe modelul celorlalte State civilisate, precum învețementul encyclopedicu, cel preparatoriu pentru facultăți, formeză o unitate, sub numele de Gimnasiu, asemene și învețementul superioru, acela din facultăți să formeze un totu, o unitate, un corpu universitariu sub numele colectivu de *Universitatea din Bucuresci*.

Spre acest stersit, avind în vedere și opiniunea Consiliului Superiore de Instrucțiune, esprimală prin procesul-verbalu de la 25 Iunie expirat, vinu cu respect a Ve ruga, Pré Înălțate-Dómnne, să binevoiți a da înalta Măriei-Văstre aprobare ca facultățile din Bucuresci unite împreună, să poarte numirea de : *Universitatea din Bucuresci*. Profesorii deferteilor facultăți adunându-se împreună să alégă pe Rectorele Universității, iar profesorii fie cărei facultăți în parte, pe Decanul facultății respective.

Dacă, Pré-Înălțate-Dómnne, bine voiți a da acestui raportu înalta Măriei-Văstre sancțiune, Ve rogu pré respectuosu a semna alăturatul poriect de Decret.

Sunt cu cel mai profundu respectu, Pré Înălțate-Dómnne, al Măriei-Văstre, pré-plecatu și pré-supusu servitor,

Ministru Secretar de Statu la Departamentul Invețementului Publicu și al Cultelor,
D. Bolintineanu.

No. 21.133, Iulie 3.

(Reprodus după : Ion Roman, *op. cit., loc. cit.*).

20. Textul reprodus după facsimilul expus în fotomontajul închinat Centenarului Universității din București.

«*Aleksandru Ioan I*

Cu mila lui Dumnezeu și voința națională,
Domn Principatelor Unite Române
La toți de față și viitori sănătate

Asupra raportului Ministrului Nostru de Stat la Departamentul
Cultelor și Instrucțiunii Publice no. 21.133.

Am decretat și decretăm :

Art. I. — Facultățile din București unite împreună vor purta numele de *Universitatea din București*.

Art. II. — Profesorii facultăților se vor aduna împreună și vor alege pe Rectorul Universității.

Art. III. — Profesorii fie cărei facultăți în parte vor alege pe Decanul facultății respective.

Art. IV. — și cel de pe urmă. Ministrul nostru Secretar de Stat la Departamentul Cultelor și Instrucțiunii Publice este însărcinat cu executarea ordonanței de față.

Datu-s-au în Domnească Noastră Capitală București, în anulu mântuirii 1864, ear allu Domniei-Nostre allu șaselea.

Aleksandru Ioan

Ministrul Cultelor
și
Instrucțiunii Publice
D. Bolintineanu».

No. 276

Iulie 4.

Conducerea Universității este încredințată lui G. Costaforu, profesor de drept civil și de drept penal, care devine, astfel, primul ei rector.

În anul înființării în cele trei facultăți : drept, științe, filozofie-litere ale Universității au fost înscriși 123 de studenți, cărora le țineau prelegeri 23 cadre didactice²¹.

Prin legea instrucțiunii publice din 25 noiembrie 1864, care considera Universitatea din București «cea mai înaltă instituție de învățămînt a țării», se prevedea înființarea și a unei facultăți de medicină. Aceasta s-a și înfăptuit în anul 1869, prin transformarea vechii Școli naționale de medicină și farmacie a doctorului Carol Davilla²².

În 1884, ia ființă în cadrul Universității și o facultate de teologie²³, continuată astăzi prin Institutul teologic de grad universitar din Bucu-

21. Cifrele sînt luate după graficele statistice ale expoziției «Centenarul Universității din București 1864—1964» deschisă în incinta Bibliotecii Centrale Universitare.

22. Conf. univ. Constantin N. Velichi, *art. cit., loc. cit.*

23. Strădanii pentru înființarea unei facultăți de teologie se făcuseră mai dinainte. Încă din toamna anului 1880 se elaborase un *Proiect de lege pentru înființarea unei Facultăți de Teologie*, în 15 articole, din care semnificative sînt următoarele:

Art. 1. — Se înființează în capitala Romîniei pe lângă Universitate, o Facultate de teologie. Facultatea de teologie are misiunea de a cultiva științele teologice și a pregăti pe candidații la preoție și la celelalte grade ale ierarhiei Bisericii Ortodoxe, precum și pe profesorii de științe la Universitate, la seminare, la celelalte institute publice de educațiune.

rești, ca cea mai înaltă școală a Bisericii Ortodoxe Române, în cadrul căreia de fapt și funcționează. Primul decan al facultății de teologie a fost arhiereul Gherasim Timuș²⁴.

După primul război mondial, în anul 1921, Școala superioară de Medicină Veterinară, iar în 1923, Secția de Farmacie a facultății de Medicină umană devin facultăți de sine stătătoare, — Universitatea din București funcționând acum cu șapte facultăți.

Pentru nevoile de studiu și informare ale studenților și cadrelor didactice, în 1895 ia ființă Biblioteca Fundației Universitare, alcătuită din bibliotecile mai multor facultăți ale Universității.

Organizată inițial după modelul universităților franceze și influențată mai apoi de structura învățământului superior german, Universitatea bucureșteană s-a dezvoltat relativ repede și și-a păstrat această structură până în anul 1948, când, în urma reformei învățământului, ea a fost reorganizată pe baze noi, dându-i-se o orientare realist-științifică, pentru a corespunde noilor imperative de dezvoltare și progres ale vieții contemporane, în plină prefacere²⁵.

Important centru al vieții spirituale din România, cunoscută și apreciată peste hotare, Universitatea din Capitala țării a beneficiat, atât la

Art. 5. — Pe lângă aceste studii (de teologie, n. n.), studenții de teologie sînt obligați să urmeze și cursurile de limba latină, limba greacă, istoria și literatura romînilor, psihologia, logica și pedagogia, la Facultatea de litere.

Art. 10. — Gradele ce se vor da de către facultatea de teologie vor fi de: candidat, licențiat și doctor în teologie.

Art. 12. — Profesorii Facultății de teologie se vor numi și remunera ca și profesorii celorlalte facultăți.

Extras din studiul *75 de ani de la întemeierea Facultății de teologie din București*, elaborat de Prof. onorar Toma G. Bulat și Conf. univ. Pr. Al. I. Ciurea și publicat în «Biserica Ortodoxă Romînă», an. LXV (1957), nr. 11—12, nov.—dec., p. 1077.

În noiembrie 1881 se deschid pentru prima dată cursurile facultății de teologie. Un grup de profesori de la Seminarul Central din București se oferiră să țină atunci, în chip grațuit, cursuri de teologie, care erau urmate de vreo 50 de studenți de la facultățile Universității și de cîțiva elevi din ultiima clasă — a VII-a — de la Seminarul Central. La 23 ianuarie 1883, din lipsă de prevederi bugetare pentru menținerea activității și a plății profesorilor, cursurile încetară, pentru a fi redeschise în chip solemn la 4 noiembrie 1884. Prin legea din 3 iulie 1890, facultatea de teologie a fost recunoscută cu toate drepturile legale în stat, ca parte integrantă a Universității din București, în cadrul căreia a funcționat pînă la reforma învățământului din august 1948 (Cf. Pr. Prof. Gheorghe I. Moisescu, Pr. Prof. St. Lupșa și Prof. Al. Filipescu, *op. cit.*, p. 588—589).

24. Pr. Prof. Gh. I. Moisescu ș. a., *op. cit.*, p. 588.

25. Încă din 1865, facultatea de științe se împarte în două secții iar în 1889 în trei. În 1897 funcționau 9 catedre; în 1914 numărul lor ajunge la 21, la care se adaugă o serie de laboratoare pentru aplicații practice. Facultatea de filozofie și litere își sporește și ea numărul catedrelor: de la 8, cîte avea la înființare, la 22 în 1897. La facultatea de medicină funcționau în 1895 șase laboratoare și zece clinici, iar în ajunul primului război mondial existau 34 de catedre, 17 laboratoare, 13 clinici și cîteva institute medicale vestite peste hotare. De la 123 cîți erau înscriși în anul cînd s-a înființat, numărul studenților sporește la 450 în 1884, la peste 3.000 în 1900 și la peste 4.300 în ajunul primului război mondial, pentru ca în 1938 numărul lor să ajungă la 11.806, iar al cadrelor didactice la 206 (Cf. Conf. univ. Constantin N. Velichi, *art. cit.*, *loc. cit.*, și graficele statistice ale Expoziției Centenarului Universității din București 1864—1964, din incinta Bibliotecii Centrale Universitare).

începutul secolului, cit, mai ales, în perioada dintre cele două războaie mondiale, de o seamă de profesori, cunoscuți ca oameni de știință de mare prestigiu și de aleasă ținută patriotică, legați de popor, care au pus baze trainice unui învățământ superior de înalt nivel. Aceștia au creat adevărate școli științifice românești. În matematică s-au remarcat : Traian Lalescu, Gh. Țițeica, Dimitrie Pompei, Simion Stoilov ; în fizică : E. Bacaloglu, D. Hurmuzescu ; în chimie : C. Istrate, G. G. Longinescu, Gh. Spacu ; în biologie : Gr. Antipa, D. Voinov, Em. Teodorescu, Traian Săvulescu ; în medicină : Carol Davilla, Victor Babeș, Gh. Marinescu, Ion Cantacuzino, C. Levaditi, F. Rainer, D. Danielopolu, D. Bagdasar ; în geografie și geologie ; Gr. Ștefănescu, Sabba Ștefănescu, S. Athanasiu, Simion Mehedintzi, Ion Simionescu, Gh. Vilsan, Ludovic Mrazek. În domeniul științelor istorice, filologice, filozofice și juridice s-au remarcat : B. P. Hașdeu, Al. Odobescu, Titu Maiorescu, Gr. Tocilescu, D. Onciul, I. Bogdan, Vasile Pîrvan, Nicolae Iorga, P. P. Negulescu, Ovid. Densusianu, Nicolae Titulescu, Tudor Vianu și Mihail Ralea²⁶.

Pentru a face față unor condiții vitrege în care erau obligați să-și desfășoare activitatea, profesorii Universității din București constituie, în anul 1923, «Asociația profesorilor universitari».

În viața studentească, încă în 1875 apăruseră primele societăți studențești pe facultăți și apoi organizații pe întreaga Universitate, sau pe întreaga țară. Astfel, în anul 1875 ia ființă Societatea studenților în Medicină, în 1887 Societatea studenților în Teologie, în 1893 Societatea studenților în Litere, în 1898 a studenților în Științe. «Asociația generală a studenților universitari din România», înființată în 1880, cuprindea și studențimea ieșeană.

Reforma învățământului din anul 1948 marchează o etapă nouă în viața Universității din București. Procesul de învățământ orientat și așezat pe baze științifice, strins legat de necesitățile economiei și culturii socialiste, cunoaște o febrilă acțiune de democratizare. Porțile învățământului superior sînt acum larg deschise fiilor oamenilor muncii, iar «în structura Universității se oglindește tendința școlii românești de a fi permanent în actualitate, de a introduce secții și grupe pe specializare chiar în unele domenii în care nu s-au creat încă tradițiile unei școli științifice, pornind de la ideea că tocmai înființarea specializărilor crează condiții favorabile pentru dezvoltarea specializărilor respective»²⁷.

În lumina acestor idei, au loc o serie de transformări în structura învățământului din Universitate. Multe facultăți devin institute independente ; baza materială crește enorm, secțiile de specializare ale facultăților se înmulțesc, condițiile de viață și de muncă ale studenților și profesorilor se schimbă total. Reorganizată și parțial reprofilitată, Universitatea din București funcționează astăzi cu 12 facultăți : matematică-mecanică, fizică, chimie, geologie-geografie, biologie, filologie, isto-

26. Prof. Dr. Jean Livescu, *100 de ani*, în «Scinteia», an. XXXIV, nr. 6409 din 14 octombrie 1964, p. 1.

27. Din interviul Acad. Gheorghe Mihoc, rectorul Universității din București, cu prilejul Centenarului celei mai mari instituții de învățământ superior din țara noastră, în «Flacăra», an. XIII, nr. 42 (490) din 17 octombrie 1964, p. 10.

rie, limbă și literatură română, științe juridice, limbi și literaturi clasice și romanice, limbi și literaturi germanice, limbi și literaturi slave — ultimele trei alcătuind Institutul de limbi străine de pe lângă Universitate. În cadrul lor există 56 de secții și grupe de specializare, corespunzând principalelor domenii ale științei și culturii²⁸. Pe linia marilor înaintași, astăzi își desfășoară activitatea în cadrul Universității, 1206 cadre didactice, iar la cursurile de zi și fără frecvență au fost înscriși, în anul universitar 1964—65, un număr de 13.445 studenți; dintre aceștia 9.224 la cursurile de zi și 4.211 la cursurile fără frecvență. Spre deosebire de studenții de altă dată, aceștia se bucură de condiții optime de studiu și trai: peste 60% din ei primesc burse de stat.

Ca și celelalte 12 centre universitare din țară — ne gândim la centrele universitare din Iași, Cluj și Timișoara, mai ales —, pentru studenții bucureșteni s-au creat numeroase complexe studentești, moderne și frumoase, adevărate «orășele universitare» — ca de exemplu: Complexul «6 Martie» și Complexul de la Grozăvești — în care găzduiesc peste 5.200 de studenți, în condiții confortabile.

În afară de prelegerile propriu-zise de la catedră, concentrate în manuale și cursuri universitare de un înalt conținut științific și metodologic, în cadrul Universității se desfășoară o intensă activitate științifică extra-catedră, la care participă deopotrivă profesori și studenți și al cărei obiectiv tinde «să reflecte tot ce este actual în știință...», contribuind în același timp la rezolvarea unor probleme ridicate de dezvoltarea economiei naționale și a culturii noastre²⁹. Pentru aceasta, stau la îndemână peste 90 de laboratoare utilizate cu aparatură modernă, o grădină botanică, un muzeu de istorie naturală, patru stațiuni experimentale, biblioteci pe facultăți și în cămine și în primul rând Biblioteca Centrală Universitară — fostă Biblioteca Fundațiilor — reorganizată în 1948, care în cele 19 filiale ale ei numără astăzi 1.148.019 volume, fondul de cărți crescând anual cu 60—70.000 volume. Pe lângă acestea, Universitatea editează, între altele, revista ei științifică «Analele Universității din București», «care apare în trei serii: seria științelor naturii, seria științelor sociale și seria «Acta logica», în cadrul cărora fiecare facultate are rezerve, potrivit profilului ei, 1—2 volume anual»³⁰. Periodic, au loc «sesiuni științifice», unde, potrivit «planurilor tematice anuale și în perspectivă» se fac interesante «comunicări științifice». Două cenaculuri literare, purtând numele marilor noștri poeți Mihail Eminescu și George Coșbuc, adevărate laboratoare de creație, în care se afirmă noi talente literare și artistice în meșteșugul scrisului, funcționează în Universitate³¹.

O dovadă evidentă a înaltului prestigiu științific de care se bucură pe plan mondial Universitatea din București, este faptul că aceasta a fost ono-

28. Cf. nota 2.

29. Acad. Gheorghe Mihoc în interviul amintit, *loc. cit.*

30. Idem, *ibidem*.

31. Lector I. Bălan, *Un puternic centru de știință și cultură*, în «Informația Bucureștilor», an. XII, nr. 3480 din 13 oct. 1964, p. 1.

rată cu vizita unor personalități marcante de peste hotare, cărora le-a acordat titlul de «Doctor honoris causa»: Dr. Sukarno, Președintele Republicii Indonezia, Prof. U Thant, Secretar General al Organizației Națiunilor Unite, Împăratul Etiopiei Haile Sellassie, Prof. Ugo Papi, rectorul Universității din Roma și alții. De asemenea, trebuie evidențiat și faptul că în Universitatea bucureșteană studiază numeroși tineri de peste hotare. În anul 1963—64, de pildă, au frecventat cursurile Universității studenți străini din 37 de țări de pe toate meridianele globului³².

Împlinirea unui secol de existență și de activitate rodnică a Universității din București a fost sărbătorită printr-o serie de manifestări festive, demne de însemnătatea evenimentului.

La festivitățile jubiliare care au avut loc între 14 și 19 octombrie 1964, au luat parte conducători ai Statului, reprezentanți-delegați ai tuturor instituțiilor de învățămînt superior din țară, oaspeți de peste hotare — savanți și profesori de la 60 de universități din lumea întreagă.

În cuvîntarea sa rostită la Adunarea festivă consacrată Centenarului Universității București, Dl. Gheorghe Gheorghiu-Dej, Președintele Consiliului de Stat al Republicii Populare Romîne, după ce a spus că «Centenarul pe care-l sărbătorim acum constituie un prilej de cinstire a tradițiilor înaintate ale școlii superioare romînești, de omagiere a celor ce au pus bazele acestui locaș de învățămînt din București, ale cărui începuturi datează încă de la sfîrșitul secolului al XVII-lea»; după ce a arătat că Universitatea a fost nevoită să funcționeze în condiții grele în trecutele regimuri, în ciuda cărora, totuși, «s-au afirmat renumite școli de știință romînească», care au dus faima geniului creator romînesc peste hotare, și-a exprimat convingerea că «cea mai mare universitate a țării va fi și în viitor la înălțimea misiunii de onoare de a forma cadre tot mai numeroase, în măsură să participe la opera de ridicare a Romîniei socialiste pe culmile progresului și bunăstării, la dezvoltarea științei și culturii, la promovarea gândirii înaintate»³³.

În sesiunea organizată cu prilejul Centenarului s-au prezentat peste 1.000 de comunicări științifice ale cadrelor didactice de la Universitate și de la alte institutii de învățămînt superior. S-au dezvelit busturile unor oameni de știință, foști profesori ai Universității. La facultatea de istorie au fost amplasate busturile lui B. P. Hasdeu, N. Iorga, și V. Pirvan, la facultatea de matematică, busturile lui Gh. Țițeica, la facultățile de fizică și chimie, busturile lui C. Miculescu și Gh. Spăcu, la facultatea de geologie, geografie cele ale lui L. Mrazec, Sabba Stăfănescu și Gh. Vilsan, la facultatea de limbă și literatură bustul lui Ovid Den-

32. Cf. datele statistice și graficele Expoziției «Deszvoltarea Universității din București», deschisă în imobilul din Bd. 6 Martie nr. 64.

33. Cuvîntarea a fost publicată în toate cotidienele, precum și în presa de specialitate. Noi am folosit textul din «Contemporanul» (nr., data și pagina indicate în notele anterioare).

susianu, iar în Grădina botanică busturile lui D. Brînză și Emanoil Teodorescu. Pe zidul de la fațada principală a Universității (Bulevardul Republicii nr. 13), a fost fixată o piatră comemorativă care consemnează vechimea învățămîntului superior românesc și a înființării Universității din București. S-au deschis expoziții jubiliare : în incinta Universității și în holul de intrare în Biblioteca Centrală Universitară ; a fost bătută o medalie jubiliară a Centenarului. La posturile de radio și televiziune s-au difuzat emisiuni speciale, în care, printre altele, studenții de la celelalte universități din țară au transmis salutul lor festiv colegilor bucureșteni ; s-au pus în circulație mărci poștale consacrate Centenarului. În fine, s-a editat în limbile română, franceză, engleză, spaniolă și rusă, în condiții grafice excepționale un elegant volum intitulat : «Universitatea din București 1864—1964», în care, în cele 8 capitole ale sale, este prezentată întreaga activitate multilaterală a Universității centenare ³⁴.

Participarea la Centenar a distinșilor oaspeti de peste hotare, reprezentanți a diferite universități cu veche tradiție în istoria culturii și științei mondiale ca : universitățile din Bologna (cea mai veche din Europa, înființată în 1075), din Cambridge (1284), Sorbona din Paris (cca 1150), Cracovia (1364), Lomonosov din Moscova (1755), alături de universitățile americane sau de cele din Tokio, din Bombay, din Pekin sau Sanghay — a avut o semnificație deosebită : «Era în acesta nu numai expresia unui spirit de confraternitate intelectuală, ci și manifestarea unei legitime stime pentru imaginea de astăzi a țării, pentru ceea ce înseamnă România în viața internațională, pentru prestigiul ei în lume, la sporirea căruia o însemnată contribuție o dă Universitatea noastră» ³⁵.

Impresiile produse asupra delegaților străini participanți la Centenar de condițiile, organizarea, dezvoltarea neîncetată și atenția de care se bucură învățămîntul universitar, cultura și știința în genere, în țara noastră, sînt foarte grăitoare. Dăm mai jos cîteva fragmente din declarațiile făcute în acest sens de cîteva dintre reprezentanții străini participanți la Centenar.

Profesorul Roger Keyes, secretar general, al Asociației internaționale a Universităților, a declarat, printre altele : «Am călătorit mult și, prin funcția mea, am putut aprecia la fata locului viața universitară din numeroase țări. Pot afirma că România este una din țările cele mai avansate în domeniul învățămîntului superior. Există la dvs. o preocupare deosebită a statului pentru tot ce ține de asigurarea unui înalt nivel științific al Universității. Accesul larg la studiile superioare, facilitățile create tinerilor (cămine, cantine, burse), materialul didactic științific complet și modern, cadre didactice de mare valoare, întensa activitate de cercetare științifică a studenților — toate acestea situează

34. Cf. prezentarea : Florica Dimitrescu-Niculescu, prorector al Universității din București, *Un volum consacrat Centenarului Universității bucureștene*, în «Scînteia», an. XXXIV, nr. 6415 din 20 octombrie 1964, p. 2.

35. George Ivașcu, *art. cit.*, p. 2.

România printre țările cu o viață universitară dintre cele mai bogate. Ceea ce mi s-a părut deosebit de important este marea însemnătate ce se acordă în școala superioară românească nu numai formării științifice profesionale a studenților, ci și educării responsabilității lor sociale»³⁶.

Academicianul I. Petrovski, rector al Universității din Moscova, afirma : «Universitatea din București este o instituție de reputație internațională, ea cuprinzând oameni de știință eminenti, cunoscuți și apreciați peste hotare... Valoarea științifică a universității dvs. s-a reflectat de altfel și în sesiunea științifică jubiliară la care am asistat cu mare interes».

Apreciind «valoarea ridicată a cercetării medicale a școlii românești», care «și-a creat, de multă vreme, un renume în lume», Profesorul Gerhard Weber, rectorul Universității din München (R.F.G.), spunea încântat : «În România aveți clinici care rivalizează cu cele mai bune și mai modern utilizate clinici similare din lume... Rar am văzut asemenea laboratoare universitare bine utilizate ca cele existente la institutele dvs. de învățământ superior».

Profesorul W. I. Farrar, vicecancelar al Universității din Oxford a putut «aprecia din nou nivelul înalt al matematicii românești... Aici, în România, aveți matematicieni eminenti cu care se mândrește știința matematică mondială».

Pentru Denzenghiin Isteren, prorector al Universității din Ulan Bator (R. P. Mongolă), participarea sa la Centenarul Universității din București a însemnat «o experiență deosebit de prețioasă».

Peter Scott Noble, rector al Colegiului King din Londra, subliniind «valoarea ridicată a școlii superioare românești», afirma că «erudiția și marea capacitate de pătrundere a oamenilor de știință români sînt bine cunoscute în Anglia, ca și, de altfel, în toată lumea».

Apreciind «optimismul robust al poporului», profesorul Renée Jacquemain de la Universitatea din Besançon (Franța), mărturisea încântat : «Ceea ce se observă imediat cînd iei contactul direct, la fața locului, cu viața universitară românească, este locul deosebit și marea importanță ce se acordă în România învățămîntului superior. Însăși manifestările Centenarului Universității bucureștene, de o amploare impresionantă, arată aprecierea și grija cu care este înconjurată școala superioară în țara dvs. Învățămîntul superior românesc este foarte bine organizat și la un înalt nivel științific. Lucrul acesta l-am constatat și în domeniul meu de specialitate, chimia industrială. Materialul științific este foarte modern».

Lăudînd «excelenta organizare» și «ținuta științifică de valoare mondială» a învățămîntului universitar românesc, Profesorul Paul Charles Gossens de la Universitatea din Liège (Belgia) declara : «Sînt profund impresionat de energia și seriozitatea cu care cele mai bune forțe

36. Citatul acesta și cele următoare sînt luate din ziarul «Scînteia tineretului», an. XX, nr. 4807 din 30 octombrie 1964, p. 6, unde sînt consemnate declarațiile unora dintre oaspeții participanți la Centenar, ale căror nume noi le indicăm în cadrul citatelor reproduce.

științifice ale țării se preocupă de bunul mers și dezvoltarea școlii superioare. Am participat la sesiunea științifică al cărei nivel științific îl apreciez drept înalt, academic aș spune».

În fine, din lipsă de spațiu, ne mărginim a menționa, în încheiere, câteva crîmpele din impresiile și aprecierile academicianului Konstantin Papaloanu, rectorul Universității din Atena : «Cel mai important lucru pe care vreau să-l subliniez este înaltul nivel științific al școlii superioare românești. Oprindu-mă la domeniul meu de specialitate, cred că nu greșesc afirmînd că predarea matematicilor în învățămîntul superior românesc este la nivelul celor mai prestigioase centre universitare din lume. În Grecia, dăm o înaltă apreciere școlii românești de matematică, renumită în întreaga lume. Lucrările matematicienilor romîni sînt bine cunoscute în țara mea».

Adăugînd la aceste declarații și impresii cu privire la valoarea și faima mondială a învățămîntului românesc și pe cele referitoare la realizările industriale sau frumusețile naturale ale Patriei noastre și mai cu seamă la excelențele condiții în care au fost primiți și găzduiți distinșii oaspeți de peste hotare, — cartea de vizită cu care Universitatea din București pășește pragul celui de al doilea secol de existență și de activitate apare tot mai strălucitoare în ansamblul culturii și științei românești și mondiale. Prilej de mîndrie și de îndreptățită bucurie...

ADRIAN N. POPESCU

VIAȚA BISERICESCĂ ÎN CUPRINSUL MITROPOLIEI

ARHIEPISCOPIA BUCUREȘTILOR

CONFERINȚELE DE ORIENTARE A CLERULUI

Pentru toate protopopiatele din cuprinsul Arhiepiscopiei Bucureștilor, în zilele de 9, 12, 16, 17 și 18 iunie s-a ținut cea de-a doua conferință de orientare a clerului din acest an, avînd ca temă : «Importanța întîlnirilor și manifestărilor intercreștine din anul 1963 pentru Biserica Ortodoxă Romînă».

Din dispoziția Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian, conferințele au fost prezidate de reprezentanți ai Centrului Arhiepiscopal București, precum urmează : P. S. Antim Tîrgovișteanul, Episcop Vicar, la protopopiatele Circ. I. Capitală, Urziceni și Teleajen ; P. S. Visarion Ploieșteanul, Episcop Vicar, la protopopiatele Circ. III Capitală, Cîmpina și Oltenița ; P. C. Pr. Alexandru Ionescu, Vicar Arhiepiscopal, la protopopiatele Circ. II Capitală, Lehliu și Ploiești-raion ; PP. CC. Consilieri : Stan C. Dimancea la protopopiatele Ploiești-oraș, Giurgiu și Drăgănești-Vlașca ; Petre F. Alexandru la protopopiatele Alexandria și Răcari ; Leonida Mateescu la protopopiatele Tîrgoviște și Călărași ; Emanoil Hodrea la protopopiatele Găiești și Muscel ; Ion Popa la protopopiatele Titu, Fetefști și Slobozia ; P. C. Inspector Eparhial Virgil Godeanu la protopopiatul Videle.

Cercetînd documentele conferințelor — rapoartele președinților, referatele susținute de propunători și procesele-verbale încheiate, înregistrăm constatarea îmbucurătoare că preoțimea Arhiepiscopiei Bucureștilor a studiat cu interes tema hotărîită de Sfîntul Sinod, parcurgînd în acest scop un amplu material informativ și prezentîndu-l aproape pretutindeni în sinteze critice meritorii. Trebuie semnalat totuși că unele referate au fost insuficient documentate, iar unii propunători nu s-au preocupat mai atent în selecționarea materialului documentar care le-a stat

la îndemină. Pentru conturarea unor puncte de vedere, care să exprime în adevărată sa lumină «Importanța întâlnirilor și manifestărilor intercreștine din anul 1963 pentru Biserica Ortodoxă Română» — pe marginea referatelor insuficient documentate — au fost purtate d'scuții constructive care au contribuit în chip esențial la înțelegerea temei. Pentru a avea încă o vedere de ansamblu asupra modului în care s-au desfășurat lucrările conferințelor pe întreaga Arhiepiscopie, este necesar să înfățișăm câteva fapte.

*

Întîmpinînd pe delegații chiriarhali, PP. CC. protopopi raionali au înfățișat în scurte dări de seamă unele aspecte locale ale activității obștești a preotimii, punînd în lumină strădaniile preoților cu deosebire în acțiunile închinete luptei pentru apărarea păcii.

La rîndul lor, delegații chiriarhali, după ce au îmvărtășit preotimii toate bunele gînduri ale Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian și după ce au schițat climatul general interortodox și intercreștin în care avea să se tină această conferință de orientare, s-au referit la liniile mari ale subiectului propus pentru studiu, deschizînd prin aceasta drumul unei cit mai juste înțelegeri a conținutului său.

Astfel, la protopopiatul raionului Urziceni, P. S. Episcop Antim Tîrgovișteanul a spus, între altele: «Biserica Ortodoxă Română, sub păstoria Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian, desfășoară în prezent o rodnică acțiune de strîngere a relațiilor atît cu Bisericile Ortodoxe surori, cît și cu celelalte Biserici creștine de pretutîndeni... În relațiile sale cu celelalte confesiuni creștine, Biserica noastră participă de asemenea la trezirea responsabilității comune pentru soluționarea marilor probleme care frămîntă omenirea de astăzi: pacea, dezarmarea, dreptatea socială, ș. a.».

Iar la protopopiatul raionului Cîmpina, P. S. Episcop Visarion Ploieșteanul a spus: «Cînd Sfîntul Sinod a stabilit tema dată spre studiere pentru conferința de astăzi, a avut în vedere ca preoțimea să adîncească problemele contemporaneității și să-și aducă aportul său la înțelegerea acestora pe plan religios și să contribuie substanțial la înfăptuirea mesajului divin al înfrățirii în ecumenismul dragostei lui Hristos și al mesajului ceresc al păcii pe pămînt».

În același sens au vorbit și ceilalți delegați chiriarhali la celelalte protopopiate din cuprinsul Arhiepiscopiei.

*

În general, referatele susținute de CC. preoți au fost bine studiate, judicios gîndite și frumos expuse. În afară de părțile introductive și de concluzii, corpul referatelor a fost alcătuit din trei părți: în cea dintîi înfățișîndu-se întîlnirile și manifestările interortodoxe din cursul anului 1963 (Mileniul Sfîntului Munte Atos; Sărbătorirea S.S. Alexei Patriar-

hul Moscovei și a toată Rusia ; A doua conferință panortodoxă de la Rodos ; Aniversarea a zece ani de la reînființarea Patriarhiei Bisericii Ortodoxe Bulgare) ; în cea de a doua fiind prezentate întâlnirile și manifestările din cadrul Consiliului Ecumenic al Bisericilor și al altor grupări intercreștine (Conferința asupra libertății religioase de la Bossey-Elveția ; Conferința comisiei «Credință și Constituție» de la Montreal-Canada ; Congresul al XI-lea al Bisericii Evanghelice din Germania de la Dortmund) ; iar în partea a treia fiind trecute în revistă întâlnirile și manifestările din cadrul Conferinței Creștine pentru Pace (Comisia «Pacea și Dreptatea», cu participarea la Iași a secretarului acestei Comisii, Dr. M. Novak, Patriarhul Bisericii naționale Cehoslovace ; aceeași Comisie, întrunirea de la Tabarz în R.D.G. ; Sesiunea Comitetului Executiv de la Dresda ; Comisia «Pace și Ecumenism» cu ședință de lucru la Moscova ; Sesiunea Comitetului Consultativ ținută la Praga ; Vizita în țara noastră a Prof. J. Hromadka și a Pastorului J. Ondra, președintele și respectiv secretarul general al Conferinței Creștine pentru Pace).

Delegații chiriarhali, care au prezidat conferințele, au semnalat Conducerei Arhiepiscopiei, ca foarte bune, referatele susținute la propopiatele : I Capitală, Călărași, Fetești, Giurgiu, Lehliu, Titu, Urziceni și Videle. Astfel, despre referatul susținut de Pr. Constantin Constanda de la parohia Turbatu, raionul Giurgiu, P. C. Consilier Stan Dimancea a spus : «Respectînd planul tematic elaborat de Cancelaria Sfintului Sinod, referentul a supus unei gândiri personale și critice materialul documentar ce i-a stat la îndemînă, izbutind să ne prezînte o icoană vie, urmărită cu atenție și interes, a celor mai de seamă momente privind întîlnirile și manifestările intercreștine ale anului 1963».

Pentru a justifica aceste aprecieri, desprindem din referatul Pr. Constantin Constanda cîteva fragmente. În partea introductivă, C. sa a arătat : «Pe arena internațională, se aud mereu chemări pentru făurirea și întărirea păcii, pentru un trai mai bun și înțelegere deplină între popoare. Se duc tratative pentru înlăturarea unui cataclism și trăirea pașnică între popoare, indiferent de orînduirea socială a fiecăruia. E strigătul spre o viață nouă, și creștinii înțeleg această năzuință, pentru că ei au trăit mereu cu nostalgia vieții de comuniune deplină cunoscută din Evanghelie, din Epistolele Sfintului Apostol Pavel și din experiența consemnată în Faptele Apostolilor... Lumea se găsește pe cale de transformare spre o nouă ecumenicitate. Bisericile nu pot decît să o dorească și să o folosească».

Unirea Bisericilor ar putea contribui în largă măsură la opera de unificare pe baza principiilor de libertate și dreptate socială».

În fiecare din cele trei părți ale referatului său, Pr. Constantin Constanda a arătat temeiurile pentru care Biserica Ortodoxă Romînă înțelege să participe la toate acțiunile inițiate de diferite grupări și confesiuni creștine, fie pentru rezolvarea problemelor proprii Ortodoxiei, fie pentru refacerea unității creștine și slujirea păcii în lume, în numele mesajului creștin pentru pacea lumii și înfrățirea popoarelor. De ase-

menea, C. sa a arătat grija și munca personală depuse de Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian în pregătirea fiecărei participări a Bisericii noastre la întâlnirile și manifestările intercreștine din anul 1963, fapte de natură a face mai bine cunoscută Biserica Ortodoxă Română pe planul vieții bisericești internaționale și a-i spori prestigiul în ochii reprezentanților celorlalte Biserici și confesiuni creștine.

În încheierea referatului, C. sa a arătat următoarele : «Biserica Ortodoxă a fost și este una și aceeași în tot timpul și locul, mărturisind aceeași credință, fiind organizată în același fel, rugându-se cu aceeași rugăciune liturgică, cîntînd aceleași cîntări, săvîrșind aceleași sfinte taine, trăind în duhul aceleiași tradiții creștine. Există mai multe Biserici Ortodoxe autocefale, care nu au nici aceeași vechime, nici aceeași limbă de cult, dar toate acestea se socotesc o singură Biserică, prin unitatea lor de doctrină, cult și disciplină, formînd astfel o unitate care a fost și este tipul posibil al unității întregii creștinătăți». După ce a înfățișat apoi rodul activ al Bisericii Ortodoxe Române în cadrul slujirii ideii ecumenice și al luptei pentru pace, Pr. Constantin Constanda și-a încheiat referatul cu aceste cuvinte : «întîlnirile și manifestările intercreștine din anul 1963 au adus spor de prestigiu prin pregătirea înaltă a delegațiilor și propunerile prezentate și acceptate în cadrul acestor întîlniri și manifestări... Creștinismul poate fi util lumii contemporane, numai slujind idealurile de pace și înfrățire, deoarece creștinii — făcînd parte nu numai din trupul Bisericii, ci și din trupul societății în care trăiesc — nu pot rămîne străini față de omenire, față de nevoile, suferințele și durerile ei».

La toate protopopiatele, pe marginea referatelor au fost purtate discuții, după care delegații chiriarhali au pus concluziile generale cerute de subiect și de natura discuțiilor. Astfel, la protopopiatul Circ. I Capitală, P. S. Episcop Antim Tîrgovișteanul a făcut precizarea că «Ortodoxia, în contact cu celelalte confesiuni creștine, a avut posibilitatea să-și descopere dimensiunile ei universale. Literatura patristică, liturgia ortodoxă, cîntarea, arhitectura și pictura și-au dezvăluit comorile în fața lumii creștine». La protopopiatul raionului Cîmpina, P. S. Episcop Visarion Ploieșteanul a spus, între altele : «Din expunerea despre aceste întîlniri și manifestări a reieșit cît de mult a crescut prestigiul Bisericii noastre, ele fiind un prilej fericit de cunoaștere și de apropiere între confesiuni și între omenii». P. C. Vicar Alexandru Ionescu, la protopopiatul raionului Lehliu, a subliniat că «sub conducerea Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian, Biserica Ortodoxă Română a inițiat, de mai bine de un deceniu și jumătate, acțiuni de apropiere între creștini, care, adeseori, n-au fost prea uniți, și a slujit cu fermitate aspirațiile legitime ale lumii contemporane însetate de pace și dreptate socială».

În a doua parte a conferințelor, CC. preoți au prezentat rapoarte despre activitatea obștească desfășurată în parohii în rîstîmpul care

a trecut de la conferințele de orientare din luna aprilie. Examinând aceste rapoarte, se constată că preoții — potrivit specificului parohiilor lor — și-au desfășurat activitatea obștească mai ales în cadrul Comitetelor de luptă pentru pace, participând la întrunirile organizate de acestea.

*

Pretutindeni, în cuvîntul de încheiere al președinților, s-au exprimat mulțumiri celor care au susținut referate și au adus prețioase contribuții la reușita conferințelor prin completări și discuțiile purtate. De asemenea, s-au exprimat bune aprecieri pentru preoții care au prezentat rapoarte de activitate obștească meritorie.

La protopopiatul C. r. I Capitală, P. S. Episcop Antim Țirgovișteanul a spus : «Preocupările conferinței de astăzi s-au axat pe două idei principale : refacerea unității Bisericii lui Hristos și întronarea păcii în lume. Din cele relatate, reiese că anul 1963 a fost un an bogat în evenimente — la care au participat și delegați ai Bisericii noastre — și care a deschis largi perspective de viitor, iar prestigiul Bisericii Ortodoxe a sporit. Avem datorია să fim luptători activi pentru menținerea și sporirea acestui prestigiu și a ne afirma astfel ca îndrumători spirituali ai credincioșilor noștri».

Pentru concluziile generale ale acestei conferințe, desprindem un fragment din referatul depus la Centrul Arhiepiscopal de P. C. Consilier Stan Dimancea, în care au fost cuprinse cele exprimate de P. C. Sa în cadrul conferințelor pe care le-a prezidat : «În ultimii 15 ani, sub călăuzirea Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian, Biserica Ortodoxă Română și teologia și-au dat o nouă orientare. S-a pus un accent deosebit pe latura doctrinei creștine cuprinsă în Sfînta Evanghelie și în literatura patristică. În centrul preocupărilor de viață și de studii în Biserica și în teologia Ortodoxă Română a fost așezat omul, privit în totalitatea năzuințelor și manifestărilor sale de ordin spiritual și material. Așa se explică faptul că la noi Biserica a ieșit în întîmpinarea năzuințelor general umane pentru așezarea vieții pe temeliile dreptății sociale și a fost slujită cauza sfîntă a păcii pe pămînt și a bunei înțelegeri între oameni și popoare. În această lucrare, Biserica și teologia Ortodoxă Română s-au călăuzit de comandamentele iubirii. Rațiunea se poate întoarce uneori împotriva omului — sînt cunoscute, doar, unele descoperiri științifice care au fost folosite pentru distrugerea omului și a vieții —, dar iubirea niciodată nu va fi vrăjmașa omului. Întîlnirile și manifestările intercreștine din anul 1963 au demonstrat că pozițiile pe care s-au situat Biserica și teologia Ortodoxă Română în perioada la care ne-am referit sînt perfect îndreptățite. Ele au confirmat justetea poziției noastre și poate că în această confirmare trebuie căutată importanța lor».

REDAȚIA

SFINȚIREA BISERICII DIN SATUL BUEȘTI

Pe malul drept al Ialomiții — în apropiere de orașul Slobozia — se găsește satul Buești, a cărui așezare trece de peste 200 ani.

Legenda înființării satului spune că cel dintâi locuitor al satului ar fi fost un boiangiu care se ocupa cu vopsitul lînii, prin părțile locului fiind multe turme de oi, mai ales în timp de iarnă, cînd coborau ciobanii de la munte.

Malul drept al Ialomiții fiind înalt, ferit deci de revărsarea apei și fiind o poziție pitorească în partea locului, acestui boiangiu — cu trecerea anilor — i s-au adăugat alți locuitori, unii veniți de prin Ardeal (ungureni), alții de la munte (mocaeni), unii chiar din părțile Comarnicului (comărnicieni), alții de prin părțile Brăilei și astfel a luat ființă acest sat, pendinte multă vreme de comuna Albești.

Pînă nu de mult, satul nu avea local pentru treburile obștești ; drept școală, oamenii aveau două săli de zid și una de gard de nuiele.

În anii puterii populare, s-a făcut local pentru sfatul popular, s-au făcut două localuri pentru școală — unul cu patru săli, altul cu șase săli de zid —, s-a făcut o sală pentru cinematograf ; satul este electricizat ; oamenilor li s-a făcut pod de vase peste Ialomița și șosea pietruită, care merge la gara Fundata, și multe alte îmbunătățiri.

Locuitorii satului sînt oameni vrednici, treburile gospodăriei colective merg bine și viața oamenilor este îndestulată.

*

Biserica satului Buești a fost la început de birne ; înainte de secularizare, moșia pe care se găsea satul aparținea Minăstirii Cernica, fiind făcută danie acesteia de către căminarhul Gheorghe Știrbei.

În anul 1842, stareț al Minăstirii Cernica fiind Sfîntul Calinic — pe atunci arhimandrit, — s-a zidit biserica actuală.

Cuprinsul pisaniei arată că «această biserică s-a ridicat din temelie, întru slava Sfîntei Treimi, Tatăl, Fiul și Sfîntul Duh, un Dumnezeu întru pomenirea Sfîntului Ierarh Nicolae din Mira, de părintele Calinic, arhimandritul obștei din Cernica — în zilele binecredinciosului Gheorghe Dimitrie Bibescu voevod și a părintelui mitropolit Neofit : pe moșia Buiasca, dată danie sfîntei monastiri Cernica de răposatul căminarh Gheorghe Știrbei, pentru a sa veșnică pomenire și a tot neamul. 1843».

Biserica a fost făcută de zid, din cărămidă arsă și la ea au slujit cităva vreme călugări de la Minăstirea Cernica. Unul dintre aceștia — ieromonahul Nicandru — apreciat și mult iubit de Sfîntul Calinic, a făcut cîteva chilii lîngă biserica și a plantat nuci în pădurea de pe malul stîng al Ialomiții, nuci dintre care unii se păstrează pînă în zilele noastre.

După 1864, au slujit la această biserică preoții Niță Duhovnicu, Teodor Tudorache, Manole Poenaru, iar din anul 1929, actualul preot Efrem Ionescu, absolvent al seminarului Nifon și licențiat al Facultății de teologie din București.

Părintele Efrem, cunoscător și iubitor al muzicii bisericești, slujește cu vrednicie parohia Buești. Astfel, pentru că temelia de zid a bisericii se degradase, a pus temelie de beton armat, a făcut clopotniță nouă în curtea bisericii, a acoperit biserica și clopotnița cu tablă galvanizată, a îngrădit curtea bisericii și cimitirul parohial etc.

Pentru că pictura bisericii ajunsese de nu se mai cunoșteau bine figurile de pe pereți, a pornit la lucru cu bunii săi enoriași, spălând pictura și refăcând-o ca în starea cea dintîi.

A fost ajutat în lucrarea aceasta de bunii săi enoriași, de înțelegerea organelor locale, cum și de Sfînta Arhiepiscopie a Bucureștilor, care — în urma aprobării Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian — a ajutat biserica din Buești cu suma de 20.000 lei.

Lucrările de refacerea picturii, cum și cele de reparația bisericii fiind terminate, în ziua de 11 octombrie a. c., a avut loc slujba de sfințire din nou a bisericii, fiind delegat pentru aceasta P. C. Preot Alexandru Ionescu, Vicarul Sfîntei Arhiepiscopii a Bucureștilor.

Astfel, la data de mai sus, P. C. Sa — împreună cu P. C. Preot Petre Breteanu, protoiereul raionului Slobozia, Pr. Gheorghe Ionescu-Bora, Pr. Ioan Negoiaș-Cosimbești, Pr. Cosma Drăghicescu-Ciochina, Pr. Petre Anghel-Poiana, Pr. Ioan Rășanu-Albești și Arhid. Mihail Marinescu de la Catedrala Sfîntei Patriarhii — au oficiat slujba aghiazmei, au îndeplinit rînduiele canonice pentru resfințirea bisericii, cum și Sfînta Liturghie.

După terminarea slujbei, cel dintîi a luat cuvîntul P. C. Protopop Breteanu, care, salutînd prezența delegatului Centrului Eparhial, a făcut o dare de seamă asupra activității preoților din cuprinsul protoieriei, arătînd că aceștia slujesc cu rivă nevoiele religioase ale credincioșilor, își îndeplinesc cu conștiință obligațiunile pastorale, sociale și administrative, că sfintele locașuri sînt îngrijite și bine gospodărite și că preoții se întrec în acțiunea de înfrumusețare a lor, cum este cazul care ne-a adunat astăzi la această frumoasă sărbătoare a enoriașilor din Buești.

A luat cuvîntul după aceea, părintele Efrem Ionescu, parohul bisericii Buești, făcînd un mic raport asupra activității sale de cînd slujește la această biserică.

În afară de lucrările arătate mai sus (refacerea temeliei sfîntei biserici, ridcarea clopotniței, acoperirea bisericii și a clopotniței cu tablă galvanizată, spălarea de două ori a picturii și refacerea acesteia), preotul paroh a scos în evidență și sprijinul moral și material ce l-a avut din partea vrednicilor, devotaților și bunilor săi credincioși, mulțumindu-le, în primul rînd, lor pentru tot ceea ce au făcut pentru biserică.

A adus mulțumiri, după aceea, Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian, care a aprobat din partea Sfîntei Arhiepiscopii a Bucureștilor un ajutor în sumă de lei 20.000, cum și organelor locale și părintelui protopop, pentru sprijinul și înțelegerea arătată față de nevoiele parohiei Buești.

«Termin — a spus în încheiere părintele Efrem — cu o fierbinte rugăcune către Bunul Dumnezeu, ca să primească această jertfă pe care, cu ardoare și mulțumire, o aducem Ție, Doamne. Învrednicește-ne,

Doamne, de cereștile Tale bunătați, ca pururea să Te lăudăm pentru rugăciunile Sfântului Ierarh Calinic, ctitorul acestei biserici și ale tuturor sfinților Tăi».

Cel din urmă a vorbit P. C. Preot Alexandru Ionescu, Vicar al Sfintei Arhiepiscopii a Bucureștilor, care, în numele Prea Fericitului Patriarh Justinian, a felicitat călduros pe cei care s-au ostenit pentru refacerea și înfrumusețarea acestui sfânt locaș.

P. C. Sa menționează că, lângă ctitorii din pomelnicul de la Proscomidie: «Calinic Arhimandrit cu toată sinodia Ioanichie Arhiereul, Gheorghe Ioan, Luxandra, Antonie, Filofteia monahia, Pimen ieromonah, Ioachim ieromonah și Elisabeta monahia», se adaugă cu drept cuvânt și numele celor ce au ajutat și s-au ostenit ca sfântul locaș să devină la starea cea dintâi.

Referindu-se la cele scrise de Sfântul Evanghelist Luca în cap. X, verset 17—20, P. C. Sa arată că, pentru fapta lor minunată, numele ostenitorilor vor fi scrise în ceruri.

În încheiere, P. C. Sa mulțumește organelor locale, părintelui protopop, preoților care au fost de față și credincioșilor, îndemnându-i pe toți ca aceeași rîvnă și aceeași osîrdie să pună și la îndeplinirea altor lucrări de folos obștească din satele respective, asigurându-i pe toți că va informa pe Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian despre lucrarea ce s-a săvîrșit în parohia Buești.

S-a slujit polihroniu pentru Prea Fericitul Patriarh, pentru conducătorii statului și pentru cei prezenți.

Sărbătoarea aceasta s-a încheiat într-o atmosferă de înălțare sufletească.

ASISTENT

DOUĂ HIROTONIRI

Duminică 30 august 1964, în biserica Domnița Bălașa din Capitală, a avut loc hirotonia în treapta de diacon a D-lui profesor Dumitru Popescu, directorul Școlii de cîntăreți bisericești și Seminarului teologic din București.

Taina hirotonei a fost săvîrșită în cadrul Sfintei Liturghii, de către P. S. Episcop Dr. Visarion Ploieșteanul, Vicar Patriarhal, împreună cu un sobor de preoți și diaconi liturghisitori.

Marti, 8 septembrie, praznicul Nașterii Maicii Domnului, P. C. Diacon Dumitru Popescu a fost hirotonat în treapta de preot. Hirotonia a fost oficiată de către Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian, încon-

jurat de un sobor de preoți și diaconi liturghisitori, printre care și P. C. Pr. Ioan Jifcu din Canada, aflat în vizită în țara noastră.

Corală Sfintei Patriarhii, dirijată de D-l Profesor N. Lungu, a dat răspunsurile la Sfânta Liturghie.

*

Tot duminică 30 august a. c., a avut loc hirotonirea în treapta de diacon a tânărului Ștefan Săvulescu, licențiat al Institutului teologic din București, promoția iunie 1964. Taina hirotonirii a fost oficiată în Catedrala Sfintei Patriarhii de către P. S. Episcop Dr. Antim Tîrgovișteanul, Vicar Patriarhal, care a săvîrșit slujba Sfintei Liturghii, împreună cu un sobor de preoți și diaconi.

La o săptămînă după aceasta, duminică 6 septembrie a. c., P. C. Diacon Ștefan Săvulescu a primit hirotonirea în treapta de preot. Taina a fost săvîrșită tot de către P. S. Episcop Dr. Antim Tîrgovișteanul, în prezența Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian și a I. P. S. Nicolae Corneanu, Mitropolitul Banatului.

Din soborul de slujitori a făcut parte și P. C. Pr. Ioan Jifcu din Canada.

Răspunsurile au fost date de Corală Patriarhală, dirijată de D-l asistent Const. Drăgușin.

ASISTENT

RESFINȚIREA BISERICII SF. TREIME DIN GĂIEȘTI

Duminică, 18 octombrie a. c., s-a oficiat slujba de resfințire a bisericii Sfânta Treime din orașul Găiești, biserică zidită în anul 1823 și refăcută în anul 1896.

Cînd lucrările au fost sfîrșite, părintele Eremia a cerut, prin poporul respectiv, ca Sfînta Arhiepiscopie să dispună slujba de resfințire a bisericii, iar Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian a aprobat ca această slujbă să fie oficiată de către P. C. Preoți : Alexandru Ionescu, Vicar al Sfintei Arhiepiscopii și Leonida Mateescu, consilier administrativ.

Aceștia, însoțiți de Arhid. Mihai Marinescu de la Catedrala Sfintei Patriarhii, și-au îndeplinit delegația la data mai sus arătată.

În această zi, de dimineață, delegații Prea Fericitului Părinte Patriarh, însoțiți de P. C. preoți Nicolae Popescu, protolierul raionului Găiești, Mihael Ionescu — Găiești, Vasile Dania — Sf. Maria-Ghencea —

București ș. a., au slujit după rânduială sfințirea apei și resfințirea bisericii.

S-a dat citire după aceea documentului întocmit cu această împrejurare, a căruia primă parte arată că :

«Cu vrerea Tatălui, cu ajutorul Fiului și cu săvârșirea Sfintului Duh, Treimea cea de o ființă și nedespărțită, s-a zidit din temelie această biserică, închinată Sfintei Treimi, la anul mântuirii 1823, în zilele voievodului Grigore Ghica de Jupin Stan Caralea și s-a preînnoit în anul 1896 de credincioșii parohiei, ajutați de frații Constantin și Grigore Pană Olănescu și mama lor Maria Olănescu, născută Ghica.

Iar între anii 1957—1964, în zilele Prea Fericitului Patriarh Justinian, prin osirdia preotului paroh Gheorghe Eremia și cu îndemnul P. C. protoiereu Nicolae Popescu, i s-au făcut însemnate reparații la ziduri, acoperiș nou, i s-a luminat vechea pictură și pe alocurea a fost întregită cu pictură nouă, zidindu-i-se în aceeași vreme și clopotnița.

Împreună ostenitori cu preotul paroh la restaurarea bisericii au fost : cîntărețul Dumitru B. Cruceru, episcopii Gheorghe Obreja și Constantin Toader, Comitetul și Consiliul parohial.

Toate cheltuielile cerute de lucrările de restaurare și împodobirea bisericii au fost făcute din daniile bunilor creștini și din ajutoarele Arhiepiscopiei Bucureștilor, dăruite prin purtarea de grijă a Prea Fericitului Patriarh Justinian».

S-a oficiat, de același sobor de preoți, slujba Sfintei Liturghii, predica fiind rostită de către preotul Traian Ionescu — Pătroaia, iar răspunsurile au fost date de către cîntăreți și credincioși.

Sfîrșindu-se Sfînta Liturghie, P. C. Protopop Nicolae Popescu, saluțînd prezența delegaților Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian, a făcut o scurtă expunere despre activitatea preoților din raionul Găleşti.

Părintele paroh Gheorghe Eremia a făcut după aceea o dare de seamă despre lucrările efectuate.

Din expunerea făcută s-a desprins bogata activitate gospodărească, administrativă și pastorală a vrednicului și conștiinciosului preot paroh Gheorghe Eremia.

Epitropul Constantin Toader, într-o scurtă cuvîntare, a ținut să exprime mulțumirea, dragostea și recunoștința enoriașilor față de bunul lor păstor, cum și față de toți cei care au ajutat această frumoasă lucrare, și îndeosebi Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian, pentru ajutorul material acordat de Sfînta Arhiepiscopie a Bucureștilor.

Cel din urmă a vorbit P. C. Pr. Vicar Alexandru Ionescu, care, transmițînd binecuvîntările Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian, își exprimă mulțumirea sa suflătească față de lucrarea înfăptuită și feliicită din toată inima pe toți care s-au ostenit și au ajutat la aceasta, în frunte cu blîndul, înțeleptul și destoinicul preot Gheorghe Eremia.

În încheiere, P. C. Sa făgăduiește că va informa pe Prea Fericitul Patriarh despre această însemnată realizare și, fiind înștiințat că enoriașii respectivi au o frumoasă activitate și pe plan social și economic, îi îndeamnă să-și continue cu tot mai multă însuflețire această activi-

tate pe toate țărimurile, fiindcă împlinirea cu cinste, corectitudine și devotament a lucrărilor obștești le asigură prosperitatea și fericirea personală, după cum lucrarea duhovnicească le pregătește «comoara pe care rugina nu o roade, nici molia nu o strică».

S-a oficiat după aceea un polihroniu pentru conducătorii țării noastre, pentru Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian, pentru enoriașii, consilierii și episcopii parohiali, cum și pentru toți cei prezenți la această sfântă slujbă.

După ce s-a slujit și parastasul pentru cei răposați, a urmat o masă în curtea bisericii, la care au luat parte preoții care au slujit și credincioși.

A fost o zi liniștită de toamnă, cu farmecul obișnuit al acestui anotimp, când cerul pare mai înalt, iar seninul albastru al acestui mai curat și mai viu ca oricând, când căldura soarelui este blândă și mângietoare.

Liniștea și frumusețea acestei zile a încununat mulțumirea sufletească a celor ce au participat și au contribuit moral și material la această măreață sărbătoare a enoriașilor bisericii Sfinta Treime din Găiești.

CRONICAR

DESCHIDERA NOULUI AN ȘCOLAR 1964—1965 LA ȘCOLILE DE ÎNVĂȚĂMÎNT TEOLOGIC DIN BUCUREȘTI

La 1 octombrie 1964, cele două așezăminte de învățămînt teologic din București — Seminarul și Institutul teologic — și-au deschis cursurile pentru noul an școlar 1964—1965.

După o bine-meritată vacanță, corpul profesoral, studenții și elevii celor două școli teologice s-au întâlnit iarăși pentru un nou an de muncă.

Deschiderea cursurilor a fost precedată de un serviciu liturgic festiv. Dimineața, în biserica Sfînta Ecaterina, s-a oficiat Sfînta Liturghie de către un sobor de preoți și diaconi, în frunte cu P. C. Pr. Prof. Vl. Prelicean, la care au participat : P. C. Diac. Prof. N. Nicolaescu, Rectorul Institutului ; P. C. Pr. Prof. Dumitru Popescu, Directorul Seminarului și corpul profesoral al celor două așezăminte de învățămînt teologic. După terminarea Sfîntei Liturghii, un sobor restrîns, în frunte cu P. C. Pr. Prof. Ene Braniste, a oficiat slujba Te-Deum-ului și a sfințirii apei, cu care s-au stropit sălile de cursuri, cancelariile și birourile celor două școli.

A urmat apoi festivitatea de deschidere a noului an școlar, în aula Institutului teologic, în prezența P. C. Pr. Alexandru Ionescu, Vicar al Sfîntei Arhiepiscopii a Bucureștilor, a PP. CC. Consilierii Pr. Stan Di-

mancea și Pr. Emanoil Hodrea, ca delegați ai Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian.

De asemenea a fost de față reprezentantul Departamentului Cultelor.

S-a intonat cîntecul «Republică, mareață vatră» de I. Chirescu. A luat apoi cuvîntul P. C. Diac. Prof. N. Nicolaescu, Rectorul Institutului teologic, care — după ce a arătat nobilele sentimente de care sînt animați membrii corpului profesoral în munca didactică, educativă, «pentru slujirea binelui obștesc, în lumina sfintei Evangheliî» — s-a adresat studenților, spunînd, între altele : «Atragem luarea aminte studenților noștri și asupra faptului că munca profesorilor și a educatorilor, oricît ar fi ea de iscusită și de asiduă, nu poate rodi prin ea însăși. Omul de crate și omul de caracter nu se formează prin ceea ce li se oferă de-a gata, pe cale auditivă și vizuală, ci prin ceea ce învață și experimentează ei înșiși în laboratorul școlii și în școala vieții. Chipul preotului nu se formează prin constrîngere, după procedee asemănătoare celor folosite la modelarea materiei neînsuflețite, ci prin ucenicie duhovnicească, disciplină morală și nevoințe liber consimțite, prin rugăciune stăruitoare și îndelungate studii... Nici un om nu se naște învățat, nimeni nu-și poate însuși fără muncă proprie învățătura și experiența altora. La munca dascălilor, trebuie să se alătore așadar și munca ucenicilor lor ; dar nu o muncă sporadică, sezonieră, doar în perioada colocviilor și examenelor, nu o muncă săvîrșită de silă sau de mintulală, ci o muncă susținută și conștientă, o muncă izvorîită dintr-o înaltă conștiință morală și religioasă». În încheiere, P. C. Părinte Rector a mulțumit înțîistătorului Bisericii noastre, Prea Fericitul Patriarh Justinian.

De asemenea a mulțumit Onor Departament al Cultelor, pentru sprijinul și înțelegerea arătată față de școlile teologice.

A urmat la cuvînt P. C. Pr. Prof. Dumitru Popescu, Directorul Seminarului, care a arătat, printre altele «frumusețea, măreția și eroismul» chemării preoțești înfățișate de distinse personalități bisericești în scrierile lor, «din care izvorăște o sfîntă și aleasă mireasmă duhovnicească». Pentru noi — a spus în continuare C. Sa — vor rămîne mereu actuale cuvintele Prea Fericitului Patriarh Justinian, care stăruie ca profesorii să se îngrijească îndeaproape de educația fiecărui elev, așa cum se îngrijește grădinarul de fiecare floare care crește în sera lui ; să pătrundă adînc în taina ființei lui, să-l cunoască bine, ca un adevărat părinte sufletesc... Să caute să realizeze deplină armonie între realitățile învățămîntului teologic și pregătirea lor teologică ; să dea viață cunoștințelor teologice și convingerilor lor religioase». În încheiere, Părintele Director a spus : «Vom dărui tinerilor noștri elevi toată lumina minții noastre, toată căldura sufletelor noastre, fiindu-le atît profesori cît și părinți, îngrijindu-ne îndeaproape de programul lor instructiv și duhovnicesc, ca să ne achităm cu adevărat de misiunea și răspunderea noastră înaintea acestor copii, care vor sluji mîine Biserica noastră.

Avem încrederea că vom găsi la ei inimi curate și deschise, care să primească și să rodească sămînța învățaturii noastre sfinte».

Din partea magistranzilor, a luat cuvîntul Vasiliu Cezar din anul II, iar din partea studenților, Mihăiță Nicolae din anul I, care, în numele colegilor, au exprimat sentimentele și legămintele acestora de a spori pasiunea pentru studiu, rîvna pentru preoție, dragostea pentru Biserică și Patrie.

A urmat apoi prelegerea inaugurală «Religie și duhovnicie», ținută de P. C. Prof. Petru Rezuș.

Serbarea a luat sfîrșit cu alocuția P. C. Pr. Vicar Al. Ionescu, care, în numele Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian, a spus următoarele :

«Începe astăzi un nou an de muncă pentru instituțiile de învățămînt teologic din țara noastră, — prilej binevenit pentru a reactualiza cîteva din ideile călăuzitoare și din gîndurile care stăpînesc pe Arhiepiscopul nostru — Prea Fericirea Sa Părintele Patriarh Justinian — cu privire la caracterul acestui învățămînt și la obiectivele lui, precum și la metoda de lucru proprie acestui învățămînt.

Au trecut mai bine de 15 ani de cînd învățămîntul teologic lucrează și se dezvoltă sub călăuzirea directă a Bisericii și constituie una din problemele sale permanente. Două sînt obiectivele și așteptările Bisericii în acest domeniu : — pe de o parte, cultivarea teologiei, studiarea și adîncirea diferitelor laturi ale disciplinelor teologice, care să ducă la o mai bună înțelegere a doctrinei creștine, la aflarea sensului mîntuitor al Descoperirii dumnezeiești, la precizarea specificului Ortodoxiei față de celelalte confesiuni și culte creștine ; pe de altă parte, formarea celor care se pregătesc în școlile teologice, modelarea lor sufletească în acord cu spiritul Sfintei Evanghelii, orientarea lor pentru viață în acord cu aspirațiile credincioșilor.

Teologia trebuie să slujească și să fructifice viața clerului și — prin acesta — viața credincioșilor. Cercetarea teologului are în vedere sufletul credinciosului, răspunderea lui pentru cei care trebuie să vestească în lume mesajul Evangheliei.

Mărturisim că dascălii noștri de teologie au înțeles acest aspect al misiunii lor și ne-au dat în ultima vreme lucrări și studii de o deosebită valoare și semnificație. Reținem, mai ales, că în aceste lucrări și studii au fost adîncite toate aspectele doctrinei creștine —, fapt care a contribuit în chip esențial la buna noastră orientare, a tuturor, în problemele vieții contemporane, — și pentru care exprimăm aici, autorilor lor, toată prețuirea și recunoștința noastră.

Un cuvînt, acum, pentru școlarii noștri, elevi și studenți teologi. Vremea noastră este dominată de două năzuințe : progresul și pacea. Slujesc aceste năzuințe tinerii de pretutindeni și din toate instituțiile de învățămînt, sub călăuzirea înțeleaptă a profesorilor lor, o dată cu pregătirea lor profesională. Tinerilor teologi le revine sarcina de a cunoaște sufletul omenesc sub toate aspectele sale și de a sluji aspirațiile religioase ale credincioșilor, începînd încă de pe acum, prin : seriozitate,

cuminenție, moralitate, spirit de sacrificiu. Veți avea de lucrat mine cu tot ce poate fi mai gingaș și mai subtil în această lume : sufletul omului. Zadarnic și fără rod vor rămâne strădaniile voastre, dacă nu vă veți deprinde de pe acum să trăiți ca oameni ai cinstei desăvirșite, ai moralității fără pată, ai muncii fără preget, ai dăruirii de sine, ai altruismului.

Creștinismul este o religie a păcii. Știm bine aceasta cu toții și nu uităm s-o mărturisim ori de câte ori ni se ivește prilejul. Dascălii, elevii și studenții teologi au datoria să demonstreze prin viața lor acest caracter al doctrinei creștine, făcând să se instaureze mai întâi aci, în acest așezământ teologic, duhul păcii și al bune înțelegeri, — și cultivându-l apoi în mediul în care le este dat să trăiască și să muncească.

Viața Bisericii se desfășoară în cadrul vieții mai largi a Statului, iar Mântuitorul Iisus Hristos ne-a poruncit să dăm Cezarului ce i se cuvine. Ne vom integra deci în ceea ce constituie clocotul vieții noastre obștești, — aducând partea noastră de contribuție la zidirea vieții celei noi din Patria noastră : o viață a iubirii de oameni, a păcii, a muncii și progresului.

Vă împărtășesc cu acest prilej binecuvântările Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian, care iubește aceste instituții de învățământ teologic și dorește să le vadă situate pe culmi.

Încredințez Conducerea Departamentului Cultelor că profesorii, elevii și studenții acestor instituții de învățământ teologic sînt conștienți de răspunderile ce le revin, își iubesc Patria — Republica Populară Română —, sînt cetățeni devotați și fervenți luptători pentru pace.

Exprim cele mai bune urări de sănătate și succese în muncă pentru toți !»

Asistența a părăsit aula în acordurile tradiționalei urări : «Mulți ani trăiască !»

CRONICAR

PREOTUL Dr. IOAN VASCĂ

În ziua de 14 octombrie 1964, s-a stins din viață Pr. Dr. Ioan Vască, parohul bisericii Icoana din Capitală.

Născut la 10 noiembrie 1892 în comuna Pătrăuții de Sus, Pr. Ioan Vască, după ce urmează școala primară și liceul, se înscrie la Facultatea de teologie, unde obține titlul de doctor în anul 1919, — an în care este hirotonit diacon. Studiază și în străinătate. La 1 octombrie 1926, este

numit profesor de teologie fundamentală și studii pedagogice la Academia teologică din Cluj. Aici funcționează timp de peste 10 ani, desfășurând, paralel, și o rodnică activitate de predicator și proistos la Catedrala episcopală ortodoxă. În anii 1928—1939, îndeplinește funcția de vicar al Maramureșului, iar din 1940 până în 1945, pe cea de consilier la Mitropolia Bucureștilor. În 1946, e numit preot la biserica Icoana.

În prezua înmormântării, în biserica Icoana unde a fost depus corpul neînsuflit, un sobor de clerici, în frunte cu P. S. Episcop Dr. Antim Țirgovișteanul — Vicar Patriarhal —, a oficiat un trisaghion, după care P. S. Sa a transmis condoleanțe familiei defunctului.

A doua zi, 17 octombrie, la orele 14, a avut loc slujba înmormântării, oficiată de P. S. Episcop Dr. Visarion Ploieșteanul — Vicar Patriarhal —, înconjurat de un sobor de preoți și diaconi, din care au făcut parte, între alții P. C. Pr. Al. Ionescu — Vicarul Sfintei Arhiepiscopii —, P. C. Pr. Ioan Gagi — directorul Administrației Patriarhale —, P. C. Pr. conf. Al. I. Ciurea de la Institutul teologic din București.

Din partea Departamentului Cultelor, a fost de față Dl. director I. Onțanu.

Au fost rostite cuvântări în care s-au evidențiat personalitatea și activitatea defunctului. P. S. Episcop Dr. Visarion Ploieșteanul, după ce a schițat elogios trăsăturile sufletești ale celui dispărut, a exprimat înalta prețuire a Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian, pe care a arătat-o defunctului. Vorbitorul a transmis apoi condoleanțe familiei.

P. C. Vicar Al. Ionescu a evidențiat calitățile defunctului, puterea de muncă și conștiinciozitatea în îndeplinirea datoriei, arătând că Pr. Ioan Vască a împletit slujirea preoției cu slujirea binelui obștesc. Prin aleele sale însușiri, prin puterea sa de muncă, Pr. Vască — a spus P. C. Sa — a fost un exemplu strălucit, o mândrie și o podoabă pentru preoțimea din Capitală. De aceea, pierderea sa este adânc simțită de toți cei care l-au cunoscut ca om și ca preot.

P. C. Diac. Prof. O. Bucevschi, vorbind în numele colegilor de studii și de catedră din învățământul teologic, după ce a reliefat trăsăturile moral-sufletești și însușirile intelectuale ale celui decedat, a arătat că misiunea preoțească așa cum a înțeles-o el, potrivit preceptului Sfintului Apostol Pavel: «Slujba ta fă-o deplin», a trăit-o întâi în dimensiunile interiorului său sufleteș și apoi i-a dat expresie sinceră în exterior, în lucrarea sa pastorală. În chipul acesta, — a subliniat vorbitorul — el a reușit să realizeze o armonioasă simbioză duhovnicească între viața sa launtrică și lucrarea sa pastorală, arătând că a fi preot înseamnă a fi bun slujitor al sfintului altar și destoinic păstor de suflete, «spre tot lucrul bun». Cunoscător adânc al învățăturii Domnului, Pr. Vască a propovăduit «cu timp și fără timp», prin vorbă, prin faptă, prin purtare și atitudine, pacea și buna înțelegerea între oameni, convins fiind că în felul acesta contribuie la împlinirea misiunii încredințată Bisericii de întemeietorul ei.

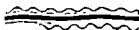
Din partea preoților parohiei, a vorbit Pr. Nicolae Nicola, care a exprimat profunda durere încercată de toți prin pierderea scumpului lor

coleg. Punînd în lumină calitățile cu care era înzestrat, vorbitorul a arătat că, pentru îndeplinirea conștiințioasă și corectă a funcțiilor încredințate, cu prilejul celei de a XX-a aniversări a eliberării Patriei noastre, Pr. Ioan Vască a fost decorat cu ordinul Steaua Republicii Populare-Romîne.

După rostirea cuvîntărilor, sicriul cu corpul neînsuflăit, purtat pe umeri de preoți, a fost coborît în mormîntul săpat lîngă zidul bisericii, de unde cei prezenți și-au luat rămas bun pentru totdeauna de la cel ce a fost Pr. Dr. Ioan Vască.

Fie-i veșnică amintire !

Pr. N. N.

PREOTUL ATHANASIE POPESCU

În ziua de 25 iunie 1964, s-a stîns din viață, în vîrstă de 81 ani, preotul Athanasie Popescu, de la biserica «Sfînta Vineri-Herasca» din București.

Născut în comuna Dumbrava, raionul Ploiești, în anul 1883, din familie de preoți, adormitul în Domnul a făcut studiile clericale la Seminarul «Nifon», obținînd licența în teologie la Facultatea de teologie din București. Hirotonit diacon la 15 aprilie 1905, pe seama Mînăstirii Ciorogîrla, a funcționat, apoi, ca diacon la biserica Sfînta Vineri-Herasca de la 11 iulie 1911 pînă la 30 aprilie 1917 și după aceea ca preot, pînă la încetarea sa din viață.

În același timp, a îndeplînit diferite însărcinări bisericești ca paroh al bisericii, profesor de religie și membru în consistoriul eparhial al Sfîntei Arhiepiscopii a Bucureștilor.

În tot timpul vieții sale preotești, adormitul în Domnul a fost model de slujire bisericească, bun chîvernîșitor al însărcinării încredințate, cu alese calități duhovnicești și pastorale.

Slujba prohodirii s-a oficiat în ziua de 27 iunie 1964, de un sobor de preoți, în frunte cu P. C. Preot Alexandru Ionescu, Vicarul Sfîntei Arhiepiscopii a Bucureștilor.

Pentru felul cum și-a îndeplînit chemarea preotească și pentru calitățile duhovnicești cu care a păstorit timp de aproape 60 de ani, amintirea preotului Athanasie Popescu va rămîne neînteruptă în memoria celor ce l-au cunoscut și l-au iubit.

Veșnică să-i fie pomenirea și să-l odihnească Domnul cu dreptii, în locașurile cerești.

PREOTUL GHEORGHE N. POPESCU

În ziua de 17 august 1964, ora 8 seara, s-a rupt pe neașteptate firul vieții preotului Gheorghe N. Popescu, din parohia Stănești, raionul Răcari.

Slujba înmormintării s-a oficiat în ziua de 19 august 1964, de către Preoții : Nicolae-Dragnea-Bălteni, Ilie Ștefan-Colacu, Marin Popescu-Ghîmpați, Gh. Cojocaru-Conțești, Andrei Stoica-Țepeș Vodă, Constantin Cristescu-Ghergani, în frunte cu Preotul Nicolae Dumitrescu, protoiereul raionului Răcari.

După slujba religioasă, a vorbit P. C. Protoiereul Nicolae Dumitrescu, care a spus între altele :

«Preotul Gheorghe N. Popescu s-a născut în anul 1908, la 15 august, în comuna Bălteni, raionul Răcari, din părinți agricultori. După terminarea celor 5 clase primare în satul natal, a urmat cursurile seminarului Nifon din București, pe care le-a absolvit în anul 1930. Numit preot paroh pe seama parohiei Stănești, raionul Răcari, pe data de 15 august 1936, părintele Gheorghe N. Popescu a păstorit neîntrerupt aici pînă în ziua încetării sale din viață.

Preot bun, cu alese însușiri duhovnicești, gospodar îndemînat — în ultimul timp lucra pentru terminarea unei case parohiale —, părintele Gheorghe N. Popescu s-a trudit întreaga viață pentru binele enoriașilor din parohia sa, — activitatea fiindu-i prețuită și de către organele superioare bisericești».

În încheiere, P. C. Protoiereu, în numele clerului din raionul Răcari, a exprimat familiei îndurerate sincere condoleanțe pentru pierderea timpurie a bunului lor soț și părinte.

Au mai luat cuvîntul C. Preoți Ilie Ștefan-Colacu și Nicolae Dragnea-Bălteni.

După aceea, corpul neînsuflețit, purtat pe brațe de către preoții slujitori, și înconjurat de enoriașii veniți să-și ia ultimul bun rămas de la părintele lor duhovnicesc, a fost înmormîntat în cîmîtirul bisericii Bălteni.

Dumnezeu să-l odihnească în pace !

ASISTENT

R E C E N Z I I

O carte de valoare despre St. O. Iosif.

În anul 1963, s-au împlinit cincizeci de ani de la moartea lui St. O. Iosif. Cu acest prilej, în afară de comemorări festive, conferințe, articole publicate în presa zilnică, presa literară, emisiuni speciale la radio, — un omagiu deosebit a fost adus poetului prin apariția monografiei *St. O. Iosif*, scrisă de Ion Roman și tipărită de Editura pentru literatură, în prima jumătate a anului 1964. Același autor scrisese studiul introductiv la *Operele alese* ale lui St. O. Iosif, apărute în două volume în 1962.

Bun condeier, spirit analitic și critic ascutit, dar și cu putere de sinteză și de proiectare în orizont, Ion Roman a adus o contribuție remarcabilă la cunoașterea vieții și operei lui St. O. Iosif, prin publicarea acestei monografii.

Lucrarea, scrisă «la cincizeci de ani de la moartea lui St. O. Iosif, iunie 1913—iunie 1963», trece printr-cele mai valoroase lucrări de acest gen publicate la noi în ultima vreme, alături de: *Viața lui Mihail Eminescu* de G. Călinescu, *Viața lui V. Alecsandri* de G. C. Nicolescu, *Ion Creangă* de Zoe Dumitrescu-Bușulenga, — ca să cităm, la întimplare, numai câteva din ele.

Monografia despre St. O. Iosif este alcătuită din zece capitole (ultimul, un scurt epilog) și o bibliografie.

Fiecare capitol poartă un titlu deosebit, este precedat de un «motto» sugestiv și — de la primul pînă la ultimul — înfățișează cronologic viața și activitatea poetului în ce au ele mai caracteristic. Deși deosebite unele de altele, între capitole există totuși o strînsă legătură organică, un fir roșu călăuzitor mergînd neîntrerupt prin întreaga lucrare, de la nașterea poetului pînă după moartea sa, pînă în zilele noastre. Bogat documentate, capitolele interesează și captivează alit prin cuprins cît și prin unele detalii din notele de subsol ale aparatului critic. În plus, o bogată ilustrație vine să întregească sub raportul fondului, al formei și prezentării grafice valoroasa lucrare.

Bibliografia, densă, cuprinde, cronologic; aproape tot ce a scris și a tradus Iosif și ce s-a scris despre el și opera sa pînă astăzi.

Încercăm în paginile următoare să desprindem cîteva momente și aspecte demne de remarcat din viața și activitatea poetului ardelean, prilejuite de lectura acestei cărți.

Cap. I intitulat *În Ardeal. Primii ani de școală* vorbește despre familia, copilăria și viața de școlar ale poetului.

St. O. Iosif s-a născut la Brașov la 11/23 octombrie 1875, ca fiu al profesorului Ștefan Iosif și al Paraschivei Mihălțeanu. După tată, strămoșii poetului se pare că erau macedoneni, veniți în Ardeal din sudul Dunării, pe la începutul secolului al XVIII-lea. Aici, ei au dus o viață grea, ca slugi și iobagi (p. 9 cu notele).

Numele de familie *Iosif* provine din numele de botez purtat de doi din primii săi strămoși.

* Ion Roman, *St. O. Iosif*, Editura pentru literatură, București, 1964.

Tatăl poetului, născut în 1832, se chema Stan, ca și părintele său. Ștefan și-a zis în liceu. A învățat la gimnaziul maghiar din Brașov, apoi la liceul săsesc din Sibiu, unde își ia bacalaureatul. La Leipzig obține licența în filologie, iar la Viena urmează cursuri de doctorat, pe care le întrerupe însă din cauza lipsei de mijloace materiale. În 1856 Ștefan Iosif ajunge profesor de elină și germană la gimnaziul din Brașov, iar din 1878 și director al acestei școli, pe care o conduce până în 1889, când se va retrage la pensie, în vîrstă de numai 57 ani (p. 10 cu notele). Profesor apreciat și om de cultură — «vorbea curent latinește și citea orice text elin, iar la 65 de ani a învățat franceza» (p. 11). — Iosif — tatăl a supraviețuit fiului său, poetul, pînă în 1918, când încelează din viață în București, în vîrstă de 86 de ani.

Mama poetului era fiica preotului ortodox din Vinograd, de lângă Alba-Iulia. Născută în anul 1845, ea a trăit pînă în anul 1894, când moare la Turnu Măgurele.

Frații poetului — cinci băieți și cinci fete (în afară de el) — au murit unii sub 40 de ani, alții la adînci bătrînețe, iar o soră de-a sa născută în 1878) trăiește încă și astăzi în București (p. 11).

Din familie de intelectuali romîni ridicați din pătura rurală, poetul Iosif s-a simțit totdeauna legat sufletește de cei mulți și oropsiți și a îndrăgii folclorul și natura, în care-și va căuta cu stăruință surse de inspirație.

St. O. Iosif și-a făcut studiile elementare în orașul natal, începîndu-le la școala de fete, mai apropiată de casa părintească, sub influența cărora se pare că a căpătat puternica sensibilitate sufletească proprie. Studiile secundare le-a făcut, în parte, la școala condusă de tatăl său, «Gimnaziul mare public de confesiune ortodoxă orientală din Brașov», unde domnea o atmosferă sobră de studiu și disciplină. Aici, în liceu, St. O. Iosif studiază ca limbă obligatorie latina, romîna, maghiara și germana, iar ca facultativă limba franceză. Era un școlar sîrguincios, cu speciale aptitudini în învățătura limbilor.

Cînd tatăl său se mută în 1889 cu familia în Sibiu, în lipsa unei școli romînești în oraș, Iosif este înscris la liceul maghiar de aici, în clasa a V-a. Tînărul licean de curs superior citește mult: literatură romînă și străină, studii de istorie; parcurge de la un capăt la altul revistele «Convorbiri literare», «Familia», «Albina Carpaților», iar dintre scriitorii romîni, idolul său este Eminescu. În biblioteca tatălui său, el găsește și ceea ce nu-i puteau oferi manualele școlare, astfel încît lecturile din liceu pregătesc pe viitorul poet, (iar) traducerile constituie un exercițiu util pentru excelența tîlmăcitor de mai tîrziu» (p. 15).

Descurcîndu-se mai greu la studii aici la Sibiu, căci limba de predare era maghiara, «poetul a avut însă bunul prilej să cunoască valoroasa literatură maghiară, pe care o va populariza mai tîrziu, traducînd cu stăruință din opera lui Petöfi, și din folclorul maghiar» (p. 16).

Începuturile «literare» ale lui Iosif tîn de primele clase secundare. În clasa a III-a la gimnaziul din Brașov, el colaborează la o revistă școlară scoasă de colegul său Radu D. Rosetti, scriitorul de mai tîrziu. Una din surorile sale, Alexandrina Iosif, spunea despre fratele ei că versifica de pe la zece ani, din care pricină în familie i se zicea «poetul» (p. 17). Tot ce scrie în această vreme — versuri și proză — copiază în caiete frumos ornate cu desene și figuri, făcînd neîncetate corecturi, convins fiind că «activitatea literară presupune muncă îndrîjită și perseverență» (p. 18). În 1890 St. O. Iosif, care nu împlinise încă 15 ani, trimite cîteva poezii revistei «Familia» a lui Iosif Vulcan de la Oradea. Acesta, socotîndu-i vîrsta prea fragedă, nu i le publică.

În toamna anului 1891, tatăl poetului împreună cu familia sa vine la București ca să-și găsească o slujbă. Negăsind, se stabilește în orașul Turnu Măgurele, unde funcționează ca profesor suplinitor la gimnaziul de aici. Pe fiul său, «poetul», îl instalează la București la sfîrșitul anului 1891 (p. 19).

Cap. II întitulat *La București. Debutul* se ocupă de începuturile activității literare propriu-zise a lui Iosif.

Instalat în București, tînărul Iosif, după ce frecventează cursurile mai multor licee, în toamna anului 1895 trece bacalaureatul «în litere și științe» la liceul Matei Basarab. După obținerea bacalaureatului, St. O. Iosif se înscrie la Facultatea de Litere și filozofie, fără a frecventa cursurile și a susține examenele. De abia peste opt ani, la insistențele Nataliei Negru, soția sa, avea să se înscrie din nou la facultate, să-și susțină examenele anuale, să termine facultatea, fără să-și ia însă licența (p. 23 cu notele).

Cu ocazia unei călătorii la Iași și a șederii câțva timp în capitala Moldovei, poetul cunoaște aici pe Ion Păun-Pincio, cu care leagă o trănică prietenie, mai cu seamă după ce și Pincio vine și se stabilește în București. Amândoi se înrudeau prin temperament, experiență de viață, păreri și gusturi similare, oglindite chiar în creațiile lor poetice. Moartea timpurie a lui I. Păun-Pincio va afecta profund pe Iosif.

Viața dusă de poet în București se desfășoară sub semnul unor mari dificultăți materiale. De acasă, de la părinți, nu putea primi nici un ajutor, aceștia având de întreținut, cum am văzut, o familie destul de numeroasă. Această viață de mizerie — prost hrănită, rău îmbrăcat, locuind într-o odăiță insalubră — pune o profundă amprentă pe întreaga ființă a poetului: «un adolescent subțire, slăbuț și osos, cu ochii lui mari și blânzi, în care se vedea parcă o teamă de ceva, o figură de băiat bolnăvicios și rău trăit», dar harnic și slăruitor — așa arăta tânărul poet (p. 24).

Pentru a-și îmbunătăți situația materială, St. O. Iosif scrie, traduce și publică prin reviste, dar lectții particulare, face pe copistul la un minister sau intră corector de ziar.

La îndemnul și sub influența lui I. Păun-Pincio, în această vreme Iosif se apropie de mișcarea muncitorească, frecventând ședințele socialiștilor. În suplimentul literar al ziarului «Lumea nouă», organul social-democrației române, i se publică unele traduceri din Petöfi și i se va face o prezentare elogioasă primului său volum tipărit (*Versuri*, 1897). Deși n-a devenit un poet socialist, «protestul social ignorat pe de-a-ntregul de critica burgheză... este prezent în creația lui» (p. 26).

Din București, între timp, în 1892, Iosif trimisese «Revistei școlai» din Craiova două poezii, una originală și una tradusă după Goethe, cu care debutează în chip oficial în paginile presei literare. Era în vîrstă de numai 17 ani. Mai reușită decît poezia originală, «traducerea baladei lui Goethe dovedește o mîină sigură; ...activitatea de traducător a lui Iosif începe sub auspiciile cele mai bune» (p. 27).

După o încercare nereușită de a i se publica niște poezii în «Convorbiri literare» (toamna lui 1892), se adresează tot atunci ziarului «Adevărul», care, mai înțelegător, i le publică. În scurt timp colaborarea lui Iosif devine obișnuită aici, poetul fiind chiar remunerat cu șazeci de lei pe lună.

Spre sfîrșitul anului 1892, St. O. Iosif devine colaborator al revistei «Viața» de sub direcția lui Al. Vlahuță și V. A. Urechia. Faptul are mare importanță, căci datorită acestei reviste ș-a făcut «adevărata intrare în literatură»: aici și-a publicat el o serie de poezii originale (*Cobzarul*, *April*, *Furtuna* ș. a.) și numeroase traduceri din Heine, Goethe, Schiller, Petöfi (p. 30).

Allle reviste la care colaborează Iosif acum sînt: «Convorbiri literare», «Adevărul literar», «Epoca literară», unde primește sprijinul lui I. L. Caragiale care îl ia secretar de redacție și de la care învață meșteșugul scrisului concentrat și expresiv (p. 31). În paginile acestei reviste îi apar noi poezii originale și multe traduceri din Schiller, Goethe, Petöfi, Heine și din poezia populară maghiară (p. 32).

În 1892 i se publică lui Iosif volumușul *Apostol* și alte poezii traduse din Petöfi, iar în a doua jumătate a anului 1897, îi apare primul volum de poezii originale, intitulat *Versuri*. Volumul este elogios apreciat de redacțiile revistelor la care poetul colaborase. Nota dominantă a poeziilor din această perioadă a creației lui Iosif «este seninătatea sufletească, izvorită dintr-o dragoste de viață încă nealterată, pornirea spre glumă, interpretarea luminoasă a lumii, înclinația spre poezia de confesiune personală» (p. 32—33), fără însă a fi un individualist, în sensul egoist al cuvîntului, adică indiferent față de semenii săi. Dimpotrivă, «interesul lui Iosif față de copiii obligați să-și câștige de mici existența, față de femeile muncitoare, se înscrie în aria unei preocupări mai largi, pe care literatura noastră încă din deceniile anterioare lui 1900 o datorește neîndoielnic agitației susținute de presa mișcării muncitorești» (p. 32). Acestea sînt principalele coordonate ale activității de debut a poetului St. O. Iosif.

Cap. III cu titlul *Doi ani în străinătate. Volumul «Patriarhale»* este închinat călătoriei pe care St. O. Iosif a făcut-o în străinătate timp de doi ani (noiembrie 1899—octombrie 1901), — perioadă în care poetului îi apare al doilea volum de versuri originale: *Patriarhale*.

Mai întâi, autorul studiului arată că Iosif trece în această vreme printr-o criză sufletească, ce se va răsfîrînge și în creația sa. Poetul se consideră «un om fără carieră» (p. 34); simte un regret profund după locurile natale pe care le-a părăsit; începe să creadă că partea lui pe lume este suferința, — «o suferință care nu-i naște în suflet revoltă, ci resemnare»; socotește suferința drept o condiție a poeziei (p. 35).

Rod al acestei stări sufletești sînt poeziile care au ca temă satul, viața de la țară sau durerea, deznădejdea, scrise și publicate în cursul anului 1898. Poetul se consideră un dezrădăcinat, un inadaptabil; regretă și își impută faptul de a fi plecat din Ardeal, de a fi părăsit pe «ai săi», de a fi dezertat de la o datorie patriotică (p. 36). În octombrie 1898, St. O. Iosif ia parte la înființarea revistei *Floare albastră*. Aici publică o serie de poezii lirice și de balade romantice de inspirație variată: medievală, religioasă (*Isus*), folclorică, națională, precum și o serie de cîntece populare maghiare și de versuri din Petöfi.

În vara anului 1899, poetul primește invitația unui prieten al său, Virgil Cioflec, de a-l însoți într-o călătorie în Apus, pe cheltuiala acestuia.

Înainte de plecare, Iosif își vizitează familia la Turnu Măgurele. În noiembrie 1899 cei doi prieteni se găsesc la Paris. Aici, «poetul se simte fericit, își recapătă încrederea în viață și în posibilitățile lui creatoare» (p. 44). În cercul tinerilor români din capitala Franței el se simte bine. Se citește versuri, se discută despre literatură, despre poezie. Iosif e un adept al poeziei germane, scriitorul care continuă să-l preocupe rămîind Heine. Alți conaționali preferă poezia și literatura franceză. Toți primesc cu regularitate reviste din țară: «Familia», «Convorbiri literare» (p. 42). Poetul scrie mereu.

O bună parte din anul 1901 St. O. Iosif și-o petrece în Germania, în Bavaria. Neavînd liniștea necesară în capitala Bavariei, părăsește Münchenul și se stabilește în orașelul Neuberg, pe Dunăre, unde desfășoară o intensă activitate: «scrie zile întregi, uneori și nopțile», cultivînd, îndeosebi sonetul. Citește cu nesat mai ales pe Goethe. Vizitează Nürenbergul.

Atît la Paris cît și în Bavaria, «creația lui Iosif cunoaște un reviriment, corespunzător stărilor sufletești senine», fără ca orientarea ei tematică să se altereze: poezia «modernă» nu-l atînge, simbolismul îi rămîne străin (p. 44). În schimb, înclinația spre o poezie cu caracter național și popular se afirmă tot mai mult. Patria îndepărtată îl «cheamă»:

Visez și-n vis mă cheamă dragi icoane
Din țara Doinei, mîndra Romînie...

(De sărbători).

Sentimentul patriotic vorbește din plin. Recunoaște că «de cîntece Parisu-i plin», îi plac serenadele napolitane și suspinul țiterelor din Tirol,

Dar creadă cine cum o vrea,
Cum crede să-și aleagă;
Nu-s doine ca în țara mea
Pe lumea asta-ntreag!

(De cîntece Parisu-i plin).

Nutrește, în același timp, sentimente de admirație pentru muncitorii parizieni, care se întorceau seara de la locurile de muncă:

Căci curge-n clocot din ateliere
Potopul viu al gloatei uvriere
În vastele Parisului artere...

(Din Paris).

Două poezii dedică Nürenbergului (p. 45—46).

Departate de țară, inspirația națională dă formă concrete unor sonete istorice (*Croniciarii*, *Haiducul* ș. a.), poemului neterminat despre Alexandru Lăpușneanu; începe să versifice din basmele lui Ispirescu; îi apar în minte icoane dragi de acasă (*Bunica*, *Nucul*).

Continuă să traducă mult din Heine. Cîte ceva din ceea ce scrie trimite revistelor din țară (p. 46).

La Paris, St. O. Iosif pregătește un nou volum de poezii originale — *Patriarhale*. În volum sînt cuprinse versuri din perioada întunecată a anilor 1897—1899, dar și cîteva poezii din primul volum, *Versuri*, tipărit în 1897. «Eliberat din criza sufltească prin care trecuse, înviorat, înțelegînd acum altfel rosturile poeziei, își dă seama cît de mărunte și egoiste fuseseră preocupările lui de atunci» (p. 47). De aceea, el este nemulțumit de poeziile selectate să formeze cel de al doilea volum.

Cu toate acestea, apariția *Patriarhalelor* a fost socotită de unii critici drept «o carte din acele mari, un fel de sărbătoare în viața noastră actuală... o speranță» (p. 48 cu notele). Insuși poetul, deși nemulțumit de ele, dar socotindu-le mai valoroase decît multe volume de versuri apărute în vremea aceea, prezintă volumul *Patriarhale* la concursul pentru premiile Academiei Romîne. Nu obține însă premiul, principala deficiență a volumului fiind «pesimismul» (p. 48 cu notele). În adevăr, ceea ce domină volumul e o notă de oboseală și dezamăgire, motiv care «a folosit criticii vechi pentru calificarea poeziei: lui Iosif drept una prin excelență decepționistă». Pe linie de afinitate sentimentală cu poetul, versurile din acest volum au făcut «o impresie deosebită printre cititori, ceea ce i-a asigurat o faimă specială», mai cu seamă în lumea tineretului (p. 49).

Așteptat de cititorii pe care îi fascinasă cu ultimul său volum, St. O. Iosif se întoarce în țară pe la jumătatea lui octombrie 1901.

Cu cap. III — *Întră realism și diversione* — intrăm într-o nouă fază a activității literare a poetului brașovean: aceea desfășurată în cadrul revistei «Semănătorul, a cărei influență ideologică s-a făcut simțită în unele din creațiile sale.

Apărută în decembrie 1901 sub conducerea poezilor Vlahuță și Coșbuc, revista «Semănătorul» «trebuia să ducă lupta împotriva intimismului și cosmopolitismului, pentru promovarea unei literaturi cu tendință pusă în serviciul maselor populare (prin care se înțelegea însă numai țărînimea). Patria, iubirea de țară și de popor, de limba și de datinile strămoșești erau noțiunile care trebuiau reactualizate și însuflețite» (p. 54). Articolul-program al revistei avea deci caracter polemic la adresa literaturii moderniste și cosmopolite.

După ce, la mai puțin de un an de la apariția ei, Vlahuță și Coșbuc se retrag de la direcție, conducerea «Semănătorului» trece în seama unui comitet, din care făcea parte și St. O. Iosif. În calitate de membru conducător al revistei, Iosif se străduia să aibă colaboratori cît mai valoroși și voia ca revista să devină un «puternic organ al tinerilor». Printre colaboratorii lui Iosif erau: M. Sadoveanu, D. Anghel, Jean Bart, I. A. Bassarabescu, Cerna, Ovid Densusianu, Al. Davilla. În afară de poezii și proză originale pe linia ideilor «semănătoriste», în revistă se tipăresc însă și traduceri din simbolismul francezi. Revista avea din acest punct de vedere un caracter eclectic (p. 58).

În 1905 conducerea revistei o ia N. Iorga. Recunoscîndu-i incontestabile calități de istoric, istoric literar și om de cultură universală, autorul studiului nostru arată că în activitatea sa de îndrumător al culturii romînești, marele istoric a desfășurat uneori o lucrare negativă, oglindită bunăoară, și la «Semănătorul», căreia îi imprimă o orientare spre diversione (p. 59). De acum încolo revista «Semănătorul» merge pe un drum greșit; ideologia ei devine reacționară. «În paginile revistei unde stăpîniseră tonul cald și ponderea, explodează acum violența de limbaj, afirmarea ritoasă, intransigentă...; ațîțările naționalist-șovine, apelurile la înfrățirea între clase sub cerul aceluiași «neam», dezbaterea chestiunii țărănești în spirit diversionist dau revistei aspectul unei publicații de agitație politică» (p. 59). Pe linia diversionistă, noua conducere a revistei cerea «realizarea solidarității etnice între asupriți și asupritori... negînd, prin aceasta, lupta de clasă (p. 61). Așa se face că «poezia și proza semănătoristă au evocat un trecut trandafiriu, în care boierii erau frați cu țărani, de parcă niciodată n-ar fi existat răcoale, nesupunere la lucru, sate sparte, fuga de pe moșii ca răspuns la împilarea boierească» (p. 70). Considerînd satul ca «celulă a unității etnice» și ignorînd «clasa muncitoare și rolul ei în progresul societății (p. 69), ideologia semănătoristă aruncă asupra orașului ceața tuturor viciorilor» (p. 70).

În fața acestei primejdii ideologice, în momentul cînd semănătorismul s-a conturat definitiv ca o politică reacționară în cultură și literatură — constată I. Roman — scriitorii, cărora adevărul vieții le vorbea mai convingător decît teoriile diversioniste, au știut să se orienteze..., spre alte publicații» (p. 72). Cea mai puternică publicație îndreptată

împotriva ideologiei semănătoriste era proaspăta revistă *Viața românească* din Iași condusă de Garabet Ibrăileanu. Alături de ea, dar cu un alt plan de luptă antisemănătoristă, era revista bucureșteană *Viața nouă* a lui Ovid Densusianu.

Indepărtându-se treptat de «Semănătorul» a cărei conducere trădase țelurile inițiale, Iosif împreună cu Sadoveanu, Anghel și Ilarie Chendi scot în 1909 revista «Cumpăna». Vizînd ideologia semănătoristă din ultima vreme, Iosif afirma: «avem așa de multe de spus, sînt atîtea nedreptăți care n-au glas, se petrec atîtea crime și mizerii care trebuie date la lumina zilei» (p. 72 cu notele).

După această minuțioasă analiză critică a «Semănătorului» și a ideologiei sale — «adevărat atentat împotriva realismului în literatură» (p. 69) —, Ion Roman arată cum și în ce măsură ideologia semănătoristă a influențat creația literară a lui St. O. Iosif. El pleacă de la constatarea că «dacă sentimentul dezrădăcinării și al inadaptabilității e atît de frecvent la scriitorii semănătorști, nu orice scriere străbătută de acest sentiment, trebuie pusă neapărat pe seama diversuniî» (p. 73). Se știe că încă înainte de apariția semănătorismului, Iosif se simțea un «neînțeles și un pribeg», un dezrădăcinat, — stări sufletești «semănătoriste», mărturisite într-o serie de poezii apărute cu ani înainte și strînse în volumul *Patriarhale*, tipărit în 1901, anul apariției «Semănătorului» (p. 74).

Urmărind ce a publicat St. O. Iosif în revista «Semănătorul», după natura lor — lucrări de subiecte folclorice, pasteluri, poezii erotice, cîntece de leagăn, sonete dedicate unor personalități culturale din veacul al XIX-lea, instanțanele citadine etc. — și constatînd că instrăinarea lui de redacție s-a desfășurat paralel cu desprinderea de semănătorism (în 1902 publicase în revistă 26 de poezii, în 1908 numai trei), autorul studiului nostru trage o primă concluzie: scrierile semănătoriste reprezintă o minoritate în opera poetului (p. 74). Pe de altă parte, în perioada semănătoristă Iosif a continuat (singur sau în colaborare cu Anghel) să traducă din literatura străină — sector repudiat, în general, de această ideologie — o serie de lucrări din Wagner sau diferite alte poezii. Tot acum a alcătuit conținutul *Caleidoscopului*, «adică lucrări care n-au absolut nimic cu semănătorismul» (p. 75).

O ultimă chestiune ce și-o pune și căreia caută să-i dea răspuns autorul lucrării noastre este: «cum a fost posibil ca poetul, atras în anii debutului său de mișcarea socialistă și preocupat mereu și în continuare de suferința celor nedreptățiți să-și însușească și idei străine intereselor acestora»? Explicația o găsește în faptul că St. O. Iosif «nu reușise să-și însușească o ideologie socialistă suficient de puternică, ajungînd chiar — după trădarea «generoșilor» — la concluzia greșită că idealul nobil al socialismului nu e realizabil» (p. 79). Cu toate acestea, «un apologet al orînduirii burghezo-moșierești nu a devenit niciodată»; dimpotrivă: «a denunțat în repetate rînduri viciele strîmbeți ale călăuirii sociale... A făcut-o însă de pe pozițiile micului burghez cîstit, oropsit, învins de societatea vremii... Spre folosul propriei sale opere însă, poetul n-a fost dus la vale de curentul semănătorist. S-a smuls încă la vreme din apele lui tulburi. Semănătorismul i-a vestejit numai un sector al creației», conchide judicios I. Roman (p. 78—81).

Cap. IV — *Helianta* — poartă acest nume după titlul uneia din lucrările Nataliei Negru, soția poetului. Este poate cel mai personal capitol din întreaga lucrare, căci pe lângă activitatea scriitoricească ne relatează o serie de fapte din viața poetului.

În septembrie 1902, St. O. Iosif, numit între timp custode al Bibliotecii Fundației, cunoaște pe Natalia Negru, o studentă la litere, cititoare nelipsită a bibliotecii, ea însăși scriitoare. Fiică a unui director de școală din Galați, născută în decembrie 1882 în comuna Bucumeni de lângă Tecuci, — destinul face ca Natalia Negru să devină, în ciuda opoziției inițiale a tatălui ei, soția sensibîlului custode al Bibliotecii. În viața poetului, momentul acesta a fost scotit drept o «binecuvîntare» căci i-a redat «încrederea în sine» și i-a readus la viață. Încîntat de farmecul momentului, poetul mărlurisește:

Și s-a pătruns de farmec ființa mea întregă,
Cînd tu mi-ai spus o vorbă și mi-ai șoptit cu drag...
Eu mă duceam spre moarte, tu m-ai întors din prag...
— Fii binecuvîntată, pe cît îmi ești de dragă,
Stăpîină adorată a fostului pribeg!

(p. 84).

În 1905 familia poetului se mărește: vine pe lume fetița *Corina*, numită astfel de maică-sa «după numele eroinei romanului D-nei de Staël (*Corinne*), pe care Natalia îl citea în «colțul de dor» la Fundație, când se cunoscuseră» (p. 89).

Necazurile vieții zilnice încep și ele să se mărească: lipsa de locuință, lipsa de bani, greutatea în găsirea unei catrede pentru soția sa, — toate apasă greu pe umerii poetului. Noroc că Iosif are prieteni buni: Sadoveanu, Anghel, Gîrleanu, Iorga, Pîrvan, Jean Bart ș. a., cu care se vizitează «mai ujtînd cele nevoi».

Activitatea literară în această vreme continuă. În interval de cîtiva ani după apariția *Patriarhalelor*, poetul dă la iveală cinci volume originale și cîteva volume de traduceri, singur sau în colaborare cu Dimitrie Anghel.

În 1902 apare volumul *Poezii*, care conține versuri scrise peste hotare, izvorite din sentimentul dragostei și al dorului de țară: poezii istorice și balade inspirate din folclor, sonete. Spre deosebire de *Patriarhale*, nota caracteristică a acestui nou volum o constituie «lipsa accentelor de pesimism». Volumul este premiat de Academia Romîna.

În 1904, cu ocazia împlinirii a patru veacuri de la moartea lui Ștefan cel Mare, St. O. Iosif primește însărcinarea de a scrie un poem despre voievod. Iosif compune poemul *Din zile mari*, pe care-l termină în 1905, cînd îl și publică, deși își dădea seama că nu realizase o lucrare de valoare.

În 1906 îi apare un nou volum, *Credințe*, dedicat soției sale. Și acesta este premiat de Academia Romîna, cu toate că i se imputa poetului «lipsa de căldură și entuziasm, amărăciunea și dezamăgirea, sfiala, semne ale unei «boale sufletești» (p. 93 cu notele). Recenzînd acest volum, G. Ibrăileanu scoate în relief «sinceritatea poetului, realismul și adevărul versurilor, spunînd despre St. O. Iosif că «e o notă originală în literatura noastră — o notă distinctă și sonoră în armonia sufletului romînesc idealizat prin artă» (p. 95 cu notele).

Pînă în 1908, împreună cu D. Anghel, St. O. Iosif mai scoate *Legenda junigeilor*, primul volum din *Caleidoscopul lui A. Mirea* și *Cometa*, precum și culegerile de traduceri din Paul Verlaine și Ibsen (p. 91—92).

Poetul devenise foarte cunoscut. Avea un bogat repertoriu publicistic. Era socotit printre cei mai buni poeți contemporani. Cu toate acestea, nici Gherea, reprezentantul școlii critice a «artei cu tendință», nici Maiorescu, susținătorul «artei pentru artă», nu s-au ocupat în mod special de poezia lui Iosif, mulțumindu-se doar a-i recunoaște unul «personalitatea artistică», iar celălalt «dreptul de a figura într-un volum antologic», alături de Goga, Cerna ș. a. (p. 95). În schimb, colaboratorii de la «Viața romînescă», în frunte cu G. Ibrăileanu au manifestat simpatie și interes susținut poetului.

Talent de valoare indiscutabilă prin fondul său suiețesc, prin apartenența în ceea ce are opera sa mai bun «la literatura cu tendință și cu pronunțat caracter național și popular», Iosif a fost invidiat și atacat cînd de simbolisții de la «Viața nouă», «care i-au negat aproape orice valoare», cînd de impostorii și calomniiatorii de teapa lui Caion, cel care lovise și în Caragiale.

Capitolul acesta se încheie cu relatarea împrejurărilor în care s-a produs ruptura dintre Iosif și Chendi, prieteni buni pînă atunci, dar care spre folosul amîndurora, nu va fi definitivă (p. 97—98).

Cap. VI este intitulat *A. Mirea* și este consacrat perioadei de colaborare Iosif—Anghel sub numele literar *A. Mirea*, — perioadă în care apar o serie de lucrări în versuri și proză. Această perioadă «*A. Mirea*» ține din august 1907 pînă în primăvara anului 1910.

Noul nume literar, rămas enigmă cititorilor cîtva timp este identificat și destăinuit publicului de prof. M. Dragomirescu, estetul de la «Convorbiri critice», cu ocazia unei polemici literare (p. 100).

Începută încă cu mult înainte, prin septembrie 1902, colaborarea Iosif—Anghel alcătuită din traduceri mai întii, și după aceea și din lucrări originale sub pseudonimul *A. Mirea*, a însemnat o muncă rodnică în care, calitativ, rolul principal l-a avut Iosif, «o fire mai echilibrată, care-și impunea cu succes rigorile disciplinei în munca literară», spre deosebire de Anghel, certat cu această disciplină și care «nu scria niciodată», ci dicta altora ceea ce gîndea (p. 102).

Noului nume literar *A. Mirea* își datorează apariția următoarele volume: *Legenda junigeilor* (poem dramatic în trei acte, 1907), *Caleidoscopul lui A. Mirea* (două volume,

1908 și 1910, *Cometa* (comedie în trei acte, 1908), *Carmen saeculare* (poem istoric, 1909), *Cireșul lui Lucullus* (proză, 1910), *Portrete* (1910).

Legenda fângeilor, lucrare plină de fantezie, «e un juvaer rar și prețios al celor doi talentați poeți din generația actuală», e «o fericită dovadă că poezia românească își caută o cale nouă, găsind inspirație în tot ce poate mișca sufletul omenesc și mai cu seamă minuiind o limbă de o fluiditate extraordinară» (p. 109—110 cu notele).

Cometa, de asemenea operă de fantezie, oglindește totuși și unele aspecte sociale: viața culturală a vremii cu situația vitregă a poezilor. În afară de aceasta, acțiunea și eroii ei sînt un veritabil preludiv al dramei familiare pe care o va încerca Iosif, cînd o va pierde pe Natalia (p. 111).

Carmen saeculare, poem dramatic cu conținut istoric, scris cu prilejul împlinirii a 50 de ani de la Unirea Principatelor (1859), cu două personaje alegorice, Doina și Danubiu, evocă figuri și momente de seamă din istoria națională: Mircea cel Bătrîn, Alexandru cel Bun, Ștefan cel Mare, Alexandru Ioan Cuza, răscoala lui Tudor Vladimirescu, răscoalele țărănești din 1907, cu îndemnuri mobilizatoare la luptă:

Din șubrede colibe, din umede chilii,
Din negrele bordeie săpate în pămînt,
Sculați-vă cu toții ca stalfi din mormînt,
Voi care ați stat atîta înmormîntați de vii (p. 112).

Caleidoscopul lui A. Mirea este însă, fără îndoială, cea mai valoroasă operă a creației comune sub un nume unic. Scopul acestei lucrări este de a înfățișa actualitatea care trebuie să se reflecte în literatură: «În versuri, în proză, în critici și pînă în cele mai mici reflexii ale noastre, numai ea (realitatea) trebuie să se întrevadă... Noi trăim cu vremea și vremea este în scrisul nostru... Poezia netrăită și scrisul nesimțit, și tot ce-i nereal și născocit se scutură ca florile în vînt» (p. 116). Lucrare de atitudine critică și socială, *Caleidoscopul* conține, între altele, două poeme despre răscoalele țărănești din 1907 (*Scrisoare deschisă a unui melc și 1907*), în care ironia care lovește se împletește cu tonul grav care condamnă. În alte poezii din volum, se ridică împotriva parlamentarismului burghez, a regalității; sînt înfățișați caricatural ministrii și directorii unor ziare «dipsiți de opinii și servili», editorii afaceriști. În alte cîteva poezii este îmbrățișată soarta celor modești și necăjiți; compătimește cu micii funcționari, condamnați la o viață mizeră și fără orizont. Deși nu este o operă desăvîrșită, prin tematica sa această lucrare rămîne totuși «o operă remarcabilă de atitudine critică, izvorită dintr-o sănătoasă concepție despre literatură» (p. 118). Ca tehnică artistică, de înveșmîntare a ideilor și a mijloacelor de exprimare, *Caleidoscopul* «încintă prin plasticitate, prin fantezie, prin cele mai neprevăzute asociații de idei, prin varietate de ton». La tot pasul «te întîmpină culori strălucitoare, imagini proaspete, într-adevăr ca într-un caleidoscop»; versificația este ingenioasă: «se schimbă aproape de a o poezie la alta schema strofei și a rimelor, măsura, rîmul» (p. 119).

Colaborarea Iosif—Anghel sub pseudonimul A. Mirea a ridicat criticii o problemă destul de dificilă: care a fost partea de contribuție a fiecăreia din cele două persoane în producțiile literare pe care le-au dat la iveală. Fără a se elucida problema, s-a ajuns la anumite constatări. Întîi, ca chestiune de principiu: în unele producții literare (versuri sau proză), partea de contribuție a lui Iosif a fost mai mare, mai substanțială; în altele, dimpotrivă. În general însă, deși ideea colaborării sub pseudonimul A. Mirea a aparținut lui Dimitrie Anghel, contribuția lui St. O. Iosif a fost superioară acestuia. În al doilea rînd, lui Iosif «tematica istorică îi este mai familiară; sentimentul patriotic și preocupările sociale sînt la el mai vii decît la Anghel» (p. 112). În schimb, în lucrările unde abundă fantezia și care au ca temă antichitatea latină sau greacă vom identifica mai ușor pe Anghel. Oricum însă, «contopindu-se în A. Mirea, cei doi poeți și-au topit laolaltă, chiar dacă nu întotdeauna în proporții egale, însușirile personale: duioșia, căldura sentimentului, ușurința de versificație ale lui Iosif; fantezia, verva spumoasă, ironia ale lui Anghel. Dacă, «vîna poetică a lui Iosif e mai puternică prin latura socială, națională și etică..., «tendința» din *Caleidoscop* i se datorește în primul rînd lui Anghel... Fără ascuțimea și arta parodiei care îi aparțin lui Anghel, contribuția lui Iosif n-ar fi fost pusă în valoare (p. 115). În afară de lucrările originale de mai sus, A. Mirea a continuat să traducă și să scrie poezii și proză literară, articole, care au fost publicate în revistele «Cumpăna» și

«Minerva». În coloanele revistei «Cumpăna» A. Mirea a apărat dreptul scriitorilor la o viață demnă, liberă de capriciile editorilor și a militat pentru întemeierea unei *Societăți a Scriitorilor Români*, care a luat ființă la 2 septembrie 1909.

În 1910 revista «Cumpăna» și-a încetat apariția. Momentul coincide cu un eveniment dureros din viața intimă a lui Iosif, care punea capăt, după opt ani, «uneia dintre cele mai interesante colaborări din literatura noastră. O dată cu «Cumpăna», A. Mirea înceta și el» (p. 123), iar unul din cei doi — Iosif — începea să guste din paharul înveninat al dramei familiare: Natalia îl părăsise, pentru a se căsători cu celălalt, cu Anghel.

Cap. al VII-lea — *O sinteză* — se referă la acțiunea întreprinsă de poetul St. O. Iosif în 1908, după 20 ani de activitate în domeniul muzelor, de a tria și selecta zestrea sa poetică într-o culegere antologică pe care a întitulat-o simplu: *Poezii. 1893—1908*.

Această culegere antologică (apărută însă în 1910), menită a fi o sinteză a scrisului poetic al lui Iosif este alcătuită din versuri scoase din toate volumele anterioare inclusiv fragmente din poemul *Din zile mari*, precum și din câteva poezii apărute în diverse periodice (p. 126). Grupate oarecum pe genuri, Iosif și-a revizuit versurile selectate pentru reeditare, făcând modificări unde a crezut de cuviință, tendința și efortul lui mergând în direcția conciziei și a expresivității.

Socotind volumul *Poezii 1893—1908* un «punct de cotitură», Ion Roman găsește momentul potrivit «de a sintetiza și întregi descrierea și caracterizarea producției literare de la debut pînă acum» (p. 128).

În acest scop, el se ocupă mai întâi de influențele exercitate de unii dintre scriitorii înaintași și contemporani asupra lui Iosif. Dintre scriitorii care au exercitat înfrîurire asupra scrisului poetic al lui Iosif, cercetătorul amintește pe Eminescu, Gherea, Coșbuc.

Influența lui Eminescu asupra creației lui Iosif s-a exercitat și în perioada de debut și mai târziu, și este mai sensibilă în lirica erotică prin tonul familiar prin muzicalitatea versurilor (p. 129). Comparat cu marele său înaintaș, Iosif a fost un romantic de factură modestă, «care n-a cunoscut nici avânturile sublime, nici tristeții de dimensiunea tragicului» (p. 129); dar, spre deosebire de ceilalți epigoni ai lui Eminescu, el s-a mișcat într-un «univers poetic personal», încadrat în limitele unei sensibilități artistice proprii.

Sub influența lui Dobrogeanu-Gherea, Iosif și-a fixat o atitudine personală față de așa-zisul «eminescianism» al epocii, care contaminând pe mulți epigoni, aceștia «trădau de fapt moștenirea maestrului prin vulgarizarea unor aspecte ale creației lui atât de complexe» (p. 130). Gherea a îndemnat pe Iosif spre o poezie socială, «îndemn care nu era nicidecum străin, nici de influența lui Eminescu» (p. 130).

Opera lui Iosif are unele puncte de contact și cu creația lui Coșbuc. Înrudirile dintre creațiile celor doi poeți sînt mai ales de ordin tematic dar și de concepție: amîndoi au evocat crîmpeile din viața satului ardelean, au cîntat natura patriei cu pasiune, au slăvit trecutul de luptă al poporului; și-au dat adeziunea pentru o literatură cu caracter național și popular (p. 131). Spre deosebire de coregionalul său, lirismul lui Iosif este direct; o bună parte din opera lui constă din poezii de confesiune personală; lirismul lui Coșbuc este mai oibectiv. Între Eminescu și Coșbuc, Iosif avea să se miște de timpuriu, ca poet, pe drumul său propriu.

Aparent Iosif era un singuratic și un melancolic. Zicem «aparent», căci în realitate «sentimentul singurătății și melancolia nu au fost nici înnăscute, nici statornice» (p. 132), ci ele se explică prin experiența de viață mai mult cenușie decît roză, pe care a dus-o poetul. Alături de melancolia și tristețile încercate în viață, «poetul și-a afirmat în repetate rînduri lirea veselă și optimistă și, direct sau indirect, a evidențiat el însuși în corespondență sau în poezii, determinarea de ordin exterior a stărilor sufletești senine sau întunecate» (p. 133). Aici trebuie căutată și explicația simpatiei poetului pentru oamenii simpli, cînstiți, necăjiți, din popor și dezaprobarea față de exploatoarii.

În lumina firii și a condițiilor de viață proprii lui Iosif, I. Roman găsește o serie de însușiri specifice poeziei rapsodului brașovean. Izvorînd din amintirile sale și evocînd copilăria, familia, locurile natale în veritabile piese autobiografice lirice, s-a spus că o însușire fundamentală a poeziei sale este subiectivismul. De aici, caracterul de autoconfesiune pe care îl are poezia sa și prin care cucerește adeziunea cititorilor (p. 135).

Temperament liric, de profundă sensibilitate, visător și contemplativ, poetul nu poate suporta apăsarea singurătății, izolarea. Pus totuși într-o atare situație, el devine melancolic, fără a ajunge însă la concluzii tragice. «Sentimentul singurătății își află la Iosif

un colorar în conștiința dezrădăcinării, explicabilă prin aceea că nu s-a putut încadra în societatea în care-l aduseseră împrejurările, dar și prin regretul de a se fi sustras, plecând din Ardeal, datoriei de a participa acolo la lupta pentru libertate națională și socială (p. 137).

Puțin pretențios din fire, învățat cu necazurile, străin într-o societate clădită pe nedreptate, aspirare și minciună, «idealul fericii e la Iosif foarte modest: întoarcerea printre ai săi, viața simplă și calmă» (p. 138). La gândul acesta, el încearcă un sentiment de nostalgie pentru locurile natale și chipul celor dragi, din mijlocul cărora el s-a dezrădăcinat.

Anilor copilăriei și familiei sale, peisajului natal le închină o serie de poezii pline de optimism, dar și de duiosie (*Lumea lor I, Bunica, Nucul, Furtuna*).

Adorator al naturii, Iosif a cîntat cu pasiune pădurea, izvorul, muntele, satul, avînd ca peisaj decorativ mai cu seamă primăvara; aceasta, pentru că «Iosif e un poet al luminii și al soarelui» (p. 140).

Indrăgostit de munți, poetul le consacră mai multe poeme, între care ciclul *Icoane din Carpați*. El cîntă munții plini de lumină, încununați de razele soarelui ca de o diademă, sau scâlțați în raze de lună și sclipiri discrete de stele. Pastelurile sale nu sînt statice: freamătă de mișcare și de sunet. Tălăngile turmelor fac să răsunе văile, chiotul haiducilor dărimă stîncile și sparge văzduhul, buciumul iscă spaimă — o spaimă totuși plăcută. Omul se încadrează pe de-a-ntregul în acest majestuos peisaj, fie în chipul ciobănașului, copil al munților, care «cu-n pumn doboară cinci» sau al baciului, care:

Cu căciula într-o parte,
El pășește plin de fală,
Sara purpurie-i schimbă
Zeghea-n mantă triumfală,

fie în chipul haiducilor, ca în *Doina* (p. 143—144).

Deși orășan prin naștere, satul ca element de inscripție a fost cîntat de poet în accente de profund lirism și nostalgie, izvorite din inima unui dezrădăcinat. Dacă, de obicei, el zugrăvește satul în imagini și culori festive, avînd în centru petreceri și veselie și imprimînd o notă de optimism și bună dispoziție, «Iosif înregistrează și aspecte dure-roase, provocate de calamități naturale... dar și de natură socială»; lumea satului e înfățișată în acest caz, realist, «diferențiată în posedanți trîndavi și oameni care muncesc fără folos personal» (p. 146), ca în cazul căraușului, la soarta căruia și a celor mulți ca dînsul, poetul meditează cu jalea în piept:

Și cum se pierde-n umbra serii,
Mă-ntreb pe gînduri adîncit:
Va răsări cîndva și steaua
Acesului neam nenorocit?..

În afară de plugari și cărauși, alți eroi ai suferinții umane mai sînt femeile, copiii, bătrîni și poezii, înfîlțați într-o serie de poezii și de schițe. Poetul îmbrățișează cu căldură aceste victime ale societății burgheze, condamnînd scandaloasa nepăsare în care societatea din vremea sa se complăcea (p. 150).

Lirica social-revoluționară este slab reprezentată în poezia lui Iosif. Aceasta, nu din pricina lipsei de îmbrățișare a unei astfel de cauze drepte și vitale pentru vremea sa, ci mai cu seamă datorită firii sale potolite. Răscoalele țărănești din 1907 și-au găsit ecoul într-o poezie, *Somnul lui Corbea* și în panfletele din *Caleidoscopul lui A. Mirea* amintite mai sus.

Pasionat cîntăret al trecutului istoric, Iosif tratează temele de acest fel în spirit realist nu idilic, într-o serie de sonete, ca: *Boierii, Lăutarii* și mai ales *Răzmerița*, poezie în care poetul face distincție netă între poporul sărăcit lovit de năpastă și domnul fugar pus la adăpost. În *Gorunul lui Horia* este evocată răscoala din Ardeal din 1784, cu reflecții dureroase la starea poporului din Ardeal:

Trecură anii... Cumplit ofta iobagul
În lanțuri și mai crunte ca-nainte,
Ingenunchiat de cei atotputernici...

Mișcării din 1821 îi închină evocarea — portret *Tudor Vladimirescu*, iar revoluției din 1848 din Ardeal poezia *Cîmpul Libertății*, în care însă poetul «dovedește o înțelegere insuficientă a evenimentelor, descifrînd numai latura lor națională» (p. 155).

Într-o altă serie de sonete, St. O. Iosif creionează figurile unora dintre cărturarii romîni din trecut: *Cronicarii, Cirlova, Anton Panu* sau *Șincai*, «eroi al luptei pentru dreptate și libertate», care, asemenea lui Dante, purta în spate o gigantică operă națională :

Un alt *Infern* mai crunt, mai plin de jale,
Căci toate-n el erau adevărate!...

Dacă în poemul *Din zile mari*, Iosif s-a dovedit neputincios a evoca figura lui Ștefan cel Mare, lipsindu-i acea forță necesară, să dea viață faptelor de arme, a realizat însă o adevărată izbîndă în baladele de inspirație folclorică (p. 157). Prețuitor și valorificator de seamă al creației populare, Iosif a preluat din folclor fie motivul, fie subiectul; prelucrarea elementelor folclorice aparținîndu-i lui însuși (p. 157).

Iubitor al naturii, înțelegător și ocrotitor al celor oropsiți de soartă, cîntăreț al trecutului glorios și al dragostei de țară, St. O. Iosif a adoptat și a manifestat împotrivire față de modernismul decadent al vremii sale, denunțînd disprețul clăselor posedante față de «literatura națională, care nu este totuși lipsită de probleme originale și ca orice literatură tînără, în haosul de curente care o domină, — susținea poetul — deschide uneori perspective nouă destul de interesante» (p. 163 cu notele).

Un ultim aspect al sintezei pe care I. Roman o face asupra creației originale a lui Iosif pe marginea volumului *Poezii 1893—1908* și prozei sale se referă la tehnica și mijloacele de exprimare a ideilor, la versificație. Poetul folosește cu măiestrie metafore, comparații, epitele. Versul lucrat cu mîgală e viu colorat, muzical. «Sugestia se realizează obișnuit prin armonia sonoră, obținută din construcția strofei, variație metrică, îmbinarea unor sunete sau grupuri de sunete» (p. 166). Pentru muzicalitatea lor, multe din versurile lui Iosif au fost puse pe note de compozitorii noștri.

Prețuitor al graiului popular, cu simțul sigur al limbii, în tot ce a scris, Iosif a folosit limba curentă a vremii sale, fără să facă abuz nici de provincialisme, nici de termeni arhaici sau arhaizanți și nici de neologisme. Cînd folosește astfel de termeni, o face prudent și numai dacă cere economia lucrării (p. 168—169).

În al VIII-lea capitol — *Tălmăciri* —, autorul studiului nostru se ocupă de o altă latură a activității literare a lui St. O. Iosif: aceea de traducător.

Asemenea poeziilor originale strînse într-un volum antologic, Iosif și-a selectat și traducerea și, pe cele alese, le-a publicat în 1909 într-un volum intitulat *Tălmăciri*. Sînt incluse aici traduceri făcute de el însuși sau în colaborare cu Dimitrie Anghel.

Interesant: cantitativ, opera de tălmăcitor a lui Iosif depășește pe cea de scriitor original (p. 171).

Poetul cel mai bogat reprezentat este Heine; după el urmează Petofi.

Iosif a dat la iveală următoarele volume de traduceri: *Apostolul și alte poezii* (1896; ed. II, 1908), *Poezii alese de Petofi* (1897); *Romanțe și cîntece* din Heine (1901), *Dragoste cu toane* de Goethe (1907), *Tannhäuser, Lohengrin, Olandezul zburător, Rienzi* de Wagner (apărute între 1907—1914), *O istorie din zilele noastre. Gertrude Baumgarten* de Ludwig Deter (1910), *Cidul* de Corneille, *Wilhelm Tell* de Schiller (1913), *Legende* de Gottfried Keller, *Talismanul* de Ludwig Fulda, *Romeo și Julietta, Visul unei nopți de vară* de Shakespeare. Pe lângă acestea, poetul brașovean a mai publicat fragmente din *Hamlet*, din *Faust* și *Egmont* de Goethe. În caietele poetului se mai găsseau în stare de elaborare sau de finisare: *Faust* în întregime (7 caiete), *Mireasa din Messina* de Schiller (1 caiet), *Zăpăcîlă* de Molière (2 caiete), *Bătrîni și tineri* de Hieronimus Lorm (1 caiet), *Călătoria de noapte* de Wil. Wolters (1 caiet) și alte fragmente din Shakespeare (p. 171—172).

În afară de traducerile din limba germană, limba cea mai cunoscută învățată în școală, din limba maghiară, dificilă la început, în școală, dar care i-a devenit mai apoi familiară, din limba franceză învățată în școală și perfecționată la Paris, Iosif a mai tradus, cum am văzut, din limba engleză, pe care a învățat-o între timp. De asemenea, prin intermediul limbii germane, el a tradus din poezia rusă, din Lermontov. Tot prin intermediul acestei limbi, a tradus din engleză — din Shelley, Southey, din scoțianul Burns, din americanul Longfellow, din asiaticii Li-Tai-pe și Saadi. A tradus și din limba italiană, din original credem,

cîteva poezii de Carduci. Limbile clasice învățate bine în liceu, i-au fost la fel de accesibile pentru a traduce din ele. Un fragment din *Eneida* lui Virgiliu (publicat în «Epoca», în 1898) va fi fost tradus direct din original (p. 174, 173).

După popor, scriitorii din care a tradus sînt în mare parte germani: Goethe, Schiller, Heine, Lenau, Uhland ș. a. (p. 172). După gen, Iosif a avut predilecție pentru poeziile lirice și pentru romantici, în primul rînd cei germani; după conținut sau temă, pentru poezia erotică. A dat însă și cîteva dintre cele mai vestite balade ale literaturii universale (p. 177).

Ca și în creația originală, folclorul a găsit în el un mare tîlmăciitor: a tradus din lirica populară maghiară, lituaniană, germană, caucasiană (p. 172).

«Dacă ținem seama că majoritatea acestor opere sînt scrise — și traduse — în versuri, că sînt în același timp foarte diverse ca gen, stil, nu vom exagera afirmînd că eforturile poetului au fost uriașe» (p. 172).

În ciuda acestui mare și variat număr de traduceri, Iosif a fost un tehnician desăvîrșit al versului și traducea cu ușurință, — calitate care nu trebuie interpretată ca superficialitate. El revenea, corect, transforma orice traducere înainte de a o publica. «Munca sa stăruitoare asupra versurilor avea drept scop transpunerea cît mai exactă a sensului și apropierea de forma originalului». În realizarea acestui scop, poetul — traducător «își însușește atmosfera, conținutul afectiv, mișcarea interioară, dovedind o elasticitate rară, care-i îngăduie să treacă dezinvolt de la poezia lirică a lui Goethe la *Faust*, de la tonul sentimental al cîntecelor lui Heine la tirada solemnă din *Cid*. Versurile lui Iosif par cum se spune scrise de-a-dreptul în romînește» (p. 175).

O altă însușire a lui Iosif ca traducător este aceea de a fi «împrumutat uneori originalilor ceva din propriu-i temperament poetic», proces care s-a petrecut și în sens invers: «poetii din care a tradus i-au influențat, la rîndul lor, creația. Această influență a fost exercitată îndeosebi de romanticii germani» (p. 177).

Pentru toate acestea, St. O. Iosif se înscrie, cantitativ și calitativ, în galeria celor mai valoroși traducători din literatura noastră.

Cap. IX poartă titlul *Cîntece. Prăbușirea* și înfățișează ultima parte a zbuciumatei vieți a poetului, care acum în anii din urmă, o dată cu spulberarea căminului, prin despărțirea Nataliei de el, avea să însemne pentru Iosif «dezorganizarea definitivă a vieții și accelerarea procesului de prăbușire fizică» (p. 182).

O dată lovitura primită, poetul nu s-a putut resemna și a trăit, pînă la sfîrșit, intens durerea dragostei trădate. Fără a reproșa ceva infidelei sale soții, Iosif a continuat să o iubească statornic și după despărțire.

Lovit sufletește, însingurat, privind retrospectiv și cu amărăciune jalnica poveste a propriei sale vieți, el intenționează să părăsească Bucureștii, să se întoarcă în Ardeal și să rămîină definitiv acolo. Își realizează acest gînd numai în parte: întreprinde mai multe călătorii peste mîntii, în Ardeal, ocazionate de diferite evenimente legate de viața culturală națională a compatrioților săi, la care, împreună cu alți scriitori din generația lui sau mai în vîrstă, a ținut să ia parte (p. 184).

În noua stare sufletească, trăind din plin a vieții dramă, St. O. Iosif continuă să lucreze mereu. Scrie și publică poezii originale: «cîntece pentru Natalia», lucrează la marile traduceri: Schiller, Goethe, Shakespeare; colaborează la «Viața romînească», la revista ardeleană «Lucașfărul», la «Ramuri» (Craiova), la «Freamătul» (Birlad), la «Flacăra». Participă la șezătoarele organizate de Societatea Scriitorilor Romîni al cărei membru fondator era (p. 186).

În 1912, Iosif și-a adunat poeziile tipărite după lovitura familiară într-un volum, *Cîntece*, pe care l-a dedicat fostei sale soții. Noul volum a fost primit cu aprecieri dintre cele mai elogioase» (p. 187). El cuprinde în primul rînd versuri de dragoste pe ton elegiac. Ca și în poeziile erotice anterioare și aici «Iosif își cîntă iubirea, nu obiectul adorației», care «mîne» poate să-l uite:

Căci dacă viața mea e sfînsă
Și tu mă dai uitării mîne,
În cîntecele mele însă
Iubirea-mi traicică rămîne;

Și-oricît te-ai apăra-mpotriva
Iubirii ce-o-ngropai în ele,
Fantoma-l tristă răsări-va
Mereu în cîntecele mele.

(Și dacă vii...)

În afară de «cîntecele iubirii pierdute», volumul mai cuprinde poezii descriptive, două cîntece de leagăn — «poate cele mai frumoase din literatura noastră» (p. 89) —, un basm etc., — tonul general rămînd totuși elegiac (p. 191).

Tehnica mijloacelor de exprimare a ideilor și a versificației din *Cîntece* se accentuează, în sensul «efortului de înnoire a artei poetice»: catrenul e înlocuit cu strofa de mai multe versuri; rimele sînt mai complicate; variația măsurii în cadrul aceleiași strofe; descrierea cu ajutorul elementelor vizuale înlocuite prin efecte sonore dau versurilor un timbru nou (p. 194).

Un aspect inedit al creației lui Iosif din această vreme este cîntarea muncii industriale, ca în *Imnul muncii*, unde este descris interiorul plin de larmă al unei fabrici textile cu răboaie mecanice, care fac ca fabrica să răsune de «sfîntul glas al muncii» (p. 196). În general tendința poetului merge acum spre «poezia de sugestie, de realizare a armoniei verbale, ceea ce-l apropie de simbolism, cu care de altfel, în ciuda opoziției sale teoretice, avusese și mai înainte unele puncte de contact» (p. 197).

Finalul acestui capitol este închinat împrejurărilor și momentelor care au dus la prăbușirea poetului, la înțelarea lui din viață.

Bolnav de ochi («inegalitate pupilară»), «îmbătrînit înainte de vreme», «copleșit de o inevitabilă tristețe», cu «privirea pierdută», cu «gura crispată», «într-un suris dureros», cuprins de patina alcoolului, prăbușirea definitivă a poetului era inevitabilă și nu va întîrzia să vină. În dimineața zilei de 22 iunie 1913, St. O. Iosif decedează în spitalul Colțea. A fost înmormîntat la Cimitirul Bellu a doua zi, petrecut la locul de odihnă de cîțiva dintre prieteni. În presă și în reviste au apărut cu acest prilej articole elogioase (p. 200). Trei ani mai tîrziu, în 1916, avea să-l urmeze fiica sa Corina, ucisă în timpul unui atac aerian german asupra Bucureștilor (p. 89). Bătrînul Iosif, tatăl poetului, era sortit să mai suporte loviturile încercate pînă în 1918, cînd încetează din viață, la 86 de ani. Natalia, soția și mama, avea să supraviețuiască încă aproape 50 de ani, pînă în ziua de 2 septembrie 1962, cînd închide ochii în jurul vîrstei de 80 de ani, în orașul Tecuci, ca pensionară a Uniunii Scriitorilor din R.P.R. (p. 85 cu notele). O «adevărată și jalnică poveste», cu care «se încheie o viață de poet». (*O viață*).

În ultimul capitol — *Epilog* — sînt trecute în revistă aprecierile posterității asupra poetului Iosif și a operei sale, de la moarte pînă în zilele noastre.

În general vorbind, după moartea sa, St. O. Iosif s-a bucurat de atenție și de simpatie din partea posterității.

Imediat după înțelarea sa din viață, în diferite edituri apar noi ediții din opera poetului. La diferite intervale de timp — zece și douăzeci de ani — au loc comemorări festive, cu care prilej iau cuvîntul scriitorii de valoare, prieteni ai poetului. Numele poetului este înscris pe frontispiciul unor școli; i se dezvelesc busturi la București și Brașov.

În ceea ce privește opera, părerile rămîn împărțite: unii critici o socoteau perimată, alții, scoțînd în evidență «simțul artistic al poetului», considerau pe Iosif «o sinteză a romantismului eminescian și a tradiționalismului clasic întruchipat de Coșbuc» (p. 205 cu notele). Topîrceanu era de părere că cea mai potrivită formulă ce se poate aplica operei lui Iosif ar fi un «romantism popular», adică «un romantic aplicat la realitățile înconjurătoare» completează explicativ Ion Roman (p. 205).

Fie că este vorba de aprecieri pozitive sau negative, aceste aprecieri critice nu priveau însă întreaga operă a poetului, în toată complexitatea ei, ci numai anumite părți sau aspecte, după cum dicta interesul. În general, «tendința socială a fost ignorată»; publicațiile din periodice — versuri și proză — «au fost uitate» (p. 206).

După 23 August 1944, St. O. Iosif și opera sa au fost în întregime reconsiderate în spirit științific, realist — critic — prin articole, studii, conferințe. Scrisul lui Iosif este astăzi

gustat de zeci și sute de mii de cititori, tirajul noilor ediții ale operelor sale atingând în 1963 cifra de 221.000 exemplare; multe selecțiuni din opera lui au devenit pagini de antologie, alții în limba română, cit și în diferite limbi străine în care opera sa a fost tradusă.

Grație muzicalității lor, multe versuri de-ale lui Iosif au fost puse pe note — sub formă de lieduri mai ales — de către compozitorii români (p. 207). Un omagiu ce se aducea și pe această cale nifericului poet...

ADRIAN N. POPESCU

Pagini de limbă și literatură română veche. Texte alese, prefața și note de Boris Cazacu, București, 1964, 278 p.

Lucrarea este o culegere selectivă din cele mai reprezentative texte ale literaturii române vechi.

Alese cu pricepere și discernămint critic, textele au menirea de a da o vedere de ansamblu asupra dezvoltării literaturii noastre vechi de la origini până în cea de a doua jumătate a secolului al XVIII-lea. Autorul culegerii prezintă materialul împărțit pe secole, care alcătuiesc capitolele propriu-zise ale lucrării, precedată de o prefață și o notă. În secolul al XVI-lea se cuprind: *Scrisori și acte* dintre anii 1521—1600, fragmente din *Codicele Voronețean*, *Psaltirea Hurmuzachi*, *Psaltirea Scheiană*, *Codex Sturdzanus*, fragmente din tipăriturile lui Coresi și *Palia de la Orăștie*. Din secolul al XVII-lea ni se înfățișează texte din *Cartea românească de învățătură a lui Varlaam* și din *Răspunsul împotriva Catehismului Calvinesc*, fragmente din *Noul Testament de la Bălgrad*, fragmente din opera Mitropolitului Dosoftei, din opera lui Ion Zoba din Vinț și din *Biblia de la București — 1688*.

În această perioadă, literatura istorică este reprezentată prin fragmente din operele lui Mihail Moxa, Grigore Ureche, Miron Costin și *Letopiseșul Cantacuzinesc*, iar literatura juridică prin *Cartea românească de învățătură*, 1646 și *Indreptarea Legii*, 1652. Cărțile populare sînt reprezentate de *Alexandria*. În centrul literaturii religioase din secolul al XVIII-lea se află figura mitropolitului Antim Ivireanul (*Didahțiile*). Literatura istorică în această perioadă se întinde de la stolnicul Constantin Cantacuzino, până la Dimitrie Cantemir. Din literatura de ceremonial aflăm fragmente din *Condica lui Gheorgachi*, 1672, iar din cărțile populare, fragmente din *Halima*, *Alexandria* și *Esopia*. Volumul se încheie cu extrase din aprecierile critice ale unor reprezentanți de seamă ai literaturii și criticii literare asupra autorilor și operelor cuprinse în culegere.

În secolele al XIV-lea și al XV-lea limba oficială a cultului și a administrației în țările românești era cea slavonă. Cu toate acestea, se presupune că, înainte chiar de 1521 — data primului text românesc păstrat pînă astăzi s-a scris sporadic, pentru nevoi particulare, românește. Așa de exemplu actele municipalității din Sibiu fac mențiunea sumei de un florin plătită unui preot român pe la 1495 drept recompensă pentru redactarea unei scrisori românești. În 1495 se mai amintește de jurămintul omagial făcut de Ștefan cel Mare, la Calomeea, regelui Cazimir al Poloniei și care ar fi fost tradus din românește («ex valachico») în latinește — ceea ce ar arăta că a existat un concept în limba română al acestui text (p. 8).

Din textele primelor *scrisori* și *acte* din secolul al XVI se constată influența formelor slave curente. Începutul și sfîrșitul *scrisorii lui Neacșu*, din Cîmpulung-Muscel către Hans Benkner, primarul Brașovului, este redactat în limba slavă veche, după modelul formulilor curente ale documentelor oficiale ale epocii. Cu toate acestea ele prezintă cu mai multă fidelitate limba vorbită a epocii (p. 24—25).

Primele traduceri în limba română sînt texte cu conținut religios, păstrate sub formă de manuscrise. Ele sînt cunoscute sub numele de texte rotacizante (după particularitatea fonetică regională, rotacismul) sau sub aceea de texte maramureșene. (Alți prezenta rotacismului, cit și uzitarea anumitor cuvinte străine cu circulație restrînsă, au dus pe cercetători la concluzia că, traducerile provin din Maramureș și din nordul Ardealului învecinat). Ceea ce caracterizează limba acestor transcrieri românești este prezența trăsăturilor fonetice regionale și imitarea, uneori servilă, a frazeologiei originalelor slave: «Întru ura de sămbăle adunară-se ucenicii se frîngă pînre și Pavel grăia cătră ei că demăreața vrea

să iasă, și tinse cuvântu până la miadzănoapte. Era luminărari multe întru comarnicu iuo era adurați. Și ședea lângă o dzăbleală un giurelu ce-i era numele Evtih. Acela purtatu cu somnu adâncalu, și grăindu Pavelu de multe, pleacă-se giurele de somnu și căzdu din comarnicu dintr-al treilea podugiosu» (p. 32). Primele traduceri de literatură așa-zisă populară datează din epoca post-coresiенă și fac parte din manuscrisul denumit *Codex Sturdzanus*. După conținutul lor epic și elementele de miraculos și fantastic ce le conțin, au fost considerate drept începuturi ale literaturii artistice românești (p. 37). Începuturile limbii române literare sînt strîns legate de activitatea de tipograf a diaconului Coresi din a doua jumătate a secolului al XVI-lea. În efectuarea traducerilor, Coresi plecînd de la manuscrisele rotacizante, a fost influențat într-o anumită măsură de unele particularități nord-ardelene, dar în limbă predomiנă trăsăturile subdialectului din sud-estul Ardealului și din Țara Românească. Larga răspîndire în toate ținuturile românești a cărților tipărite de diaconul Coresi a contribuit la impunerea acestui subdialecț la bazele limbii române literare (p. 10). Trăsăturile subdialecțale sînt evidente în cuprinsul celor patru texte pe care Boris Cazacu le prezintă în cadrul acestei lucrări: «Cu mila lui Dumnezeu, eu diacon Coresi, deaca văzui că mai multe limbile au cuvîntul lui Dumnezeu în limba, numai noi romîni n-avăm, și H[risto]s zice: cine cetește să înțeleagă, și Pavel ap[o]s[tol] încă scrie, că întru beseeare:ă mai virtos, cinci cuvînte cu înțelesul meu se grăesc, ca și alaiți să învăț, de căt un turneac de cuvinte neînțelese, într-alle limbi. Drept aceea frații miei preuților, scrisu-v-am aceste psăltiri cu olveat, de-am scos de în psăltirea srăbească pe limbă romînească, să vă fie de înțelegătura, și grămăticilor, și vă rog, ca frații mei să celiți și bine să socotiți că veți vedea înșivă că e un adevăr. Vu leto 7085 (*Psaltire Slavo-Romînă 1577*, Epilog, 46—47).

Vorbînd despre primele tipăriri, N. Iorga preciza: «Marele merit al acestor cărți (ale lui Coresi) e poate acesta că, trecînd hotarele, au adunat sufletește, prin viața culturală pe toți romîni laolaltă. Prin ele mai mult decît prin vechile manuscrise care circulau greu și se copiau puțin, nedesăvirșit, s-a întemeiat o viață literară comună a tuturor romînilor. Prin ele, <...> s-a întemeiat ceva neprețuit pentru orice popor, căci cuprinde în sine ceva ce va da formă gîndului și simțirii generațiilor care se vor urma: limba literară» (p. 256).

Așadar, secolul al XVI-lea este epoca din care datează primele texte de limbă romînească. Aceste texte sînt traduceri de cărți religioase, acte și scrisori particulare sau oficiale. În secolele al XVII-lea și al XVIII-lea apar noi forme de manifestare literară, cronici, texte juridice, scrisori cu caracter oratoric, filozofic, și începuturile creației artistice, în proză și în versuri. În această perioadă limba romînă reușește să devină limba oficială a cancelariei și a Bisericii. Condițiile istorice de dezvoltare a societății explică particularitățile speciale ale limbii literare din această epocă. Contactul cronicarilor cu cultura latină lasă urme adînci în scrisul lor, în special în domeniul lexicului și al sintaxei. Un reprezentant de seamă al literaturii bisericesti din Moldova secolului al XVII-lea este Varlaam. Lucrarea sa de căpetenie este *Cartea romînească de învățatură* (1643). Pentru a vedea evoluția limbii romînești din această epocă exemplificăm cu un fragment din *întîia parte a predicii despre lăcomia avuției*. «Rădăcina tuturor răutăților iaste lăcomia avuției, după cuvîntul lui Pavel apostol. Că aciasta de multe ori pre mulți oameni pierde, celăți tari răsipeaște, pămîntul împarte cu hotarî și cu vame, precupeaște-l, marea cu sînge amestecă, răuri de lacrimi din ochii sărăcorilor varșă. Pentru dănsă sămt furtașagurile, uciderile, războarele, giurămintele cu strămbul. Aciasta nu lasă oamenii să între în-părăția cerului» (p. 61). În sine, *Cazania* lui Varlaam este «o traducere sau o compilație personală cuprinzînd o culegere de predici, însoțite de texte liturgice, respective și urmate, în partea a doua de o serie de narațiuni hagiografice» (p. 59). Lucrarea *Răspunsul împotriva catehismului calvinesc* (1645) este în întregime o operă originală, fiind considerată printre primele lucrări cu caracter polemic din literatura romînă. «Și deac-am cetit, am vădzut sămmul ei scris Catihizmול creștinesc, carea o am aflat plină de otravă de moarte sufletească. De care lucru <...> îndată am chemat și am strîns săbor dintr-amîndoao părțile, și din Țara Romînească și din Țara Moldovei, nu alita că doară să poată el clăti inima voastră, ce-i întărită și rădăcinată pre temelia cea bună și tare a besereicei noastre pravoslavnice, cît cuget și socotesc cîndai cu aceste minciuni și amăgitori, cu carile cearcă și ispilesc în tot chipul că poată afla pre neștine prostac și

neștiutor, să-l sparie cu mărturia svintei scripturi, carile fără de cale le-au pus și rău le fălcuiesc către a lor perire» (p. 69—70).

Contemporan cu Varlaam, trăiește în Ardeal mitropolitul Simion Ștefan (1643—1656) care este «cel dinții cărturar român preocupat de necesitatea creării unei limbi literare nice» (p. 71).

În *Predoslovie către cetitori din Noul Testament* (1648), referindu-se al graiul vorbit de romini adaugă: «Aceasta încă vă rugăm să luați aminte că ruminii nu grăesc în toate țările într-un chip, încă neci într-o țară tot într-un chip; pentru aceea au nevoie poată să scrie cineva să înțeleagă toți grăind un lucru unii într-un chip, alții într-alt chip: au veșmint, au vase, au alte multe nu le cunosc într-un chip. Bine șlim că cuvintele trebuie să fie ca banii, că banii aceia sînt buni carii împlă în toate țările, așea și cuvintele acelea sînt bune carele le înțeleg toți. Noi drept aceea ne-am silit den cît am putut, să izvodim așea cum să înțeleagă toț[i], iară să nu vor înțelege toți nu-i de vina noastră, ce-i de vina celuiia ce-au răsirat rominii printr-alte țări, de și-au amestecat cuvintele cu alte limbi de nu grăesc toți într-un chip» (p. 74—75). Simion Ștefan este cărturarul român care reușește să organizeze prima traducere integrală a Noului Testament în limba romină, traducere făcută după versiunea slavă confruntată cu cea latină și originalul grec. «Iară în ziua de întiu a săptămînii adunîndu-să unecicii să frîngă pîine, Pavel propoveduiea, vrînd să iasă a doao zi, înlungî cuvîntul pînă la moadză-noapte. Și era făclii multe în cerdac unde era strînși. Iară șezînd un voinic tînăr anume Evtlî într-o fereastră, îngreuciat de somnu, <—> cădzu den al treile rînd de casă gios, și-l luară mort. Iară Pavel pogorînd să plecă spre el, și îmbrățișîndu-l pre el zise, nu gîlcevi-reți: că sufletul lui într-însul iaste...» (p. 75).

Prin interesul deosebit pe care Simion Ștefan l-a depus ca textul traducerilor să fie cît mai accesibil romînilor de pretutîndeni, se situează în panteonul culturii romînești, printre promotorii preocupărilor «de cultivare» a limbii (p. 75).

Contemporan cu Miron Costin în Moldova este Dosoftei. Între lucrările sale, *Psaltirea în versuri* (1673) prezintă o importanță deosebită.

Prin traducerea *Psaltirei în versuri*, Dosoftei poate fi considerat ca «întemeietorul poeziei romînești culte». Este evidentă tehnica versului pe care o stăpînește: «Doamne audzît-am din părinți poveste, / Ce-ai lucrat cu dînșii de tot ni-i la veste, / C-ai pierdut pîgînii din sînta ta țară, / Să nu mai jărtvească idolilor stară» (p. 79). Sau în Psalmul 46: «Limbile să salte. / Cu cîntece nalte, / Să strige-n țarie / Glas de bucurie. / Lăudînd pre Domnul, / Să cînte tot omul» (p. 80).

Prin îndelungata și neostenita sa activitate, Dosoftei aduce o valoroasă contribuție la consacrarea limbii romîne ca limbă a cultului religios în Moldova. Tipărește o serie de lucrări necesare serviciului liturgic cum ar fi: *Acatistul Precestei*, Uniev, 1673; *Liturghier*, Iași, 1679, relipărit în 1683; *Psaltirea de-nțăles*, Iași, 1680; *Molitvenic de-nțăles*, Iași, 1681; *Paremiile preste an*, Iași, 1683. O altă lucrare care prin conținutul ei variază s-a bucurat de o mare răspîndire este o culegere din «Viețile sfinților», în patru volume, *Viața și petrecerea sfinților* (1682—1686), care apare tot la Iași, prezentînd un viu interes literar.

În dezvoltarea pe care a urmat-o limba romină literară în cea de a doua jumătate a secolului al XVII-lea, «Dosoftei are meritul de a fi impus limba romină în biserică și de a fi lărgit sfera vocabularului ei prin numeroase împrumuturi și, uneori, prin creații lexicale proprii» (p. 78). Tot în cea de a doua jumătate a secolului al XVII-lea, în Ardeal, preotul Ion Zoba din Vinț, tipărește, între alte cărți cu conținut religios, și o culegere de 15 predici («propovedani») intitulată: *Sicriul de aur*, în tipografia nou înființată de la Sas-Sebeș (1683). Spre deosebire de Simion Ștefan a cărui intenție era de a scrie într-o limbă accesibilă un-ii număr cît mai mare de cititori, preotul Ion Zoba în predicile sale face uz de o serie de termeni dialectali caracteristici regiunii respective (p. 89—91). Frații Șerban și Radu Greceanu ajutați de cărturari ca: Doistnei, patriarhul Ierusalimului, Gherman de Niș, Mitrofan, episcopul Hușilor, fac să apară în 1688 la București «prima traducere integrală, în limba romină», după originalul grecesc, a *Bibliiei*. Apariția Bibliiei este cotată ca un monument de seamă al literaturii noastre vechi, reprezentînd o sinteză a eforturilor depuse de cărturarii romîni de a introduce limba romină ca limbă oficială a cultului ortodox... «Și aceasta am făcut la talmăcirea aceștii sîntei scripturi, făcînd multă nevoie și destulă cheltuială. <...> Și după isprăvirea talmăciturii aceștii folositoare și

sfințe ostenele, luând, după cum să cade, și voce de la sfința și muma noastră besereaca cea mare, s-au dat în tipografie de s-au tipărit în sfința mitropolie din București, fiind arhiereu și păstoriu creștinului acestuia norod prea sfințitul părintele nostru Kir Theodosie mitropolitul» (p. 93—94).

Cel mai vechi cronograf cunoscut în limba română este traducerea călugărului oltean Mihail Moxa (Iie) de la minăstirea Bistrița. *Cronograful* (1620) nu este o operă originală, ci o compilație a cărei prelucrare se bazează pe mai multe izvoare. Un priin izvor are la bază versiunea slavonă în proză a *Cronografului bizantin* al lui Manasses, iar cea de a doua, trei *Cronici slavone* din secolul al XV-lea. Partea finală a cronografului prezintă unele știri cu privire la trecutul nostru. În timpul lui Matei Basarab, Moxa traduce din limba slavonă în românește *Pravila de la Govora* (p. 98—106).

Inceputurile istoriografiei originale în limba românească datează din secolul al XVII-lea. Cea mai veche cronică în limba română este alcătuită de Grigore Ureche, și se întindează: *Letopisețul Țării Moldovei*, luând cronologia faptelor de la descălecat (1359) pînă la cea de a doua domnie a lui Aron Vodă (1595). Cronică marchează începuturile artei narative și descriptive în dezvoltarea limbii române (p. 107—115). Continuatorul lui Grigore Ureche în istoriografia moldovenească din a doua jumătate a secolului al XVIII-lea este Miron Costin. Prin *Letopisețul Țării Moldovei* de la Aron Vodă începe, Miron Costin (1633—1691), continuă povestirea evenimentelor celei de-a doua domnii a lui Aron Vodă (1595) pînă la Dabija Vodă (1661). Lucrarea *De neamul moldovenilor, din ce țară au ieșit strămoșii lor*, prima de acest fel, încearcă pe bază de izvoare să rezolve problema originii etnice, afirmându-se ideea unității poporului român. Narațiunea savantă a lui Miron Costin face din acesta un premergător al eruditului istoric Dimitrie Cantemir (p. 116—131).

Literatură religioasă a secolului al XVIII-lea are un reprezentant de seamă în persoana lui Antim Ivireanul. De origine din Iveria (Georgia), este luat sclav la Constantinopol, de unde este adus de Constantin Brîncoveanu la 1690 la conducerea tipografiei Mitropoliei din București. În anul 1695 devine egumenul Mănăstirii Snagov, continuîndu-și îndeletnicirea de tipograf. Este ales episcop de Rîmnic în 1705 și mai târziu mitropolit al Țării Românești, 1709. În istoria culturii românești figura lui Antim Ivireanul se profilează ca un bun tipograf, editor și traducător. Lucrările tipărite continuă opera de introducere a limbii române în Biserică. Calitățile sale excepționale de profund cunoscător al sufletului omenească au făcut din persoana sa un orator de seamă al Bisericii Ortodoxe Române. *Predicile* sau *Didahiile* sale reprezintă un moment de seamă în dezvoltarea limbii române literare: «Atîta sînt de mari vredniciile ale slăviților ap[ost]ol[ist]o[li] Petru și Pavel, carii să prăznuiesc astăzi, cît nu iaste cu puțință limba omenească a le grăi. Atîta sînt de multe învățăturile lor vrednice de minune, cît întrec la număr năsipul mării și stelele cerului. Atîta sînt de minunate vilejiile lor, cît nu e să o priceapă toată limba pămîntească și să nu să minuneze toată mîntea omenească. Atîtea sînt de slăvite faptele lor, cît covîrșesc tot cuvîntul și fac fără-de graiu toată mîntea spre lauda lor și spre cînstea pomnirii lor. Deci nu mă pricep ce voi să fac astăzi, pentru ca să împlinesc lauda prăznuirii lor. Să vorbesc? Dar ce cuvînt vrednic va putea să aducă mîntea mea cea proastă și neștiință învățăturii mele, ca să poată mări, după cum să cade vrednicilor lor, cele mari? Să tac iar? Mă tem că mă voi osîndi, ca un nemulțemitor și ca cela ce ascunde afacerile cele mari de bine... Și pentru ca să biruiesc, drept aceia, nepriceperea mîntii mele, îi voi ase-măna (pe Petru și Pavel) cu cei doi luminători mari, adecă cu soarele și cu luna și așa apropiîndu-mă puținel de minunatele lor fapte, cu asemînarea a celor luminați luminători, voi da îndrăzneală neputinții mele, spre a face lauda lor, fugind cu aceasta împreună și de semnul nemulțemirii» (Fragment din «Cazanie la Sfinții Apostoli Petru și Pavel», p. 153—154). Stilul întrebunțal cu multă îndeminare și pricepere, colorat pe alocuri cu unele elemente regionale și arhaice, reușește să convingă și să comunice emoția simțămîntelor și gîndurilor sale. Întrebunțarea elementelor retorice tradiționale cît și abundența elementelor lirice și prezența notelor realiste sînt în evidență efecte oratorice deosebite făcînd din Antim Ivireanul «unul din cei mai de seamă reprezentanți ai elocvenței religioase din literatura română» (p. 152).

Colecția a fost concepută ca un instrument de lucru care să răspundă în primul rînd, necesităților învățămîntului, și cuprinde pe lîngă pagini consacrate în antologii sau în manuale și unele fragmente mai puțin cunoscute, redate aci cu scopul de a lărgi orizontul cunoștințelor.

Criteriul după care s-a făcut alegerea textelor a fost acela al rolului pe care acestea l-au jucat în procesul de evoluție a limbii române literare și în general de specificul dezvoltării literaturii în epoca respectivă.

Ceea ce evidențiază și mai mult alcătuirea științifică a lucrării este și faptul că Boris Cazacu indică la fiecare fragment proveniența, ediția, anul și pagina, dînd în note explicații cu privire la text ori de cite ori este cazul, și unele considerații generale cu privire la autor și la operă.

A. I. Piru, *Literatura română premodernă*, Editura pentru literatură, București, 1964, 393 p.

Lucrarea este o continuare la *Literatura română veche*¹. Al. Piru cercetează fenomenul literar românesc din faza de tranziție spre literatura modernă și mai exact din primele decenii ale secolului al XIX-lea. Autorul a făcut delimitarea materialului conform criteriilor obișnuite de periodizare istorică și are următoarea distribuție: *O introducere*; *Scoala Ardeleană*; *Ultimii Cronicari munteni*; *Cronici rimute moldovene*; *Un pamflet*; *Goleștii*; *Trei dascăli iluminiști*; *Poezia clasică lirică în Moldova*; *Poezia clasică în Țara Românească și Bibliografia generală*.

În primele pagini ale lucrării, Al. Piru se ocupă de personalitatea multilaterală a istoricului și filologului Samuil Micu, care studiază teologia și filozofia la Viena, funcționează ca profesor de matematică și etică la Blaj și în continuare ca profesor de filozofie și teologie dogmatică. În 1804 sau 1805 lucrează ca cenzor al cărților românești la tipografia Universității din Buda. Redactează sub inițialele D. T. un opuscul în limba latină: *De ortu, progressu, conversione Valachorum Episcopis iterum Archiepiscopis et Metropolitanis eorum*. Din lucrările istorice amintim: *Istoria românilor în Dacia*, tom. I, în care tratează problema originii; *Istoria domnilor Țării Românești* (1290—1724) tom. II; *Istoria domnilor Țării Moldovei* (de la întemeiere, 1359, pînă la 1595), tom. III și *Istoria bisericească a episcopiei românești din Ardeal*, în patru părți: {*Despre creștinătatea românilor din Ardeal*; *Despre episcopii românilor din Ardeal*; *Despre arhiepiscopii românilor din Ardeal*; *Unirea românilor din Ardeal*; *Episcopia și episcopii Făgărașului din Ardeal*} (p. 46). Ultima lucrare, arată Al. Piru, «trebuie considerată înțibia cronică ardeleană valoroasă, asemenea marilor cronici moldovene și muntene» (p. 48).

În continuare, autorul vorbește despre Gheorghe Șincai și arată că opera filologică și istorică îl așează pe acela în continuarea marilor cronicari din secolele al XVII-lea și al XVIII-lea. Știind că una din cauzele asuprii românilor era nivelul cultural scăzut, Șincai pornește o muncă perseverentă de luminare a maselor. Publică în 1783, două abecedare, un catehism și o gramatică elementară în limba latină (*Prima principia latinae Grammatices*) iar în 1785 o aritmetică (p. 53). După moartea împăratului Iosif II, situația românilor înrăutățindu-se, Șincai a participat la redactarea memoriului din 1791. Ca și Micu, dădu un răspuns categoric «birfelilor» lui Eder (*Responsum ad crism Caroli I. Eder in Supplicem libellum Valachorum Transilvaniae*, (1792). Lucrarea sa de căpetenie, terminată în 1811, se intitulează *Hronica românilor și a mai multor neamuri în cît au fost ele așa de amestecate cu romîni, cît lucrurile, întâmplările și faptele unora fără de ale altora nu se poate scrie pe înțeles, din mai multe mîi de autori, în cursul de 34 de ani, culesse...* Deși nu are o concepție clară asupra istoriei și uneori sclav în mare măsură al documentelor, Șincai rămîne un istoric patriot. În legătură cu Pelre Maior, Al. Piru arată că era fiu al protopopului Gheorghe Maior, și nu al episcopului Grigore Maior (p. 65). Persecutat de episcopul Ion Bob, Maior se apucă să lumineze poporul. «Mergera prin sate, unde adunînd pruncii făcea examen, pre cei ce știa în lăuda, pre ceilalți părintește îi dojenea și rînduia mijlociri ca să învețe» (p. 65). Cu condeiul și molitvenicul într-o mînă și sapa în alta — prezicează autorul — așa a trăit și s-a hrănit Petru Maior la Reghin (p. 66). Cele trei volume de predici (*Propovedanii la îngropăciunca oamenilor morți*, Buda, 1809;

1. Vezi recenziia noastră la ed. II, în „Glasul Bisericii”, an. XXIII (1964), nr. 3—4, mart.—apr., p. 388—393.

Didahii, adevărate învățături pentru creșterea fiilor la îngropăciunea pruncilor morți, Buda, 1809 și *Prediche sau învățături la toate duminicile și sărbătorile anului*, I—III, Buda, 1811) autorul precizează că nu sînt lucrări originale ci doar culegeri alcătuite după ocazia îngropăciune decît în sărbători la biserica, prea bun dară și sfînt obicei este adună- rile din țara noastră a face propovedanie norodului la îngropăciunea morților prin bise- tinuare adaugă: «Se cade, pururea și necurmat a se face poporului învățătură în con- ferirea de păcate și sporirea în fapte bune și a-l deprinde cu măiestrie de a se cunoaște ailor în *Dachia*. În lucrarea sa *Istoria bisericeii romînilor atît a cestor din coace precum și a celor dincolo de Dunăre*, folosindu-se de tradiția orală, narcază suferințele vlădicăi Sava Brancovici din timpul principelui Mihai Apafi (p. 78).

Ion Budai-Deleanu, «cel mai important scriitor al Școlii Ardelene», are o activitate variată. Rămîne cel mai de seamă gramatic romîn înainte de Ion Eliade Rădulescu. Al. Piru constată că Budai și-a scris gramatica sa înții în limba latină, intitulînd-o «*Funda- quam extraneorum accomdata, publicată la Lwow în anul 1812 și prelucrată apoi în limba romînă după 1815 (p. 91)*. O altă lucrare amintită este *Tiganiada* sau tabăra țiganilor, un poem eric-comico-satiric în douăsprezece cînturi, analizat într-un număr însemnat de pagini (p. 97—131). Se arată că utilizează un lexic variat și un epitet atît de ingenios de metaforic cum numai Dimitrie Cantemir a mai întrebuintat, în literatura romînă înaintea lui Ion Budai-Deleanu, în *Istoria ieroglică* de care, indisolubil legată, *Tiganiada* va trebui mereu apropiată» (p. 132).

În cadrul cărturarilor de la Școala Ardeleană mai sînt amintiți Vasile Aaron și Ioan Barac, doi poeți, lîi de preați, care încercau, unul la Sibiu și altul la Brașov, să facă cunoscute operele antichității. Primul și face debutul cu *Patimile și moartea Domnului și Mîntuitorului nostru Iisus Hristos*, Brașov, 1805; cel de-al doilea scrie printre altele, *Nașterea, viața și pieirea lui Iuda Iscarioteanu* (p. 148).

În sfîrșit, Școala Ardeleană a dat pe cel dintîi istoric al literaturii romîne în persoana lui V. Popp, autorul *Disertației despre tipografiile romînești* (1838).

Dionisie Eclesiarhul și Naum Rîmniceanu sînt tratați de Al. Piru în rîndul ultimilor croniciari munteni. Dionisie se călugări în Mînaștirea Tismana, și urmă o școală de slo- venie. E un iscusit caligraf promovat de episcopul Filaret de Rîmnîc în funcția de ecle- ziarh, cu însărcinarea de a scrie condica episcopiei și a metoacelor pe care o și alcătui în 3 tomuri în 1786 (p. 168). De pe urma protosinghelului Naum ne-au rămas un «morman» de manuscrise grecești și romînești cuprinzînd lucrări istorice și filologice, teologice și istorice, originale și compilații, traduceri, copii, atribuite în întregime lui, de C. Erbiceanu.

Lucrările care îi aparțin sînt: *Adunarea hronologică domnilor țării noastre*, un Poe- mation în versuri grecești în care vorbește de originea romînilor, un *Cronograf* grecesc în proză privind evenimentele petrecute în Țara Romînească între 1768 și 1810 și un *Istoric* (grecesc) al *Zaveriei în Valahia*. Naum arată că religia pravoslavnică ortodoxă este singura adevărată. Papistașii, calvinii și luteranii sînt eretici. De asemenea, tot eretici sînt și cru- ciații «care rea neghină a Uniației s-au semănat întru o parte de rumîni ai Ardealului, prin înțunecații apostoli ai papei la leat 1701 de la Hr. în zilele lui Athanasie, celui de pe urmă mitropolit al pravoslavnicilor în Ardeal, al căruia scaun era Beligradul cel de la Mureș» (p. 182).

O lucrare cu destinație mai puțin precisă în privința autorului ei este *Tinguirea țării Valahiei asupra jafului și dărăpării ce i-au făcut străinii filhari greci*, publicată anonim în 1825 la Buda cu titlul de *Fîngurea și tinguirea Valahiei asupra nemulțumirii streinilor ce au derăpănat-o* — atribuită de Eliade lui Barbu Paris Mumuleanu. Dar, discernămîntul critic cu care Al. Piru analizează faptele, constată că poezia are un ton bisericesc ce se potrivește mai bine lui Naum decît lui Mumuleanu. Este mai plauzibil ca Naum, descen- dent din ardeleni, corespondent al lui Ioan Piuariu-Molnar și cititor al lui Petru Maior, să-și fi imprimat poemul său la Buda (p. 187).

În capitolul *Cronici rimate munțene și moldovene*, autorul se ocupă de *Istoria anonimă despre Mavrogheni* (p. 191), *Pitarul Hristache* (p. 194) și *Cîntecul lui Constantin Hangerli*

(p. 203) ; *Zilol Romînul* (p. 206) ; *Un manifest în versuri de la 1821* (p. 215) ; *Gheorghe Peşacov* (p. 217) și *Alexandru Beldiman* (p. 218).

Mai departe, autorul se ocupă de frații Golești. Născut prin 1768 Iordache Goleșcu este cu patru ani mai mic decât Naum Rînniceanu, și de o vîrstă cu Veniamin Costache mitropolitul Moldovei, alături de care este un clitor al Școlilor naționale (p. 234). Dinicu Goleșcu, frate mai mic al lui Iordache Goleșcu sau Constantin Radovici din Golești, după cum semnează lucrarea *Însemnare a călătorii mele făcută în anul 1824, 1825, 1826*, este autorul care ne-a lăsat prima relatare de călătorie a unui român în Apusul Europei. Lucrarea este scrisă în limba romînă. Opera sa este o contribuție însemnată la îmbogățirea lexicului nostru.

Pentru activitatea desfășurată pe tărîm didactic, ideologic și literar, Al. Piru include în istoria literaturii din Țara Romînească pe Gheorghe Lazăr, Eufrosin Poleca și Grigore Pleșoianu. Pentru delinirea ideilor lui Gheorghe Lazăr sînt de notat două discursuri și anume : *Cuvînt al lui Gheorghe Lazăr la înscăunarea mitropolitului Dionisie* (1819) și *Cuvînt compus de profesorul Lazăr, învățătorul și directorul școalelor romînești din București, 30 iulie anul 1822* (la instalarea domnitorului Grigore Ghica). În primu cuvînt cerea scuturarea jugului, redeşleptarea și emanciparea națională (p. 259). Din traducerile lui Eufrosin Poleca, amintim : *Mai înainte gătire spre cunoștința de Dumnezeu prin privirea celor ce sînt, un Enhirid, adevă mînelnic al prooslaonicului Cristian*, din 1832, tot din limba greacă. În 1836, tot din grecește traduce și publică la Buzău *Sfînta Scriptură pe scurt cuprînsă într-o sută și patru istorii, culese din «Biblie» și din «Evangelhie» și urmată de un mare Catihism pentru seminare* (p. 264).

Cel mai reprezentativ poet al epocii este în Moldova Costache Conachi. Făcînd un bilanț al epocii fanariote, el arată cît de mult era așteptată înscăunarea primului domnitor pămîntean, Ioniță Sturza.

Prieten și colaborator al lui Costache Conachi este Nicolae Dimachi (p. 294—303). Mai tînăr ca Beldiman cu peste 30 de ani, Vasile Pogor continuă totuși opera acestuia (p. 303). Ioan Prale cunoștea psaltichia și limba greacă. În 1820, făcu să apară la Iași, în grecește și romînește, niște cîntări la Sîmbăta Mare (p. 325), iar în 1827, publică — cu o prefață entuziastă, semnată de Vasile Popp — opera sa capitală, intitulată *Psaltirea proorocului și împăratului David în versuri, alcătuită de micul între musicoșii sistimii vechi Ioan Prale din Iașul Moldovei* (p. 326).

Cu ultimii Văcărești și Barbu Paris Mumuleanu, Al. Piru își încheie expunerea lucrării de față.

În *Literatura romînă veche*, cronologia este respectată cu strictețe și merge pînă la anul 1800 ; în volumul de față, ea se oprește aproximativ la 1830.

Intitularea lucrării : *Literatura romînă premodernă* a fost preferată pentru a marca mai exact literatura romînă în faza ei de tranziție de la literatura romînă veche la literatura nouă.

Ca metodă, concepție, informație, interpretare și stil, lucrarea este o călăuză sigură de sinteză pentru oriențarea cititorului în acest sector al literaturii romîne.

IOAN F. STANCULESCU

David Talbot Rice. *Art byzantin. Traduit de l'anglais par S. Speth-Holterhoff*. Paris-Bruxelles, Les éditions et ateliers d'Art graphique Elsevier, 1959, 336 p.

Mulțarea capitalei imperiului roman în Bizanț, de către împăratul Constantin, apare mai avantajoasă pentru Biserică, fiindcă noua credință era în aceste părți mai răspîndită decît în Apus. Alți împărați înaintea lui Constantin studiaseră posibilitățile mutării capitalei, deoarece stăpînirea Orientului era vitală ca sursă de producție, produse de primă necesitate, îndeosebi metalele și cerealele. Mai bine de o mie de ani Constantinopolul își păstrează supremația sa în producerea articolelor de lux, realizînd decorări în mozaic și opere picturale, care nu au fost niciodată egale. Bizanțul, a fost, după cum a spus Charles Diehl, Parisul Evului Mediu. Între secolul al X-lea și al XIII-lea, Bizanțul a fost pentru Occident,

marea sursă de inspirație și întreaga lume medievală îl admira, ca regina orașelor, considerându-l o cetate de minuni, fiind prezentat ca reflectându-se pe un fond de aur. După 1300, după impasul produs de ocuparea latinilor, arta înfloarește din nou, dînd la iveală acum, unele din cele mai strălucite opere bizantine în pictură și mozaic. Cu puțin mai înainte și în această perioadă, influența bizantină în artă se lărgeste extrem de mult, ajungînd să inspire dezvoltarea a noi școli de pictură, în Grecia, Balcani, Rusia, Italia.

Cea mai veche biserică, ce se poate încă vedea în Constantinopol e Sfîntul Ioan de la Studion, construită în 463, și stilul clasic pare din ce în ce eliminat, apărînd o concepție mai abstractă. Stilul nou atinge faza culminantă prin marea biserică Sfînta Sofia, construită între 532 și 537, unde capitulurile și cornișele arată în mod clar o nouă concepție; elementele noi, astfel ca volutele ionice sau ornamentele în foaie de acanț deși supraviețuiesc, totuși sînt transformate și stilizate, pînă la un nivel abstract. Dezvoltarea artei bizantine în Capitală, în perioada formației sale se remarcă în chipul cel mai clar în pardosirea cu mozaic, care decora o parte a marelui palat al împăraților bizantini. El a fost recent dezgropat de o expediție arheologică, patronată de Walker Trust of St. Andrews.

Tehnica lor e de o finețe extraordinară iar paleta foarte bogată, conținea toate nuanțele posibile de pietre naturale, pe lângă albastrul, verdele, galbenul sticlei. Scenele de asemeni sînt variate, remarcîndu-se prin stilizare, care mai tîrziu va deveni caracteristică proeminentă a artei bizantine. În Sfînta Sofia genul artiștilor lui Justinian atinge apogeul, după mărturia unui contemporan, parcă bolta cerului s-a oprit deasupra capetelor noastre! Atît mozaicurile, marmora, mobilierul, obiectele de argint, de aur, de fildeș sculptat, pietrele prețioase, ale acestei expresii rafinate de artă, nu-și mai pot găsi astăzi echivalente, decît pe scară mică, în muzee și în tezaurele bisericilor. Ne mai putem face o idee despre ele, contemplant mozaicurile de la Sfîntul Vitalie sau Sfîntul Apollinarie cel Nou, la Ravenna². Cea mai mare parte din marile monumente imperiale din Capitală erau împodobite cu mozaicuri, în timp ce bisericile mai sărace se mulțumeau cu picturi murale.

Cîteva manuscrise împodobite cu miniaturi, ca o copie a *Genezei*, la Viena, un fragment din *Evangelia Sfîntului Matei*, cunoscut sub numele de manuscrisul Sinope, din Biblioteca Națională din Paris și o copie a *Evangeliei* la Rossano, în Italia meridională, ne furnizează scene biblice, de factură bizantină, rod al atelierelor constantinopolitane, din secolul al VI-lea. Mozaicurile care decorau Sfînta Sofia erau probabil cît mai apropiate de imaginile din manuscrisul de la Rossano, decît de acelea din absida Sfîntului Vitalie. Acest stil orientalizant, greu, colorat, îl găsim în cele două frize celebre de la Sfîntul Vasilie, înfățișînd într-o parte pe Justinian și curtea sa, iar în cealaltă parte, pe împărăteasa Teodora. În ceea ce privește importanța Constantinopolului ca centru de mătăsuri, e cunoscut faptul că orașul imperial exercita un monopol în exportul de țesături de mătase. O piesă din mătase, provenind de la mormîntul lui Carol cel Mare, la Aix-la-Chapelle, are origină constantinopolitană, studiul stilului și al tehnicii sale, confirmă acest fapt.

După prigoana iconoclasmului, care luă sfîrșit în secolul al IX-lea, arta iconografică își reia avîntul. În Occident, cîteva picturi murale păstrate din această perioadă (secolele al VIII-lea -- al IX-lea), printre care cele mai interesante par cele din Italia, de la Castel-seprio, lângă Milan, ne arată opera unor artiști, veniți aici din lumea bizantină, probabil în timpul iconoclasmului, relevîndu-ne direcția în care evolua arta figurativă. O dată cu încetarea iconoclasmului (anul 843), arta decorării bisericilor își reia locul cuvenit. Avem o probă în acest sens, în faptul că patriarhul Fotie, în 867, într-o predică ținută în Sfînta Sofia, face aluzie la un mozaic nou reprezentînd pe Maica Domnului, care încă mai întîmpina opoziție în opinia publică. Din perioada post-iconoclastă (anul 886) se păstrează un mozaic de la intrarea principală a nartexului Sfîntei Sofia, care reprezintă pe Mîntuitorul pe tron, iar pe împăratul Leon VI prosternat la picioarele Sale. Maica Domnului în absida și cei doi Arhangheli de pe bolta care o precede (unul dintre aceștia mai există), sînt probabil cele mai vechi mozaicuri post-iconoclaste din Sfînta Sofia. Existența altor mozaicuri de mari dimensiuni e probabilă la Constantinopol, însă nici unul nu s-a păstrat.

1. E. H. Swift, *Hagia Sophia*, Columbia, 1940; „Atti del Congresso di Studi bizantini”, Roma, vol. I, 1953.

2. C. Bovini, *The Mosaics of Ravenna*, Milan—Londres, 1956.

Împăratul Constantin Porfirogenitul (913—959) era cunoscut ca un lucrător în metale. Lui i se datorează în bună parte execuția uneia din cele mai magnifice comori ale marii perioade mijlocii a artei bizantine, superba «staurotecă», racla ce conține un fragment din Sfânta Cruce, ce se găsește astăzi la Limbourg pe Lahn, în catedrală (pl. 124—126). Racla se afla în marele Palat din Constantinopol, pînă la cucerirea Latinilor din 1204, cînd a fost luată și dusă în Germania. Unul din obiectele sculptate în fildeș din cele mai importante care ni s-au păstrat, e cel din Muzeul de Arte Frumoase din Moscova (pl. 96), prezentîndu-ne pe împărat, încornat de Iisus Hristos. Cu 10—20 de ani puțin mai târziu, aceeași temă apare într-o sculptură în fildeș (împăratul Romanos II și soția sa Eudoxia (959—963) (pl. 97), ilustrînd pregnant baza esențială spirituală a concepției bizantine imperiale. Împăratul era uns, sfințit, dominînd pe pămînt, ca regent al lui Hristos, esența sa fiind totodată spirituală și temporară. Acest realism bizantin, amestec de spiritual și temporal, care caracterizează deopotrivă arta și gândirea bizantină, îl găsim încă și astăzi la călugării ortodocși. Cunoaștem arta de la sfîrșitul secolului al IX-lea, în afară de mozaicuri și lucrări în fildeș, prin cîteva manuscrise care s-au păstrat. O copie după *Omiliile* Sfîntului Grigore de Nazianz. (Manuscrisul grec 510 din Biblioteca Națională din Paris, scris în jurul anului 1078. Miniaturile sînt de o calitate excepțională. Împăratul Nichifor (1078—1081) apare între Sfinții Ioan Hrisostom și Arhanghelul Mihail). (Plansa XXII reproduce în culori pe Arhanghelul Mihail, iar planșa 163, în alb-negru, pe împărat între figurile amintite). *Psaltirea din Paris* (Manuscrisul grec 139 din Biblioteca Națională), 449 file de text + 14 ilustrații, secolul al IX-lea, 36/26 cm, cu litere minuscule, se remarcă prin miniaturile sale, executate probabil în atelierul curții imperiale de la Constantinopol (Vezi H. Buchta, *The Miniature of the Paris Psalter*, Londres, 1938; K. Weitzmann, *Illustrations in Roll and Codex*, Princeton, 1947). Cele mai bune dintre miniaturi (Rugăciunea Sfintei Ana, rugăciunea Proorocului Isaia, pl. 86, VIII și 87, IX), ne arată un artist de mare calitate. Același mod de tratare iconografică întîlnim în numeroase manuscrise din secolele al IX-lea—al XI-lea, ca: *Biblia lui Leon Patricianul* (Mss. grec 381 din Biblioteca Vaticană, secolul al X-lea, 565 file, 41/27 cm, 18 miniaturi pe întreaga pagină. Vezi *Miniature della Bibbia*, (cod. Vat. Gr. I) e *della Salterio* (Cod. Vat. Palat. Gr. 381), în «Collezione paleografica Vaticana», fasc. I, Milano, 1905), un *Vechi Testament*, de asemenea păstrat la Vatican, *Psaltirea lui Vasile II Bulgaroconul* (976—1025) din Biblioteca Marciană din Veneția: Cod. Gr. 17, secolele al X-lea—al XI-lea, 430 file, 39,5/30,5 cm, 2 pagini ilustrație, în prima împăratul în armură cu lancea în mîna dreaptă, a doua pagină împărțită în 6 tablouri, înfățișînd scene din viața împăratului David (Vezi K. Weitzmann, *Die Byzantinische Buchmalerei, des. IX und X. Jahrhunderts*, Berlin, 1935, de asemeni S. der Nersessian, *Remarks on the date of the Menologion and Psalter written for Basil II*, în «Byzantion», XV, 1940—1941, p. 104). În același gen e ilustrat și *Menologul* aparținînd tot lui Vasile II Bulgaroconul, din Biblioteca Vaticană, conținînd nu mai puțin de 213 ilustrații, cu sfinți prezentați fie pe un fond de clădiri, fie pe un fond verde. Numeroase *Evangheliare* ne redau portretele Evangheliștilor, la începutul fiecărei Evanghelii, provenind din perioadă secolelor al IX-lea—al XII-lea, exemplare din ele găsiindu-se în întreaga Europă, iar cele mai bune dintre ele, se păstrează la Biblioteca Națională din Paris. (Omont, *Miniatures des manuscrits grecs de la Bibliothèque Nationale*, Paris, 1929). O *Psaltire* din cele mai importante, actualmente la British Museum, *din 1066*, a fost scrisă de Teodor de Cezareia pentru Mihail, starețul Mănăstirii Studion. Numeroase ilustrații originale, vii și expresive tratează scene din viața Psalmistului. (British Museum, *Reproduction from Illuminated Manuscripts*, Series II, 1907, pl. 2, p. 3).

Faimoasa Mănăstire Studion era centrul principal, care a făcut opoziție iconoclaștilor, în secolele al VIII-lea și al IX-lea. În perioada iconoclastă, e posibil, să se fi continuat în secret executarea unor lucrări de acest gen, aici (Vezi A. Grabar, *Byzantine Painting*, Skira 1953; și *L'iconoclasme byzantin*, Paris, 1957). Temele lor sînt esențial creștine, concepția e abstractă, iar culorile simbolice, utilizînd aurul din belșug, iar după interpretarea autorului «culorile ireale îngăduiau transportul temei din lumea cotidiană în cea a extazului religios» (p. 47).

Obiectele mici sculptate în fildeș, provin din atelierul imperiale, ca și țesăturile scumpe. Între ele se numără frumoasele plăci, decorate cu sfinți, păstrate la Veneția și Viena, ca și superbul triptic Harbaville, de la Louvre, fără îndoială cel mai frumos din arta fildeșului sculptat bizantin. Tripticele de la Vatican și din Palatul Veneției la Roma,

sînt apropiate de tripticul Harbaville. Numeroase alte obiecte sculptate în fildeș, ca și un medalion de porfir verde (Londra, Victoria and Albert Museum, no. = A. I, 1927, diametrul 17 cm, cu Maica Domnului în centru, inscripție greacă pe margine; e unul din rarele specimene cunoscute din secolul al XI-lea, purtînd dată, 1078—81), relevă același stil. (Vezi Vollach, *Les ivoires sculptés*, în «Cahiers de Civilisation médiévale», I, Poitiers, 1958). De asemenea aceeași artă excelează în piese din metal, turnate sau aplicate, legături, ferecături de cărți, încrustări (Plăci-coperți de argint, secolul al XIII-lea, Veneția, Biblioteca Marciana, 33 cm×20 cm, centrul reprezentînd «Coborîrea în iad»). În tezaurul din Sfîntul Marcu de la Veneția și în Biblioteca Marciană, se găsesc numeroase legături de «Evangelhariu», potire, relicvarii, racle, purtătoare de sîinte oseminte, chivoturi, în care arta metalului prelucrat, bătut și încrustat cu pietre prețioase, alcătuiesc un catalog imens plin de «minunății». Toate sînt aduse de la Constantinopol, după anul 1204.

Mătășurile constituie de asemeni o mîndrie a artei bizantine, fiind utilizate alît la îmbrăcămîntea împăraților, a curții, cit și în biserici. (Epitaful sfîntului Siviard. Mătase de Damasc, secolul al XI-lea, 135/85 cm, în catedrala din Sens. Desenul e compus din cercuri ce închid un grifon înaripat. Piesa e una din cele mai remarcabile produse, ieșite din atelierele imperiale din Constantinopol). Acest gen de țesături, cu desene, specific bizantine, a fost abundent copiat în Occident și în lumea islamică, iar tehnica lui ne permite, astăzi, să distingem copiile de modelele bizantine.

Arta bizantină producea de asemeni sticla ca și ceramica, comportînd diferite tehnici. O consecință a luării Constantinopolului de către cruciați, s-a materializat prin răspîndirea a numeroase comori ale artei bizantine în Occident. După 1261, o dată cu expulzarea latinilor și reluarea puterii imperiale la Bizanț de către Paleologi, un nou stil ia naștere în arta bizantină, în care pictura de format mic se dezvoltă din plin. Un mozaic, păstrat la Sfînta Sofia, e probabil opera cea mai de seamă din această vreme, reprezentînd «Deisis» (pl. XXV—XXVII). (Mozaic, secolul al XIII-lea, Sfînta Sofie, Constantinopol, 5,95/4,08 m; Mintuitorul în centru, de-a dreapta și de-a sînga, Maica Domnului și Sfîntul Ioan Botezătorul. S-a păstrat numai partea superioară a mozaicului). Dat la iveală în 1933, e publicat în 1952, într-o operă postumă a lui Thomas Whittemore³.

Mozaicul se plasează în 1270 și ca operă de artă, e fără îndoială cel mai frumos din mozaicurile bisericii Sfînta Sofia. Acest stil apare încă din secolul al XII-lea în numeroase opere și icoana cunoscută sub numele de Maica Domnului din Vladimir, zugrăvită la Constantinopol, pe la 1130, probează această afirmație⁴. Acest mod duios și personal s-a dezvoltat în picturile murale din 1164, din biserica din Neresi, în Macedonia, executate de un artist, venit probabil din Constantinopol. La sfîrșitul secolului al XIV-lea, întîlnim o nouă perioadă de glorie, cînd o serie de biserici sînt decorate cu mozaicuri și fresce, cea mai importantă care ni s-a păstrat fiind biserica Kariye Cami, cu o capelă mortuară. Picturile bisericii relevă o culoare bogată, de o frumusețe excepțională, desenul delicat și efectul general fiind din cele mai profunde. În aceeași vreme, (secolul al XIV-lea), Giotto decora capela Arena la Padua, iar estetica picturului bizantin, deși se deosebește de aceea

3. T. Whittemore, *The Mosaics of Sancta Sophia at Istanbul*, Preliminary Reports, I, 1933 : II, 1936 ; III, 1942 ; IV, 1952 + planșe.

4. Icoana se află în Galeria Tretiakov din Moskova, secolul al XII-lea, dimensiuni actuale 105×63 cm. Reprezintă pe Maica Domnului cu Mintuitorul în brațe. Ea a fost adusă probabil în 1131 de la Constantinopol în Rusia. În 1155 e mutată de la Kiev la Vladimir. Ea scapă de incendiul din 1185, iar după 1395 e adusă la Moscova. Ea ar reprezenta o versiune embrionară a unei noi teme iconografice, arătînd cu introducerea „umanismului“ în arta bizantină, era în plină dezvoltare deja în secolul al XII-lea, iar tipul iconografic „Euleusa“ al Maicii Domnului din Vladimir, n-ar fi deloc surprinzător, ea fiind o compoziție constantinopolitană. În continuare Rice o consideră lucrată în Bizanț, între anii 1125 și 1130. (Vezi A. J. Anisimov. *Our Lady of Vladimir*, Prague, 1928 ; Konrad Onasch, *Die Ikone der Gottesmutter von Vladimir in der Staatliche Tretjakov-Galerie zu Moskau*, în „Wissenschaftliche Zeitschrift der Martin Luther Universität“, Halle-Wittenberg, V, Heft I, 1955, p. 51 ; Felcetti-Liebenfels, *Geschichte der Byzantinischer Ikonenmalerei*, Lausanne, 1956 ; *Actes du XI-e Congrès International d'Etudes byzantines à Stamboul*, 1955, Stamboul, 1957.

a artistului italian, geniul său posedă o amploare asemănătoare. Tot atât de importante ca și pictura sînt și mozaicurile din Kariye Cami⁵.

La Kariye, înîlînmn o serie de portrete de aristocrați sau demnitari ai curții, de la sfîrșitul secolului al XIII-lea și începutul secolului al XIV-lea. În Balcani și la Muntele Atos se înîlînesc astfel de portrete, al căror gen se reflectă de asemenea într-o miniatură din manuscrisul *Operei* lui Hippocrat (datat 1345), păstrat în Biblioteca Națională, înfățișînd pe marele amiral Apocausos. (Pl. XXXIV). Omont, *Miniatures des manuscrits grecs de la Bibliothèque Nationale*, Paris, 1929. Printre icoanele din această perioadă, mai numeroase decît în secolele precedente, se numără: Icoana «Celor 12 Apostoli», secolul al XIV-lea, 38/34 cm, Muzeul de Arte frumoase din Moscova, un exemplu tipic al producției constantinopolitane (1325), (pl. XXXV), altele ce se găesc în Ermitajul din Leningrad, în Galeria Tretiakov la Moskova. (V. Weidle, *Les Icônes Byzantines Russes*, Florence, 1950). E socolilă ca un exemplar capital icoana «Bunavestire», secolul al XIV-lea, Skopje, Colectia de Stat a Macedoniei, 92/68 cm. Icoana provine din biserica Sfîntul Clement din Ochrida, operă a pictorilor murali Mihail și Euthie, care au lucrat picturile bisericii Sfîntul Clement (M. Corovic-Ljubinkovic, *The Icons of Ohrid*, Beograd, 1953; *Les auteurs de quelques Icônes d'Ohrid, des XIII—XIV-e siècles. Mihailo ou Euthie?*», în «Glasnik», vol. I, nr. 3, Skopje, 1954, avec bref résumé, en français). Manuscrise miniaturate datorită iconarilor din această vreme sînt reprezentate prin valori coloristice, ca acelea care apar în Ms. Gr. 1242, al lui Ioan Cantacuzino, 1370—1375 (*Omiliile Sfîntului Ioan Hrisostom*) din Bibl. Națională din Paris: 33/25 cm. El conține ilustrații pe pagina întreagă, dintre care «Schimbarea la față», în albastru și aur, e tratată în spiritul secolului al XIV-lea.

O dată cu secolele al XV-lea și al XVI-lea, în Grecia și Balcani, apar picturi realizate nu numai de artiști constantinopolitani, ci și de ucenici de ai lor, formați în diferitele centre, dintre care cea mai importantă e școala macedoneană, remarcabilă prin realismul său dramatic. În categoria broderiilor se înmulțesc în Balcani epitafele și veșmintele⁶.

După căderea Constantinopolului sub turci, arta broderiei continuă, în ateliere mai mici decît atelierele imperiale, ca și sculptura dealfel. În icoanele secolului al XV-lea și al XVI-lea și uneori unele chiar din secolul al XVII-lea, se pare că mai găsim ceva din urma unei măreții dispărute⁷. După secolul al XV-lea, afirmă Rice, rare sînt cele ce

5. Biserica datează din diverse perioade. Cercetările făcute de The Byzantine Institute of America, arată că mozaicurile sînt din perioada 1305—1320, turnate sub patronajul lui Teodor Metohitul, cînd acesta avea o mare funcție la curte, ca apoi să devină călugăr chiar la această mînăstire. Părțile care reprezintă pe Mîntuitorul și Maica Domnului relevă o execuție extraordinară de fină. Kondakov și alții situau mozaicurile în secolul al XII-lea, însă recentele cercetări americane identifică personajii imperiale din secolul al XIV-lea. Toate scenele sînt vii și pline de detalii, chipurile expresive și elegante. Biserica întreagă de fapt e o bijuterie, unul din cele mai prețioase exemple ale artei bizantine trîzii, care au ajuns pînă în zilele noastre. Remarcabila muncă de spălare și curățire făcută de Institutul bizantin amintit, i-a redescoperit calitatea minunată a Renașterii bizantine din secolul al XIV-lea. Picturile de aici reprezintă punctul de plecare, marcînd separarea între cele două școli trîzii ale picturii bizantine: „Prima Renaștere sau școala macedoneană”, al cărei centru era la Salonic, iar cealaltă „Școala din Creta”, cunoscută în parte, prin picturile murale din Mistra. Aceasta din urmă descinde în linie directă din școala de la Constantinopol (1300), ilustrată prin frescele din Kariye. (Vezi P. A. Underwood, *First preliminary report on the restoration of the frescoes in the Kariye Cami at Istanbul by the Byzantine Institute*, în „Dumbarton Oaks Papers”, 1956, nr. 9—10; R. Janin, *La Géographie Ecclésiastique de l'Empire Byzantin*, I, vol. III: *Eglises et Monastères*, Paris, 1953).

6. Vezi Epitaful nr. 8278—1863 din Victoria and Albert Museum, Londra, 1 m, 39/86 cm, anul 1407 din mediul sîrbesc (pl. 194). În cele patru colțuri cite un apostol, la capul și picioarele Mîntuitorului, pus în mormint, cite un înger. Pe întreaga margine a epitafului, textul grecesc al troparului: „Iosif cel cu bun chip de pre lemn...”. Dăruit pentru pomenirea lui Nicolae, cu soția și copiii săi (1407). După acest an, lucrările de acest gen cunosc o largă răspîndire. Vezi G. Millet, *Broderies Religieuses de styl byzantin*, Paris, 1947, p. 89, pl. CLXXXI; *Byzance et la France médiévale*. Bibliothèque Nationale, 1953; W. F. Volbach, *I Tesuti del Museo Sacro Vaticano*, Atta del Vaticano, 1942.

7. S. Müller-Christensen, *Sakrale Gewänder des Mittelalters*, München; K. Weltzmann, *Illustrations in Roll und Codex*, Princeton, 1947.

pot fi considerate capodopere. Ultima fază a artei bizantine cunoaște o dezvoltare mai limitată decât Renașterea italiană, iar dacă ea ne apare mai puțin expresivă decât arta Germaniei lui Dürer, ea totuși rămâne o artă de mare importanță, în multe privințe, depășind operele create în Italia, din aceeași perioadă.

Cele 44 de reproduceri în culori (30—35/20—25 cm) + 196 p. reproduceri în alb și negru + notele pe marginea ilustrațiilor (53 p.), ca și conținutul întregii cărți, sint menite să redea o imagine cât mai completă — a unei arte, care într-adevăr prin rafinamentul, grația și severitatea ei spirituală, marchează în istoria artei europene, mai bine de un mileniu, culmi de desăvârșire artistică și neegalată viziune estetică. — C. Bărbulescu.

Secretariat de la Conference Chrétienne pour la Paix, *Mon alliance est un alliance de vie et de paix*, Praga, 1964, 59 p.

Lucrarea e publicată de către Secretariatul Conferinței Creștine pentru Pace. Ea conține Mesagiul comitetului consultativ pentru a doua Adunare generală creștină pentru pace; Alianță, viață, pace de J. L. Hromádka; Ce trebuie de știut despre conferința creștinească pentru pace? Mesagiul celei dintâi Adunări generale pentru pace; Documente privitoare la C.C.P. (Conferința Creștină pentru Pace); Dezarmare și armele nucleare; Convinsivitatea ecumenică al bisericilor; Biserica romano-catolică și Conferința pentru pace; Comunitarismul, Problema germană, Coexistența — sfârșitul războiului rece; Libertatea; Comunitatea umană, lucrări și programe de ale Conferinței.

Titlul lucrării este inspirat din cartea profetului Maleahi II, 5. A doua Adunare generală Creștină pentru Pace, de la Praga, din iunie—iulie 1964 a avut ca temă principală: «Legământul meu este un legământ de viață și pace» (Mal. II 5).

Referindu-se la alianța Domnului din Vechiul și Noul Testament tema preocupărilor biblice a celei de-a doua Adunări generale creștine pentru apărarea păcii precează o bază teologică în jurul căreia se grupează toate celelalte discuții. E vorba de Geneza IX, legământul cu Noe, cu referire la Gen. I și II (Creare și păcat); Gen. XV, legământul cu Avraam; Exod XIX, Legământul de la Sinai; Evrei VIII, 6—13, Noul legământ.

Sint mai mulți ani de când reprezentanți ai bisericilor, ai facultăților de teologie, ai centrelor ecumenice și ai diferitelor grupări creștine se întrunesc uniți în credința că Domnul nostru Iisus Hristos este «prințul» păcii. Toți aceștia recunosc că problema păcii este o problemă capitală a epocii noastre. Ea interesează deopotrivă pe toți credincioșii, de aceea problema a devenit ecumenică. Noțiunea creștină despre pace trebuie să îndrume atenția către exigențele mult mai adânci, cele ale coexistenței pașnice.

Conferința Creștină pentru Pace nu este o organizație, ci o mișcare. Ea cuprinde pe reprezentanții bisericilor. Comitetul de lucru ține ședințe de lucru în diferite țări. Astfel ce ședințe au avut loc în Cehoslovacia, în U.R.S.S., în Italia, Ungaria și în România. Se sesizează cu orice prilej momentele importante ale atmosferei internaționale care sint analizate apoi prin lumina Evangheliei.

George Vaillant, *Civilizația aztecă*, traducere de C. Duhănescu, Editura Științifică, București, 1964, 287 p.

E vorba despre o civilizație precolumbiană a popoarelor din America latină. Casele și templele lor, uneltele și armele, statuile și ceramica, stofele și bijuteriile, scrierea pictografică și calendarul, economia și meșteșugurile lor, cultul, religia și artele frumoase, întreaga lor istorie «stau mărturie despre posibilitățile excepționale ale vechilor culturi precolumbiene și dau în mod firesc poporului mexican, precum și celorlalte popoare latino-americane mândria componentei indiene» (p. 6).

Cartea *Civilizația aztecă* prezintă un rezumat sistematic cu privire la tot ce se poate ști despre popoarele și triburile Mexicului antic, adică despre precursorii și vecinii aztecilor. Cartea e împărțită în două părți.

Prima parte se ocupă de culturi indigene premergătoare aztecilor, tratînd despre bazele istorice și culturale ale civilizației aztece.

Culturile preclasice din valea Mexicului, Testihuacan și perioada clasică, Toltecii din Tula, Perioada toltecă, chichimecă și perioada Aztecă.

Partea a doua tratează despre civilizația aztecă în capitolele: Omul și societatea, Economia, Meșteșugurile, Artele frumoase, Religia, Cultul, Relații externe și războiul, Privire asupra Tenochlanului, Agonia poporului aztec.

Pentru a aprecia natura culturii aztece reținem doar cîteva aspecte. Aztecii credeau că forțele naturii acționează spre bine sau spre rău asupra oamenilor, astfel că pentru ei era logic să personifice elemente ca zeii sau zeițe. Zeul focului, zeul vechi și fundamental al religiei mexicane guverna zona centrală a pămîntului. Orientul era încredințat zeului ploii, Tlaloc și lui Mixcoate, zeul norilor. Sudul Mexicului avea zeițăi protectoare pe zeii asociați cu primăvara și cu florile, pe Xipe și pe Macuilxochite, Quetzalcoatl era zeul înțelepciunii (imaginat printr-un șarpe cu pene).

Nordul era o zonă întunecoasă. Il guverna Mictlascuecuhli, zeul morții.

Paradisuri erau mai multe. În ele își aveau zeii locuința lor, după rang ierarhic. În fruntea pantheonului se găsea un zeu suprem. Există un zeu al soarelui, altul al războiului, zeul nopții, al revoltei, al hranei, al pămîntului etc.

Practicarea ritului consta în oferirea de daruri, rugăciuni și săvîrșirea de acte simbolice. Marile ceremonii aztece se celebrău după anul solar, compus din 18 luni a cîte 20 de zile, și o perioadă de 5 zile. Se sacrificau oameni și se practica canibalismul ceremonial și se executau alte acte macabre.

Grija și dibăcia cu care erau executate obiectele lor de artă dovedește o individualitate fără egal în dezvoltarea ei. La pag. 121 ni se dă model un craniu din cristal de rocă; un frumos exemplar al artei cioplitorilor în piatră aztecă. Arhitectura aztecă dovedește un simț al proporției.

Templele constituiau aspectul cel mai grandios al arhitecturii aztece, așa cum se poate deduce din macheta templului din Tenayuca, reprodus la pag. 145. Cultul și religia stimula pricepera meșteșugurilor.

Manifestarea cea mai impresionantă a arhitecturii se întîlnește în construcțiile religioase. Arhitectura religioasă a atins o adevărată măreție. Artele și meseriile aztece sînt superioare ca produse artelor și meseriilor popoarelor care se aflau la același nivel de dezvoltare tehnică. La baza vieții aztece sta agricultura. Era în uz sistemul de grup. Organizația socială rea la început democratică cînd a existat o uniune de drepturi egale a triburilor. Pămîntul aparținea triburilor iar individului îi aparțineau numai roadele pămîntului.

În cîteva pagini (261—278) se dau cîteva anexe, tablouri sinoptice și bibliografia.

Cartea e scrisă de arheologul american G. Vaillant (1901—1945), în limba spaniolă, din care se traduce. Ea a apărut sub titlul *La civilización azteca*, Mexic (1956). Nu-i o carte de aridă erudiție arheologică, care nu ar fi făcut-o accesibilă unui cerc mai larg de cititori, ci este o expunere în care autorul G. Vaillant a reînviat într-un tablou plin de culori și mișcare ansamblul societății aztece. —N. Neaga.

NOTE DE LECTOR

La expoziția realizărilor economiei naționale a R.P.R., București, august-noiembrie 1964.

Despre această grandioasă expoziție s-a scris mult și se va mai scrie încă mult, atât în țară cât și peste hotare. Avântul uriaș al economiei noastre în cele mai felurite domenii, în industria grea ca și în aceea a bunurilor de larg consum, înscrie mari succese în perioada luminoasă a ultimilor două decenii.

Un loc deosebit ocupă în cadrul expoziției tipăriturile.

Din exponatele standului de cărți, ne vom opri puțin asupra a două volume mărețe, recent apărute.

Volumul al III-lea al *Istoriei României*, elaborat de un colectiv de istorici sub conducerea academicianului A. Oțetea, cuprinde isotria țării dintre unirea momentană a celor trei țări românești sub Miliu Viteazul și revoluția din 1848, epocă de transformări adânci în societatea românească. Răscoala lui Horia și mișcarea revoluționară a lui Tudor Vladimirescu sînt treptele unei evoluții firești către anul 1848 și către cei următori. Pus la îndemîna cititorilor de marea aniversare a 20 de ani de la eliberarea patriei, al III-lea volum din *Istoria României* caută să sintetizeze starea economică și social-politică, cultura, arta și viața bisericească în epoca de care se ocupă.

Volumul închinat *Culturii moldovenești în epoca lui Ștefan cel Mare*, cu colaborarea unor cercetători de prestigiu și abordînd teme care suscită interes, este de fapt o culegere de studii după cum urmează: E. Stănescu, *Cultura scrisă moldovenească în vremea lui Ștefan cel Mare*; R. Manolescu, *Cultura orășenească în Moldova în a doua jumătate a secolului al XV-lea*; Al. Elian, *Moldova și Bizanțul în secolul al XV-lea*; O. Iliescu, *Emissionile monetare ale Moldovei în timpul domniei lui Ștefan cel Mare*; I. Nestor, *Epoca lui Ștefan cel Mare în lumina săpăturilor arheologice de la Suceava*; C. Nicolescu, *Arta în epoca lui Ștefan cel Mare*; M. A. Musicescu, *Considerații asupra picturii din altarul și naosul Voronețului*; S. Ulea, *Gavril ieromonahul, autorul frescelor de la Bălinești*; T. Voinescu, *Portretele lui Ștefan cel Mare în arta epocii sale*; I. D. Ștefănescu, *Broderiile de stil bizantin și moldovenească în a doua jumătate a secolului al XV-lea*; Em. Lăzărescu, *Trei manuscrise moldovenești de la Muzeul de artă al R.P.R.*; M. Berza, *Trei Tetraevanghele ale lui Teodor Mărișescu în Muzeul istoric de la Moscova*; Ș. Papacostea, *Bibliografia istorică a epocii lui Ștefan cel Mare*.

Apărut la 460 de ani de la moartea marelui domnitor, volumul acesta aduce o prețioasă contribuție la cunoașterea culturii materiale și spirituale moldovenești din a doua jumătate a secolului al XV-lea și începutul secolului al XVI-lea, cuprinzînd și priviri speciale (cu ilustrații) asupra arhitecturii și artei bisericești din acea epocă, asupra unor monumente care coastituie și astăzi mîndria poporului nostru, stîrnind admirația întregii lumi.

Expoziție comemorativă «Constantin Brîncoveanu». În toamna aceasta, Palatul Moșoiaia a cunoscut o afluență sporită de vizitatori. În afară de arta brîncovenească întîlnită aci la fiecare pas, de la ansamblurile arhitectonice pînă la cel mai mic amănunt, cu prilejul împlinirii a 250 de ani de la moartea martirică a lui Constantin Brîncoveanu s-a deschis aci o expoziție comemorativă. Organizată de secția de artă feudală a Muzeului de artă al R.P.R., expoziția înfățișează aspecte legate de viața domnitorului și de epoca sa.

Bisericuțele de lemn și troițele de la Muzeul Satului. — Vizitatorii Muzeului Satului din parcul Herăstrău întîlnesc în cale și trei bisericuțe de lemn, autentice, minunate monumente istorice și de artă. Cronologic, prima bisericuță, datată 1727, este din satul Dragomirești (raionul Vișeu). Profilul ei svelt, cu turnul-clopotniță înalt, se pierde cînd pe bolta cerului, cînd în undirile adînci ale lacului.

Celelalte două sînt: biserica din satul Turea (raionul Cluj) (de la jumătatea secolului al XVIII-lea) și biserica din Răpciuni-Piatra Neamț (1773).

Între troițe se remarcă aceea din satul Fețeni (raionul R. Vilcea) (secolul al XIX-lea).

*

Noi reviste periodice de cultură: «Revista muzeelor», «Ateneu» și «Ramuri».

Apariția «Revistei Muzeelor» se înscrie în grija necontenită pe care Statul socialist o acordă valorificării moștenirii culturale a trecutului nostru. Revista, care va apare lunar, își propune încă de la primul număr să informeze cîșitorii alți asupra patrimoniului muzeelor cît și asupra nunciilor și tehnicilor de conservare și expunere a operelor din trecut.

În curentul nestăvilit al dezvoltării vieții noastre culturale, în cinstea glorioasei aniversări a Eliberării, au apărut la Bacău și Craiova revistele lunare «Ateneu» și respectiv, «Ramuri». În afara materialelor legate de cea de-a 20-a aniversare a zilei de 23 August (20 de ani — «20 de ani lumină» — «20 de trepte de lumină») revistele publică numeroase articole științifice și culturale.

«Ateneul» ne prezintă, sub semnătura lui Const. Călin, pe *Bacovia-azi*, și acordă un spațiu destul de înlîns preeziei contemporane. Constantin Scorpan publică un interesant studiu arheologic referitor la *Valca Bistriței în epoca feudală timpurie*. Este vorba despre săpăturile de la Bîlca Doamnei-Piatra Neamț unde, printre altele, a fost descoperită și o cruce relievar (engolpion) din bronz, bine păstrat. Ea face parte din grupa engolpioanelor bizantine, cu circulație largă ca obiect de cult și podoabă, din secolul al XI-lea pînă în secolul al XIII-lea și reprezintă pînă în prezent unicul exemplar bizantin din Moldova, nefiind asemănător cu nici un alt exemplar descoperit în țara noastră.

Din numărul I al revistei «Ramuri» remarcăm materialele legate de opera lui Mihail Eminescu și cele cinci texte despre Brîncuși.

Într-unul din aceste texte, un interviu telefonic de la Roma, cunoscutul critic de artă Mario de Micheli, care se ocupă asidu de opera marelui sculptor și care în acest scop a vizitat și țara noastră în 1963, declară că «în salele Olteniei pe Brîncuși îl înfîlnești pe toate șos-tele: aci e vorba de o mică coloană a unei case, aci de o cruce care se ridică într-o poiană, aci de un toiag încrustat», izvoarele populare ale inspirației lui Brîncuși.

*

Al III-lea concurs și festival internațional «George Enescu». — «Cu Enescu intrăm în împărăția muzicii, universul se lărgeste dintr-odată și planurile sonore își află locul. Cînd te apropii de Enescu, îți dai seama că este slăpînit de geniu». Așa declară distinsa muziciană franceză Hélène Jourdan. Intr-adevăr, Enescu a fost geniul muzicii românești. Un festival și un concurs sub egida lui George Enescu reprezintă cel mai nîmerit omagiu adus creatorului lui «*Oedip*». În vremuri grele, pe scena Ateneului și în marile săli de concert ale lumii, Enescu a cîntat pretutîndeni *omului*.

La a treia ediție (septembrie 1964) festivalul a reunit muzicieni de renume mondial, formații de valoare neîntrecută (Baletul Teatrului Mare Academic din Moscova, orchestra Filarmonică din Viena), interpreți tineri și consacrați (Nicolae Herlea, Chim Borg, Li-Min-Cian, Henrich Szeryng, Herbert von Karajan) și ne-a oferit posibilitatea și satisfacția unor prime audiții, în frunte cu prima audiție mondială a poemului lui Enescu «*Vox Maris*».

Pînă la viitorul festival vom mai avea de făcut un popas important în fața marelui artist, în primăvara anului viitor, cu prilejul împlinirii unui deceniu de la moartea sa.

Peste aceste popasuri, muzica românească se revarsă neconținut în lume în veșmintul ales al compozitorului, ducând pînă departe mesajul umanist al artei noastre populare.

*

Centenarul Universității din București. — După ce la 6 octombrie s-au împlinit 100 de ani de cînd domnitorul Al. I. Cuza a semnat decretul de înființare a Conservatoarelor de muzică din București și Iași, zilele de 14—19 octombrie 1964 înseamnă pentru cultura românească sărbătorirea centenarului Universității din București. Aceasta a coincis totodată cu împlinirea a 270 de ani de la înființarea primei instituții de învățămînt superior din București — Academia domnească de la Mînăstirea Sfîntul Sava. Dintre manifestările prilejuite de sărbătorirea centenarului menționăm: Adunarea festivă cu participarea numeroșilor reprezentanți ai înslituților de învățămînt superior din alle țări, Sesiunea științifică jubiliară pe facultăți și secții, Expoziția «Dezvoltarea Universității din București», un volum festiv editat în cinci limbi, editarea unui pliant, unui istoric și anuarul Universității, seria de mărci poștale intitulată «Centenarul Universității din București», o medalie jubiliară și o insiignă cu emblema centenarului, dezvelirea unei plăci comemorative și a unor busturi ale oamenilor de știință care și-au desfășurat activitatea în Universitatea bucu-reșteană, contribuind la dezvoltarea și prestigiul culturii românești.

*

70 de ani de la moartea picturului Gh. Tattarescu. — La 23 octombrie se împlinesc 70 de ani de la moartea (1894) picturului Gh. Tattarescu (născut în 1820 la Focșani).

Gh. Tattarescu a fost cel mai strălucit elev al pitarului Nicolae din școala de zugravil de la Buzău. Studiile le continuă în Italia. Reîntors în țară, Tattarescu lasă în tezaurul artei naționale o galerie amplă de tablouri celebre. — *Gabriel Popescu.*

Catedrala mitropolitană Timișoara, depliant editat de Mitropolia Banatului, Timișoara, 1964.

Avem în față un reușit depliant al Catedralei mitropolitane din Timișoara. Insemnă-latea lui vorbește de la sine, impunînd o prezență vie în publicistica bisericească ortodoxă.

Printre efemeridele plaiului artistic și literar, cartea poștală ilustrată și depliantul ocupă, oarecum, o situație privilegiată, fiind expuse mai puțin uitării sau distrugerii imediate. Imbinînd cu fantezie artistică ilustrația cu textul, imaginea colorată cu imaginea literară, — amîndouă mergînd la esențe, — depliantul este un *vide mecum* simpatic, vecin cu albumul de familie și cutia cu bijuterii, evocînd deopotrivă amintirea și duiosia. Destinat mai mult drumeșilor și pelerinilor, iubitori de frumusețile Patriei și de monumentele sale istorice și de artă, depliantul catedralei din Timișoara este o lucrare artistică izvorită din grija și din dragostea înalt Prea Sfințitului Nicolae, Mitropolitul Banatului, pentru comorile de artă ale credinței noastre străbune. Această grijă și această dragoste se conjugă în chip fericit cu atenția ocolitoare acordată de conducerea de Stat tuturor monumentelor de arhitectură și de artă de pe întreg cuprinsul Patriei noastre, Republica Populară Romînă.

Prezentat în imagini fotografice clare și reprezentative, depliantul ne înfățișează catedrala mitropolitană în timp ce textul însoțitor ne poartă pe firul istoriei de la străvechiul «Castrum Temesiensis», prin «mica Viena» de altădată, ca să ne prezinte în culori tari Timișoara zilelor noastre, oraș al grădinilor și al marilor realizări industriale.

Vizitînd Catedrala Mitropoliei Banatului și importante construcții din Timișoara, călătorul duce cu sine imagini de neuitat, pe care depliantul recenzat aici i le va reîmprospăta, fixîndu-le și mai mult pe retina sufletească a amintirilor. — *Gheorghe Alexa.*

REVISTA REVISTELOR

1. «*Psaltirea scheiană*» în contextul vechii culturi românești. 2. Pagini originale în Noul Testament de la Bălgrad (1648). 3. Hagiografie românească. 4. Noi concluzii rezultând din studiul manuscriselor slavo-române, din secolul al XV-lea.

1. «*Psaltirea Scheiană*» în contextul vechii culturi românești D. Macrea, I. A. Candrea, în «Cercetări de lingvistică», (Cluj, 1963, nr. 2, iul.—dec., p. 189—206), prezentând personalitatea științifică a lingvistului I. A. Candrea (1872—1952) și studiile sale într-un cadru de sinteză critică, relevă contribuțiile acestuia în domeniul lexicografiei și cercetării textelor religioase românești. I. A. Candrea inaugurează în lexicografia noastră cercetarea științifică a răspîndirii cuvintelor românești în limbile vecine, precizînd o serie de toponime românești în Galiția (Petrusza, Fraga, Petranka, Strymba), în Poemia (Kristin, Purkarec), Croația și Slovenia (Petrinka, Batrinka, Bezuia, Katun, Durmitov, Vizitor), urme ale răspîndirii romînilor în aceste regiuni, încă din evul mediu. El stabilește originea românească a aproape 200 cuvinte (cu profil pastoral și agricol) la popoarele slave vecine, cu fonetismul original, considerîndu-le ca prețioase urme ale Romîniei vechi, anterioare apariției primelor noastre texte cunoscute. În 1909, împreună cu O. Densușianu, publică *Dicționarul etimologic al limbii romîne, elementele latine*, care a apărut numai pînă la cuvîntul: a putea. În 1931 publică *Dicționarul enciclopedic ilustrat*, ed. Cartea Romînească, prima parte fiind formată din *Dicționarul limbii romîne din trecut și de astăzi*, elaborat de Candrea, iar a doua parte *Dicționarul istoric și geografic universal*, elaborat de Gh. Adamescu. Voind să fie la înălțimea Larousse-ului și a altora, *Dicționarul lui Candrea* a fost extrem de util pînă la apariția *Dicționarului limbii romîne literare contemporane* (1955—1957, 4 vol.) și a *Dicționarului limbii romîne moderne* (1958, 1 vol.), Candrea arată că același substrat autohton a influențat deopotrivă în epoca de formație și limba romînească și cea albaneză (I. A. Candrea, *Din epoca de formațiune a limbii romîne*, în «Buletinul Societății filologice romîne», 1905—1909, p. 25). Lucrarea sa cea mai importantă, pe care a dus-o pînă la capăt a fost studiul și editarea *Psaltirei Scheiene*. Ion Bîanu publicase în 1889, în facsimile, manuscrisul acestei *Psaltiri*, cu variantele din *Psaltirea lui Coresi*. Cele două volume *Psaltirea Scheiană comparată cu celelalte Psaltiri din secolele al XV-lea—XVII-lea, traduse din slavonește* (1916), sînt editate în colecția Comisiei istorice a Romîniei.

Primul volum cuprinde în cele 240 de pagini studiul paleografic și lingvistic al *Psaltirii Scheiene*, analizîndu-se minuțios grafia, ortografia manuscrisului, fonetica, morfologia, structura sintactică, lexicul, în comparație cu toate celelalte psaltiri și texte vechi din acea epocă. Candrea stabilește că manuscrisul *Psaltirii Scheiene* e o copie după un manuscris anterior, care diferă de toate psaltirile cunoscute, ea a fost transcrisă de trei copiiști, iar textul care a servit de model, a fost scris în grai rotacizant. Traducerea *Psaltirii Scheiene* a fost făcută din slavonă și nu din limba greacă, după cum susținuse I. G. Sbiera, iar examinarea filigranelor hîrtiei impune perioada 1563—1569, iar nu anul 1580. Densușianu. Candrea fixează 1460—1480, ca dată pentru originalul traducerii *Psaltirii Scheiene*, original dispărut, care ar fi servit și copiei *Voronețiene*. Diferența dintre cele două Psaltiri se explică prin nepregătirea și neglijențele copiiștilor. Modelul slavon după

care a fost făcută traducerea originală, — ar fi o versiune foarte asemănătoare *Psaltirii sârbești* a lui Branko Mladenović, descrisă de Miklosich și publicată de Jagic în 1907. În ceea ce privește copia *Psaltirii Voronețiene*, Candraea o plasează între anii 1552 și 1559, iar *Psaltirea Hurmuzachi*, singurul original de traducere a Psaltirei care ni s-a păstrat, ar data din 1500—1520, independent de celelalte. De acord cu Nicolae Iorga, Candraea afirmă că primele traduceri de texte religioase în limba română se datorează influenței externe, husite, localizând aria de apariție în Mănăstirea Peri din Maramureș. Aceasta din urmă oferea condiții mai favorabile unor astfel de manifestări mai libere, în contrast cu Moldova sau Muntenia, unde era «pază bună și multă cultură slavonă»¹.

E prea binecunoscută diversitatea opiniilor cu privire la cauzele primelor traduceri de texte religioase în limba noastră. Iorga, Sextil Pușcariu, I. A. Candraea, N. Cartoian, atribuie apariția primelor noastre traduceri influenței externe a husitismului, cu localizare în Maramureș, O. Densușianu și Al. Rosetti — influenței luterane, Ilie Bărbulescu — propagandei catolice, iar Ioan Bianu, Ștefan Ciobanu și Milan Șesan — le explică prin factori și necesități interne.

Cel de al doilea volum prezintă textul *Psaltirii Scheiene*, transcris în caractere latine, cu două glossare, unul slavo-român iar altul româno-slav. Pe baza celorlalte traduceri românești ale Psaltirii: *Voronețiană*, *Psaltirea lui Coreși*, *Psaltirea Hurmuzachi*, *Psaltirea lui Dosoștei*. Candraea a încercat reconstituirea textului original al traducerii *Psaltirii Scheiene*, intervenind acolo unde se prezentau lacune, inconsecvențe fonetice, morfologice, alterări cauzate de copiii ulterioare. În subsolul paginilor a fost dat textul real al manuscrisului, însoțit de textul corespunzător din Psaltirile mai sus amintite. Valoarea incontestabilă a acestei lucrări savante a fost remarcată la timpul oportun². În direcția studierii lexicografiei vechi românești, Candraea publică în 1908, în colaborare cu O. Densușianu, un volum: *Din popor*, cu subtitlul «Cum grăiește și simte țăranul român», în 1909, *Dictionar de proverbe și zicături*, unde proverbele românești apar în ordine alfabetică. În prefață apreciază astfel această formă de creație populară: «Întreaga psihologie a unui neam se reflectează ca într-o oglindă, în aceste sentințe pe care generațiile și le transmit din tată în fiu, ca o comoară de sfaturi înțelepte și de observațiuni judicioase, rezultat al experienței îndelungate a altor veacuri dispărute». În 1928 publică material folcloric intitulat *larba fiarelor*, cuprinzând «Sfinții, Caloianul, Facerea lumii, Sfântul Gheorghe, cuvinte legate de zilele săptămânii» etc. formulând în Introducere ideea că «folclorul e enciclopedia sufletului poporului». Alte studii *Elemente latine dispărute din limba română* (1932), *Lumea basmelor* (1932), *Privire generală asupra folclorului român în legătură cu al altor popoare* (1934—1935), manuale de limbă franceză pentru învățământul mediu etc., ilustrează preocupările multilaterale ale eruditului profesor I. A. Candraea și concepția sa despre valoarea limbii naționale: «Studiind graiul unui popor din punct de vedere psihologic, putem ajunge uneori să reconstituim toate fazele prin care a trecut mentalitatea și cultura aceluiași popor în decursul veacurilor» (I. A. Candraea, *Straturi de cultură și straturi de limbă la popoarele romanice*, București, 1913, p. 8).

2. G. F. Tepelea, *Predosloviile Noului Testament de la Bălgrad* (1648), în «Limba română», București, 1964, nr. 2, p. 149—156, semnaleză că instrumentele de informare și cercetare bibliografică de până acum menționau două predoslovii ale Noului Testament de la Bălgrad: Predosloviea către măriia sa craiul Ardealului (5 pagini, semnată de Simeon Ștefan) și Predosloviea către ciliitori, (3 pagini, nesemnată)³. G. F. Tepelea enumeră încă 23 de predoslovii, care formează mici introduceri la cărțile ce alcătuiesc Noul Testament:

1. I. A. Candraea, *Monumentele cele mai vechi de limbă românească*, în „Noua revistă română”, 1901, nr. 36—7.

2. Slavistul și filologul Ioan Bogdan: „Editia îmbogățește într-un mod sântitor materialul lexical al limbii noastre pentru secolul al XVI-lea... fiind o contribuție prețioasă pentru studiul istoric al limbii române, atât din punct de vedere lexical cât și din cel morfologic și fonetic”. (In „Analele Academiei Române, Seria C, Dezbateri, 1916, p. 51—53).

3. Vezi Ioan Bianu și Nerva Hodos, *Bibliografia Românească Veche*, t. I (1508—1716), București, 1903, p. 165—170. De asemenea V. M. Gaster, *Crestomația română*, vol. I—II, București, Socec, 1891, p. 124—125, N. Cartoian, *Istoria literaturii române vechi*, p. 105; Al. Rosetti și Boris Cazacu, *Istoria limbii române literare*, București, Edit. științifică, 1961, p. 84.

1) Predoslovie evanghelistului lui Sfint Matei (fila 1—2, 4 p.), 2) Predoslovie lui Sfint Marc evanghelistul (fila 40, 1 $\frac{1}{2}$ p.), 3) Predoslovie a Lucii evanghelistul, (fila 64, 9 rinduri). 4) De Ioan evanghelistul cine au fost (fila 104, circa o pagină). 5) Predoslovie aceştii cărţi (Faptele Apostolilor, fila 134 b, circa o pagină), 6) Predoslovie cărţii lui Iacov apostol (fila 173 (b) şi următoarele, 5 p.), 7) Predoslovie I-a a cărţii lui Pătru apost. (fila 180—181, 3 p.), 8) Predoslovie carte 2-a lui Pătru apost. (fila 186 (b), circa o pagină), 9) Predoslovie I-a cărţii lui Ioann (fila 190—193, 5 $\frac{1}{4}$ p.), 10) Predoslovie cărţii lui Iuda apost. (fila 199—200, 2 $\frac{1}{2}$ p.), 11) Predoslovie de Pavel şi de cărţile lui (fila 202 şi următoarele, 7 $\frac{1}{2}$ p.), 12) Predoslovie de la corintheani (fila 222, 4 p.), 13) Predoslovie 2-a la corintheani (fila 239 (b), 1 p.), 14) Predoslovie la galateni (fila 250, 1 p.), 15) Predoslovie la efeseni (fila 256 (b) şi 257 (a), 2 p.), 16) Predoslovie cărţii către filipiseani (fila 263, 2 p.), 17) Predoslovie către coloseani (fila 267 (b)—268, circa 2 p.), 18) Predoslovie I-a la Solun (fila 272, circa 2 p.), 19) Predoslovie 2-a către soluneani (fila 276 (b), 1 $\frac{1}{2}$ p.), 20) Predoslovie I-a la Timotheu (fila 279, 9 rinduri), 21) Predoslovie a 2-a la Timotheu (fila 283 (b), 16 rinduri), 22) Predoslovie la Tit (fila 287, 14 rinduri), 23) Predoslovie la ovrei (fila 290, 1 $\frac{1}{2}$ p.). În afară de cele 55 de pagini de Predoslovii, Summa apocalipsului a lui Ioann (fila 33, o pagină) precum şi summele (rezumatele) capetelor (capitolelor) formează încă circa 30—50 de pagini, faţă de totalul de 320 file ale Noului Testament. Toate aceste Predoslovii şi sume enumerate, sînt originale. Comparînd textul maghiar al Noului Testament (ediţia Heltai 1562), cu textul românesc al Noului Testament de la Bălgrad (1648), G. F. Ţepelea arată că primul nu conţine date istorico-geografice şi nu face nici o prezentare a evangheliştilor. De asemenea, nici Biblia în limba maghiară din 1590 (traducerea lui Carolyi Gaspar) nu are introduceri. Ediţia veneţiană Biblia ad vetustissima exemplaria, Venetiis, MDLXXXVII, e indicată ca modelul posibil pe care l-ar fi urmat traducătorii de la Bălgrad, cît şi Kulcsár György şi Telegdi Mikos, în *Tilcul Evangheliilor* (Viena, 1638 şi 1574). Este exclusă ipoteza traducerii predosloviilor din limba maghiară, motive de ordin confesional şi ofensiva de calvinizare a Ardealului, făcînd cu neputinţă utilizarea unui astfel de mijloc de prozelitism. Atacurile violente la adresa catolicilor (vezi «Jevuţişi» şi «papistasi», p. 202 b. şi 279 a), de asemenea exclud legătura dintre «Predoslovii» şi izvoarele latine biblice. Autorul semnalează faptul că Predoslovie nesemnată, către cititori, nu e opera lui Simeon Ştefan (Vezi G. Pop—Ţepelea, *Sinonimele în Noul Testament de la Bălgrad*, în «Biserica Ortodoxă Română», 1962, iulie—august). Altfel în cele 23 de Predoslovii cît şi în Predoslovie nesemnată, ni se prezintă o expunere cu fraze scurte, clare, în contrast cu Predoslovie lui Simeon Ştefan, care conţine fraze lungi.

Dovezi directe în sprijinul ideii originalităţii Predosloviilor sînt următoarele date: Cei care au compus Predosloviile vorbesc deseori la persoana întia, subliniînd modul de organizare a muncii lor: a) «Derept aceea cum am şi sămnat în predoslovie rîmleanilor.. (Predoslovie galateni, f. 250 b), b) «Cărţile greceşti zic că-i scrisă în Efes şi între aceasta fîn cu noi şi Itriosostom şi Athanasie şi Dionisie: *Despre acestea am scris mai mult la predoslovie rîmleanilor* (f. 223 b). c) Predoslovie cărţii lui Ioan: «*Dintr-acestea ce am scris, să cunoaşte despre ce lucruri i scrisă această carte* (f. 192 b). Intr-un alt articol, *Cîteva precizări în legătură cu izvoarele şi glosele Noului Testament de la Bălgrad* (1648), (în «Limba romînă», 1963, nr. 3), G. F. Ţepelea demonstrează că desi traducătorii *Noului Testament de la Bălgrad* (1648) au cunoscut *Biblia calvină a lui Heltai Gáspár* (1562), conţinînd un glosar ce explică diferiţi termeni, nu se simte nici o influenţă maghiară în modul de redactare romînească. Trei din predosloviile enumerate mai sus sînt reproduse întocmai în *Biblia de la 1638*.

Însemnătatea Predosloviilor e de ordin filologic, teologic, geografic, istoric, social. «Predoslovie la corintheani» (fila 222 şi următoarele) ne oferă informaţii precise, descrieri geografice, condiţiile dezvoltării comerţului la Corint, elemente istorice, distrugerea oraşului de către «împăratul Romei» şi restaurarea lui de către Augustus. «Predoslovie către coloseani» arată şi mai pregnant formaţia umanistă a traducătorilor⁴. Este elogiat

4. Vezi de asemeni N. Drăganu, *Histoire de la littérature...* Bucureşti, 1938, p. 42 : „După traducere se poate vedea că Noul Testament este rezultatul muncii serioase a mai multor savanţi, bine pregătiţi“.

aici Colosul din Rodos, statula din bronz care reprezintă pe Helios, zeul soarelui, operă de artă considerată ca una din cele șapte minuni ale lumii.

Detalii istorice, geografice, argumentele, contra-argumentele dezvoltate, noțiunile nuanțate ale subiectului respectiv arată aria largă a cunoștințelor traducătorilor și interesul lor umanist, profan, în răspîndirea culturii generale. Predosloviile la Evanghelistul Marcu (*Noul Testament de la Bălgrad*, fila 40, a — *Biblia de la 1688*, p. 774 a), Predoslov'ia de la Luca (*Noul Testament de la Bălgrad*, fila 64 b — *Biblia de la 1688*, p. 788), Predoslov'ia la Evanghelia lui Ioan (*Noul Testament de la Bălgrad*, fila 104 — *Biblia de la 1688*, p. 812 b), identice, doar cu cîteva modificări grafice sau înlocuiri de termeni în Biblia lui Șerban, ilustrează în mod deosebit unitatea limbii române în Muntenia și Ardeal. Predosloviile dovedesc că redactorii au insistat asupra capitolelor, în care se deosebeau față de biserica romano-catolică (de ex. epistolele Sfîntului Apostol Pavel).

O notă deosebită a Predosloviilor o formează introducerea unor termeni ca *epicurei*, *papiști*, *iejuviți*, *eretici*, *mirodenie*, nealeslați în secolul al XVI-lea, și care nu apar în corpul traducerii. Frecvența substantivelor abstracte, terminate în «ură»: adevărătura, îndoiură (îndoială), chemătură, usebitură, păgubitură, mărturisitură, atesă tendința spre exprimarea noțiunii abstracte, prin procedeul derivării. De asemeni întîlnim în Predoslovii o varietate de stiluri: stilul polemic: ex.: «Iejuviții vrînd pre antihristu a-l pune spre apși și spre scriplură sfîntă nu îi-e rușine a întreba astăzi: de unde șlim că-s cărțile lui Pavel scriptură sfîntă» (f. 202 b). «Ce noi lăsăm nebuniile acelora și ne însoțim cu cărțularii aceea carii învață de preună în besecarea lui Dumnezeu» (f. 290). *Stilul oral*: «Predoslov'ia de Pavel», și cărțile lui, f. 202, «Predoslov'ia la efeseani (fila 256 b).

Stilul didactic predomină sub forma de întrebări și răspunsuri. Redactarea Predosloviilor a fost făcută de mai mulți traducători. Ca fapte de limbă, e întîlnită aici forma dialectală bănățeană a verbului a scrie = a scria: «cărțularii cei mai mari și mai credincioși grecii și rîmleanii toți de preună scriează», în alte predoslovii verbul apărînd sub forma sa a scrie. Constataînd această expresie autorul presupune că printre traducători ar fi existat și «cărțulari» din Caransebeș sau Lugoj.

Tot atît de importante, fiind apreciate ca texte originale, apar și «summele», capetelor sau capitolelor, un fel de rezumat care precede fiecare capitol din Noul Testament — și care reflectă «capacitatea de sintetizare a autorilor». Stilul lor se remarcă prin frecvențe elipse și dislocări, procedee care «anunță formulările moderne, scurte, nervoase».

În încheierea articolului, G. F. Tepelea concludă că *Noul Testament de la Bălgrad (1648)*, prin elementele ce le conține, de lexic, stil, prin varietatea compoziției, se detașează de simpla traducere și «prezintă toate caracteristicile unor pagini originale».

3. *Hagiografic ortodoxă*. Pr. conf. Al. I. Ciurea, *Sfîntul ierarh Calinic de la Cernica, episcop al Rîmnîcului și Noului Severin (1787—1868)*, (în «Mitropolia Olteniei», Craiova, 1963, nr. 9—10, p. 667—685), analizează perioada sfîntului ierarh român de păstorie spirituală a Episcopului Rîmnîcului și Noului Severin (14 sept. 1850—1868). Selectînd materialele furnizate de diferite surse istorice, studii, memorii, autorul articolului precizează că sfîntul Calinic Cernicanul a fost ales episcop la data de 14 septembrie, iar hirotonisirea a avut loc la 26 octombrie 1850, ultima dată marcînd începutul arhiepiscopiei «celei mai strălucite figuri a episcopatului oltean din veacul al XIX-lea»⁵. O însemnare autografă a Sfîntului Calinic pe o carte, confirmă data hirotonisirii⁶ împreună cu corespondența diplomatică a vremii. La alegerea sa ca episcop, Sfîntul Calinic era în vîrstă de 63 de ani, dintre

5. T. G. Bulat, *Din corespondența episcopului Calinic al Rîmnîcului, Rîmnîcu Vlcea, 1927*. De asemenea studiile: *Istoriile sfîntelor Mînăstiri Cernica și Căldărușani*, adunate și tipărite de smeritul monah Casian Cernicanul, în zilele Preasfîntitului Arhiepiscop și Mitropolit Primat al Romîniei D. D. Nîfon, București, 1970; *Viața și faptele Sfîntului Ierarh Calinic de la Cernica, Episcopul Rîmnîcului*, ediția a II-a, București, 1955; Arhimandrit A. Baldovin, *Istoria Mînăstirii Cernica*, în „Biserica Ortodoxă Romînă”, 1898—1899, p. 1008—1046; Athanasie Episcopul Rîmnîcului — Noul Severin, *Istoricul Eparhiei Rîmnîcului Noul Severin*, București, 1900; Proct D. Lungulescu, *Viața și minunile Episcopului „Calinic cel Sfînt” al Rîmnîcului Noul Severin*, Craiova, 1940; Pr. N. Serbănescu, *Canonizarea Sfîntului Ierarh Calinic de la Cernica*, în „Biserica Ortodoxă Romînă”, 1955, nr. 11—12, p. 1137—1172.

6. Pr. P. Partenie, *Însemnări pe cărți vechi*, în „Renașterea”, Craiova.

care 43 petrecuse în Mănăstirea Cernica (31 de ani ca stareț), bucurându-se de o înaltă reputație, fiind un călugăr de vocație, crescut în școala aspră a paisianismului⁷. Un document contemporan, raportat Consulatului francez, comunicând candidații la scaunul de mitropolit al Ungrovlahiei, afirmă: «Le général Duhamel semble se prononcer pour un hégoumène du nom de Caliniki, qui jouit dans le pays d'une grande réputation de sainteté»⁸. Un biograf de al sfântului, scrie: «Cu mare mîhnire a primit această alegere, fiindcă n-a putut șpica hatrul iubitului său fiu Barbu Dimitrie Știrbei, și s-a supus la voia obșteștei adunări»⁹. Diplomația occidentală, îndeosebi cea franceză, deși aprecia calitățile Sfântului Calinic, nu-l socotea potrivit pentru scaunul mitropolitan...». La Rîmnicu Vilcea dezvoltă o intensă activitate a vieții spirituale, reclădind episcopia și seminarul. Pictura bisericii a fost executată de Gheorghe Tătarescu. Planul catedralei din Rîmnic, ca și al altor biserici, Sfîntul Gheorghe de la Cernica și Frăsinei, erau întocmite de episcopul Calinic, care supraveghea personal execuția, manifestînd un pasionat spirit gospodăresc, contribuind cu banii săi. Episcopia achiziționa manuale pentru seminar, fapt semnalat astfel într-o scrisoare pe care Anton Pann (1853, 12 febr.) o adresează episcopului Calinic: «după cum nici pînă acum nu m-ai lăsat neajutorit la toate cărțile ce am tipărit pentru podoaba sfințelor biserici și luminarea neamului»¹⁰. Toate cărțile adunate de el ca stareț la Cernica, au fost catalogate, purlînd și astăzi însemnările sfîntului cu indicația de a nu se înstrăina¹¹.

Într-o pastorală din 28 ianuarie 1863, adresată preoților, nesemnalată pînă acum, tipărită la Vilcea, îndeamnă pe păstorii duhovnicești, să nu «cruțe nici un interes particular pentru binele obșteșc» să «dovedească jertfelnicie pentru dreptate și patriotîsm», «cine este bun creștin este și bun patriot», să se cultive și să fie «dinisții fil ai păcii». Într-o discuție cu un ministru al său, domnitorul Cuza Vodă afirmă «episcopul Rîmnicului, Calinic este adevăratul și sfîntul călugăr al lui Dumnezeu și ca el altul nu mai este în toată lumea».

Episcopul Calinic reînființează tipografia episcopiei, aducînd din Viena teascuri și hîrtie¹², tipărind următoarele cărți de cult: «*Slujba Sfintei Inoieri din Duminica Paștilor și peste toată săptămîna cea luminată pînă la Duminica Tomei*, 1861; *Tipicul bisericesc*, 1861; *Aghiazmatar sau scurtare din Molitfelnicul cel Mare*, 1861; *Pastorală către preoți de orase și sate*, 1863; *Miniele* pe toate lunile, 1862; *Carte folositoare de suflet*, 1865; *Învățătură către preoți și diaconi*, adecă sfătuire cum trebuie să se poarte în slujba Sfintei Liturghii, 1865; *Octoihul*, 1865; *Sfînta și dumnezeiasca Evanghelic*, 1865; *Preoția, Jurămîntul preoților* etc. La București tipăresc *Morturisirea Ortodoxă*¹³. Activitatea sa litografică îl înscrie în tradiția culturală a ierarhilor și preoților luminați, ca Antim Ivireanul, Damaschin, Inochentie și Filaret.

O deosebită atenție se acordă Schitului Frăsinei, așezat în muntii Vlci, a cărui vlată de obște atonită, a fost statornicită de Sfîntul Calinic¹⁴, unde a fost stareț Acachie identificat de autorul articolului ca frate mai mare al Sfîntului Calinic. Se cunoaște modul aspru de viață călușărească, instaurat de Sfîntul Calinic la Schitul Frăsinei, cît și intervenția Sfîntului pe lîngă domnitorul Cuza pentru a-i excepta de la securalizarea din 1864, Frăsineul¹⁵.

7. Econom D. Furtună, *Ucenicii starețului Paisie în Mănăstirea Cernica și Căldărușani*, București, 1927.

8. N. Iorga, *Mărturiile istorice, privitoare la viața și domnia lui Știrbei Vodă*, București, 1905.

N. Iorga, *Viața și domnia lui Barbu Dimitrie Știrbei (1849—1856)*, Vălenii de Munte, 1910.

9. Casian Cernicanul, *op. cit.*, p. 123. Vezi de ascenul Arhim. Atanasie Gladcovski, *Monahi cronicari din Sfînta Mănăstire Cernica*, în „Glasul Bisericii”, 1958, nr. 8, p. 740—747.

10. T. G. Bulat, *op. cit.*, p. 25—28.

11. Preot D. Lungulescu, *op. cit.*, p. 66.

12. T. G. Bulat, *Din istoricul tipăriturilor bisericești în secolul al XIX-lea*, Craiova, 1927.

13. Pr. N. M. Popescu și Diac. Gh. I. Moisescu, *Mărturisirea ortodoxă*, București, p. LVI—LVII.

14. Pr. Nicolae Șerbănescu, *O ctitorie a Sfîntului Calinic: Schitul Frăsinei*, în „Glasul Bisericii”, 1950—1951, p. 600—603; Pr. Meletie Răuțu, *Monografia ecleziastică a jud. Vilcea, Rîmnicu Vilcea*, 1908, Pr. I. Popescu-Ciileni, *Tîrguri și sate din jud. Vilcea*, Craiova, 1941.

15. Domnitorul Alexandru Cuza scrie: „Prea Sfîntite Părinte, am văzut cele ce-mi scriți despre schitul Frăsinei, pe care-mi arătați că dintr-un simțămînt de religiozitate din

Zelos păzitor și împlinitor al făgăduințelor și rînduieilor monahale, își face pravila pînă la moarte, nemîncînd toată viața carne, de la o vreme nici pește, ci numai verdețuri, și numai odată pe zi. Ajutînd pe oricine-i solicita mila și dragostea sa, adeseori a dat tot ce avea, amanetîndu-și lucrurile pentru a nu lăsa pradă deznădejzii pe cei săraci și bolnavi¹⁰. Liste întregi de nevoiași figurau pe masa lui, cărora li trimetea daruri. Bunătatea, blîndețea și dragostea se revărsau asupra celor dîn jur. Adevărat schimnic, avînd darul cunoașterii gîndurilor, al prevederii, al profetiei, Calinic Cernicanul «încheie cu vrednicie șirul curățiilor călugări fără arginți al ctitorilor de cărți și clădiri de închinare, al sufletelor de arhiere, care o clipă nu si-au închipuit că fapta ori gîndul lor, scană de sub ochii privityhor al lui Dumnezeu»¹¹. Suferințele de stomac, cefaleele intense se înmulțesc spre bătrînete, ca la 11 aprilie 1868, să-si dea obșteșcul sfîrșit, dată (11 aprilie) la care și este sărbătorit în urma canonizării din 1955¹².

Piciorul D. Salmari i-a făcut încă din viață un tablou; autorul articolului prezentat opinează că cea mai reușită imagine a sfințului ne este dată de Sava Hențea, care se găsește la locul ctitorilor, în biserica Sfințului Gheorghe din Mînăstirea Cernica. Pe lespeda fostului său mormînt se poate citi: «Vre-un act de caritate / Sau credința-n Dumnezeu / Sper că-n eternitate / Va-soți sufletul meu». / Nu e exclus ca versurile să aparțină chiar sfințului, dată fiind asemănarea izbitoare între ele și cele din «Plîngerea smeritului Calinic ieromonah, Stareț Cernicăi»¹⁰.

Manuscrise slavo-romîne din secolul al XV-lea. — Regretatul cercetător al culturii slavone, I. Iufu, *Despre prototipurile literaturii slavo-romîne din secolul al XV-lea*, în «Mitropolia Olteniei», 1963, nr. 7—8, p. 511—535, prezintă o serie de manuscrise slave dîn țara noastră și Bulgaria, aducînd noi și valoroase concluzii în precizarea redacției medio-bulgare și redacției sîrbe, în care au fost scrise manuscrisele slavo-romîne din secolele al XIV-lea—al XV-lea. În categoria manuscriselor prezentate în vechea ortografie a redacției medio-bulgare, dinainte de aplicarea reformei ortografice a patriarhului Eftimie al Tîrnovei, I. Iufu însușează zece manuscrise:

1) *Sbornicul de la Loveci*, scris în vremea țarului bulgar Ioan Alexandru (1331—1371), aparținînd Mînăstirii Neamț (Vezi descrierea lui la A. I. Iațimirski, *Jz slavianskih rukopisei*, text i zametki. Moskova, 1898, p. 144—151, de ascmeni e menționat de Melhisedec, *Catalogul*

propriile Sfinției Voastre mijloace l-ați ridicat din mina în care se afla. Eu, lăudînd o asemenea faptă de pietate, și spre a vă exprima mulțămirea mea, am ordonat ministrului de culte, a lua venitele măsuri pentru a satisface dorința ce-mi expuneți în privința Schitului Frâsinei. Asupra acestora rog pe Dumnezeu, Prea Sfințitul Părinte, să vă fie în Sfînta și buna Sa pază. A. I. Cuza». (In Athanasie Episcopul Rîmnîcului — Noul Severin, *Istoricul Eparhiei Rîmnîcului Noului Severin*, București, 1906, p. 164).

16. „Era atît de milostiv, încît cînd nu avea ce să dea de milostenie își da hainele de Prea Sfinția Sa, și plîngînd se ruga de mine nevrednicul ca să caut bani pe unde voi ști ca să albă să dea la frații lui Hristos, pentru că așa numea Prea Fericitul pe săraci și neputincioși” (Arhimandrit A. Baldovin, *op. cit.*, p. 1028).

17. N. Iorgu, *Istoria Bisericii Romîne*, vol. II, p. 238.

18. *Viața și slujba Sfințului Calinic de la Cernica, Episcopul Rîmnîcului* — Noul Severin, ce se prăznuiește la 11 aprilie, București, Editura Instit. Biblic, 1957; Pr. Olimp N. Căciulă, *Sfințul Ierarh Calinic de la Cernica*, în „Glasul Bisericii”, 1955, nr. 10—11, p. 591—596, etc. Moaștele Sfințului Calinic se păstrează astăzi într-o raclă de lămnă sculptat, la Mînăstirea Cernica, unde de altfel fusese înmormîntat.

19. Arhimandrit A. Baldovin, *op. cit.*, p. 1043—1044; Casian Cernicanul, *op. cit.*, p. 132.

Vezi pentru alcătuirea unui capitol de Haglografie rominească: Pr. Mihail Gavril, *Trei sute de ani de la moartea mucenicească a Sfințului Ioan Valahul*, în „Mitropolia Olteniei”, 1962, nr. 5—6, p. 342—343; Pr. conf. Al. I. Ciurca, *Cuvînt la prăznuirea a 300 de ani de la moartea mucenicească a Sfințului Ioan Valahul*, în „Mitropolia Olteniei”, 1962, nr. 5—6, p. 344—348; Ioan Valahul (1644—1662) apare anterior în martirologiile și sinaxurile grecești, iar dîn 1846 trece și în sinaxarele rominești. Vezi de asemeni în „Mitropolia Banatului”, 1956, nr. 10—12.

manuscriselor slavone de la Mănăstirea Neamț, în «Revista pentru istorie, arheologie și filologie», an. II, vol. I, p. 1338, sub nr. 76).

2) *Sbornicul lui Gherman*, scris la Tîrnova (1359), ce se află în Biblioteca Patriarhiei Romîne (nr. 1), inițial aparținuse Mănăstirii Voroneț din Moldova (Vezi I. Iufu, *Sbornicul lui Gherman (1359)*, în «Ortodoxia», București, 1960, nr. 2, p. 253—279).

3) *Paovernicul de la Voroneț*, 288 file, aparținînd Mănăstirii Dragomirna, înregistrat cu nr. 742, cuprinzînd intrările bisericești, bogorodicine.

4) *Tetraevangheliul de la Neamț* scris pe pergament în ultimul pătrar al secolului al XIV-lea. Se păstrează la Mănăstirea Neamț (nr. 233) și în sinaxar cuprinde indicații tipiconale pentru sfinții tîrnaveni; Cuvioasa Paraschiva și Ioan de la Rîla.

5) *Cuvîntările lui Isac Sirul*, scris în a doua jumătate a secolului al XIV-lea, 182 foi, scriere semi-uncială minusculă. Se găsește în Biblioteca Academiei R.P.R., (nr. 139) și a aparținut Neamțului. P. P. Panaitescu îl datase în secolul al XV-lea²⁰.

6) *Tipicul Sfîntului Sava*, din a doua jumătate a secolului al XIV-lea, 143 foi, se află în biblioteca Mănăstirii Dragomirna (nr. 813).

7) *Minei pe lura aprilie*, secolul al XIV-lea, 137 file, la Biblioteca Mănăstirii Dragomirna, (nr. 738).

8) *Frogmentele de la Moldovața și Solca*. Patru foi, fragmente dintr-o mărturisire de credință, legate într-un lîlughier slavo-romîn în secolul al XVI-lea (în Mănăstirea Dragomirna, nr. 804), aparținuse inițial Mănăstirii Solca. Încă trei foi din același manuscris au fost întrebuintate la legarea unui sbornic cu apocrife, scris în secolul al XVI-lea. Se păstrează în biblioteca Mănăstirii Dragomirna, nr. 796, aparținuse inițial Mănăstirii Moldovața.

9) *Sbornicul boierului muntean Gradislav*, scris în a doua jumătate a secolului al XIV-lea, are 189 foi, se păstrează la biblioteca Mănăstirii Neamț (nr. 147) și cuprinde fragmente din Macarie, Atanasie, Avva Dorotei, Elrem Sirul, extrase din Pateric etc. Insemnarea de la sfîrșitul manuscrisului arată că a fost cumpărat în zilele lui Ioan Radu Voievod, care se știe că a fost tatăl lui Mircea cel Bătrîn și a domnit între 1337—1384).

10) *Sbornic din a doua jumătate a secolului al XIV-lea*, 191 file, cuprinde lucrări hagiografice și omiletice. Descrie de P. P. Panaitescu, în *Manuscrise slave*, Vol. I, p. 397—400, era datat greșit — ca fiind din secolul al XVI-lea.

Printre cele 1600 manuscrise slavone din țara noastră arătate de autorul articolului, nu a fost găsită nici o copie a vreunui din cele zece manuscrise, în aceeași veche ortografie. Iufu afirmă că aceste manuscrise nu pot fi considerate în nici un caz manuscrise slavo-romîne, ele fiind aduse de cărturari bulgari, refugiați în țările romîne după căderea Tîrnovei sub turci.

În a doua grupă, distinctă de cele zece manuscrise prezentate mai sus, ca făcînd parte din prima grupă I. Iufu prezintă o serie de manuscrise ce se păstrează în bibliotecile din Moldova, scrise în jumătatea a doua a secolului al XIV-lea, sau primii ani ai secolului al XV-lea, redată în noua ortografie a redacției medio-bulgară, stabilită de patriarhul Eftimie al Tîrnovei (1375—1393), «rămase necunoscute pînă acum cercetătorilor romîni și străini».

1) *Sbornic* (secolul al XV-lea, 402 file), conținînd vieți de sfinți, printre care viața Cuvioasei Paraschiva, Ioan de la Rîla și Ilarion al Meglenei, scrise de patriarhul Eftimie al Tîrnovei. Manuscrisul se află în biblioteca Mănăstirii Dragomirna (nr. 700).

2) *Sbornic* (secolul al XIV-lea — începutul secolului al XV-lea, 478 file), prezentînd vieți de sfinți, predici, legende, apocrife. Se află în biblioteca Mănăstirii Dragomirna (nr. 706).

3) *Cuvînte pustnicești ale Sfîntului Vasile cel Mare*, scris la sfîrșitul secolului al XIV-lea, începutul secolului al XV-lea, cu 259 file, se păstrează în biblioteca Mănăstirii Dragomirna (nr. 707).

4) *Sbornic*, din secolul al XV-lea, conține 348 file cu diferite omilii, predici din Postul Mare. Se află de asemenea în biblioteca Mănăstirii Dragomirna (nr. 724).

5) *Mărgăritarul lui Ioan Gură de Aur* (secolul al XV-lea, are 333 foi).

Cele cinci manuscrise descrise, deși produs al școlii eflimiene, ele nu au fost aduse din Bulgaria în 1393. Manuscrisul nr. 4 de la Dragomirna are o însemnare marginală (f. 35) în care se arată că a fost scris în Mănăstirea Sfîntului Teodor Studitul, deci Mănăstirea

20. P. P. Panaitescu, *Manuscrisele slave din Biblioteca Academiei R.P.R.*, vol. I, București, 1959, p. 173—174.

Studion din Constantinopol. Alte elemente interne, cercetate uelajaj, arată că aceste manuscrise din grupa a doua au fost achiziționate de la Mănăstirea Studion, care devenise și un centru cărțurăresc slav. Domnițorul Moldovei, Alexandru cel Bun, ațit prin boierul său Petru, trimis la Constantinopol să negocieze reconcilierea cu Patriarhia Ecumenică, fie prin alte mijloace, achiziționează cărți de cult și învățatură religioasă, lucrări reprezentind noua editie a literaturii bulgare, întocmită prin grija patriarhului Eftimie, scrisă în noua ortografie a redacției medio-bulgare, începută pentru bulgari și rămasă la Mănăstirea Studion după căderea Bulgariei sub turci. Perioada grea, 1375—1391, pentru Bulgaria (turcii ajung în 1382 la Sofia, iar în 1386 la Dunăre) determină pe Eftimie care începuse revizuirea textelor vechi, în cadrul activității desfășurate la mănăstirile din jurul Tirnovei, să trimită în cele două centre, Constantinopol și Atos, noile redactări în vederea unei noi ediții a acestei literaturi. După 1393, evenimentele politice nu mai îngăduie ca această ultimă editie în forma sa reînviată, să se întoarcă în Bulgaria.

Achiziționarea acestor manuscrise de Alexandru cel Bun intră în cadrul politicii sale de întărire a Ortodoxiei. Diecii din cancelaria voievodală nu puteau folosi aceste cărți-manuscrise, deoarece ei scriau limba slavonă numai în vechea ortografie a redacției ruso-ucrainiene. În acest caz Alexandru cel Bun și mitropolitul Iosif recurg la serviciile cancelariei Țării Românești, singura cancelarie unde actele se redactau în noua ortografie a redacției medio-bulgare. Sînt trimiși și angajați de aici din Țara Românească cîtiva cărțurari și caligrafi, dintre care unul e Gavriil de la Neamț. În centrele de slavonie, înființate de aceștia la Moldovița, Bistrița, Neamț, se copiază manuscrise achiziționate la Constantinopol, comandate de voievod pentru nevoile de cult și cultură ale mănăstirilor moldovene. «Prin copierea și multiplicarea lor, cărțile din care a fost alcătuită noua editie a literaturii bulgare, au devenit primele prototipuri ale literaturii slavo-romîne».

Cercetînd manuscrisele slave din bibliotecile bulgare de la Sofia, Plovdiv, Mănăstirea Rila, I. Iufu rectifică unele opinii ale cercetătorilor bulgari, în legătură cu noua ortografie a redacției medio-bulgare, arătînd că 80% din manuscrisele slave din bibliotecile menționate mai sus, sînt scrise în redacția sîrbă, iar cele în redacția medio-bulgare nu ating procentul de 20% din totalul manuscriselor pînă la apariția damaschinelor, în a doua jumătate a secolului al XVI-lea. Manuscrisele de redacție medio-bulgare, din bibliotecile bulgare, scrise în vechea ortografie sînt din Bulgaria, iar cele redactate în noua ortografie, după caracteristicile constatate în inițiale, chenare, frontispicii, legătură, romînismele ce le conțin, — toate sînt manuscrise slavo-romîne. Manuscrisele salvo-romîne de la Biblioteca Națională din Sofia sînt din toate provinciile romîne, în bună parte achiziționate de Societatea bulgară de cultură din Braila în secolul al XIX-lea. Din 71 de *Tetraevanghele* din Biblioteca Națională bulgară «V. Kolarov», 51 sînt de redacție sîrbă, 18 de redacție medio-bulgară. Din acestea din urmă, 6 sînt scrise în Bulgaria pînă în ultimul pătrar al secolului al XIV-lea, în vechea ortografie, cu texte nerevizuite, iar restul de 12 *Tetraevanghele* de rdacție medio-bulgară, scrise în secolele al XV-lea—al XVI-lea, în noua ortografie a redacției medio-bulgară și cu texte revizuite, provin toate din țările romîne și din Ardeal, așa după cum reiese din analiza însemnărilor, filigranelor, ornamentelor, romînismelor din text, din modul în care au fost legate. Din 16 manuscrise ale *Psaltirii*, 13 sînt în redacția sîrbă, 3 în redacție medio-bulgară, dintre care două în noua ortografie scrise în țările romîne. Din 57 de *Minie*, 39 sînt de redacție sîrbă, 4 de redacție rusă, 14 de redacție medio-bulgară. Douăsprezece din ultimele 14, provin din țările romîne, fiind scrise în noua ortografie și cu textele revizuite. Din 29 de *Trioduri*, 22 apar în redacție sîrbă, unul de redacție rusă, iar șase în redacție medio-bulgară, dintre care numai unul e scris în Bulgaria secolul al XIII-lea, 4 au fost scrise în noua ortografie, cu texte revizuite, provenind din țările romîne și Transilvania, iar altul a aparținut Mănăstirii Hilandar din Atos, probabil dăruit de vre-un voievod sau boier romîn.

Cele 32 de manuscrise *Octoihuri* ne prezintă următorul aspect : 27 sînt scrise în redacția sîrbă, unul în redacția rusă și patru în medio-bulgară, dintre care două sînt manuscrise slavo-romîne, din secolul al XVI-lea, scrise în noua ortografie și cu textele revizuite. *Liturghiere* : din 13 exemplare, zece sînt în redacție sîrbă, unul în redacție rusă, iar două medio-bulgare, ultimele par a fi aduse de la Muntele Atos. Din cele 18 exemplare de *Molitvelnice*, 16 sînt scrise în redacție sîrbă, unul în redacție rusă, unul în redacție medio-bulgară. B. Conev într-o lucrare a sa din 1910, prezentînd manuscrisele Bibliotecii Naționale din Sofia, afirmă că acest singur manuscris în redacție medio-bulgară, menționat mai sus,

e produsul școlii ortografice țirnovene. I. Iufu precizează, utilizând indici interni, că e un produs al școlii romine de slavonie, un manuscris slavo-romin din secolul al XV-lea. Din 3 *Ceaslovoe*, unul e în redacție sîrbă, două în medio-bulgară, dintre care cel din secolul al XVI-lea, e în noua ortografie, fiind un manuscris slavo-romin. Din 23 de *Sbornice*, 13 sînt scrise în redacție sîrbă, cinci în redacție rusă, cinci în redacție medio-bulgară. Cele patru din categoria ultimă sînt manuscrise slavo-romine, unul din ele cuprinzînd *Învățătura lui Neagoe către fiul său Teodosie*. De asemeni din cele cinci manuscrise în redacție rusă, cu elemente din redacția medio-bulgară, patru sînt așa după cum arată însemnările pe care le conțin, manuscrise slavo-romine.

Acest conșpect statistic asupra manuscriselor din Biblioteca Națională Bulgară, impune evidente care demonștrează că lipsa în Bulgaria (sfîrșitul secolului al XIV-lea—începutul secolului al XV-lea) de manuscrise în noua ortografie de redacție medio-bulgară, trebuie explicată prin faptul nepunerii în circulație a noii ortografii în Bulgaria. La sfîrșitul secolului al XIV-lea în Bulgaria s-a folosit numai vechea ortografie a redacției medio-bulgare, iar începînd din secolul al XV-lea, ea a fost înlocuită cu noua ortografie a redacției sîrbe, care a fost luată de la Muntele Atoș și nu din alte centre ca Resava sau din Serbia.

Prototipurile literaturii slavo-romine din care o parte sînt și manuscrisele din Moldova, scrise în ultimii ani ai secolului al XIV-lea și începutul secolului al XV-lea, n-au putut fi aduse direct din Bulgaria, la căderea ei sub turci. Cunoaștem faptul transmis de documentele istorice ca pînă la 1406, în cancelariile Țării Romînești actele se întocmeau în vechea ortografie a redacției medio-bulgare, ca și manuscrisele slavone din această perioadă (vezi manuscrisul 147 de la Mînăstirea Neamț, *Sbornicul boierului muntean Gradistav*, în timpul voievodului Ioan Radu, tatăl lui Mircea cel Bătrîn). Acest adevăr e confirmat de texte în vechea ortografie a redacției medio-bulgare, păstrată pînă astăzi pe frescele de la biserica Domnească din Curtea de Argeș, clădită la sfîrșitul secolului al XIV-lea și textele din pronaoșul Mînăstirii Cozia, zugrăvită după anul 1386. Cancelaria voievodală din Țara Romînească emite în 1406 acte scrise în noua ortografie a redacției medio-bulgare (vezi hrisoavele lui Mircea cel Bătrîn, păstrate în Arhivele Statului din București). Diecii munteni introduc și ei acum noua ortografie. După anul 1400 produsele literare ale epocii eflimiene se răsîndesc la toți slavii sudici, răsăriteni și la romîni. Faptul că în centrul cîrturăresc bulgar, Mînăstirea Rila nu se păstrează produse literare din epoca patriarhului Eflimie, nu poate înghădi o concluzie că prin stăpînirea turcească asupra Bulgariei, manuscrisele scrise în noua ortografie au putut dispărea. Renumitul centru bulgar de cultură nu e lipsit de manuscrise în noua ortografie din secolul al XV-lea, dar ele sînt manuscrise slavo-romine, datorite de voievozii și boierii romîni.

În cea de a *treia grupă* de manuscrise slavone se plasează manuscrisele scrise în noua ortografie a redacției medio-bulgare, îndeosebi cele scrise la Mînăstirea Neamț, în primul pîtrar al secolului al XV-lea. Cîncisprezece din aceste manuscrise sînt semnate de caligraful și cîrturarul Gavriil, fiul urcariului Paisie. Manuscrise aduse de la Muntele Atoș și din Constantinopol, scrise de cîrturarii sîrbi și bulgari în noua ortografie de redacție sîrbă, nefolosită de romîni, sînt transpuse acum în redacția medio-bulgară, singura ortografie folosită de romîni moldoveni în biserică. În 1429, Gavriil de la Neamț transcrie în redacția medio-bulgară textul *Tetraevanghelului* așa cum apare în *Tetraevanghelul lui Nicodim de la Tismana*, scris în 1406 în noua ortografie a redacției sîrbe. Din cele 6 *Sbornice* copiate de Gavriil, cîteva sînt copii după volumele colecției aduse de la Constantinopol. În două din ele sînt șapte din cele opt lucrări hagiografice ale patriarhului Eflimie. Textul lor provine din originalele de la Constantinopol, aduse pentru Mînăstirea Moldovița și au fost copiate de Gavriil.

Dezvoltarea vieții culturale moldovenești, începînd din secolul al XV-lea, impune școlii de caligrafie, de slavonie și achiziționării de ediții perfecționale de la Constantinopol și Atoș. Traspuse în noua ortografie a redacției medio-bulgare, din noua ortografie a redacției sîrbe, aceste cărți se bucură de cea mai largă răsîndire pe întreg teritoriul locuit de romîni, atingînd procentul de 80% din întreaga literatură slavo-romină din secolul al XV-lea. Identificarea e ajutată de elemente interne, deoarece sinaxarele lor cuprind indicații tipiconale pentru sfinții sîrbi Sava și Simeon, în locul celor bulgari, Cuvioasa Paraschiva, Ioan de la Rila și Ilarion al Meglenei. Manuscrisul nr. 96 din Biblioteca Academiei R.P.R., ne oferă un exemplar de transpunere după prototipurile de

la Atos. Visarion, caligraful român, ucenic al Mitropolitului Teoctist al Sucevei, spune că a scris (în redacție medio-bulgară), la Mănăstirea Zografu, după izvod sîrbesc.

În încheierea valorului său articol, I. Iufu, stabilește câteva concluzii dintre care amintim: nu există dovezi că în perioada patriarhului Tîrnovei, Eftimie (1375—1393), noua ortografie a redacției medio-bulgare, fixată de el, ar fi fost pusă în aplicare în Bulgaria, în nici un act de cultură, toate actele fiind redată în vechea ortografie a redacției medio-bulgare. În Țara Românească, pînă în 1406, se scrie în aceeași veche ortografie a redacției mai sus menționate, iar noua ortografie a redacției medio-bulgare apare în manuscrisele achiziționate de la Constantinopol, scrise la sfîrșitul secolului al XIV-lea, începutul secolului al XV-lea.

Primul act de cancelarie scris în Moldova în noua ortografie a redacției medio-bulgare, e din 7 ianuarie 1407, ca și *Pomețnicul Mînăstirii Bistrița* (1407). Manuscrise provenind din Constantinopol (Mînăstirea Studion) apar la Moldovița la începutul secolului al XV-lea. Manuscrisele slavo-romîne de la începutul secolului al XV-lea, nu sînt copii după manuscrisele scrise în vechea ortografie a redacției medio-bulgare, existente în acea vreme în cele două țări romînești ci sînt copii după manuscrise achiziționate de la Constantinopol, redată în noua ortografie a redacției medio-bulgare.

Manuscrisele achiziționate de la Constantinopol și de la Atos, constituie prototipurii, iar după ele, caligrafiile munteni (dintre ei cel mai strălucit, Gavriil de la Neamț, obișnuiți cu vechea ortografie, în transcriere comit greșeli în copiile lor. Manuscrisele din a doua jumătate a secolului al XIV-lea, d.n țările romînești, aparțin mai multor școli ortografice, printre care școala ortografică de Tîrnova domină. Se poate afirma cu certitudine că prototipurile literaturii slavo-romîne din secolul al XV-lea, au fost aduse din două centre de cultură greacă, dar în egală măsură de cultură slavonă. «Constantinopolul și Atosul», primul oraș oferindu-ne noua ortografie a redacției medio-bulgare, iar mînăstirile Atosului dîndu-ne prototipurile în noua ortografie a redacției sîrbe, transpusă în redacția medio-bulgară, «singura redacție folosită de romîni în literatura religioasă».

Elementele oferite de studiul prezentat, vor contribui la fixarea unor caracteristici importante din cultura noastră veche în limba slavonă, constituind puncte cardinale de orientare în vasta arie de circulație a cărții slavo-romîne, intensitatea și profunzimea acestui proces, în secolele al XIV-lea—al XV-lea.

LECTOR

